

บางลี : กรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนการค้าในลุ่มน้ำท่าจีน

สกุณา ฉันทติลก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตร สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล
(มานุษยวิทยา)
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2541

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

วิทยานิพนธ์
ของ

นางสาวสกุณา จันทติลก

เรื่อง

บางดี : กรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนการค้าในลุ่มน้ำท่าจีน

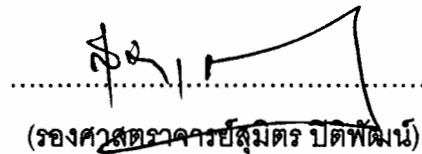
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหามหบัณฑิต (มานุษยวิทยา)

เมื่อ วันที่ 2 เมษายน 2541

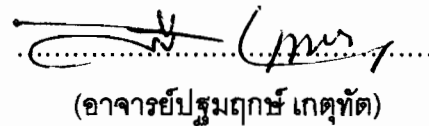
ประธานกรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

.....
(อาจารย์พรชัย ตระกูลวานนท์)

กรรมการวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์สุมิตร ปิติพัฒน์)

กรรมการวิทยานิพนธ์

.....
(อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต)

กรรมการวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม)

คณบดี

.....
(อาจารย์พรชัย ตระกูลวานนท์)

บทคัดย่อ

งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการผูกขาดตำแหน่งทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จังหวัดสุพรรณบุรี กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดบางลี่ อำเภอสองพี่น้อง ทั้งด้านโครงสร้างสังคม ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ และวิถีชีวิตของประชาชน

จากการศึกษาถึงการก่อตัวและพัฒนาการของการเมืองในชุมชนตลาดบางลี่ พบว่าการสร้างฐานคะแนนเสียงของส.ส.มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชน โดยระยะแรกส.ส.ในพื้นที่ได้อาศัยกลุ่มพ่อค้าและผู้เฒ่าอย่างไม่เป็นทางการในชุมชนบางคนซึ่งเป็นหัวหน้าของอดีตส.ส.เป็นฐานในการสร้างคะแนนเสียงส่วนหนึ่งในชุมชน รวมทั้งยังอาศัยความสัมพันธ์ของพ่อค้าในชุมชนตลาดบางลี่ที่มีต่อคนนอกชุมชนในขณะนั้นเป็นพื้นฐานของการสร้างเครือข่ายทางการเมืองเชื่อมโยงชุมชนต่างๆ อีกส่วนหนึ่ง โดยลักษณะความสัมพันธ์จะพบในรูปของเจ้าหนี้-ลูกหนี้เงินกู้, ลูกค้าขาประจำ ตลอดจนการแต่งงานข้ามชุมชน ซึ่งเครือข่ายความสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาศัยโครงสร้างระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างเครือญาติเป็นพื้นฐาน

ในระยะต่อมาจึงได้มีการสร้างเครือข่ายหัวคะแนนของตนเองขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยใช้กลุ่มนักการเมืองระดับท้องถิ่น ได้แก่ สมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.), สมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) และกรรมการสุขาภิบาล รวมทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ถือว่าเป็นกลุ่มหัวคะแนนหลักของส.ส.จังหวัดสุพรรณบุรี

นอกจากนี้ก็ยังมีการจูงใจเสริมที่ทำให้ส.ส.สุพรรณบุรีสามารถครองตำแหน่งได้ต่อเนื่องกันเป็นเวลานานก็คือ การจัดสร้างสาธารณูปโภคในพื้นที่ โดยเฉพาะถนนหนทางที่มีการวางโครงข่ายโยงใยทั่วทั้งในจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่สร้างความสะดวกสบายขึ้นในชีวิตประจำวันของชาวบ้านเป็นอย่างมาก รวมทั้งทำให้มีการพัฒนากระบวนการผลิตและการแลกเปลี่ยนที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ทว่าในขณะเดียวกันก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชน โดยเกิดกลุ่มคนใหม่ๆที่มีฐานะการเงินมั่งคั่งเข้ามามีบทบาทสำคัญในชุมชนแทนที่คนกลุ่มเดิมซึ่งในอดีตเคยได้รับการยอมรับนับถือเพราะมีนิสัยโอบอ้อมอารีมีน้ำใจและเป็นที่พักของชาวบ้านยามเดือดร้อน

ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาโครงข่ายสาธารณูปโภคดังกล่าวยังสร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยจะพบว่าความสามารถในการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนลดลง และมีความต้องการบริโภคผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการจากภายนอกเพิ่มมากขึ้น

ABSTRACT

This study emphasizes on the case of community change in the market town Banglee on the Taa Cheen River. It is aimed to explore the relationship between political monopoly (for the position of M.P.) and changes of social structure in the community as well as the way of life.

From the study, political popularity and the history of economic interest are interwoven. In the past, members of parliament from the area had developed close relationship with local traders who campaigned for them in elections. In the process, these traders through patron and client relation as well as kinship relation established their own entourage of farmers, petty traders, and relatives in the adjacent countryside .

More recently, however, the similar process has been done through local politicians (at the province level), members of municipal council, committee of sanitary district and village headmans. In return, government budget has been allocated by such M.P. for the construction of physical infrastructure in their constituency and the adjacent provinces. Such rapid physical changes of the provincial infrastructure inevitably leads to market relocation, changes in local economic networks, and way of life.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอแสดงความคารวะต่อคณาจารย์ทุกท่าน ที่ทำให้สี่ปีเต็มของการศึกษาในภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นช่วงเวลาที่มียุคค่ายิ่ง

งานวิจัยชิ้นนี้ เกิดขึ้นและสำเร็จลงได้ด้วยความสามารถของอาจารย์หลายท่าน ผู้วิจัยได้รับการชี้แนะแนวทางและคำตักเตือนที่เป็นประโยชน์จาก อาจารย์พรชัย ตระกูลวรานนท์ ตลอดจนทรงพระคุณและคำแนะนำจาก อาจารย์สุมิตร ปิติพัฒน์และอาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต รวมทั้งอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ที่เมตตาต่อศิษย์แม้ต่างสถาบัน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่าน

ขอบพระคุณญาติผู้ใหญ่และพี่น้องในชุมชนบางลำภูทุกท่านที่ให้ความเอ็นดูต่อผู้วิจัย และกรุณาเล่าเรื่องราวอดีตของชุมชนและเสียชีวิตในความทรงจำซึ่งมีคุณค่ายิ่งนักสำหรับผู้วิจัย

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ให้เงินอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้

มิตรภาพจากผองเพื่อนร่วม'รุ่นแพแตก' (พีเมย์ บິ้น น้อย โก พิอุ้ย อนุสรณ์ และหลวงพี่บูรกรรม) ทำให้ความรู้สึกเดียวดายคลาญลงยามหันไปเจอคนร่วมทางเดียวกัน และขอขอบคุณสำหรับน้ำใจและความช่วยเหลือที่มีให้มากกว่าการทำหน้าที่ของพี่วิชัย แสงดาวฉาย

การเดินรันทนฝ่าอุปสรรคเพียงลำพังในช่วงเวลาของการทำงานที่เรียกได้ว่าสาหัสที่สุด ทำให้รู้สึกซาบซึ้งกับความหวังดีและห่วงใยของคนรอบข้างมากมาย ขอขอบคุณคุณธีระ คงพันธุ์ ในความอาทรที่มีให้เสมอมา ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อและความเป็นห่วงเป็นใยของเพื่อนๆ พี่ๆ โดยเฉพาะเอกกับแจจ พี่หนุ่ม พี่มิ่งกับมะพร้าว รวมทั้งแจจกับโป่ง บ่อยครั้งที่น้ำใจจากเพื่อนทำให้ปัญหาต่างๆ คลาญลง

ขอบคุณ แป๊ะ ที่ช่วยเหลือและให้กำลังใจกันมาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอเทิดทูนบรรพบุรุษชาวจีนที่ดิ้นรนแสวงหาผืนดินอุดมเพื่อหว่านพืชพันธุ์แห่งวงศ์วาน ทำให้ลูกหลานได้อยู่เป็นปึกแผ่นร่มเย็นมาจนทุกวันนี้ กราบขอบพระคุณเป็นพิเศษแก่ อาม่าตวง ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวการต่อสู้ชีวิตของบรรพบุรุษทำให้หลานได้ตระหนักถึงคุณค่าของความมานะอดทน และอีกท่านคือ ตั่วแป๊ะใช้ที่ใส่ใจกับความก้าวหน้าของหลานแม้ตัวจะกำลังเจ็บป่วยอยู่ก็ตาม

ผู้วิจัยตระหนักดีว่า ในทุกย่างก้าวของชีวิตที่ผ่านมา มีสองมือที่พร้อมประคองและสองตาเต็มเปี่ยมด้วยความห่วงใยของคนในครอบครัวอยู่เบื้องหลังเสมอ , เฮียหนึ่ง-พี่ชายผู้มีทั้งคำพูดและการกระทำอันเป็นตัวอย่างที่ดีเสมอ นุกและนิก-น้องสาวที่รักยิ่งทั้งสอง และเหนือสิ่งอื่นใด กำลังใจจากหัวใจที่เปี่ยมรักของป้ากับแม่ ผู้เป็นทุกๆ สิ่งที่ตั้งงามในชีวิตของผู้วิจัย, ทั้งหมดนี้เป็นแรงผลักดันให้ชีวิตก้าวเดินสู่ความสำเร็จ

คุณความดีของงานวิจัยชิ้นนี้ขอมอบเป็นเครื่องสักการะคุณของป้าและแม่ ซึ่งแม้จะไม่อาจเทียบค่าได้กับเศษเสี้ยวของความเสียสละและความอดทนต่อความยากลำบากมาตลอดชีวิตเพื่อลูก แต่หากจะก่อให้เกิดความชุ่มชื่นขึ้นในหัวใจทั้งสองดวงได้บ้าง ผู้วิจัยก็รู้สึกพึงพอใจจนสุดจะประมาณแล้ว

สฤณา ฉันทติลก
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พฤษภาคม 2541

บทคัดย่อ	(1)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(7)
สารบัญภาพประกอบ	(8)

บทที่

1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์และขอบเขตในการศึกษา	5
กระบวนการศึกษาวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
เนื้อหาวิทยานิพนธ์โดยสังเขป	8
2 แนวคิด ทฤษฎี และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดระบบอุปถัมภ์	11
แนวคิดโครงสร้างเครือญาติ	15
แนวคิดชายสังคม	17
ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม	20
ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	21
3 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน	24
วิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในลุ่มน้ำท่าจีน	24

บทที่	หน้า
ประวัติศาสตร์การก่อตั้งและสภาพทั่วไปของชุมชนบางลี่	35
อำเภอสองพี่น้อง	36
ชุมชนตลาดบางลี่	55
4 ระบบเศรษฐกิจการค้ากับการก่อตั้งของเครือข่ายทุนและนักธุรกิจในท้องถิ่น	97
ภาพรวมของระบบเศรษฐกิจในชุมชนตลาดบางลี่	97
เครือข่ายสังคมด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ในชุมชนตลาดบางลี่	110
บทสรุป	118
5 ระบบการเมืองและโครงสร้างอำนาจในชุมชน	120
การเมืองระดับท้องถิ่น	121
ส.ส.กับการเมืองผูกขาดในจังหวัดสุพรรณบุรี	127
บทสรุป : ระบบอุปถัมภ์กับโครงสร้างเครือญาติในระบบการเมืองของท้องถิ่น	150
6 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเกิดจากการพัฒนาท้องถิ่นในระบบการเมืองผูกขาด	155
ผลงานของ ส.ส.ผูกขาดในจังหวัดสุพรรณบุรี	155
การเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเกิดจากการพัฒนาพื้นที่ของ ส.ส.ผูกขาด	159
7 บทสรุป	164
บรรณานุกรม	170

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	ขนาดพื้นที่และจำนวนประชากรของแต่ละตำบลในอำเภอสองพี่น้อง 45
2	ข้อมูล ส.ส.ที่ได้รับเลือกตั้งในจังหวัดสุพรรณบุรี ปี พ.ศ.2500-2539 53
3	รายชื่อ ส.ส.จังหวัดสุพรรณบุรี 128

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่	หน้า
1 แผนภาพที่ 1 แสดงพื้นที่ของกลุ่มน้ำท่าจีน	25
2 แผนภาพที่ 2 แสดงลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่กลุ่มน้ำท่าจีน	27
3 แผนภาพที่ 3 แสดงเส้นทางคมนาคมทางน้ำและทางรถไฟในสมัยรัชกาลที่ 5	28
4 แผนภาพที่ 4 แสดงเขตตำบลในอำเภอสองพี่น้อง	40
5 แผนภาพที่ 5 แสดงต้นกำเนิดคลองสองพี่น้อง	42
6 ภาพประกอบที่ 1 สภาพลำคลองสองพี่น้องในปัจจุบัน	43
7 ภาพประกอบที่ 2 แพผัก การใช้ประโยชน์จากลำคลองของชาวบ้าน	43
8 ภาพประกอบที่ 3 ตลาดสวน หรือ ตลาดอำเภอเก่า ในปัจจุบัน	50
9 ภาพประกอบที่ 4 ตลาดทุ่งคอก ตลาดยุคหลังที่เกิดจากการตัดถนนผ่านชุมชนเก่า	50
10 แสดงจุดที่ตั้งของตลาดบางลี่ และชุมชนสำคัญโดยรอบ	56
11 ภาพประกอบที่ 5 ตลาดบางลี่ยุคก่อน พ.ศ.2500	61
12 ภาพประกอบที่ 6 สภาพตลาดปัจจุบันถูกถมพื้นที่จนสูงพ้นสภาพน้ำท่วม	61
13 ภาพประกอบที่ 7 พื้นที่ค้าขายและตลาดสดแห่งใหม่ที่เทศบาลขยายออกมาจากตลาดสด ริมน้ำแห่งเดิม	62
14 ภาพประกอบที่ 8 สภาพถนนภายในตลาดบางลี่ประมาณ พ.ศ.2490	62
15 แผนภาพที่ 7 แสดงสภาพพื้นที่ของตลาดบางลี่ช่วงก่อน พ.ศ.2475	64
16 แผนภาพที่ 8 แสดงสภาพพื้นที่ของตลาดบางลี่ช่วง พ.ศ.2475-2495	65
17 แผนภาพที่ 9 แสดงสภาพพื้นที่ของตลาดบางลี่ช่วง พ.ศ.2495-2515	66
18 แผนภาพที่ 10 แสดงสภาพพื้นที่ของตลาดบางลี่ช่วงเวลาปัจจุบัน	67
19 ภาพประกอบที่ 9 ถนนบางลี่-หนองวัลย์เป็รียง ปัจจุบันกว้าง 6 เลน และเป็นทำเลที่น่าจะ เป็นย่านธุรกิจใหม่ของชุมชนในอนาคต	70
20 ภาพประกอบที่ 10 เชื้อนหลังตลาด ตัวบ่งชี้ถึงการลดความสำคัญลงของคลอง	73
21 ภาพประกอบที่ 11 บ้านเรือนริมคลองยังคงสภาพเดิมและทุกบ้านยังใช้เรือพาย	73
22 ภาพประกอบที่ 12 รถสองแถวประจำทาง พาหนะหลักของชาวบ้านในปัจจุบัน	76
23 ภาพประกอบที่ 13 โรงเจฮกเฮงตัว สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนตลาดบางลี่	79
24 ภาพประกอบที่ 14 ศาลเจ้าคลองมะดัน	79

ภาพที่	หน้า
25 แผนภาพที่ 11 โครงสร้างกลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนตลาดบางลี่	89
26 แผนภาพที่ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับลูกค้าขาประจำในลักษณะอุปถัมภ์	112
27 แผนภาพที่ 13 ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าแก้งกับลูกไร่ลูกนา	114
28 แผนภาพที่ 14 ความสัมพันธ์ระหว่างนายยุทธกับครอบครัวสีตม	115
29 แผนภาพที่ 15 ความสัมพันธ์ระหว่างนายธาดา กับนายสวัสดิ์และลูกจ้าง	117
30 แผนภาพที่ 16 ช่ายสังคมทางการเมืองของนายบรรหาร	135
31 แผนภาพที่ 17 ช่ายสังคมทางการเมืองของนายชาย	138
32 แผนภาพที่ 18 โครงสร้างหัวคะแนนในตลาดบางลี่แต่ละยุค	148

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายหลังจากที่ไทยเปิดประเทศเข้าสู่ระบบการค้าเสรีเมื่อปี พ.ศ.2398 แล้ว การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนก็ได้เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ การผลิตเพื่อขายเกิดขึ้นเฉพาะกรณีของอ้อยและข้าวเท่านั้น โดยในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ถือว่าลุ่มน้ำท่าจีนโดยเฉพาะบริเวณเมืองนครชัยศรี คือ แหล่งปลูกอ้อยและผลิตน้ำตาลเพื่อการส่งออกที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประเทศ หลังจากนั้นเมื่อข้าวกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญประกอบกับเกิดปัญหาในระบบการผลิตอ้อยและน้ำตาลขึ้นหลายประการ (รายละเอียดดูใน มณฑล คงแถวทอง 2527) ทำให้พื้นที่บริเวณลุ่มน้ำท่าจีนส่วนใหญ่แปรสภาพเป็นท้องนาและมีผู้คนอพยพเข้ามาทำมาหากินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

ส่วนในพื้นที่จังหวัดนครปฐมและสมุทรสาคร การพัฒนาศักยภาพของพื้นที่เพื่อรองรับความเจริญของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีการสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-เพชรบุรี ผ่านเมืองนครชัยศรี ในปี พ.ศ.2442-2447 และทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-มหาชัย ใน พ.ศ.2454 ดังนั้นในขณะที่จังหวัดสุพรรณบุรียังเป็นเมืองทำนาเป็นส่วนใหญ่ แต่จังหวัดนครปฐมกลับมีการพัฒนาไปสู่เมืองการค้าและเมืองทำสวนทำไร่มากขึ้น เพราะการคมนาคมทางน้ำ รถไฟ และทางบกสามารถเปิดพื้นที่จังหวัดนครปฐมเข้าเชื่อมกับกรุงเทพฯและจังหวัดต่าง ๆ ทำให้การติดต่อค้าขายเป็นไปอย่างสะดวก เช่นเดียวกับจังหวัดสมุทรสาครซึ่งสภาพพื้นที่เป็นดินเค็มไม่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมอยู่แล้ว ทิศทางในการพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีนตอนล่างจึงออกมาในลักษณะของเมืองการค้ามากกว่าการกสิกรรม ส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีสภาพพื้นที่เหมาะแก่การเกษตรและมีแต่การคมนาคมทางน้ำเป็นหลักอย่างเดียว จึงมีลักษณะเหมือนเมืองปิดมาโดยตลอด (สุภาภรณ์ จินตามณี โรจน์ 2532:113)

ตั้งแต่อดีตมาจนถึงราวต้นพุทธศตวรรษที่ 26 การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีเกิดขึ้นค่อนข้างช้ากว่าจังหวัดนครปฐมและสมุทรสาคร ทำให้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นสามารถคงลักษณะ

แบบดั้งเดิมไว้ได้มาก ดังจะเห็นได้จากงานศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตกทอดต่อเนื่องกันมาเนิ่นนาน โดยเฉพาะศิลปะพื้นบ้านที่ต้องอาศัยการถ่ายทอดจากคนเป็นรุ่นๆ ไป เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เป็นต้น ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ก็ยังมีปรากฏอยู่มาก

จนถึงราว 20 กว่าปีที่ผ่านมานี้เองที่จังหวัดสุพรรณบุรีมีการเปลี่ยนแปลงมาก โดยเฉพาะทางด้านสภาพทางกายภาพของพื้นที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อด้านอื่นๆ อยู่มิใช่น้อย ไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจ, โครงสร้างทางสังคม ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทำให้พื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีในช่วง 20 กว่าปีหลังนี้เป็นที่น่ายินดีศึกษาโดยเฉพาะในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองซึ่งที่ผ่านมามีอิทธิพลต่อทิศทางการพัฒนาพื้นที่อย่างแท้จริง

แต่อย่างไรก็ดี เท่าที่ผ่านมางานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนใหญ่มักเป็นงานเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งอาจเป็นเพราะพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีเคยเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณที่สำคัญและมีหลักฐานปรากฏในประวัติศาสตร์เด่นชัด (ทิวา ศุภจรรยา ใน สืบแสง พรหมบุญและคณะ 2530:1) อันได้แก่ เมืองอู่ทองและเมืองสุพรรณภูมิ

ในปี พ.ศ.2530 สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมกับจังหวัดสุพรรณบุรี จัดงานสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “สุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม” ขึ้น ซึ่งหัวข้อในการสัมมนามีถึง 19 เรื่องที่แตกต่างกันไป ทว่าส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอข้อมูลในแง่มุมที่ทำให้เห็นจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่ายิ่งในเชิงประวัติศาสตร์และศิลปะพื้นบ้าน (รายละเอียดดูได้จากเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง สุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม โดยฝ่ายวิชาการ สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 17- 20 พฤศจิกายน 2530) เช่น เรื่องเตาเผาเครื่องถ้วยและเครื่องถ้วยเงินที่พบจากแหล่งโบราณคดีในสุพรรณบุรี, เรื่องจิตรกรรมฝาผนังในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี, เรื่องชนกลุ่มน้อยในสุพรรณบุรี, เรื่องเพลงพื้นบ้านสุพรรณบุรี, เรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเรื่องการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำจรเข้สามพัน อําเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี (สืบแสง พรหมบุญ และคณะ 2530) เป็นงานวิจัยทางด้านโบราณคดีโดยตรง โดยศึกษาชุมชนโบราณที่สำคัญ คือ เมืองอู่ทองโบราณ ซึ่งที่ผ่านมามีการพบโบราณสถานโบราณวัตถุมากมายแต่ไม่ได้มีการใช้หลักฐานนั้นเพื่อการศึกษาอย่างเป็นทางการเท่าที่ควร งานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้หลักฐานต่างๆ เท่าที่มีอยู่ ทั้งหลักฐานประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกสารต่างประเทศ พงศาวดารตำนานและคำบอกเล่า รวมทั้งหลักฐานจากคัมภีร์ชาดกทางพุทธศาสนาของอินเดียและหลักฐานกรีก-

โรมันหลังสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช นอกจากนี้ยังได้ใช้หลักฐานเป็นโบราณวัตถุและโบราณสถานจำนวนมากที่ปรากฏอยู่มาศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของชุมชนในเขตลุ่มน้ำจรเข้สามพัน โดยเฉพาะเมืองอู่ทองโบราณ และขณะเดียวกันก็ศึกษาความสำคัญของชุมชนโบราณดังกล่าวที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยก่อนสมัยสุโขทัยและอยุธยา รวมทั้งหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนนั้นกับชุมชนโบราณอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงหรือที่มีการติดต่อเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด

ส่วนงานศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรีท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบันเท่าที่มีอยู่นั้นมีจำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะทางด้านสาขาวิชาประวัติศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองโดยตรงกลับมีจำนวนน้อยทั้งในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบันได้รับความสนใจในแง่มุมมองของการเมืองอยู่มาก ยิ่งไปกว่านั้นงานศึกษาวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสุพรรณบุรีเท่าที่ปรากฏก็มักเป็นงานศึกษาวิจัยที่อาศัยการเก็บข้อมูลเชิงสถิติโดยการหาปริมาณของข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ เช่น วิทยานิพนธ์เรื่องบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในงานพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุพรรณบุรี โดย ณรงค์ พลละเอียด (2530) และ วิทยานิพนธ์เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสุพรรณบุรี โดย ประภาศรี พิทักษ์สินสุข (2532) เป็นต้น ซึ่งไม่ได้มีการนำเสนอภาพความเป็นไปทางการเมืองการปกครองให้เห็นได้ชัด โดยเฉพาะในแง่มุมมองเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในพื้นที่กับการเลือกตั้งซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของประชาชนอย่างน่าสนใจยิ่ง

ส่วนงานศึกษาเชิงมานุษยวิทยาเกี่ยวกับจังหวัดสุพรรณบุรีก็มีอยู่น้อยชิ้นเช่นกัน และเท่าที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาวิจัยชนกลุ่มน้อย เช่น งานวิจัยชุมชนลาวพวนในหมู่บ้านโพธิ์ศรี ต.บางปลาม้า อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี โดยแผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2521) ซึ่งเริ่มโครงการมาตั้งแต่ พ.ศ.2516 ศึกษาเอกลักษณ์ของชุมชนลาวในหมู่บ้านโพธิ์ศรีในด้านวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ การแต่งงาน, ความเชื่อทางพุทธศาสนา, ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, ฤกษ์ยาม, ดวงชะตา, หมอไสยศาสตร์และการรักษาโรค ตลอดจนประเพณีดั้งเดิมต่างๆ ของชาวพวน โดยพบว่าความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านโพธิ์ศรีนั้นมีลักษณะของการเป็นเมืองมากขึ้นเมื่อเริ่มมีการติดต่อกับภายนอก แต่แม้ว่าวัฒนธรรมทางวัตถุและเทคโนโลยีสมัยใหม่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของชาวพวนที่บ้านโพธิ์ศรีหลายปีแล้วก็ตาม ทว่าความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์ก็ยังคงฝังตัวแน่นลึกในชุมชน

นอกจากนี้ก็มีงานศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของ สุภาภรณ์ ตันศลรักษ์ (2527) ศึกษากลุ่มชาวลาวพวนบ้านแก้าห่อง อ.บางปลาม้า ซึ่งเป็นกลุ่มลาวพวนอพยพมาจากเมืองเชียงขวางในสมัยรัชกาลที่ 3 และมาก่อร่างสร้างชุมชนริมแม่น้ำท่าจีนขึ้นมาโดยร่วมกับชาวจีน การดำรงอยู่ร่วมกันในชุมชนจึงมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมโดยทั้งสองกลุ่มต่างให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ส่งผลให้ชุมชนมีความเจริญและขยายตัวใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในช่วงประมาณ 20-30 ปีที่ผ่านมาเองได้มีการก่อสร้างถนนเข้าไปตามชุมชนต่าง ๆ ตามลำน้ำท่าจีนตามนโยบายส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ทำให้เส้นทางคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญลงมาก ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนการค้าดั้งเดิมที่อยู่ริมแม่น้ำซึ่งรวมทั้งบ้านแก้าห่องนี้ด้วย ชุมชนส่วนใหญ่จำเป็นต้องปรับตัวเพื่ออยู่รอด โดยศูนย์กลางการค้าขายต้องเปลี่ยนมาจับเส้นทางสัญจรทางบก ชุมชนริมแม่น้ำบริเวณบ้านแก้าห่องที่เคยคึกคักจึงกลายเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่เงียบสงบในเวลานี้

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าความน่าสนใจของพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน คือ การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลามากกว่า 10 ปีแล้ว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลโดยตรงจากระบบการเมืองในท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะกึ่งผูกขาดมาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 26 โดยมี ส.ส.บางคนได้รับการเลือกตั้งทุกสมัยแต่ไม่มีการได้รับเลือกตั้งแบบยกทีมเกิดขึ้น จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2526 จึงมีลักษณะของการผูกขาดพื้นที่อย่างสิ้นเชิงของพรรคชาติไทย ภายใต้การนำทีมของ นายบรรหาร ศิลปอาชา โดยนโยบายของพรรคชาติไทยในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีที่ผ่านมามุ่งเน้นในด้านการพัฒนาสาธารณสมบัติในพื้นที่สืบต่อจากที่นายบรรหารเคยทำไว้ก่อนการลงสมัครรับเลือกตั้งหลายปี (อ่านรายละเอียดประวัติชีวิตและผลงานของนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้ใน สานความฝัน 60 ปี, 2535) ทำให้ในปัจจุบันจังหวัดสุพรรณบุรีมีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ รวมทั้ง โรงเรียน สถานีอนามัย ฯลฯ กระจายอยู่เกือบทั่วทั้งพื้นที่

ทั้งนี้เป็นดังที่ยุคหนึ่งสื่อมวลชนเคยขนานนามนายบรรหาร ศิลปอาชา ว่าเป็น “ขุนหลวงพองั่วแห่งยุคโลกาภิวัตน์” โดยกล่าวว่า การก้าวขึ้นสู่สถานภาพที่มั่นคงทางการเมืองของนายบรรหารเป็นผลจากการที่เขาสามารถประสานพลังของทุนเข้ากับโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคมชนบทไทยได้อย่างเหมาะสม (.....“บนเส้นทางของทุนอุปถัมภ์.” 2537:4)

ในการศึกษาความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในสังคมของ Bratton (อ้างถึงใน สมหญิง สุนทรวงษ์ 2532:3-4) พบว่าผู้อุปถัมภ์ที่พยายามค้นหาและดึงดูดทรัพยากรจากรัฐเข้าสู่ท้องถิ่นของตนไม่ได้คาดหวังเฉพาะผลประโยชน์ของตนเท่านั้น แต่ยังนำไปแจกจ่ายให้รางวัลแก่ผู้ติดตามของเขา โดยอย่างน้อย

ที่สุดการแข่งขันระหว่างผู้นำท้องถิ่นก็ให้ประโยชน์แก่ชาววนายากจนบ้างในบางโอกาส ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะช่วยให้ผู้อุปถัมภ์ที่นำผลประโยชน์เข้าสู่ท้องถิ่นเหล่านั้นสามารถระดมการสนับสนุนจากคนทั่วไปในช่วงที่มีการเลือกตั้งได้ไม่ยากนัก

ดังนั้นในประเด็นศึกษาเกี่ยวกับการเมืองกับวิถีชีวิตของคนในจังหวัดสุพรรณบุรี อาจมีสมมติฐานข้อหนึ่งว่า ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์เป็นรากฐานสำคัญของการขยายอำนาจของบุคคลในระบบการเมืองในท้องถิ่น

โดยที่ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ที่ปรากฏในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีแทรกปนอยู่ในระบบความสัมพันธ์ของคนท้องถิ่นในหลายรูปแบบและหลากหลายคู่ความสัมพันธ์ แต่ส่วนใหญ่เห็นได้ชัดในเครือข่ายสังคมด้านเศรษฐกิจซึ่งมีผลประโยชน์เป็นเงื่อนไขสำคัญในการสานต่อความสัมพันธ์ และมีอยู่บ่อยครั้งที่มีผลประโยชน์ดังกล่าวมิใช่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง ทว่าเป็นผลประโยชน์ทางด้านการเมืองซึ่งในที่สุดแล้วก็จะแปรกลับมาสู่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั่นเอง

การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมไทยระบบหนึ่ง (ดังจะเห็นได้จากงานศึกษาสังคมไทยของนักวิชาการหลายท่าน อาทิ อคิน รพีพัฒน์ ใน สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2325-2416 หรือ Sharp Lauriston และคณะ ใน Siamese Rice Village เป็นต้น) กับการสร้างรากฐานการเมืองในระบบผูกขาดของนายบรหาร ศิลปอาชา ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลหลักก็คือ ระบบการเมืองผูกขาดที่เกิดขึ้นในยุคหลังนี้มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของคนในจังหวัดสุพรรณบุรี

วัตถุประสงค์และขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. เพื่อศึกษาถึงการก่อตัวและพัฒนาการของระบบการเมืองผูกขาดในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาภาพความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายเศรษฐกิจอันได้แก่ความสัมพันธ์ของทุนและนักธุรกิจในท้องถิ่นกับการเมือง ในรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์อันเป็นรากฐานสำคัญที่เอื้อต่อการผูกขาดการเลือกตั้งในพื้นที่ของนักการเมือง

3. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของระบบการเมืองผูกขาดในพื้นที่ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุพรรณบุรี

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนตลาดบางลี่ ซึ่งเป็นตลาดการค้าอยู่ในพื้นที่การปกครองของเทศบาลตำบลสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการเลือกพื้นที่ดังกล่าวนี้มีเหตุผลสำคัญอยู่ที่ เป็นชุมชนการค้าเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานพอสมควร โดยเฉพาะประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับการค้า โดยตลาดบางลี่เป็นศูนย์กลางการค้าของท้องถิ่นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และสามารถคงความสำคัญต่อเนื่องมาได้ในช่วงเวลาหนึ่ง จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 เครือข่ายการค้าเดิมซึ่งกินอาณาเขตไปถึง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ก็เริ่มเสื่อมสลายลงเนื่องจากการพัฒนาเครือข่ายถนนในชนบท แม้กระนั้นก็ตีระบบความสัมพันธ์ของคนต่างชุมชนเหล่านี้ที่เกิดจากเครือข่ายทางเศรษฐกิจดังกล่าวยังคงยืนยาวต่อเนื่องมาได้ระดับหนึ่ง ประกอบกับตลาดบางลี่ในปัจจุบันคือฐานคะแนนเสียงที่สำคัญแห่งหนึ่งของพรรคชาติไทย โดยแปรเปลี่ยนมาจากการเป็นฐานคะแนนเสียงเดิมของนายทองหยด จิตตวิระพรรคกิจสังคม จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้เป็นพื้นที่ศึกษาถึงการก่อตัวและฝังรากลึกของฐานการเมืองผูกขาดของพรรคชาติไทย เพราะจะทำให้เห็นภาพของการเมืองในระยะ 10 กว่าปีหลังของจังหวัดสุพรรณบุรีได้ชัดเจน นอกจากนี้การที่ชุมชนตลาดบางลี่ได้รับการพัฒนาเครือข่ายสาธารณูปโภคต่างๆ อย่างเต็มที่จากนโยบายของพรรคชาติไทย จนทำให้สภาพของชุมชนเปลี่ยนจากเมืองปิดเป็นเมืองเปิดที่สามารถติดต่อกับอำเภออื่น ๆ โดยรอบได้อย่างสะดวกสบาย จนกล่าวได้ว่ามีความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่เกิดขึ้นกับชีวิตของคนในชุมชนบางลี่

ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ของชุมชนและสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้ตัดสินใจเลือกพื้นที่ของชุมชนตลาดบางลี่เป็นกรณีศึกษา แต่เนื่องจากการศึกษานี้ อาจมีผลกระทบต่อผู้หนึ่งผู้ใดที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอใช้ชื่อสมมติสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายขึ้นกับผู้หนึ่งผู้ใด

กระบวนการศึกษาวิจัย

ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการรวบรวมเอกสาร ซึ่งมีทั้งผลงานวิจัยและหนังสือ ตลอดจนบทความทางวิชาการต่าง ๆ

ขณะที่ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากการลงศึกษาวิจัยภาคสนาม ซึ่งผู้ศึกษาใช้เวลาประมาณ 1 ปี ลงไปคลุกคลีในพื้นที่ภายหลังจากตัดสินใจเลือกพื้นที่ดังกล่าวเป็นกรณีศึกษา โดยการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลได้กระทำเป็นช่วง ๆ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2540 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2541 กล่าวคือ

ช่วงแรก ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมีนาคม 2540 เป็นการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อดูความเป็นไปได้ในการเลือกพื้นที่ศึกษา

ช่วงที่สอง ประมาณเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนสิงหาคม 2540 เป็นการลงสำรวจพื้นที่โดยละเอียดและเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีในพื้นที่ เช่น ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอสองพี่น้อง , รายงานกิจการของเทศบาลตำบลสองพี่น้อง เป็นต้น

ช่วงที่สาม ประมาณเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม 2540 เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ตามแนวทางที่วางไว้

ช่วงที่สี่ ต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2541 เป็นการลงพื้นที่เก็บตกข้อมูลบางส่วนที่ยังขาดไป

ส่วนวิธีการเก็บข้อมูลใช้รูปแบบการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมประกอบการสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาพยายามจะเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน และพูดคุยกับคนในชุมชนอย่างไม่มีแบบแผนทางการเพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพความเป็นไปในชุมชนตลอดจนความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งโดยมากจะได้จากการพูดคุยกับพ่อค้าแม่ค้าในตลาดหรือกับเจ้าของกิจการร้านค้าในชุมชน รวมทั้งการได้ฟังจากคนในชุมชนพูดคุยกันเองด้วย นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) จำนวนหนึ่ง โดยการกำหนดตัวบุคคลที่จะเป็น key informant ใช้วิธีการสอบถามจากชาวบ้านหลาย ๆ คนว่าในแต่ละเรื่องแต่ละประเด็นสมควรที่จะพูดคุยกับใครจึงจะได้ข้อมูลมากที่สุด จากการทำเช่นนี้ก็จะได้รับคำแนะนำต่อไปเป็นทอดๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากแต่ละคน ผู้ศึกษาได้นำไปสอบถามกับคนอื่น ๆ อีกทีหนึ่งเพื่อตรวจเช็คข้อมูลให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

การบันทึกข้อมูลในการสัมภาษณ์ key informant ใช้วิธีบันทึกเทปเป็นหลัก และทำการจดบันทึกข้อความสำคัญๆ ประกอบด้วย โดยก่อนบันทึกเทปได้มีการชี้แจงและขออนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนแล้ว หลังจากนั้นจึงถอดเทปคำสัมภาษณ์ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรอีกต่อหนึ่ง ส่วนข้อมูลจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการหรือจากการสังเกตการณ์ผู้ศึกษาก็ได้จดบันทึกไว้ซึ่งจะถูกนำมารวบรวมไว้เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานต่อไป นอกจากนี้ยังได้ถ่ายภาพสถานที่และกิจกรรมในชุมชนเก็บไว้อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบางลีในครั้งนี้ เป็นกรณีศึกษาความผูกพันระหว่างวิถีชีวิตของประชาชนในยุคก่อนจนถึงปัจจุบันกับระบบการเมืองในท้องถิ่น ซึ่งคาดว่าจะทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางเศรษฐกิจกับรากฐานของระบบการเมืองผูกขาดที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. การก่อตัวของระบบอุปถัมภ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้อุปถัมภ์ในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น
3. โครงสร้างอำนาจในสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงโครงสร้างกลุ่มการเมือง และเครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่น
4. โครงสร้างเครือญาติกับการสร้างเครือข่ายสังคมของบุคคลในชุมชน
5. ผลประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ซึ่งจะได้รับจากการพัฒนาอันเนื่องมาจากอิทธิพลของระบบการเมืองผูกขาด
6. ผลกระทบของระบบการเมืองผูกขาดต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

เนื้อหาของวิทยานิพนธ์โดยสังเขป

วิทยานิพนธ์นี้ประกอบด้วยเนื้อหา 7 บทด้วยกัน คือ

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์และขอบเขตในการศึกษา กระบวนการศึกษาวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และเนื้อหาของวิทยานิพนธ์โดยสังเขป

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ แนวคิดโครงสร้างเครือญาติ แนวคิดเครือข่ายสังคม ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

บทที่ 3 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน แบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการกล่าวถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำท่าจีน ส่วนที่สองกล่าวถึงการก่อตัวของชุมชนบางลี่และข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปของชุมชน

บทที่ 4 ระบบเศรษฐกิจการค้า กับการก่อตัวของเครือข่ายทุนและนักธุรกิจในท้องถิ่น กล่าวถึงความสำคัญของชุมชนในฐานะที่เป็นตลาดการค้าสำคัญและมีเครือข่ายกว้างขวาง และกล่าวถึงระบบความสัมพันธ์ของคนที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจของชุมชน โดยมีพื้นฐานอยู่ที่ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และระบบเครือญาติ รวมทั้งผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนต่อระบบเศรษฐกิจ

บทที่ 5 ระบบการเมืองและโครงสร้างอำนาจในชุมชน กล่าวถึงโครงสร้างการเมืองการปกครองในชุมชนทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเน้นหนักที่การสร้างเครือข่ายฐานคะแนนเสียงของกลุ่มการเมืองผูกขาดซึ่งมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายทางเศรษฐกิจของชุมชน

บทที่ 6 ระบบการเมืองผูกขาดกับการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากพัฒนาท้องถิ่น จะกล่าวถึงผลงานของ ส.ส.ผูกขาดในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเกิดจากการพัฒนาพื้นที่ของ ส.ส.ผูกขาด

บทที่ 7 บทสรุป

แนวคิด ทฤษฎี และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ระบบการเมืองผูกขาดในจังหวัดสุพรรณบุรีมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ในรูปแบบที่เรียกกันว่า การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในวิถีชีวิตของประชาชนทั้งแง่บวกและลบ

โดยในด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน ขณะที่ประชาชนมีความสะดวกสบายในการเป็นอยู่ประจำวัน มีการพัฒนากระบวนการผลิตให้ได้ผลดียิ่งขึ้น แต่ปริมาณการบริโภคที่ต้องพึ่งพาอาศัยสินค้าจากภายนอกก็เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้การประกอบอาชีพของประชาชนก็ยังต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางมากขึ้น ทั้งในแง่ของ การตลาด การหีบยืมเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยและยา ฯลฯ ทำให้ผลตอบแทนสุทธิที่เหลือถึงชาวบ้านจริง ๆ แทบไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการบริโภคที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก็ยังมีส่วนทำให้เกิดความเสื่อมสลายลงของโครงสร้างทางสังคมในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อระบบความสัมพันธ์ของคนซึ่งเคยเป็นหนึ่งเดียวในการตัดสินใจกระทำการต่างๆ เกี่ยวกับส่วนรวม

อย่างไรก็ดี ชาวบ้านรู้สึกพึงพอใจกับนโยบายการพัฒนาสาธารณูปโภค ซึ่งความสะดวกสบายจากสาธารณสมบัติเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นผลงานอันเป็นรูปธรรมของนักการเมืองในพื้นที่

งานศึกษานี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงภาพความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายสังคมทางด้านเศรษฐกิจกับระบบการเมืองเป็นสำคัญ โดยจะนำเสนอให้เห็นว่าระบบการเมืองผูกขาดเกิดขึ้นมาได้อย่างไรในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะในชุมชนบางลี่ซึ่งมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนในด้านต่าง ๆ

ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ กับ ความสัมพันธ์ในโครงสร้างเครือญาติ มีส่วนช่วยค้ำชูระบบการเมืองแบบผูกขาดในจังหวัดสุพรรณบุรีตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงรากลึกในปัจจุบัน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และการวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการมาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ โดยในบทนี้จะประมวลแนวคิดทฤษฎีเหล่านั้นอย่างกว้างๆ เพื่อให้เห็นแนวทางในการศึกษา

แนวคิดระบบอุปถัมภ์ (Patronage System)

ในทุกระดับของสังคม การแสวงหาอำนาจย่อมมีขึ้นและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการศาสนา ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ (patron-client relationship) มีส่วนเกื้อกูลอย่างมากที่จะสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง

นักมานุษยวิทยากลุ่มหนึ่ง เช่น Michael Moerman และ Hanks (อ้างถึงใน ดำรงค์ สุานดี 2520:138) ได้พิจารณาสังคมไทยว่า ระบบอุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ เป็นโครงสร้างสำคัญของสังคมไทย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากคำสอนของศาสนาพุทธเรื่องบุญ-กรรมแต่ชาติปางก่อน ทำให้คนยอมรับ หรือ ปล่อยให้เกี่ยวกับสถานภาพของตน

จะนับการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างดีก็ต้องพึ่งพาอาศัยผู้ที่มีอำนาจวาสนาสูงกว่า ความเชื่อแผ่ดังกล่าวจะยังผลให้คนต้องมีความผูกพันต่อกัน เมื่อคนรวยอุปถัมภ์คนจน คนจนก็ต้องสนับสนุนผู้มีพระคุณทุกทาง Moerman และ Hanks กล่าวว่า โครงสร้างของสังคมไทยจะมีลักษณะแบบนี้ตั้งแต่คนในระดับสูงไปจนถึงคนที่อยู่ในหมู่บ้านทั่วไป คนที่เป็นผู้อุปถัมภ์ของคนในระดับหนึ่งจะยอมเป็นผู้รับอุปถัมภ์แก่คนที่สูงกว่า

Eric R. Wolf (1966) อธิบายว่า ในสังคมที่มีความสัมพันธ์ซับซ้อน ภาวะความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมจะไม่เป็นระเบียบแบบแผนและแน่นแฟ้นมั่นคง ลักษณะเช่นนี้เป็นเพราะได้เกิดความสัมพันธ์แบบรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ (informal group) คู่ขนานไปกับสถาบันหลักทางสังคม

ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ Wolf ให้ความสนใจมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ (kinship)
2. ความสัมพันธ์ฉันท์มิตรสหาย (friendship)
3. ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ (patron-client relations)

โดย Wolf กล่าวว่าเมื่อความสัมพันธ์ฉันท์มิตรสหายก้าวเข้าสู่การไร้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย และเมื่อความไม่เสมอภาคนี้ดำเนินต่อมาจนถึงระดับสูงสุด กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งของผู้ความสัมพันธ์มีฐานะเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งในการเสนอสิ่งของและบริการต่างๆ นั้นหมายความว่า ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ก้าวมาสู่ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ การเสนอให้ในส่วนของผู้อุปถัมภ์มีลักษณะค่อนข้างชัดเจน เป็นรูปธรรมเห็นได้ในทันทีทันควัน โดยอาจจะเป็นการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการปกป้องคุ้มครองจากการบีบบังคับของผู้มีอำนาจ ในขณะที่ผู้ถูกอุปถัมภ์จะตอบแทนคืนด้วยสิ่งที่ไม่เป็นรูปธรรมแน่ชัด เช่น การแสดงความเคารพนับถือ โดยผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์จะมี

ความล้าหน้าที่รุนแรงในการแสดงความจงรักภักดีต่อผู้อุปถัมภ์ หรือการตอบแทนในรูปของการเป็นหนี้ เป็นตาคอยหาข้อมูลข่าวสารมาเสนอให้ผู้อุปถัมภ์ รวมทั้งการให้การสนับสนุนทางการเมือง โดยนอกจากจะไม่เพียงให้คำมั่นสัญญาว่าจะลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้อุปถัมภ์แล้ว ยังต้องให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่สนับสนุนผู้อื่นอีก นอกจากนี้แล้วผู้ได้อุปถัมภ์ก็ต้องกลายเป็นสมาชิกของกลุ่มซึ่งรับใช้เป้าหมายในการแข่งขันเพื่อได้รับชัยชนะทางการเมืองด้วย

Peter Blau (1964) ชี้ให้เห็นว่า ผู้อุปถัมภ์มักอยู่ในฐานะที่ให้วัตถุหรือบริการแก่ผู้อื่นได้อย่างสะดวกสบาย ซึ่งผู้ที่รับวัตถุหรือบริการดังกล่าวจากผู้อุปถัมภ์อาจจะเป็นครอบครัวชาวนาที่มีฐานะยากจน ทำให้วัตถุหรือบริการที่ได้รับอาจเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับการอยู่รอดของตนเองหรือครอบครัว และการรับเอาวัตถุหรือบริการมาโดยไม่สามารถตอบแทนคืนได้อย่างเต็มที่จึงสร้างหนี้ทางใจที่ผูกพันผู้นั้นเข้ากับผู้อุปถัมภ์

Arensberg (1964) กล่าวว่า ระบบอุปถัมภ์ที่มีการพึ่งพาเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตเป็นแบบตะวันตกซึ่งเน้นการผลิตเชิงธุรกิจ โดยชี้ให้เห็นว่าในสังคมเกษตรกรรมที่มีการผลิตแบบดั้งเดิม ชาวนาจะต้องพึ่งตัวเองในการทำมาหากิน และในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนจะต้องอาศัยแรงงานของตนเอง ดังนั้นในช่วงปีการผลิตหนึ่ง ๆ ชาวนาจึงต้องทำงานอย่างหนัก และเมื่อได้ผลผลิตมาก็จะเก็บไว้ใช้เอง ส่วนที่เหลือจะนำมาแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ความสัมพันธ์ของคนภายในหมู่บ้านเดียวกันมักอยู่ในรูปของระบบเครือญาติและครอบครัวซึ่งถือว่าเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจเดียวกัน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตเป็นแบบตะวันตกความสัมพันธ์เหล่านี้จึงเปลี่ยนไป การผลิตของชาวนาไม่ได้เป็นเพื่อตนเองอีกต่อไปแล้ว แต่เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ต้องเพิ่มทั้งปริมาณและคุณภาพของผลผลิต ลักษณะการเกื้อกูลในชุมชนจึงค่อยๆ หดหายไป กลุ่มชาวนาที่มีการศึกษาดีกว่าและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจะได้ผลประโยชน์จากการพัฒนามากกว่ากลุ่มชาวนาที่ยากจนและไร้การศึกษา เพราะการพัฒนาการผลิตแบบใหม่ต้องใช้ความเข้าใจในเรื่องเครื่องยนต์ กลไกพอสสมควรร อีกทั้งการจะได้ผลผลิตมากตามเป้าหมายที่กำหนดจะต้องใช้เนื้อที่เพาะปลูกขนาดใหญ่ กลุ่มชาวนาที่มีที่ดินมากจึงได้เปรียบ ขณะที่กลุ่มชาวนายากจนไม่มีโอกาสพัฒนาตนเองในระบบการผลิตแบบใหม่นี้ เพราะขาดปัจจัยการผลิตทั้งเงิน ที่ดิน และแรงงาน คนกลุ่มนี้จึงต้องพึ่งพากลุ่มชาวนาที่ร่ำรวย

ในหนังสือ Economic System of Northern Thailand (Edward Van Roy , อ้างถึงใน สมหญิง สุนทรวงษ์ 2532:17) ซึ่งยึดการวิเคราะห์ตามแนว substantivist โดยถือว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมีความเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างแยกไม่ออก โดย Van Roy พบว่า ระบบ

บริวาร (entourage) สามารถช่วยอธิบายการจัดฐานะตำแหน่งทางสังคมและการที่ไม่สามารถแยกหน้าที่ (functional separate) ของกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมได้

เกณฑ์ในการกำหนดระบบบริวารของ Van Roy เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่ายในเชิงพฤติกรรม หมายถึง สภาวะการแลกเปลี่ยนที่กำหนดโดยตำแหน่งที่ต่างกัน และ Van Roy ได้อ้างถึงการติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมถูกกำหนดโดยการจัดลำดับชั้นทางสังคมที่ค่อนข้างซับซ้อน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจากความสัมพันธ์ที่พึ่งพาตอบสนองซึ่งกันและกันระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์จะไม่อยู่ในสภาพสมดุลย์ตลอดเวลา ทั้งนี้โดยเหตุที่ว่า สิ่งของที่แลกเปลี่ยนมีมากมายหลายชนิด และขณะเดียวกันก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่จะคำนวณเป็นมูลค่าทางตัวเลขได้ ความสัมพันธ์ตามระบบอุปถัมภ์จะเกิดขึ้นสืบต่อจากการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลที่มีฐานะตำแหน่งไม่เท่าเทียมกันและเป็นครั้งคราว มาเป็นความสัมพันธ์ที่ขึ้นกับความไว้วางใจกันและความชอบพอส่วนตัว

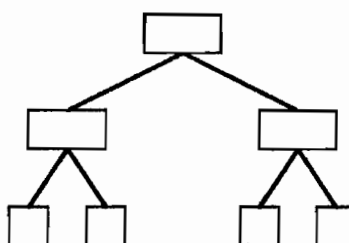
ระบบอุปถัมภ์จึงหมายความว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน 2 สถานภาพ โดยฝ่ายที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ-สังคมสูงกว่า (patron) จะใช้อำนาจและปัจจัยต่าง ๆ ให้ความคุ้มครองต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า (clients) ซึ่งฝ่ายหลังจะตอบแทนโดยการช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ไป และอุทิศตัวรับใช้ผู้อุปถัมภ์ ความสัมพันธ์จึงมีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังที่ Jame C.Scott (1972) ได้อธิบายโดยแผนภาพ ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์-ผู้อยู่ใต้การอุปถัมภ์

Patron-Client Cluster

Patron-Client Pyramid

ภาพแรก Scott อธิบายว่า เป็นการมองระบบอุปถัมภ์เฉพาะที่ตัวผู้อุปถัมภ์กับผู้ใต้อุปถัมภ์โดยตรงของเขาเท่านั้น จะมีรูปแบบความสัมพันธ์ที่เรียกว่า Patron-Client Cluster

ส่วนภาพทางขวา เป็นการมองในระดับที่กว้างขึ้น จะเห็นโครงสร้างระบบอุปถัมภ์เป็นแบบปิรามิด (Patron-Client Pyramid) ลงไปยังเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ลูกน้องของเรามีต่อบิรารของแต่ละคนลงไป

ความเกี่ยวข้องในเชิงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันระหว่างคนสองฝ่ายนั้น Scott กล่าวว่าฝ่ายอุปถัมภ์จะอาศัยอิทธิพลและทรัพยากรที่มีอยู่ใน 3 ลักษณะ คือ

1. ความรู้และทักษะ
2. การควบคุมโดยตรงเหนือทรัพยากร
3. การควบคุมโดยอ้อมเหนือทรัพยากร หรืออำนาจโดยชอบธรรมของผู้อื่น

ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ต่อผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์มักจะปรากฏในรูปของ(ภารดี เกษโกวิท , อ้างถึงใน เพิ่มพงษ์ เชาวลิต 2533:13)

1. สิ่งที่เป็นต่อการยังชีพซึ่งถือเป็นความช่วยเหลือพื้นฐาน เช่น การจ้างงาน การเช่าที่ดินสำหรับเพาะปลูก รวมไปถึงเมล็ดพันธุ์และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนการให้คำปรึกษาทางด้านเทคนิค เป็นต้น

2. การประกันความล่อแหลมในการยังชีพ ตามปกติผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์มักจะทำการกู้ยืมจากผู้อุปถัมภ์ เมื่อมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เกิดการเจ็บป่วย หรือในกรณีพิชผลเสียหาย ผู้อุปถัมภ์จึงเป็นหลักประกันในการยังชีพของผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์

3. การให้ความคุ้มครองปกป้อง

4. การทำหน้าที่เป็นนายหน้า และการใช้อิทธิพลเหนือผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์

5. การให้บริการแก่ส่วนรวม ผู้อุปถัมภ์จะให้ความช่วยเหลือในเรื่องเศรษฐกิจทั่ว ๆ ไป เช่น บริจาคเงินทอง การมอบที่ดินเพื่อสาธารณประโยชน์ การสร้างโรงเรียน ถนนหนทาง ที่พัก ฯลฯ ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์ในชุมชน และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ก็จะได้รับประโยชน์เหล่านี้โดยปริยาย

ส่วนการตอบแทนของผู้ใต้อุปถัมภ์อาจอยู่ในรูปของการทำอะไรก็ได้ที่เป็นความต้องการของผู้อุปถัมภ์ ซึ่ง Jame C.Scott อธิบายว่าอาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การใช้แรงงาน เป็นการตอบแทนด้านเศรษฐกิจ เช่น เป็นลูกจ้าง

2. การช่วยเหลือในการต่อสู้

3. การช่วยเหลือทางการเมือง เช่น การเป็นหัวคะแนน หรือการให้ความช่วยเหลือ

กรณีอื่น

เพิ่มพงษ์ เชาวลิต (2533) เสนอว่า ในบริมณฑลทางการเมือง การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ตอบแทนซึ่งกันและกันมีลักษณะเป็นผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ โดยในระบบการเมืองใน

ปัจจุบันเราอาจจะเห็นความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคกัน และการตอบแทนแลกเปลี่ยนแบบผู้อุปถัมภ์-ผู้
ได้อุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในเวทีการเมืองที่แผ่ร่นมาในรูปการใช้ระบบหัวคะแนน การรณรงค์หาเสียงด้วย
วิธีใช้เงิน และการสนองตอบด้วยการให้ความสนับสนุนทางการเมืองลักษณะต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า
ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์สามารถพบเห็นได้ไม่พวพวกรการเมือง ระบบราชการ ระดับหมู่บ้าน รวม
ทั้งการแสดงออกในรูปของพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งด้วย

แนวคิดโครงสร้างเครือญาติ (Kinship Concept)

ในสังคมกสิกรรม การแลกเปลี่ยนแรงงานในการทำงาน จะพบว่า ผู้ที่มาพร้อม"ถือนแรง" มักจะมี
ความเกี่ยวพันกันทางสายเครือญาติ ในการทำธุรกิจการค้าผู้ที่เป็นญาติกันย่อมจะช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน
รวมทั้งเมื่อคนใดคนหนึ่งในตระกูลต้องประสบกับภัยพิบัติ ก็ย่อมจะได้รับความช่วยเหลือจากญาติ
ในตระกูลเดียวกันก่อน นักมานุษยวิทยาจึงให้ความสนใจความสัมพันธ์ทางเครือญาติเมื่อต้องการ
ศึกษาชุมชน ทั้งนี้บทบาทของความสัมพันธ์ทางด้านเครือญาติก็ยังมีอิทธิพลต่อธุรกิจการค้าและ
เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนนั้น ๆ ด้วย (ดำรงศ ฐานดี 2520:111-112)

ความเป็นญาตินั้น แยกออกได้เป็น 2 แบบ คือ

1. ความเป็นญาติที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบทางด้านชีววะ (Biological factor) หรืออาจเรียกว่า ญาติโดยสายโลหิต (consanguinity) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้นจากการสืบสาย
เลือด หรือ การถ่ายทอดทางพันธุกรรมของมนุษย์ ได้แก่ พี่น้องที่มาจากท้องพ่อแม่เดียวกัน รวมทั้งลูก
หลานที่เกิดตามมาอีก ญาติแบบนี้เรานับโดยตรงขึ้นไป คือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด และนับโดยตรง
ลงมา คือ ลูก หลาน เหลน ทั้งนี้ญาติโดยสายโลหิตนี้มักขยายตัวในทางแนวดิ่งหรือแนวตั้ง

2. ความเป็นญาติที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบทางสังคม (Social Factor) เป็นลักษณะความ
สัมพันธ์ของบุคคลที่ไม่จำเป็นต้องมีสายสัมพันธ์ทางสายเลือดต่อกันเลยก็ได้ ส่วนมากมักเป็นญาติโดย
การแต่งงาน (affinity) ซึ่งญาติแบบนี้มีการขยายตัวตามแนวนอน หรือ แนวราบ โดยในการแต่งงาน
จะเป็นการรวมเอาญาติของทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกัน คือ ทางฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ซึ่งก่อนหน้ากลุ่มคน
ทั้งสองฝ่ายไม่มีความสัมพันธ์กันเลย แต่เมื่อคู่สมรสแต่งงานกัน ก็เป็นการนำเอากลุ่มคนทั้งสองกลุ่ม
เข้ามามีความสัมพันธ์อันญาติซึ่งกันและกัน เช่น พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาทั้ง สองฝ่ายรวมทั้งลูกที่ลูกน้อง
ตลอดจนญาติของฝ่ายภรรยาหรือฝ่ายสามี ก็นับว่าเป็นญาติที่เกี่ยวข้องกันด้วย นอกจากนี้ก็จะรวมทั้ง
ความสัมพันธ์จากการรับบุตรบุญธรรมด้วย

การจัดระบบญาตินั้นแบ่งออกเป็น 2 แบบใหญ่ ๆ คือ

1. การจัดระบบญาติสายเดี่ยว (Unilinear Kinship) เป็นการจัดระบบญาติที่ในแต่ละวัฒนธรรมกำหนดให้นับญาติสายใดสายหนึ่งเท่านั้นที่มีความสำคัญ โดยอาจจะเป็นการให้ความสำคัญแก่ญาติฝ่ายสามีหรือพ่อ (patrilineal descent group) หรือการให้ความสำคัญแก่ญาติฝ่ายภรรยาหรือแม่ (matrilineal descent group) ซึ่งแล้วแต่ในแต่ละสังคม

2. การจัดระบบญาติสายคู่ (Bilateral Kinship) ได้แก่ การที่สังคมมีธรรมเนียมประเพณีกำหนดให้ญาติทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นญาติฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายสามีหรือภรรยา ต่างก็มีความสำคัญเท่าเทียมกัน ได้รับความนับถือ มีอำนาจ มีสิทธิ และหน้าที่ในการจัดการต่าง ๆ ในครอบครัวเท่าเทียมกัน ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็จะมาจากญาติทั้งสองฝ่ายได้เท่า ๆ กัน

หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการศึกษาของ Keyes ชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ญาติข้างแม่มากกว่าญาติข้างพ่อ เนื่องจากกฎเกณฑ์การตั้งถิ่นฐานหลังการแต่งงานที่ฝ่ายชายจะต้องย้ายมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิง ส่วนงานศึกษาของ Turton ซึ่งศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือพบว่าการนับญาติทางฝ่ายมารดาเช่นเดียวกัน ส่วนหมู่บ้านในภาคกลางจากการศึกษาของ Piker มีลักษณะสืบเชื้อสายสองข้าง และครอบครัวเดียวกันมีมาก (อ้างถึงใน จิววรรณ ประจบเหมาะ 2525:47-50)

ในสังคมเกษตรกรรม ความสัมพันธ์เครือญาตินอกจากจะเป็นรากฐานอย่างหนึ่งในการขอความช่วยเหลือในโอกาสต่าง ๆ เช่น การแต่งงาน งานบวชงานศพ และงานศพแล้ว ในการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือกันในระบบการผลิต เช่น ดำนาและเก็บเกี่ยว ซึ่งเป็นประโยชน์ร่วมกันก็ทำให้ความสัมพันธ์เครือญาติแบบดั้งเดิมกระชับแน่นขึ้น

ส่วนในสังคมเมืองหรือสังคมชนบทที่มีความซับซ้อนมากขึ้น โดยมีประชากรประกอบอาชีพหลากหลายมาก ระบบเครือญาติยังคงเป็นความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของการให้และรับความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในโครงสร้างเครือญาติเดียวกัน ทว่าความช่วยเหลือจะขยายวงกว้างกว่าการขอแรงในสังคมเกษตรกรรม โดยอาจอยู่ในรูปของการให้หยิบยืมเงินทอง การวิ่งเต้นใช้เส้นสายในกรณีต่าง ๆ และการช่วยเหลือเสี่ยงสนับสนุนทางการเมือง เป็นต้น

Jereme H.Kemp (อ้างถึงใน "จากระบบเครือญาติสู่ระบบอุปถัมภ์." 2525:145-56) กล่าวว่า คำเรียกญาติ เป็นตัวบ่งชี้ว่าใครอยู่ในกลุ่มสมาชิกเครือญาติหรือไม่อย่างชัดเจน คำเรียกชื่อนั้นจะแตกต่างกันไปในสภาพภายในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน ดังนั้นคำที่ใช้เรียกจะนำไปสู่การกำหนดบทบาทและการแสดงตนได้อย่างไม่คลุมเครือ

ส่วนการนำคำต่าง ๆ ที่ใช้เรียกญาติไปใช้กับคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ญาตินั้น ทำให้เห็นภาพของการแลกเปลี่ยนทางสังคมได้ เนื่องจากเพราะคำเหล่านี้สามารถนำมาใช้กับคนที่ไม่ใช่ญาติก็ได้ โดยมีจุดมุ่ง

หมายที่จะทำให้เกิดความอบอุ่น ความเป็นกันเอง และความไว้วางใจในความสัมพันธ์ ซึ่งแม้ว่าการใช้คำเรียกญาติกันนี้อาจไม่ใช่สิ่งที่ยืนยันถึงความเที่ยงตรงของความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่ก็มีส่วนในการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันนั้นให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

Kemp ยังได้อธิบายอีกว่า จุดสำคัญของระบบเครือญาติไทย เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ใช่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม โดยความเป็น "มิตรแท้" อาจก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่คล้ายกับเป็นญาติกันได้ นอกจากนี้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ที่ยืดหยุ่นได้ ซึ่งหากมองอย่างกว้าง ๆ ในโครงข่ายเครือญาติเดียวกันในช่วง 2-3 รุ่นขึ้นไป ก็จะพบว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะมีการเลือกที่จะจดจำญาติคนใดและจะลืมญาติคนใด ทั้งนี้หากสังเกตุดูมักพบว่าในสังคมไทยนั้น คนรวยและมีอำนาจจะมีญาติมากที่สุด

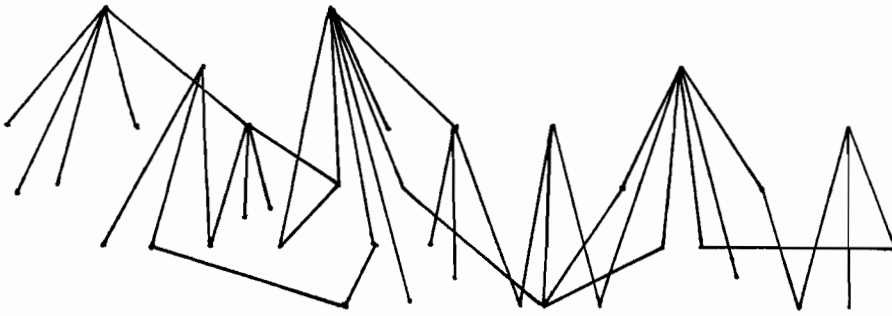
แนวคิดข่ายสังคม (Social Network Concept)

ข่ายสังคม หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกัน ซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลเหล่านั้นได้ (Mitchell, 1969, อ้างถึงใน ชาติชาย ณ เชียงใหม่ 2526:54)

ข่ายสังคมประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคม 2) ข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวที่บุคคลมีต่อกัน ซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดแนวทางพฤติกรรมของบุคคลในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการทางการเมือง-สังคมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ โดยเรื่องที่ศึกษาเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในทุกระบบสังคม เช่น ชายของเพื่อน ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น และพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ได้แก่ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การต่อรอง การซุบซิบนินทา และการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้อื่นให้เป็นประโยชน์ ที่คนไทยเรียกกันทั่วไปว่า การใช้เส้นสาย

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2526) เสนอว่า แนวความคิดข่ายสังคมช่วยให้เห็นพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในลักษณะที่ตื่นตัวมากกว่าในทฤษฎีโครงสร้าง-การหน้าที่ (structural functionalism) ซึ่งมองธรรมชาติของระบบการเมืองว่ามีสภาพสมดุลย์ จึงเป็นภาพของโครงสร้างทางการเมืองที่หยุดนิ่งตายตัว ขณะที่ในความเป็นจริงแล้วความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมมีการเกิดขึ้นใหม่และเสื่อมสลายลงอยู่ตลอดเวลา และบุคคลในสังคมก็มีความผูกพันซึ่งกันและกันในหลาย ๆ ด้าน แนวความคิดข่ายสังคมจึงเน้นให้เห็นถึงพฤติกรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลหนึ่งมีต่อผู้อื่น อาจมองเป็นข่ายสังคมหนึ่ง สามารถแสดงให้เห็นภาพโดยเปรียบเทียบเสมือนจุดต่าง ๆ ที่ถูกเชื่อมโยงด้วยเส้นตรงหลาย ๆ เส้น (ดังรูป)

จุด คือบุคคล และ เส้นตรง คือ สายสัมพันธ์ บุคคลแต่ละคนจึงเป็นเสมือนจุดศูนย์กลางที่มีสายสัมพันธ์ต่าง ๆ กับบุคคลอื่น และบุคคลเหล่านี้บางคนก็อาจจะมีสายสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ซึ่งบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักรักก็ได้ เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าทุกคนในโลกรู้จักและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทั้งหมดโดยผ่านบุคคลที่ตนรู้จัก แต่เนื่องจากข่ายสังคมของคนเรากว้างใหญ่มาก ดังนั้นการศึกษาข่ายสังคมจึงจำเป็นที่จะต้องเริ่มที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ถือว่าเป็นจุดศูนย์กลาง และดูว่าบุคคลนั้นมีสายสัมพันธ์กับใครบ้าง ลักษณะความสัมพันธ์เป็นอย่างไร ข่ายสังคมจึงเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขา และขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นด้วย

ในระดับกว้างที่สุดแล้ว ข่ายสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดมีต่อกัน นับตั้งแต่อดีตไปจนถึงอนาคต ซึ่งเป็นระดับการศึกษาที่ทำได้ยากมาก จึงต้องศึกษาเฉพาะบางส่วนของข่ายสังคมของบุคคล โดย Bames (1974) เสนอว่า ควรศึกษาข่ายสังคมบางส่วนที่สามารถแยกออกจากข่ายสังคมทั้งหมดโดยอาศัยหลักเกณฑ์บางอย่าง ซึ่งหลักเกณฑ์เหล่านี้อาจจะขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจ การเมือง การแต่งงาน ระบบเครือญาติ เป็นต้น

Boissevain (1974) ได้อธิบายถึงตัวแปรที่อธิบายคุณลักษณะเกี่ยวกับปริมาณของความสัมพันธ์ในข่ายการเมืองกับบุคคล ประกอบด้วย

1. ความสัมพันธ์เชิงซ้อน (multiplexity)

ข่ายสังคมประกอบด้วยบุคคลศูนย์กลางและบุคคลอื่นที่เรารู้จัก และมีความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในแง่ของบทบาท ซึ่งแต่ละคนก็จะมีบทบาทที่แตกต่างกันไป โดยในการมีบทบาทแต่ละอย่างทำให้เขาได้พบปะและรู้จักกับบุคคลอื่นที่มีบทบาทอย่างเดียวกัน ขณะเดียวกันในบางโอกาสเขาก็ได้พบปะกับบุคคลเดียวกันนั้นในบทบาทอื่น ๆ อีก

การที่บุคคลสองคนมีความสัมพันธ์กันเพียงบทบาทเดียว เรียกว่า ความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว (uniplex or single-standarded) ส่วนการที่บุคคลสองคนมีความสัมพันธ์กันในหลาย ๆ บทบาท เรียกว่า มีความสัมพันธ์เชิงซ้อน (multiplex or multi-standarded)

ในทางมานุษยวิทยาสังคมมีข้อสมมติฐานข้อหนึ่งว่า บทบาทหลายๆอย่างของแต่ละคนมีนั้น มีผลกระทบต่อกันและกัน เพราะในแต่ละบทบาทต่างก็มีปทัสถาน และความคาดหวังทางสังคมที่ชี้นำแนวทางพฤติกรรม

2. สิ่งที่มีการแลกเปลี่ยน (transactional content)

สิ่งแลกเปลี่ยนในที่นี้ หมายถึง สิ่งของ หรือ น้ำใจ ที่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างคนสองคนในการแสดงบทบาทแต่ละอย่างหรือในแต่ละสถานการณ์ สิ่งที่แลกเปลี่ยนกันนี้ไม่เพียงแต่ขึ้นอยู่กับปทัสถานสังคมที่มีอยู่ในแต่ละบทบาท ยังขึ้นอยู่กับบุคคลที่แสดงบทบาทนั้นจะตัดสินใจมีพฤติกรรมอย่างไร สิ่งที่มีการแลกเปลี่ยนที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของชายสังคมทางด้านเนื้อหาและปริมาณ ได้แก่ การทักทาย การสนทนา การเยยมเยื่อน การช่วยเหลือด้านกรงาน การให้บริการส่วนตัว การช่วยเหลือทางการเงิน ฯลฯ ตัวแปรเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะช่วยให้เข้าใจว่า บุคคลหนึ่งให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่งอย่างไร แต่ยังช่วยให้เห็นว่า เขาได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอะไรบ้างจากความสัมพันธ์ดังกล่าว

3. ลักษณะของการให้และการรับ (directional flow)

การแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลสองคน อาจมีทั้งการให้และการรับที่สมดุลย์ หรือ มีความมากน้อยกว่าในการให้หรือรับ ลักษณะการให้และรับดังกล่าวเป็นดัชนีหนึ่งในการแสดงถึงสถานภาพของคนให้-คนรับ และแสดงให้เห็นถึงว่า บุคคลนั้นให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่งมากน้อยเพียงใด หากมีการให้และรับที่เท่าเทียมกัน ก็แสดงว่า บุคคลทั้งสองมีความสัมพันธ์ในอำนาจและเกียรติภูมิในระดับที่เท่าเทียมกัน หากการให้มากกว่า แสดงว่า ผู้ให้มีฐานะทางสังคมและอำนาจเหนือกว่าผู้รับ ทั้งนี้ในระบบอุปถัมภ์ ผู้อุปถัมภ์ เป็นผู้ให้ประโยชน์และความช่วยเหลือต่าง ๆ มากกว่าที่จะได้รับการบริการจากผู้ได้อุปถัมภ์ ลักษณะของการให้และรับจึงเป็นเครื่องชี้อย่างหนึ่งถึงคุณภาพของความสัมพันธ์นั้น

4. ความถี่และระยะเวลาที่ได้มีความสัมพันธ์กัน (frequency and duration of interaction)

ชายสังคมของบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะมีการรู้จักคนใหม่เพิ่มขึ้น ขณะที่ความสัมพันธ์ที่มีต่อคนที่รู้จักมานานอาจจะค่อยๆเสื่อมไป ในที่นี้ในเรื่องของเวลาอาจใช้ความถี่ของการติดต่อสัมพันธ์กันมาวัดในแง่ของช่วงเวลาของการพบปะกันแต่ละครั้ง และระยะเวลาที่ได้รู้จักกันก็อาจนำมาพิจารณาว่ามีการรู้จักกันมานานเท่าไรแล้ว ซึ่งสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดถึงระดับของความสัมพันธ์อีกแง่มุมหนึ่งได้

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

Peter Blau (อ้างถึงใน ซาติชาย ณ เชียงใหม่ 2528:38-39) ได้ผสมผสานแนวคิดหลายแนว ในทางสังคมศาสตร์ โดยมีสมมติฐานว่า มนุษย์ทำการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลภายใต้ข้อมูลข่าวสาร และการรับรู้ที่มีขีดจำกัด ซึ่งแม้ว่าโดยพื้นฐานมนุษย์จะมีการกระทำเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ มนุษย์ก็ยังกระทำเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของผู้อื่นด้วย ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ทฤษฎีนี้ จึงให้ความสำคัญแก่ผลลัพธ์ที่จะย้อนกลับมามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่จะมีพฤติกรรมอย่างไรในอนาคตด้วย

กระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มักถูกเอ่ยถึงในทางสังคมวิทยา แท้จริงแล้วก็คือกระบวนการแห่งการแลกเปลี่ยน (สมจิต ปัญญาศักดิ์ 2528:181) ซึ่งจะต้องมีโครงสร้างสังคมประกอบ โครงสร้างสังคมดังกล่าวนั้นก็คือ โครงข่ายทางสังคมที่ประกอบด้วย กลุ่มของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยในโครงข่ายทางสังคมจะมีผู้กระทำตามตำแหน่งหรือบทบาท เพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม และผู้กระทำจะเป็นเพียงจุด ๆ หนึ่ง ในโครงข่ายของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โดยตัวผู้กระทำ (actor) จะทำหน้าที่เป็น จุดของการแลกเปลี่ยน (agents) ดังนั้น โครงข่ายของการแลกเปลี่ยนก็คือ สิ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (exchange relation) ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลหรือกลุ่มของความสัมพันธ์ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

รูปแบบของการแลกเปลี่ยน ในทฤษฎีการแลกเปลี่ยน อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ (สามารถ ศรีจางค์ 2527:45-49) คือ

1. การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ เป็นการแลกเปลี่ยนภายใต้สถาบันทางเศรษฐกิจผ่านเงินตรา เป็นตัวกลาง ซึ่งมีความหมายและคุณค่าตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ลักษณะของการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจนั้น พันธะกรณีของทุกฝ่ายจะเป็นสิ่งที่รู้ชัดเจนล่วงหน้า เช่น การซื้อขายสินค้า การต่อรองราคา ตามหลักอุปสงค์-อุปทาน การแลกเปลี่ยนประเภทนี้สินค้าจะถูกเปลี่ยนมือพร้อมกับเงิน คุณค่าของการแลกเปลี่ยนจึงอยู่ที่คุณค่าในตัวของวัตถุที่แลกเปลี่ยน

2. การแลกเปลี่ยนทางสังคม เป็นประเภทของการแลกเปลี่ยนที่จะสร้างความผูกพันให้กับคนในสังคม โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคมจะเริ่มต้นขึ้นจาก บุคคลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพอใจที่จะยื่นข้อเสนอที่น่าสนใจมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ โดยหวังจะชนะใจอีกฝ่ายหนึ่ง ในตอนนี้เหตุผลจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาว่าจะคุ้มค่าหรือไม่ การแลกเปลี่ยนทางสังคมไม่อาจจะระบุพันธะกรณีที่จะได้รับอย่างชัดเจน เพราะสิ่งที่ได้รับกลับมามีอาจไม่ตรงตามที่คาดซึ่งฝ่ายเสนอก็คงไม่อาจเรียกร้องหรือ

ไว้วางใจได้ การแลกเปลี่ยนทางสังคมนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ซึ่งผลประโยชน์ของการแลกเปลี่ยนไม่ได้อยู่ที่วัตถุเป็นสำคัญ แต่อยู่ที่ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย

การแลกเปลี่ยนทางสังคมนอกจากจะช่วยสร้างความผูกพันให้กับคนในสังคมแล้ว ในบางกรณีอาจก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างสถานภาพของบุคคล โดยในการให้ของผู้ให้อาจถึงผลตอบแทนในด้านที่เหนือกว่าด้วย เช่น ถ้าผู้ให้เริ่มให้ของแก่คนอีกฝ่ายหนึ่ง และฝ่ายนั้นให้กลับมาน้อย ก็จะเสริมความสัมพันธ์แบบอำนาจที่ฝ่ายให้มากกว่ามีเหนือฝ่ายที่ตอบแทนน้อยกว่า

นอกจากนี้ในกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคม อาจมีได้หมายความว่า เป็นการแลกเปลี่ยนในระดับปัจเจกชนเท่านั้น แต่หากสามารถขยายความไปถึงการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนที่กว้างออกไปในระดับสังคม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Theory)

Edward H.Spicer (อ้างถึงใน พิชญ์ สมพงษ์ 2526:15) พูดถึงการเปลี่ยนแปลงว่า มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดก็ตามจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็น ภาษา พันธุ์สัตว์เลี้ยง พันธุ์พืช วิธีการเพาะปลูก เครื่องมืออุปกรณ์ วิธีการรักษาพยาบาล ตลอดจนองค์การทางสังคม ไม่มีชนรุ่นใดที่มีพฤติกรรมเหมือนชนรุ่นที่ผ่านมาแล้วทุกอย่าง

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นมีสาเหตุมาจาก 2 ปัจจัยหลัก ๆ คือ

1) ปัจจัยจากภายในสังคม อันได้แก่

ก. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพดินฟ้าอากาศ ฝนตก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เหล่านี้ทำให้การเปลี่ยนแปลงในสังคมแตกต่างกัน

ข. สิ่งแวดล้อมทางประชากร การเกิด การตาย การย้ายถิ่นของประชากร จะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของสังคม

ค. การประดิษฐ์และการค้นพบ โดยการประดิษฐ์เป็นการค้นพบโดยตั้งใจ ส่วนการค้นพบเป็นการพบสิ่งที่มีอยู่แล้ว ซึ่งการประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมหรือการสร้างสรรคสิ่งใหม่ ๆ มีอิทธิพลมากต่อวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมและสังคม

2.) ปัจจัยภายนอกสังคม ได้แก่

ก. การผสมผสานและกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Assimilation & Acculturation)

Redfield, Linton และ Herskovits (อ้างถึงใน พิชญ์ สมพงษ์ 2526:16) กล่าวว่า การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่กลุ่มชนซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างกันมาทำการติดต่อกัน

โดยตรงต่อเนื่องกันไป และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนวัฒนธรรมเดิมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้แนวความคิดดังกล่าวมีหลักว่าเมื่อวัฒนธรรมสองวัฒนธรรมมาปะทะสัมผัสกัน วัฒนธรรมที่เด่นจะข่มหรือไล่วัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ให้ถดถอยหรือเสื่อมถอยลงไป หรือเกิดผสมผสาน สอดแทรกเชื่อมต่อกันโดยผ่านการติดต่อระหว่างบุคคลและกลุ่มชนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้น

ข. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า ความเจริญจะเกิดขึ้น ณ ชุมชนใดชุมชนหนึ่งแล้วแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น การแพร่กระจายเกิดขึ้นเพราะมีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างวัฒนธรรม ซึ่ง George M.Foster กล่าวว่า ค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชนชนบทมักจะแพร่กระจายมาจากสังคมเมือง

ส่วน Loise Spindler (อ้างถึงใน พิชญ์ สมพงษ์ 2526:17-18) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ (Innovation) ซึ่งเมื่อสังคมยอมรับการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม
2. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) เมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างวัฒนธรรมต่างๆ วัฒนธรรมที่แข็งแรงกว่าจะข่มวัฒนธรรมที่อ่อนกว่า นั่นคือวัฒนธรรมที่อ่อนกว่าจะเป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้
3. การกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นกระบวนการที่วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมที่อยู่ใกล้ชิดติดต่อกันแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันอย่างสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแบบแผนวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง
4. การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย และการกลายสภาพสู่ลักษณะเมือง (Modernization - Urbanization) การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้จะเริ่มจากสังคมดั้งเดิมที่มีเทคโนโลยีแบบง่าย ๆ ไปสู่สังคมชาวนาที่มีเทคโนโลยีซับซ้อนขึ้น และเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง ทั้งนี้กระบวนการเป็นเมืองเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องเกิดขึ้นในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในแง่ที่ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมแบบเมืองซึ่งจะทำให้เกิดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา และยังมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแง่ที่จะช่วยสร้างความทันสมัยให้เกิดแก่คนในชนบท โดยผ่านทางกระบวนการนวัตกรรม
5. การดัดแปลงทางนิเวศน์ (Ecological adaptation) แนวคิดนี้มองไปที่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการปรับตัวของสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อม

สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบทนั้น สุมิตร ปิติพัฒน์ กล่าวว่า ชนบทเปรียบเสมือนพื้นที่ส่วนหนึ่งที่จะแยกออกจากระบบเมืองและรัฐมิได้ แต่สังคมและวัฒนธรรมของชาวชนบทก็เป็นเพียงส่วนย่อย (little tradition) ของสังคมและวัฒนธรรมใหญ่ (great tradition) ของรัฐซึ่งมีพลังอำนาจเหนือกว่ามาก การติดต่อกับคนในเมืองทำให้คนในชนบทได้เห็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่สะดวกสบายกว่าชีวิตในชนบท บางครั้งชาวบ้านในชนบทจึงพยายามลอกเลียนแบบชีวิตจากชาวเมืองและยอมรับความคิดค่านิยมทางวัฒนธรรมแบบเมืองที่แพร่เข้ามาในชนบท รวมทั้งยอมรับเอาเทคโนโลยีที่สามารถนำมาใช้ในการเกษตรให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ตลอดจนมีการหาซื้อสิ่งของเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จากเมืองมาใช้สอยในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชนบทขึ้นตามอิทธิพลของเมืองที่แผ่ขยายออกมาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ยึดข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาในชุมชนเป็นหลัก โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์และแนวคิดโครงสร้างเครือข่ายตีมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงการก่อตัวของระบบการเมืองผูกขาด ส่วนการศึกษาถึงเครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมืองได้ใช้แนวคิดเครือข่ายสังคมมาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยใช้ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมมาเป็นแนวทางในการทำ ความเข้าใจถึงลักษณะความสัมพันธ์ของคนในเครือข่าย และสุดท้ายได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงผลกระทบของระบบการเมืองผูกขาดที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน

งานศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบางลี้จะนำเสนอถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนก่อนส่วนอื่น ๆ เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา โดยจะแบ่งเนื้อหาในสวนประวัติศาสตร์นี้ออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่ง วิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในกลุ่มน้ำท่าจีน

ส่วนที่สอง ประวัติศาสตร์การก่อตั้งของ"บางลี้" และสภาพทั่วไปของชุมชน

ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจกับเนื้อหาในส่วนอื่น ๆ ต่อไป

วิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในกลุ่มน้ำท่าจีน

ลุ่มแม่น้ำท่าจีนเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก บริเวณเมืองนครชัยศรีมีการปลูกอ้อยและผลิตน้ำตาลทรายเพื่อขายต่างประเทศแล้ว (มณฑล คงแถวทอง 2527:32) จวบจนถึงยุคเปิดประเทศสู่ระบบการค้าเสรีในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการทำสนธิสัญญาเบาริง ในปี พ.ศ. 2398 ประเทศไทยจึงเริ่มทำการค้ากับต่างประเทศอย่างจริงจัง ทำให้อุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในกลุ่มแม่น้ำท่าจีนขยายตัวมากขึ้น โดยมีการขุดคลองเพื่อเปิดพื้นที่ป่ากร้างให้เป็นพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น แม้ว่าช่วงต่อมาอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายจะค่อย ๆ เสื่อมสลายลงไป แต่กระนั้นก็ดีลุ่มแม่น้ำท่าจีนก็ได้เปลี่ยนมาเป็นพื้นที่ปลูกข้าวที่มีความสำคัญแทน

ภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำท่าจีน

ที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีนเป็นพื้นที่ลุ่มขนาดใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ อยู่ระหว่างแม่น้ำสำคัญสองสาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำแม่กลอง ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มยาววีตามลำน้ำ มีอาณาเขตส่วนใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร (ดูแผนภาพที่ 1 ประกอบ) บริเวณที่ราบลุ่มนี้เต็มไปด้วยแหล่งน้ำธรรมชาติมากมาย โดยมีแม่น้ำท่าจีนเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญสายหลัก ซึ่งมีจุดเริ่มต้น ณ จุดที่สายน้ำแยกสาขามาจากแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณปากคลองมะขามเฒ่า จังหวัดชัยนาท เรียกว่า แม่น้ำมะขามเฒ่า ไหลผ่านอำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอสามชูก

อำเภอศรีประจันต์ แล้วจึงไหลเข้าสู่ตัวเมืองสุพรรณบุรี จากนั้นไหลผ่านอำเภอบางปลาม้าเข้าสู่พื้นที่อำเภอสองพี่น้อง ซึ่งแม่น้ำท่าจีนตอนที่ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรีนี้ เรียกว่า แม่น้ำสุพรรณบุรี ต่อจากนั้นไหลเข้าสู่จังหวัดนครปฐมโดยผ่านอำเภอบางเลนและอำเภอนครชัยศรี เรียกแม่น้ำท่าจีนตอนนี้ว่า แม่น้ำนครชัยศรี ต่อจากนั้นไหลผ่านอำเภอกระทุ่มแบนก่อนไหลลงสู่อ่าวไทยที่ปากน้ำจังหวัดสมุทรสาคร รวมความยาวของแม่น้ำท่าจีนประมาณ 200 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ในลุ่มแม่น้ำท่าจีนซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 7,000 ตารางกิโลเมตรนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 เขต (มณฑล คงแถวทอง 2527:11) คือ กลุ่มพื้นที่รูปพัด, ทุ่งราบลุ่มน้ำเก่า, ทุ่งราบลุ่มน้ำใหม่ตอนบน และทุ่งราบลุ่มน้ำใหม่ตอนล่าง ซึ่งพื้นที่ในแต่ละเขตนั้นมีลักษณะแตกต่างกัน โดยแต่ละพื้นที่มีโครงสร้างทางภูมิศาสตร์ ดังนี้ (ดูแผนภาพที่ 2 ประกอบ)

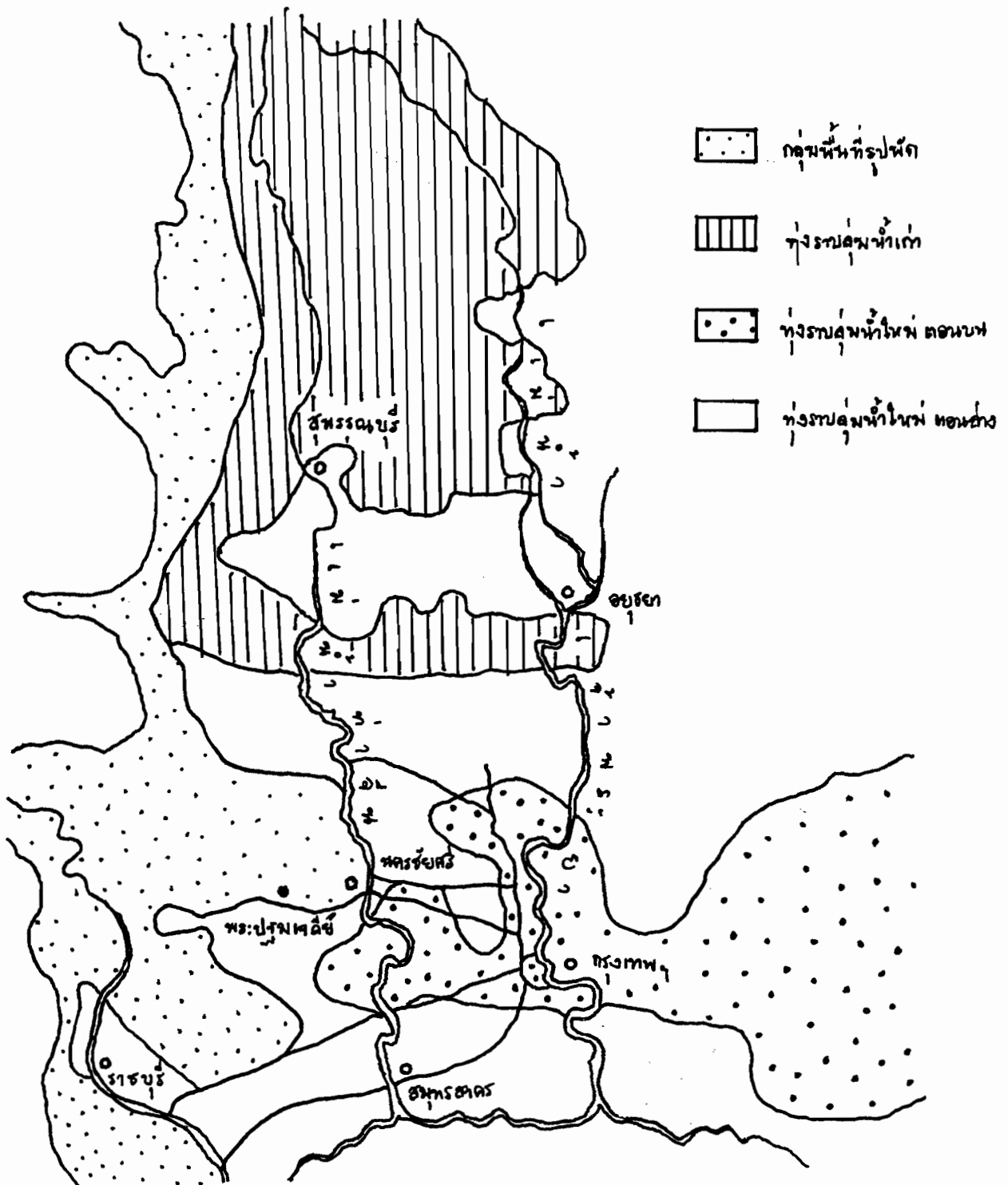
กลุ่มพื้นที่รูปพัด (fan complex) เป็นที่ราบลุ่มทางทิศตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำท่าจีน มีความลาดชันกว่าเขตอื่น ๆ ปรากฏเนินและภูเขาเตี้ย ๆ มีลักษณะเป็นขอบของที่ราบภาคกลาง โดยพื้นที่บางส่วนอยู่ห่างออกไปจากแม่น้ำท่าจีนมาก การเพาะปลูกส่วนใหญ่จึงอาศัยแต่ปริมาณน้ำฝนเพียงอย่างเดียว นับว่าเป็นเขตที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อยกว่าเขตอื่น ๆ

ทุ่งราบลุ่มน้ำเก่า (old delta) ที่ราบบริเวณนี้เกิดจากการทับถมของดินตะกอนก่อนบริเวณอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำบริเวณเมืองสุพรรณบุรี มีคันกั้นน้ำธรรมชาติ (nature levee) ติดต่อกันเป็นแนวยาว ทำให้มีเนื้อที่สำหรับปลูกสร้างบ้านเรือนได้เป็นทิวแถวตามลำแม่น้ำ ด้านหลังของแนวคันน้ำธรรมชาติจะเป็นที่ลุ่มต่ำ (backswamp) ซึ่งได้รับน้ำธรรมชาติจากแม่น้ำ บริเวณนี้จึงเป็นเขตที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกข้าวเป็นอย่างยิ่ง

ทุ่งราบลุ่มน้ำใหม่ตอนบน (new delta : delta high) อยู่ในเขตเมืองนครชัยศรี เป็นที่ราบต่อเนื่องกับบริเวณกรุงเทพฯ โดยสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากเนินเกาะเก่าแก่ที่ทับถมกันหนาอยู่ในอ่าวไทยหรือเกิดจากแนวคันกั้นน้ำธรรมชาติแถบใกล้ปากแม่น้ำ (ซิเกฮารุ ทานาเบ้ 2518-2519:72) ดังนั้นลักษณะของที่ราบลุ่มน้ำใหม่ตอนบนจึงมีความลาดชันและสูงกว่าที่ราบลุ่มน้ำใหม่ตอนล่างเล็กน้อยในช่วงปลายฤดูฝนจึงมีน้ำแช่ขังอยู่แต่ระบายออกได้รวดเร็วและสะดวกกว่าที่ราบตอนล่าง

ทุ่งราบลุ่มน้ำใหม่ตอนล่าง (new delta : delta flat) กระจายอยู่ในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี นครชัยศรี และสมุทรสาคร ลักษณะทั่วไปเป็นพื้นที่ลุ่มมากกว่าเขตอื่น ๆ จึงค่อนข้างมีปัญหาเรื่องการระบายน้ำ ช่วงปลายฤดูฝนมักจะมีน้ำแช่ขังเกิดเป็นบึงและหนองน้ำธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งหากสังเกตจากประวัติการอพยพของผู้คนเข้ามาในทุ่งราบลุ่มน้ำใหม่จะเห็นว่ามีที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มตอนบนก่อน แล้วจึงค่อย ๆ อพยพมาสู่ที่ราบลุ่มตอนล่างจนถึงในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 (ซิเกฮารุ ทานาเบ้ 2518-2519:72)

แผนภาพที่ 2 แสดงลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

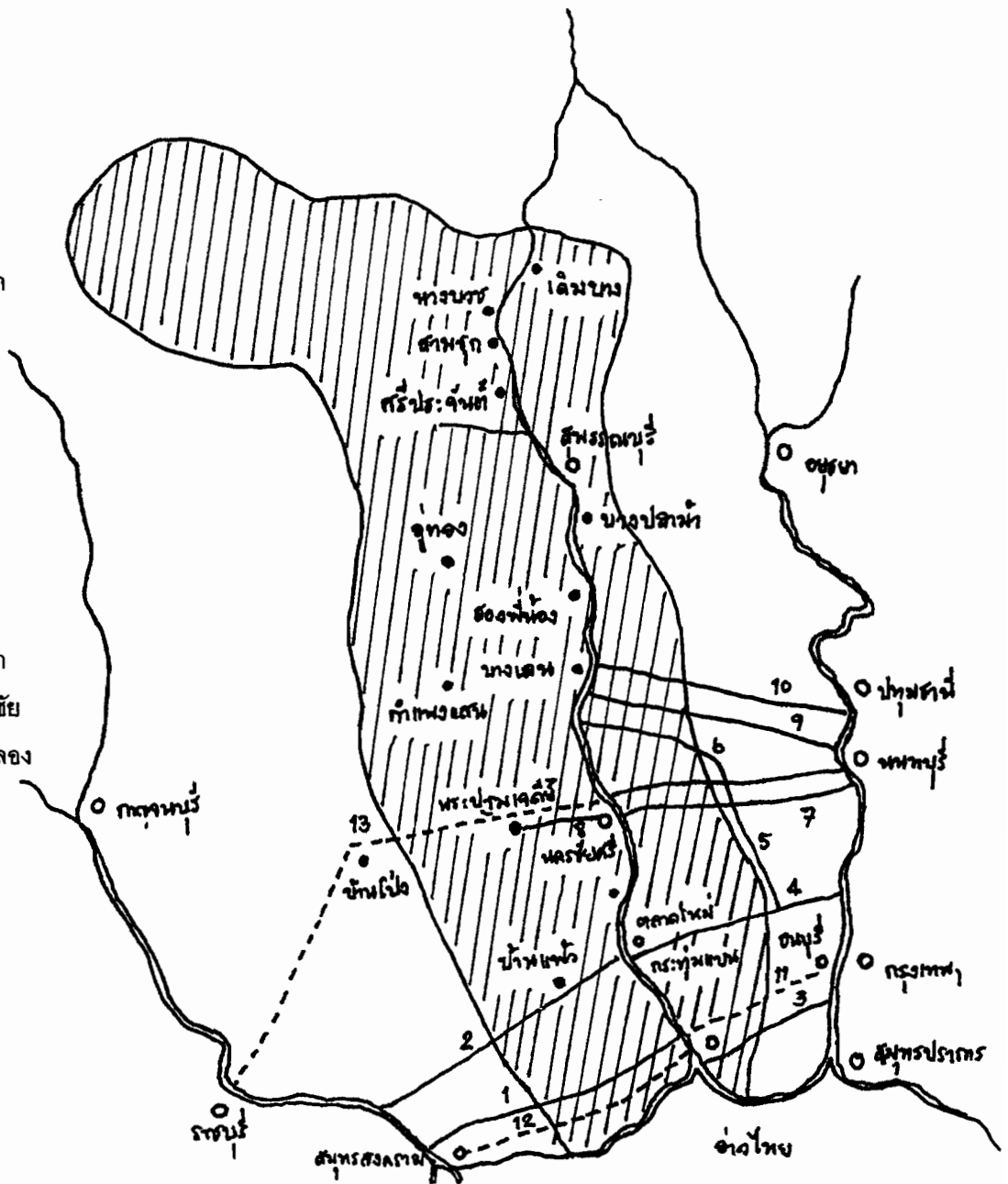

ที่มา ชีเกฮารุ ทานาเบ้, "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย," วารสารธรรมศาสตร์,
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2518 - มกราคม 2519) หน้า 92 .

แผนภาพที่ 3 แสดงเส้นทางคมนาคมทางน้ำและทางรถไฟ ในสมัยรัชกาลที่ 5

////// กลุ่มน้ำท่าจีน

1. คลองสุนัขหอน
2. คลองดำเนินสะดวก
3. คลองมหาชัย
4. คลองภาษีเจริญ
5. คลองทวีวัฒนา
6. คลองนราภิรมย์
7. คลองมหาสวัสดิ์
8. คลองเจดีย์บูชา
9. คลองราชาภิรมล
10. คลองพระยาบวรราภา
11. ทางรถไฟสายมหาชัย
12. ทางรถไฟสายแม่กลอง
13. ทางรถไฟสายใต้

ที่มา มณฑล คงแถวทอง, เศรษฐกิจข้าวและน้ำตาลทรายในลุ่มแม่น้ำท่าจีน พ.ศ.2398-2453, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท บัณฑิตวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524, หน้า 27.

สำหรับในพื้นที่ราบลุ่มน้ำใหม่ได้มีการขุดคลองเข้าไปในพื้นที่ทางทิศใต้จากอยุธยาซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีคนอยู่นอกจากริมแม่น้ำสายใหญ่หรือใกล้ชานเมืองในหลายลักษณะ เช่น คลองลัด คลองข้ามระหว่างแม่น้ำ คลองภายในเมืองมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยในยุคแรกนี้เป็นการขุดคลองเพื่อประโยชน์ในการคมนาคมเป็นสำคัญ (จิเกฮารุ ทานาบะ 2518 -2519:83) เป็นต้นว่า เพื่อการติดต่อค้าขายภายในพื้นที่และการขนส่งสินค้าไปยังต่างถิ่น นอกจากนั้นยังใช้เพื่อการขนส่งกองทหาร และการเรียกเก็บภาษีอากรได้อย่างสะดวกรวดเร็วอีกด้วย แต่ไม่พบหลักฐานว่าในยุคนี้มีการขุดคลองเพื่อใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรกรรมเลย

อย่างไรก็ดี การขุดคลองเหล่านั้นได้ปรากฏผลดีในระยะต่อมาเมื่อมีการขยายตัวของไพร่พลเข้าไปตั้งบ้านเรือนริมคลองได้อย่างสะดวกและมีการขยายพื้นที่ทำการเพาะปลูกอย่างกว้างขวาง โดยในสมัยรัชกาลที่ 4 หลังการทำสนธิสัญญาทางการค้ากับต่างประเทศแล้วได้มีการขุดคลองเพื่อใช้เป็นเส้นทางขนส่งอ้อยและน้ำตาลเป็นสำคัญ ได้แก่ คลองเจดีย์บูชา ในเขตเมืองนคร-ชัยศรีเมื่อ พ.ศ.2398 เป็นต้น หลังจากนั้นยังมีการขุดคลองอีกหลายสาย ได้แก่ คลองมหาสวัสดิ์ พ.ศ.2403, คลองภาษีเจริญ พ.ศ.2409 และคลองดำเนินสะดวกในปีเดียวกัน ทำให้มีพื้นที่ปลูกอ้อยและโรงงานน้ำตาลในลุ่มน้ำท่าจีนเพิ่มมากขึ้น หลังจากนั้นเมื่ออุตสาหกรรมน้ำตาลทรายขุดตัวลงในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 การเพาะปลูกข้าวจึงได้ขยายตัวแทนที่

บรรดาคลองที่ขุดขึ้นในยุคหลังเหล่านี้ต่อมาได้กลายเป็นเส้นทางคมนาคมหลักของชาวบ้านในลุ่มน้ำท่าจีนที่เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่ ตลอดจนเป็นเส้นทางติดต่อกับชุมชนอื่นโดยเฉพาะกับกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของประเทศ คลองเหล่านี้จึงเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้การค้าของท้องถิ่นขยายตัวมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ก่อนที่จะมีการพัฒนาโครงข่ายถนนอย่างกว้างขวางเช่นทุกวันนี้

ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

ในงานศึกษาของ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์(2532) พบว่าประชากรในลุ่มน้ำท่าจีนประกอบด้วยกลุ่มคนเชื้อชาติต่าง ๆ ทั้ง ไทย ลาว จีน มอญ เขมร และญวน ซึ่งต่างก็อยู่รวมกลุ่มกันเป็นหมู่บ้าน และแยกหมู่บ้านกันอยู่อย่างชัดเจนโดยไม่มีภาวะขัดแย้งกันมากนัก

หมู่บ้านชาวไทย พบเห็นชัดเจนบริเวณจังหวัดสุพรรณบุรี โดยมักตั้งบ้านเรือนตามริมแม่น้ำลำคลอง เกือบทุกหมู่บ้านมีวัดประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ส่วนกลุ่มลาวมักอยู่อาศัยตามพื้นที่ดอนขึ้นมา มีอาชีพปลูกพืชไร่หรือทำนาเป็นส่วนใหญ่ โดยชาวลาวมักมีประเพณีนับถือผีอย่างแน่นแฟ้น จึงมีความเชื่อและประเพณีเกี่ยวข้องกับผีมาโดยตลอด

กลุ่มชาวจีน มีทั้งจีนภาษากลาง จีนแต้จิ๋ว จีนไหหลำ และกวางตุ้ง กระจายอยู่ทุกจังหวัด โดยส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่เป็นชุมชนใหญ่หรือเป็นตลาด เนื่องจากชาวจีนมักประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก มีบ้างที่เป็นจีนไหหลำประกอบการต่อเรือเป็นอาชีพ ชาวจีนจำนวนมากสามารถสร้างฐานะได้อย่างรวดเร็วกลายเป็นพ่อค่านายทุนที่สำคัญและมีบทบาทมากในท้องถิ่นในช่วงเวลาต่อมา ส่วนกลุ่มมอญก็เป็นอีกเชื้อชาติหนึ่งที่นิยมทำการค้า โดยมากมักเป็นพ่อค้าคนกลางนำสินค้ามาขายให้กับชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะโอง หม้อ ไห และเครื่องปั้นดินเผาต่าง ๆ ชาวมอญในกลุ่มนี้ทำจีนกลุ่มใหญ่ที่สุดกระจุกตัวอยู่ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

นอกจากนี้ก็มีกลุ่มเขมรและกลุ่มญวนซึ่งในกลุ่มนี้ทำจีนมีจำนวนไม่มากเท่ากลุ่มอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น โดยกลุ่มญวนมีจำนวนมากกว่าและเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 4-5 ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำลำคลอง โดยมีอาชีพจับปลาและเลี้ยงหมูเป็นหลักไม่นิยมทำการค้า ชาวนญวนส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ในชุมชนจะมีโบสถ์ประจำ ในกลุ่มนี้ทำจีนมีชุมชนญวนที่สำคัญ 3 แห่งด้วยกัน ได้แก่ หมู่บ้านญวนบริเวณปากคลอง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม หมู่บ้านญวนที่บางศาลเจ้า และหมู่บ้านญวนวัดแม่พระประจักษ์ ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ดังได้กล่าวแล้วว่าแม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกต่างกันไปตามพื้นที่ที่ไหลผ่านถึง 3 บริเวณด้วยกัน คือ ช่วงก่อนไหลลงสู่ปากอ่าวจังหวัดสมุทรสาคร เรียกว่าแม่น้ำท่าจีน ตอนไหลผ่านจังหวัดนครปฐม เรียกว่า แม่น้ำนครชัยศรี และเรียกว่าแม่น้ำสุพรรณบุรี ตอนไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งลักษณะพื้นที่ในแต่ละตอนที่แม่น้ำผ่านต่างมีสภาพแตกต่างกันไป รวมไปถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากรด้วย

พื้นที่จังหวัดสมุทรสาครบางส่วนน้ำทะเลท่วมถึงและดินเค็มไม่เหมาะต่อการเกษตรกรรมจึงไม่ค่อยมีผู้คนอาศัยมากนัก เพิ่งมีผู้คนมาอยู่อาศัยมากจนเห็นได้ชัดก็ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมีชาวจีนมาทำการค้าขาย ทำการประมง ใช้แรงงานและทำอุตสาหกรรม (สุภาพรณ์ จินตามณีโรจน์ 2532:27) รวมทั้งชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่หนาแน่นในบริเวณพื้นที่มหาชัยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1

ถัดขึ้นมาทางตอนเหนือ สภาพทั่วไปของเมืองนครชัยศรีมีการเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ โดยในระยะต้น พ.ศ.2400 ถึงประมาณ พ.ศ.2460 แถบตอนเหนือของเมืองนครชัยศรีเป็นป่าโปร่งเป็นสวนใหญ่ เลยขึ้นไปถึงพื้นที่ซึ่งติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรีในสมัยนั้นมีลักษณะเป็นป่าไผ่หนาที่บไม่มีบ้านเรือนของชาวบ้านปรากฏอยู่เลย แม่น้ำบริเวณนี้แคบมาก มักตื่นในเขตริมฝั่งและมีจระเข้ชุกชุม ชาวบ้านที่จำเป็นต้องล่องเรือผ่านแม่น้ำบริเวณนี้หากไม่มีดักหรือจำเป็นจริง ๆ จะไม่แวะพัก เพราะเกรงเกิดอันตรายต่าง ๆ นานา (สุธน ศรีหิรัญ 2518:63) ลักษณะเช่นนี้ปรากฏเรื่อยไปจนเกือบถึงเขตเดิมบางนางบวช สุพรรณบุรี จึงเริ่มมีบ้านเรือนปรากฏอยู่ประปราย

บริเวณตำบลนครชัยศรี หรือ ตลาดนครชัยศรีในปัจจุบัน ชาวบ้านเรียกว่า ท่านา มาตั้งแต่อดีต เป็นแหล่งชุมชนมาแต่ดั้งเดิม รวมทั้งบริเวณตำบลโคกแขกซึ่งอยู่ทางตอนใต้ลงมา ในระยะนั้นลักษณะ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวบ้านในลุ่มน้ำนี้จะอยู่กันเป็นกลุ่มกระจายอยู่ตามริมแม่น้ำเป็นระยะ ตั้งแต่บริเวณตลาดนครชัยศรีลงมาทางตอนใต้จนถึงเขตติดต่อสมุทรสาครซึ่งมีประชากรอยู่หนาแน่น เป็นหมู่ ส่วนลักษณะภูมิประเทศที่อยู่เหนือริมฝั่งแม่น้ำจะเป็นพื้นที่นาและถัดไปจากที่นามาก ๆ มักคง สภาพเป็นป่าอยู่

ถัดจากตัวนครชัยศรีขึ้นไปทางตอนเหนือของแม่น้ำมีชุมชนสำคัญอีกแห่งหนึ่ง คือ จั้วราย ซึ่งใน ระยะหลังกลายเป็นชุมทางการคมนาคมที่สำคัญมาก โดยเป็นจุดที่ตั้งของสถานีรถไฟจั้วราย ซึ่งเปิดให้ ให้การราวปี พ.ศ.2447 ชาวบ้านในเขตสุพรรณบุรีและนครชัยศรีนิยมใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับกรุงเทพฯ และจังหวัดทางใต้ เช่น เพชรบุรี โดยการนั่งเรือมาขึ้นรถไฟที่นี่ นับว่าเป็นการเดินทางที่สะดวกรวดเร็วที่สุดของคนในลุ่มน้ำท่าจีนในยุคนั้น

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านบริเวณลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีในสมัยครั้งแรกของพุทธ ศตวรรษที่ 25 ตั้งแต่สมุทรสาครไปจนถึงหมู่บ้านห้วยพลูนั้น ส่วนใหญ่ปรากฏหมู่บ้านกระจายอยู่เป็น ระยะในแถบชายฝั่งแม่น้ำเดียวกันทั้งสิ้น คือแถบชายฝั่งด้านที่ว่าการอำเภอนครชัยศรีในปัจจุบัน (ฝั่ง ตะวันตกของแม่น้ำ) ทั้งนี้สังเกตได้จากสภาพวัดวาอารามต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันมักอยู่แถบชาย ฝั่งเดียวกัน ส่วนในฝั่งตรงข้ามมีบ้านเรือนยุคหลังเพิ่งสร้างเมื่อประมาณ 30-40 ปีเท่านั้น รวมทั้งวัดที่ไม่ เก่าแก่นักอีกไม่กี่แห่ง (สุธน ศรีหิรัญ 2518:64) โดยหมู่บ้านขนาดใหญ่มีเพียงบริเวณท่านาหรือตัว ตลาดนครชัยศรีในปัจจุบันเท่านั้น

หลังจาก พ.ศ.2460 ตลอดริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรีมีบ้านเรือนอยู่อาศัยตั้งอยู่เต็มหมดทุกระยะ ไม่เว้นแม้ทางตอนเหนือที่เคยเป็นป่ากร้าง สภาพป่าที่อยู่ถัดจากที่นาเข้าไปก็ถูกเนื้อที่นาขยายรุกเข้า ไปเรื่อย ๆ เนื่องจากมีประชากรหนาแน่นมากขึ้น จนราวปี พ.ศ.2476 สภาพป่าในแถบลุ่มน้ำนี้ก็แทบไม่ เหลืออีกแล้ว ที่ดินในยุคนี้อาจเริ่มมีค่ามีการซื้อขายแลกเปลี่ยนและชาวบ้านที่ร่ำรวยนิยมสะสมที่ดินกัน มากขึ้น

บริเวณลุ่มน้ำท่าจีนตอนบน ได้แก่ เขตเมืองสุพรรณบุรี มีประชากรหลายกลุ่มเชื้อชาติตั้งถิ่น ฐานอยู่ โดยเฉพาะบริเวณอำเภอเมือง เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงและเป็นแหล่ง เพาะปลูกข้าวที่สำคัญมาแต่อดีต เหนือขึ้นไปจนจรดเขตจังหวัดชัยนาทซึ่งเป็นจุดต้นกำเนิดแม่น้ำท่าจีน สภาพพื้นที่และน้ำท่าไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์นัก การตั้งถิ่นฐานของประชากรในบริเวณนี้ในยุคต้นรัตน โกสินทร์จึงบางเบามากกว่าแถบตอนล่างของแม่น้ำ จนกระทั่งมีการสร้างประตูน้ำโพธิ์พระยาในสมัย รัชกาลที่ 6 และประตูระบายน้ำรวมทั้งประตูน้ำที่ปากคลองมะขามเฒ่าในสมัยรัชกาลที่ 7 จึงทำให้น้ำ

จากแม่น้ำเจ้าพระยาไหลเข้ามาทำให้แม่น้ำสุพรรณบุรีตอนบนมีน้ำตลอดปี ผู้คนจึงค่อยเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา (สุภาพรณี จินตามณีโรจน์ 2532:32)

จนมาถึงยุคหลังปี พ.ศ.2500 ความเจริญเริ่มแผ่ขยายออกไปทุกหนแห่ง การเดินทางของชาวบ้านในเมืองสุพรรณบุรี นครชัยศรีและสมุทรสาคร ที่เคยอาศัยแม่น้ำท่าจีนเป็นเส้นทางเดินเรือติดต่อกับชุมชนภายนอก และมีคลองหลายสายเชื่อมโยงระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยเส้นทางคมนาคมเริ่มมีทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และทางเรือ ซึ่งล้วนแต่ทำให้การเดินทางเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว บริเวณพื้นที่ติดกับถนนและแม่น้ำมีผู้คนอยู่อาศัยหนาแน่นมากขึ้น การเจริญเติบโตของจำนวนประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง มีคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยเป็นผลจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น (สุธนศรีรัฐ 2518:73) ในยุคนี้นพื้นที่นาเริ่มหดหายไปจากบริเวณฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี กลายเป็นพื้นที่ทำสวนซึ่งแผ่ขยายไปเกือบทุกตำบล และราคาที่ดินก็เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

ระบบเศรษฐกิจในกลุ่มน้ำท่าจีน

ก่อนหน้าที่ยังมีการทำนาจะขยายตัวอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 5 กลุ่มน้ำท่าจีนได้มีการผลิตน้ำตาลทรายเป็นอุตสาหกรรมส่งขายต่างประเทศอย่างกว้างขวางมาแต่ครั้งเปิดประเทศค้าขายเสรีใน พ.ศ. 2398 โดยมีแหล่งปลูกอ้อยและน้ำตาลทรายเกิดขึ้นมากบริเวณริมแม่น้ำในเมืองนครชัยศรีก่อน หลังจากนั้นจึงได้ขยายตัวออกไปอีกหลายแห่งอย่างรวดเร็ว เนื่องจากสาเหตุหลายประการ คือ ความต้องการน้ำตาลทรายของตลาดต่างประเทศมีสูงในยุคเปิดประเทศช่วงแรก จึงมีพ่อค้าเอกชนเข้ามาจัดซื้อน้ำตาลไปขายมากขึ้น ประกอบกับมีการพัฒนาระบบคลองในกลุ่มน้ำท่าจีนหลายสายซึ่งสามารถใช้เป็นเส้นทางขนส่งผลผลิตเข้าสู่กรุงเทพฯ ได้สะดวกขึ้น อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในกลุ่มน้ำท่าจีนเริ่มตกต่ำตั้งแต่ พ.ศ.2418 เป็นต้นมา ปริมาณน้ำตาลทรายที่ส่งไปขายยังต่างประเทศได้ลดลงตั้งแต่ พ.ศ.2423 ส่งผลให้โรงงานหลายแห่งต้องหยุดกิจการลง จนประมาณยุคปลายรัชกาลที่ 5 อุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในกลุ่มน้ำท่าจีนจึงได้สลายตัวจนหมดความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น

โดยทั่วไปสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในกลุ่มน้ำท่าจีนยุคต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ยังมีลักษณะพึ่งพาตัวเองเป็นส่วนมาก ส่วนใหญ่ปลูกข้าวและพืชจำเป็นอื่น ๆ รวมทั้งทำงานหัตถกรรมเพียงแค่ว่าพอกินพอใช้ในครอบครัวหรือในชุมชนเท่านั้น และอาจมีส่วนเกินไว้จ่ายเป็นส่วยสาอากรบ้าง บางครั้งก็มีการผลิตเหลือไว้ค้าขายแลกเปลี่ยนกันบ้าง (สุธี ประศาสนเศรษฐกิจ 2525:9) ชาวบ้านในเขตนครชัยศรีทำสวนมะพร้าวเป็นหลัก ในยุคก่อน พ.ศ.2460 มักมีการแลกเปลี่ยนโดยเอามะพร้าวและน้ำตาลที่ทำจากต้นมะพร้าวและต้นตาลไปแลกข้าวมาจากชาวบ้านในเขตสุพรรณบุรี

การทำนาของชาวบ้านในยุคต้นรัตนโกสินทร์นี้เป็นนาดำทั้งสิ้น และใช้แรงงานควายเป็นหลัก ตามหมู่บ้านมักมีชาวจีนเป็นพ่อค้าคนกลางเข้ามาทำการแลกข้าวโดยเอาของกินของใช้ที่จำเป็น เช่น กะปิ เกลือ น้ำมัน มีดพริก ไร่ ไถ ไม้ขีดไฟ ฯลฯ มาแลกเปลี่ยนกับข้าวเปลือก โดยพ่อค้าชาวจีนเหล่านั้นจะนำข้าวที่ได้ไปขายต่อให้กับท่าข้าวหรือพ่อค้าข้าวที่ปักหลักรับซื้อข้าวตามชุมชนริมน้ำหลัก ๆ อีกต่อหนึ่ง ก่อนที่ข้าวเปลือกส่วนนี้จะถูกล่องลงเรือไปขายยังกรุงเทพฯต่อไป

ใน พ.ศ.2452 พื้นที่ปลูกข้าวในกลุ่มแม่น้ำท่าจีนเพิ่มสูงมากถึง 880,476 ไร่ ซึ่งการขยายตัวของพื้นที่ปลูกข้าวนี้ส่วนหนึ่งมาจากการขุดคลองหลายสาย ทำให้ชาวนาเข้าไปจับจองที่ดินสองฝั่งคลอง นอกจากนี้ก็เป็นผลพวงจากการยกเลิกระบบไพร่ทาสในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้มีไพร่ทาสจำนวนมากกลายเป็นชาวนาอิสระ พวกนักบุกเบิกแถวต่างที่ป่าให้เป็นที่นา เริ่มจากเขตริมน้ำแล้วขยายเข้าเขตทุ่งหญ้า หนองน้ำ เลียบเลาะชายป่าเข้าไปเรื่อย ๆ เป็นขบวนการบุกเบิกที่ดินใหม่ทั้งสิ้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร 2539) บรรดาชาวนาบุกเบิกเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการปลูกข้าวเพื่อส่งออกขายต่างประเทศ อันเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดโลกซึ่งขยายตัวอย่างมากหลังจากที่มีการเปิดประเทศค้าขายเสรี

การทำนานั้นปรากฏมากในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี ซึ่งมีพื้นที่เหมาะสมมากกว่าเขตเมืองนครชัยศรีซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนาเป็นเมืองการค้า ทำให้ทำสวนมากขึ้นเรื่อย ๆ (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ 2532:95) เช่นเดียวกับเมืองสมุทรสาคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 มีการสร้างทางรถไฟถึง 2 สาย คือ สายกรุงเทพฯ-เพชรบุรี ผ่านเมืองนครชัยศรี ใน พ.ศ. 2442 - 2447 และสายกรุงเทพฯ-มหาชัยในพ.ศ.2454 ทำให้บริเวณลุ่มน้ำท่าจีนตอนล่างทั้งสองจังหวัดนี้มีการพัฒนามากในขณะที่สุพรรณบุรียังเป็นเมืองทำนาส่วนใหญ่และค่อนข้างจะเป็นเมืองปิด เพราะการคมนาคมมีแต่ทางน้ำซึ่งในหน้าแล้งไม่สะดวกในการล่องเรือ

อย่างไรก็ดีประชากรในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนก็ยังอาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากมีคลองสายสำคัญ ๆ มากกว่า 200 คลองซึ่งแยกจากแม่น้ำท่าจีนเข้าไปยังที่ราบห่างแม่น้ำ ทำให้การติดต่อระหว่างชุมชนริมแม่น้ำท่าจีนกับชุมชนที่ไกลจากแม่น้ำสะดวกขึ้น (มณฑล คงแถวทอง 2527:25) เช่น คลองภาษีเจริญซึ่งมีเรือจำนวนมากใช้เป็นเส้นทางจากลุ่มน้ำท่าจีนไปยังกรุงเทพฯโดยตรง เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าบรรดาคลองเชื่อมแม่น้ำต่าง ๆ ก่อให้เกิดความสะดวกในการติดต่อภายในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียงอย่างแท้จริง และเมื่อการค้าขยายตัวลำคลองเหล่านี้ก็เอื้ออำนวยต่อการค้าขาย การขนส่งผลผลิต ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา

ผลของการขยายตัวของการค้าภายในประเทศ ทำให้ชุมชนหลายแห่งบริเวณปากคลอง คู่งน้ำ และริมน้ำบางจุดที่มีการคมนาคมสะดวกหรือเป็นชุมทาง มีการพัฒนาขึ้นเป็นจุดศูนย์กลางสินค้าที่ขึ้น

ล่องมาจากที่ต่าง ๆ หรือเป็นจุดแลกเปลี่ยนการค้ากลายเป็นตลาดขึ้น โดยจากเดิมตลาดจะมีเฉพาะตัวอำเภอเมืองของสุพรรณบุรีและนครชัยศรีเท่านั้น แต่นับจากสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมามีตลาดเกิดขึ้นมากแห่งเป็นระยะ ๆ ตามริมฝั่งแม่น้ำและลำคลอง (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ 2532:108) เช่น ตลาดท่าช้าง ตลาดสามชุก ตลาดท่าพี่เลี้ยง ตลาดเก้าห้อง ตลาดบางลี่ จังหวัดสุพรรณบุรี ตลาดบางหลวง ตลาดห้วยพลู ตลาดจี่วราย จังหวัดนครปฐม เป็นต้น โดยตลาดเหล่านี้ดำรงอยู่มาหลายสิบปีจนบางแห่งค่อย ๆ ร้างไปเมื่อ 30-40 ปีหลังนี้ เพราะการคมนาคมในลุ่มน้ำท่าจีนเปลี่ยนไปใช้ถนนเป็นหลักแทน

เช่นเดียวกับโรงสีข้าวในพื้นที่ซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นในราวรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา โดยส่วนใหญ่เจ้าของเป็นนายทุนชาวจีนจากกรุงเทพฯ ต่อมาจึงมีนายทุนชาวจีนในท้องถิ่นตั้งโรงสีขึ้นเอง มีทั้งขนาดใหญ่และเล็กเรียงรายเป็นระยะตลอดริมน้ำและปากคลอง จนกระทั่งมีการสร้างถนนมากมายในระยะต้นพุทธศตวรรษที่ 26 โรงสีริมน้ำเหล่านี้จึงค่อย ๆ เลิกกิจการและร้างไป ปัจจุบันมีโรงสีข้าวขนาดใหญ่และทันสมัยเกิดขึ้นตามริมถนนแทน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านในชนบทของไทยเริ่มต้นรุนแรงมากในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ต่อเนื่องถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 โดยเฉพาะในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้วางนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ประเทศไทยทันสมัยและก้าวหน้าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรกที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศมุ่งเน้นในด้านการพัฒนาขั้นพื้นฐาน เช่น การปรับปรุงการคมนาคม การสร้างถนน การขยายเส้นทางรถไฟ และการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าและระบบชลประทาน เป็นต้น

การตัดถนนหนทางจากหมู่บ้านไปอำเภอ และจากอำเภอไปยังจังหวัด ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก (สุมิตร ปิติพัฒน์ 2524) ชาวนาข้าวไร่ได้รับการส่งเสริมให้หารายได้เพิ่มเติมด้วยการปลูกพืชเพื่อขายโดยเฉพาะ เช่น ฝ้าย ปอ มันสำปะหลัง ฯลฯ โดยขนส่งผ่านทางถนนหนทางที่ได้ปรับปรุงขึ้นใหม่นี้ การเปลี่ยนประเภทของพืชที่เพาะปลูกทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านที่มีลักษณะแบบกึ่งเลี้ยงตัวเอง (semi-subsistence) เปลี่ยนแปลงไปด้วย เพราะพืชเหล่านี้มักทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินหมดไปอย่างรวดเร็วชาวบ้านจึงต้องใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ที่ซื้อมาจากตลาดเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังนิยมใช้สินค้าจากโรงงาน เช่น เสื้อผ้า ตะเกียง วิทยุ สบู่ และเครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งต้องหาซื้อมาจากตลาดทั้งสิ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายของครอบครัวสูงขึ้น ชาวนาจำนวนมากจึงเป็นหนี้สินที่หยิบยืมมาจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ เป็นเหตุให้มีการอพยพของคนหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกหมู่บ้านกันเป็นจำนวนมาก

สำหรับหมู่บ้านในลุ่มน้ำท่าจีนการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังเกิดขึ้นเมื่อมีการสร้างทางรถไฟและถนนเข้าสู่หมู่บ้านต่าง ๆ อย่างมากตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา พร้อมไปกับการขยายไฟฟ้า

ระบบชลประทาน ตลอดจนระบบสาธารณูปโภคอื่นๆ เข้าสู่หมู่บ้าน โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งเคยเป็นเสมือนเมืองปิด เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะนี้มากกว่าจังหวัดนครปฐมและสมุทรสาครที่อยู่ในลุ่มน้ำเดียวกันซึ่งค่อย ๆ เปิดตัวเองมาตลอดเป็นระยะๆ (สุภาพรณ์ จินตามณีโรจน์ 2532:117) เช่นเดียวกับหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถนนหนทางเหล่านี้ได้นำสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามาสู่หมู่บ้าน ไม่ใช่แต่เฉพาะนำสินค้าอุปโภคบริโภคสมัยใหม่เข้ามาเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงวิถีชีวิต ค่านิยมประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมแบบกรุงเทพฯ เข้ามาสู่ชาวบ้านด้วย

ประวัติศาสตร์การก่อตัวและสภาพทั่วไปของชุมชนบางลี่

บางลี่ เป็นชุมชนชาวจีนแต่จีวขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในแถบลุ่มแม่น้ำท่าจีน และมีความสำคัญในฐานะชุมชนการค้าเก่าแก่ที่ในอดีตมีบทบาททางเศรษฐกิจมากในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ดังปรากฏเส้นทางการค้าที่สำคัญเชื่อมโยงบางลี่เข้ากับชุมชนต่างๆ ทั้งทางบกและทางน้ำ โดยเฉพาะเส้นทางลำเลียงของป่าจากจังหวัดกาญจนบุรีมายังอำเภออู่ทองและต่อมาถึงตลาดบางลี่ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งสามารถติดต่อไปได้ไกลถึงจี่วราย นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และเชื่อมโยงต่อไปจนถึงท่าเตียน กรุงเทพฯ โดยเครือข่ายทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ปรากฏชัดเจนมากในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (สืบแสง พรหมบุญ 2530:59)

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบางลี่ในยุคต้นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อพัฒนาการที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแม้ว่าการค้าในตลาดบางลี่ทุกวันนี้จะไม่คึกคักมากเท่าในยุคก่อน ทว่าผลแห่งความรุ่งเรืองในอดีตก็ได้ส่งทอดมาถึงปัจจุบัน โดยมีปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการดังจะกล่าวถึงต่อไป ซึ่งทำให้ชุมชนบางลี่สามารถดำรงความสำคัญอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในชนบทอันเนื่องมาจากแผนพัฒนาประเทศที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา

ทั้งนี้การพัฒนาประเทศเพื่อตอบสนองต่อระบบทุนนิยมในยุคหลัง ไม่ว่าจะ เป็นเครือข่ายถนนหนทาง ตลอดจนระบบชลประทานในพื้นที่ ทำให้สภาพของบางลี่เปลี่ยนรูปแบบไปโดยปริยาย ความสำคัญของบางลี่ไม่ได้อยู่ที่การเป็นศูนย์กลางการค้าที่มีเครือข่ายกว้างขวางเช่นในยุคเก่าก่อน ทว่าบางลี่ได้กลายเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของท้องถิ่นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสะสมทุนของบรรดาพ่อค้ามาตั้งแต่ยุคที่การค้าในชุมชนยังรุ่งเรืองอยู่ ซึ่งสถานภาพใหม่ของชุมชนนี้ได้สวมทับลงไปบนเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้าเดิม ดังตัวอย่างเช่น การเกิดขึ้นของตลาดทุ่งคอกซึ่งเคยเป็นพื้นที่ป่าดอนในยุคที่บางลี่กำลังมีการค้ารุ่งเรือง ในยุคนั้นชาวบ้านในหมู่บ้านทุ่งคอกต้องอาศัยตลาดบางลี่ใน

การซื้อขายสินค้า จนเมื่อมีการก่อตั้งตลาดทุ่งคอกขึ้นในปี พ.ศ.2495 ได้มีคนบางลี้กลุ่มหนึ่งขายตัวออกไปทำการค้า โดยอาศัยหยิบยืมเงินทุนจากญาติพี่น้องในตลาดบางลี้ ทำให้ทุกวันนี้บางลี้กับทุ่งคอกจึงมีสถานะเสมือนเป็นชุมชนพี่น้อง มีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่ตลอดมา รวมทั้งกรณีการกู้ยืมเงินเพื่อใช้ในการลงทุนทำเกษตรกรรมของบรรดาชาวบ้านในหมู่บ้านรอบ ๆ ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้อาศัยความสัมพันธ์ในฐานะลูกค้าเก่าแก่จนเป็นที่เชื่อใจของพ่อค้าในตลาดบางลี้กู้ยืมเงินโดยนำที่ดินหรือทองคำมาจำนำไว้ ซึ่งความสัมพันธ์ในรูปแบบของพ่อค้า-ลูกค้า กับ เจ้าหนี้-ลูกหนี้ ที่เกาะเกี่ยวกันอยู่นี้มีมาแต่สมัยก่อนจนปัจจุบันที่แม้ว่าจะมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรตลอดจนธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายแล้วก็ตาม

ดังนั้นบางลี้จึงยังคงเป็นชุมชนที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์กว้างขวางเช่นในอดีต ส่งผลให้ชุมชนบางลี้ในปัจจุบันมิได้มีฐานะเป็นเพียงตลาดศูนย์กลางของอำเภอสองพี่น้องเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญระดับท้องถิ่นในด้านอื่น ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะที่น่าสนใจก็คือบทบาททางการเมืองซึ่งอาจกล่าวได้ว่าชุมชนบางลี้เป็นฐานการเมืองสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดระบบการเมืองแบบผูกขาดของ ส.ส.กลุ่มเดียวดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

การศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนบางลี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงน่าจะช่วยให้เห็นภาพที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนการค้าเก่าแก่แห่งหนึ่งตามลำดับเวลา และยังเป็นการสร้าง ความเข้าใจต่อสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

โดยก่อนอื่นจะสรุปภาพรวมของอำเภอสองพี่น้องเพื่อให้เห็นสภาพทั่วไปของชุมชนบางลี้กับชุมชน-หมู่บ้านรอบ ๆ เพื่อให้เข้าใจถึงภาพความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น

อำเภอสองพี่น้อง

ประวัติและเรื่องเล่าเกี่ยวกับอำเภอสองพี่น้อง

อำเภอสองพี่น้องก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2439 เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ในมณฑลนครชัยศรี ขณะนั้นมีพื้นที่กว้างขวางครอบคลุมไปถึงอำเภออุทองในปัจจุบัน ต่อมาจึงได้มีการแยกพื้นที่ส่วนหนึ่งออกไปตั้งเป็นอำเภอใหม่ ชื่อว่า อำเภอจระเข้สามพัน ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภออุทอง โดยก่อนหน้าที่จะมีการแยกอำเภอจระเข้สามพันหรืออำเภออุทองออกจากอำเภอสองพี่น้องนั้น ชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ในเขตอุทองในปัจจุบันต้องเดินทางไกลมาติดต่อราชการ ณ ที่ว่าการอำเภอสองพี่น้องซึ่งตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้อง โดยสภาพหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นป่าดอนทูลกันดารชาวบ้านมักใช้วิถีเดินเท้าหรือมาทางเกวียน และเมื่อถึงหน้าน้ำการเดินทางก็ยิ่งไม่สะดวกมากขึ้น ทาง

ราชการจึงได้ตั้งอำเภอใหม่โดยแยกตำบลต่างๆ มาจากพื้นที่รอบ ๆ บ้านจระเข้สามพัน ตั้งขึ้นเป็นอำเภอจระเข้สามพัน ใน พ.ศ.2443

ในระยะแรกตั้งที่ว่าการอำเภอสองพี่น้องได้อาศัยบ้านพักของหลวงเทพบุรี (เอี่ยม สถาปิตานนท์) เป็นที่ทำการ อยู่บริเวณบ้านปากคอก ริมคลองสองพี่น้อง แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมเป็นเวลานานถึงประมาณ 6 เดือนทุกปี ประชาชนเดินทางไปติดต่อราชการไม่สะดวก ประกอบกับตัวอาคารชำรุดทรุดโทรม เมื่อมีการก่อสร้างถนนสายบางลี่ - หนองวัลย์เปรียง ไปเชื่อมต่อกับถนนมาลัยแมน ณ บ้านหนองวัลย์เปรียง ในปี พ.ศ.2507 จึงได้มีการย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งอยู่ริมถนนสายใหม่ดังกล่าว โดยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสองพี่น้อง และเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอสองพี่น้องมาจนทุกวันนี้ (อำเภอสองพี่น้อง 2539)

การที่อำเภออุทงเคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอสองพี่น้อง ทำให้ในอดีตชาวบ้านที่อยู่แถบอุทงรวมไปถึงชาวบ้านในเขตจังหวัดกาญจนบุรีมีการติดต่อค้าขายกับตลาดบางลี่ริมคลองสองพี่น้อง ซึ่งเป็นเสมือนจุดเชื่อมต่อระหว่างเส้นทางบกกับเส้นทางน้ำโดยเป็นจุดต่อเรือออกไปสู่ชุมชนที่สำคัญอื่น ๆ เช่น ตัวเมืองสุพรรณบุรี , สถานีรถไฟจิวราย เป็นต้น ซึ่งความสัมพันธ์ทางการค้าดังกล่าวนี้ได้ดำเนินต่อมาเป็นเวลาหลายสิบปีภายหลังจากที่มีการแยกออกมาตั้งอำเภออุทงแล้ว กระทั่งปัจจุบันความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนเหล่านี้ก็ยังผูกพันกันเหนียวแน่นอยู่

ส่วนเรื่องราวเล่าขานเกี่ยวกับที่มาของชื่อ "สองพี่น้อง" นั้น มีแนวทางที่แตกต่างกันถึง 3 เรื่อง แต่ทั้งหมดล้วนมีความเกี่ยวเนื่องกับคลองสองพี่น้อง โดยเรื่องแรกเล่าว่า ที่คลองสองพี่น้องนี้มีข้างโหลงหนึ่งซึ่งมีข้างใหญ่สองเชือกพี่น้องกันเป็นนายโหลงพาเหล่าข้างลงมากินน้ำในแม่น้ำเสมอ จนทางที่โหลงข้างเดินไปกินน้ำทุกวัน ๆ นั้นจมลึกเป็นลำคลองยาวไปตลอดจนถึงแม่น้ำท่าจีน จึงเรียกคลองนี้ว่า คลองสองพี่น้อง (ราชบัณฑิตยสถาน 2482:27-28) ซึ่งในเรื่องเดียวกันนี้ปรากฏรายละเอียดอีกทางที่ต่างไป กล่าวคือในหนังสือบรรยายสรุปอำเภอสองพี่น้องกล่าวว่า แต่เดิมนั้นบริเวณพื้นที่ของอำเภอเป็นป่าดงหนาที่บดเต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ได้มีชาวบ้านสังเกตเห็นว่ามีข้างสองเชือกออกจากป่ามากินน้ำเล่นน้ำในคลองนี้เป็นประจำ และคิดว่าข้างสองเชือกนี้คงเป็นพี่น้องกัน จึงตั้งชื่อคลองนี้ว่า คลองสองพี่น้อง

เรื่องที่สองเล่าว่า มีพี่น้องสองคนสร้างวัดแข่งกัน คือ วัดท่าจัด ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง กับวัดร้างอีกวัดหนึ่งอยู่ฝั่งคลองตรงข้าม คือบริเวณที่เรียกว่า โคนเหล็ก ซึ่งมีซากวัดร้างเหลือเป็นร่องรอยอยู่ จึงเรียกชื่อคลองที่ตั้งของวัดทั้งสองแห่งนี้ว่า คลองสองพี่น้อง (ราชบัณฑิตยสถาน 2482:27-28) และเรื่องที่สามปรากฏอยู่ในตำนาน นิทาน และเรื่องราวของจังหวัด

สุพรรณบุรีที่มีการรวบรวมไว้ โดยเป็นเรื่องที่เล่าเกี่ยวโยงกับที่มาของชื่อสถานที่อื่น ที่อยู่ใกล้เคียง เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า (สมชาย พุ่มสอาด 2526)

ตำบลสองพี่น้อง มีเรื่องเล่าว่า มีพี่น้องสองคนกำพร้าพ่อแม่ แต่เยาว์วัย แต่ทั้งสองรักใคร่กลมเกลียวและช่วยกันทำมาหากิน จนมีหลักฐานดี และเมื่อคิดจะมีครอบครัวก็จะแต่งงานพร้อมกัน จึงไปสู้อหญิงสองคนซึ่งเป็นพี่น้องกัน วันแต่งงานได้จัดขบวนแห่โดยใช้เรือสำเภาเป็นเรือชั้นหมากแห่ออกปากคลองแล้ว เดินทางตามลำน้ำท่าจีน คณะดนตรีมโหรีได้บรรเลงกันครึกครื้น ย่ามนั่นจึงเรียกว่า บางซอ และเมื่อเดินทางต่อไปเรือสำเภา เกิดลมผู้คนจมน้ำตาย แต่เจ้าบ่าวทั้งสองถูกจะเข้คาบไปทางทิศเหนือจนถึงบ้านเจ้าสาว เจ้าสาวทั้งสองเห็นจำได้ ก็เสียใจและพยายามติดตามไปจนถึงที่แห่งหนึ่ง ตามไม่ทัน ได้แต่มองตามจนสุดสายตา ที่ตรงนั้นต่อมาเรียกว่า วัดสุด แต่นางทั้งสองก็พยายามติดตามต่อไปจนเหนื่อยอ่อนนั่งพักอยู่ที่โคกแห่งหนึ่ง โครกนั้นจึงได้ชื่อว่า โคนางอ่อน ต่อมานางได้ทราบข่าวจะเข้คาบชายหนุ่มไปทางใต้จึงย้อนกลับมาพบศพ เมื่อพบศพแล้วได้สร้างวัดไว้ตรงนั้นเรียกว่า วัดศพ ต่อมาเรียกว่า วัดประตบสุข ส่วนบ้านเจ้าสาวทั้งสองเรียกกันว่า บางแม่หม้าย มาจนทุกวันนี้

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่าผู้สูงอายุหลายคนเล่าตรงกันในเรื่องที่มาของชื่อ สองพี่น้อง ว่ามาจากเรื่องเล่าต่อกันมาถึงพี่น้องสองคนแข่งกันสร้างวัดริมสองฝั่งคลอง แต่ภายหลังวัดหนึ่งร้างไป เหลืออยู่เพียงวัดเดียว ดังมีหลักฐานคือ วัดท่าจัดและโคกเหล็กที่ยังปรากฏอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนคนรุ่นหลังบางคนทราบแต่เรื่องเล่าในสำนวนของข้างสองเชือกที่ลงมากินน้ำในคลอง โดยรับรู้จากข้อมูลประวัติอำเภอสองพี่น้องซึ่งทางอำเภอได้เผยแพร่ ซึ่งเรื่องเล่านี้มีการหยิบยกมากล่าวอ้างถึงอยู่บ่อยครั้ง เช่น ถูกตีพิมพ์ลงเป็นประวัติของอำเภอในหนังสือที่ระลึกการก่อตั้งสโมสรโรตารีสองพี่น้องซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นพ่อค้านักธุรกิจในพื้นที่ เป็นต้น ส่วนเรื่องเล่าที่ปรากฏในนิทานและเรื่องราวของจังหวัดสุพรรณบุรีนั้นไม่เคยได้ยินใครกล่าวถึงเลย

ที่ตั้งและสภาพทั่วไป

อำเภอสองพี่น้องเป็นหนึ่งในจำนวน 10 อำเภอของจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน (ดูแผนภาพที่ 4 ประกอบ) ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวจังหวัดโดยห่างออกมาประมาณ 40 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดโดยรอบ ดังนี้ (อำเภอสองพี่น้อง 2536)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอคูทอง, อำเภอบางปลาม้า และอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอกำแพงแสน, อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอท่ามะกา, อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี, อำเภอบางซ้าย และอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

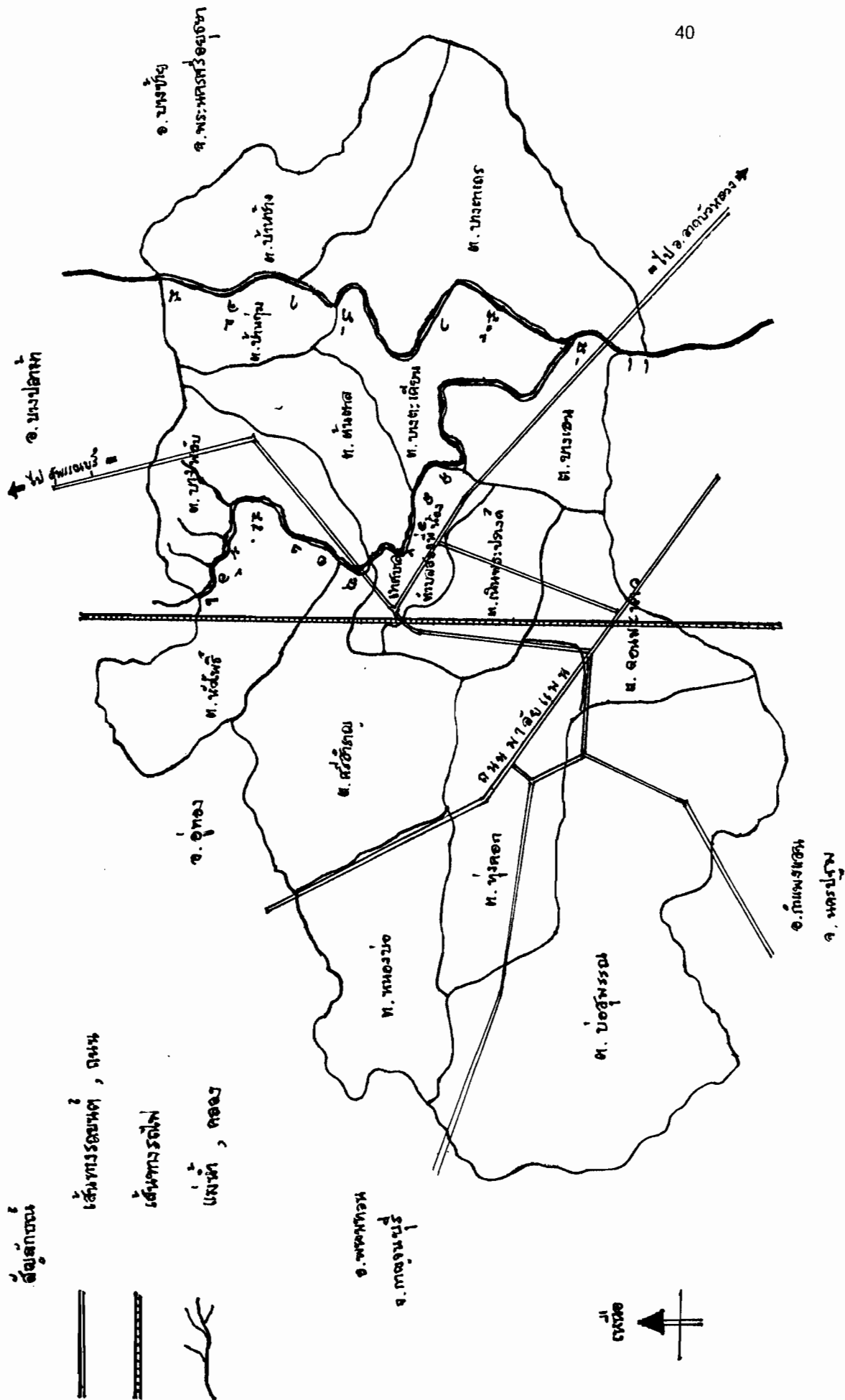
อำเภอสองพี่น้องมีพื้นที่ทั้งหมด 763.20 ตารางกิโลเมตร (ดูแผนภาพที่ 4 ประกอบ) ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม พิจารณาตามความสูงต่ำของพื้นที่ อาจแบ่งได้กว้าง ๆ เป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนแรก ในภาคตะวันออก ตั้งแต่แม่น้ำท่าจีนขึ้นมาจนถึงคลองสองพี่น้อง ได้แก่ พื้นที่ของตำบลบ้านกุ่ม, ตำบลบางพลับ, ตำบลต้นตาล และตำบลบางตะเคียน รวมทั้งตำบลบ้านช้างและตำบลบางตะเคียนซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนด้วย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีคลองสองพี่น้องและลำคลองสาขา รวมทั้งคลองขุดเพื่อการชลประทานอีกหลายสาย ทำให้พื้นที่เหมาะแก่การทำนาปลูกพืชไร่และผักต่าง ๆ

ส่วนที่สอง เป็นพื้นที่ระหว่างคลองสองพี่น้องกับถนนมาลัยแมน ได้แก่ พื้นที่ของตำบลหัวโพธิ์, ตำบลศรีสำราญ, ตำบลเนินพระปราณค์, ตำบลบางเลน, ตำบลสองพี่น้อง รวมทั้งพื้นที่บางส่วนของตำบลดอนมะนาวและตำบลทุ่งคอกด้วย เป็นพื้นที่ราบลุ่มผสมที่ดอนบางส่วน เหมาะแก่การทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

ส่วนที่สาม ทางด้านตะวันตก นับแต่ถนนมาลัยแมนไปจรดเขตจังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ พื้นที่บางส่วนของตำบลดอนมะนาว, ตำบลทุ่งคอก และพื้นที่ตำบลหนองบ่อและตำบลบ่อสุพรรณ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ดอนค่อนข้างสูง ซึ่งแต่เดิมเป็นป่าไม้มีการออกพระราชกฤษฎีกาป่าสงวนแห่งชาติโป่งลานและป่าทุ่งคอก มีเนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่ แต่ปัจจุบันหมดสภาพป่ากลายเป็นไร่อ้อยไปหมดแล้ว นอกจากนี้ในเขตอำเภอสองพี่น้องยังมีภูเขาเล็ก ๆ เป็นภูเขาหินผุ มีเนื้อที่ประมาณ 1,200 ไร่ อยู่ในตำบลหนองบ่อด้วย แต่มิได้มีการใช้ประโยชน์ในทางใด

แผนภาพที่ 4 แสดงเขตตำบลในอำเภอของพื้นที่

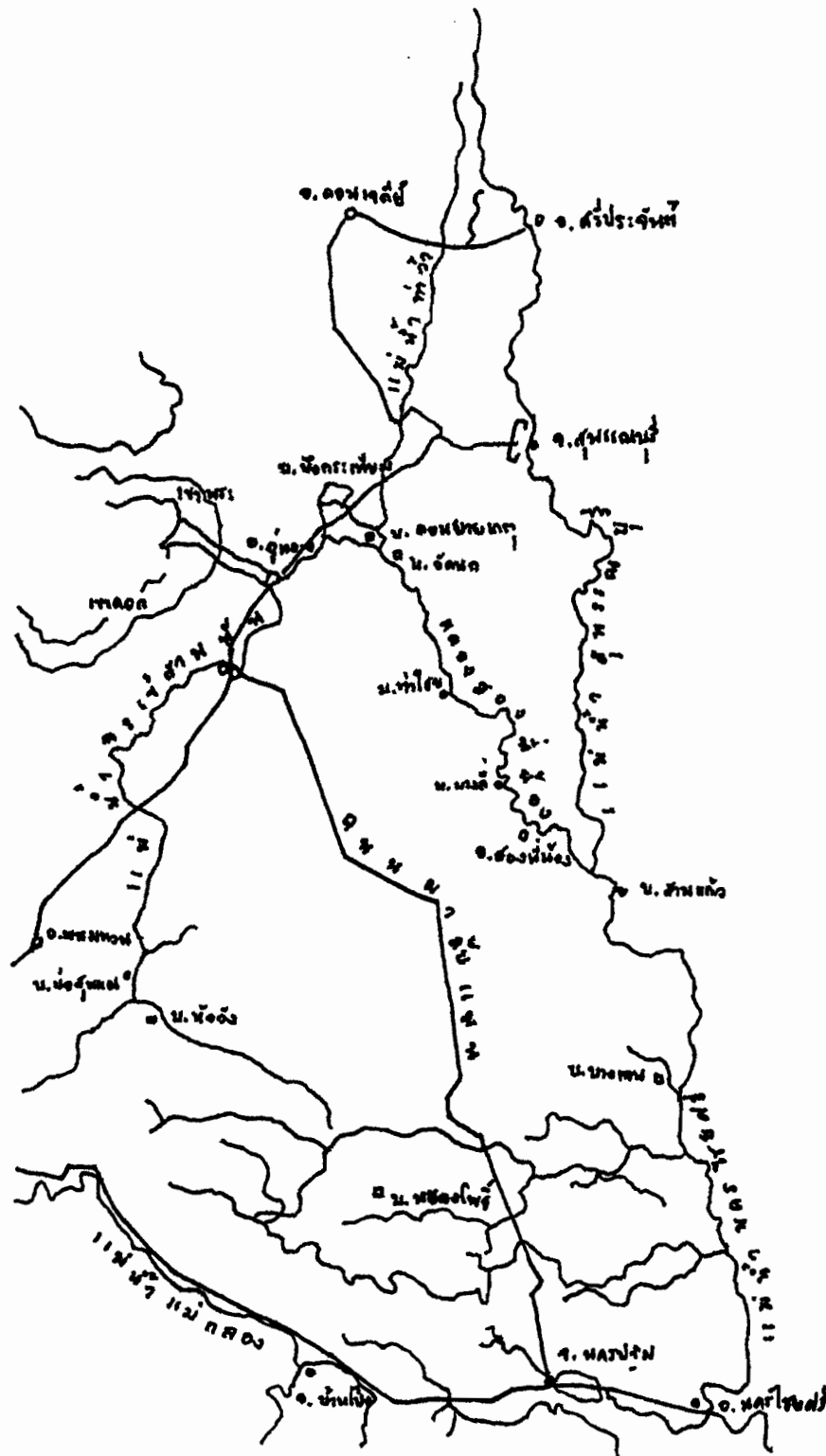

บริเวณพื้นที่ราบลุ่มของอำเภอสองพี่น้องนี้มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่มากนัก ซึ่งหากจัดแบ่งตามเกณฑ์ของ ชิเกฮารุ ทานาเบ้ (2518-2519) จะอยู่ในเขตทุ่งราบลุ่มน้ำใหม่ตอนล่าง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มมากที่สุด จนเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่ท้องกระทะ มีน้ำท่วมขังทุกปี โดยในอดีตปีหนึ่ง ๆ ในฤดูน้ำหลากน้ำจะเริ่มท่วมตั้งแต่ปลายเดือนกันยายนจนถึงประมาณปลายเดือนมกราคมหรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ของปีถัดไปก็จะค่อย ๆ แห้งลง สภาพทั่วไปของบ้านเรือนส่วนใหญ่จึงมิได้ถูกสูงแม้แต่ร้านค้าและร้านค้าก็ยังไม่ปลูกโดยยกขึ้นเป็นสองระดับ ซึ่งเมื่อถึงฤดูน้ำหลากท่วมพื้นที่ร้านค้าจะถูกย้ายขึ้นไปอยู่ชั้นบน และชาวบ้านก็จะเปลี่ยนมาใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจรแทนการเดินเท้าหรือเกวียน

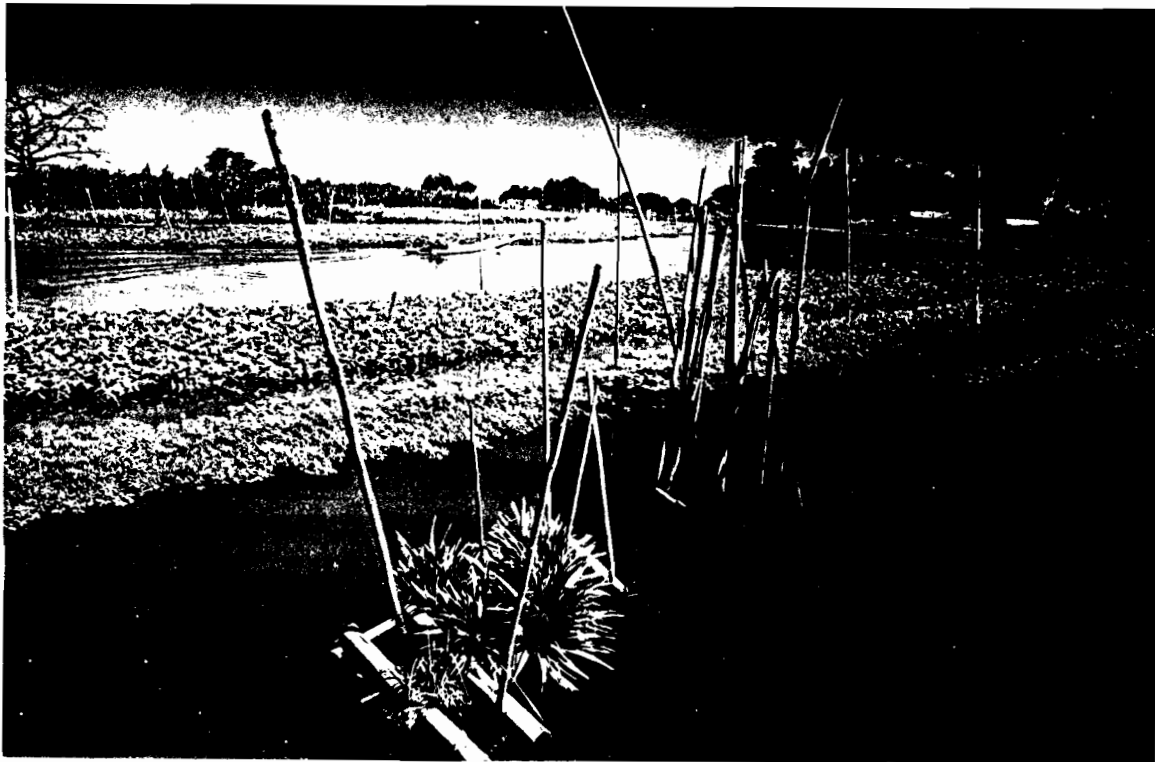
พื้นที่ท้องกระทะซึ่งมีน้ำท่วมขังทุกปีนี้กินบริเวณไปถึงพื้นที่บางส่วนของอำเภอต่าง ๆ ที่อยู่ติดกับอำเภอสองพี่น้องด้วย โดยบริเวณน้ำท่วมกินอาณาเขตประมาณ 100 ตารางกิโลเมตร สามารถแบ่งสัดส่วนได้เป็นพื้นที่ของอำเภอสองพี่น้องถึงร้อยละ 70 ส่วนที่เหลือแบ่งเป็นพื้นที่ในอำเภอบางปลาม้า, อำเภอเมืองและอำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และพื้นที่ของอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม กับพื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกบริเวณละร้อยละ 10 แต่ปัจจุบันสภาพน้ำท่วมไม่มากเท่าในอดีต เนื่องจากบางพื้นที่มีการถมยกระดับพื้นดินให้สูงขึ้น และมีการจัดการระบบน้ำของโครงการชลประทานต่าง ๆ ในพื้นที่ ได้แก่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาสองพี่น้อง, โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโพธิ์พระยา, โครงการหลวงพระยาบรรลือ และโครงการบางเลน เป็นต้น เนื่องจากในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญจำนวนมาก นอกจากแม่น้ำท่าจีนแล้วยังมีลำคลองใหญ่น้อยตลอดจนห้วย หนอง บึงกระจายอยู่ทั่วไป

แหล่งน้ำธรรมชาติที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องมาก โดยเฉพาะในด้านการเป็นเส้นทางคมนาคมหลักเมื่อครั้งอดีต ก็คือ คลองสองพี่น้อง มีจุดกำเนิดมาจากจุดบรรจบกันของแม่น้ำท่าจีนซึ่งมีต้นน้ำไหลมาจากแม่น้ำแควตอนที่เกิดเนื่องมาจากแม่น้ำสุพรรณบุรีเปลี่ยนทางเดินและแม่น้ำจะเข้าสามพันซึ่งแยกมาจากแม่น้ำแม่กลองที่อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยแม่น้ำทั้งสองสายมาบรรจบกันที่บ้านวัดนก อำเภออู่ทอง (ดูแผนภาพที่ 5 ประกอบ) เมื่อรวมเป็นแม่น้ำเดียวกันแล้วก็ไหลต่อไปเรียกว่าเป็น ลำน้ำท่าไชย ผ่านบ้านท่าไชย บ้านกาไ้ว บ้านบางทราย บ้านบางพลับ บ้านบางลี่ จากช่วงนี้เรียกว่า คลองบางลี่ ไหลต่อไปถึงบ้านสองพี่น้อง ช่วงนี้เรียกคลองสองพี่น้อง ผ่านอำเภอสองพี่น้องไปทางตะวันออกไปบรรจบกับแม่น้ำสุพรรณบุรีที่วัดบางสาม (สืบแสง พรหมบุญ 2530:35)

คลองสองพี่น้องนี้ใช้เป็นเส้นทางติดต่อค้าขายที่สำคัญมาแต่สมัยเมืองอู่ทองโบราณ จนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ก็ยังถูกใช้เป็นเส้นทางคมนาคมของชาวบ้านอยู่ โดยเฉพาะการค้าขายและการ

ที่มา กรมโบราณคดี, โบราณวิทยาเรื่องเมืองอู่ทอง, พระนคร, 2509.

ภาพประกอบที่ 1 (บน) สภาพลำคลองสองพี่น้องในปัจจุบันค่อนข้างเจียบเหงามา

ภาพประกอบที่ 2 (ล่าง) แพผัก เป็นการใช้ประโยชน์จากลำคลองของชาวบ้านอย่างเต็มที่ที่สุด

ติดต่อราชการของชาวบ้านในเขตอุทงตลอดจนกาญจนบุรีที่ต้องเดินทางมายังตลาดบางลี่ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางการค้าหลักของท้องถิ่น และเป็นประตูของการเดินทางต่อไปยังจังหวัดอื่นตามลำน้ำท่าจีน (สืบแสง พรหมบุญ 2530:59) ทว่าการใช้คลองสองพี่น้องเป็นเส้นทางสัญจรต่อเนื่องไปจนถึงอุทงนั้น ทำได้เฉพาะในหน้าน้ำเท่านั้น ส่วนในหน้าแล้งสภาพคลองบางตอนแคบและตื้นเขินการสัญจรจึงต้องใช้เกวียนหรือม้าเดินทางบนบกแทน

มีเรื่องเล่ากันว่าแม้แต่นักโทษจากอำเภออุทงที่จำเป็นต้องนำส่งศาลจังหวัดสุพรรณบุรีก็ต้องเดินทางมาที่บางลี่ก่อน โดยมีผู้คุมขี่ม้าพานักโทษที่ถูกตีตรวนล่ามโซ่เดินเท้ามาเรื่อย ๆ พักค้างคืนระหว่างทาง 1 คืนจึงมาถึงตลาดบางลี่ตอนบ่ายของอีกวัน แล้วจึงนำนักโทษไปล่ามโซ่ไว้กับเสาเรือศรีสองพี่น้องซึ่งเป็นเรือโดยสารที่มีเส้นทางจากตลาดบางลี่ - ท่าเตียน กรุงเทพฯ โดยเรือจะออกเดินทางในเวลาบ่ายสามโมง ซึ่งผู้คุมจะพานักโทษไปขึ้นที่ท่าตลาดบางสามเพื่อต่อเรือแดงหรือเรือบริษัทสุพรรณขนส่งจำกัดไปยังตัวจังหวัดสุพรรณบุรีอีกต่อหนึ่ง รวมเวลา 3 วัน 2 คืนเต็ม ๆ ที่ต้องรอนแรมอยู่ระหว่างทาง ซึ่งเป็นงานที่น่าหนักใจมากของบรรดาผู้คุม จนตอนหลังเมื่อมีถนนหนทางสะดวกจากอุทงไปยังตัวจังหวัด การเดินทางส่งตัวนักโทษที่แสนทุลักทุเลตามเส้นทางข้างต้นจึงได้เลิกไป

ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

อำเภอสองพี่น้องแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 15 ตำบล (ดูตารางที่ 1 ประกอบ) ได้แก่ สองพี่น้อง, บางพลับ, เนินพระปรารักษ์, บางเลน, บางตะเคียน, บางช้าง, ป่อสุพรรณ, ต้นตาล, ดอนมะนาว, บางตาเถร, บ้านกุ่ม, ทุ่งคอก, หนองป่อ, ศรีสำราญ และหัวโพธิ์ รวมจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 135 หมู่บ้าน โดยมีหน่วยการปกครองท้องถิ่นทั้งหมด 16 แห่ง แบ่งเป็นเทศบาลตำบลสองพี่น้อง 1 แห่ง, สุขาภิบาลทุ่งคอก 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 14 แห่ง

จำนวนประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎรรวม 127,802 คน โดยรวมประชากรในเขตเทศบาลตำบลสองพี่น้องและสุขาภิบาลทุ่งคอกแล้ว เป็นจำนวนครอบครัวทั้งสิ้น 26,176 ครอบครัว รวม 18,411 หลังคาเรือน

ตารางที่ 1 แสดงขนาดพื้นที่และจำนวนประชากรของแต่ละตำบลในอำเภอสองพี่น้อง

ตำบล	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนประชากร (คน)
บางตาเถร	60,273	15,401
บ่อสุพรรณ	79,133	17,511
ศรีสำราญ	14,899	9,233
หัวโพธิ์	25,066	9,999
ทุ่งคอก	37,118	15,214
หนองบ่อ	35,397	4,911
ต้นตาล	17,225	4,123
บางพลับ	12,463	5,094
บางตะเคียน	15,385	5,747
บ้านช้าง	17,963	3,059
บ้านกุ่ม	10,313	3,914
เนินพระปรางค์	9,946	4,065
ดอนมะนาว	14,167	3,667
บางเลน	21,887	6,913
เทศบาลตำบลสองพี่น้อง	6,500	13,974
รวม	377,735	122,628

(หมายเหตุ จำนวนประชากรไม่รวมที่ปรากฏอยู่ในทะเบียนกลาง 4,974 คน)

ที่มา : ข้อมูลพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง พ.ศ.2540

ในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องมีประชากรหลากหลายเชื้อชาติเช่นเดียวกับพื้นที่ของอำเภอใกล้เคียง ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดรวม 56 วัด นอกจากนี้ก็มีที่นับถือศาสนาคริสต์และอิสลาม จำนวนหนึ่ง โดยในอดีตแต่ละชาติพันธุ์มักอยู่รวมกันเป็นกลุ่มหมู่บ้านมีวิถีชีวิตและอาชีพต่างกันไป เช่น บ้านสองพี่น้อง บ้านบางพลับ บ้านกุ่ม เป็นต้น ตั้งอยู่ติดริมน้ำเป็นหมู่บ้านชาวไทยเก่าแก่ ส่วนหมู่บ้านคนลาว เช่น บ้านดอนมะนาว บ้านดอนมะเกลือ บ้านทุ่งเขิน เป็นต้น ตั้งอยู่บนที่ดอนห่างจากลำ

คลองสองพี่น้องอยู่มาก ทว่าด้วยเหตุที่มีลำรางใหญ่น้อยกระจัดกระจายหลายสายจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพทำนาทำไร่ทำสวนซึ่งเป็นอาชีพหลักของกลุ่มคนไทยและลาว

นอกจากนี้ก็ยังมีความผูกพันกันอยู่เป็นกลุ่มอย่างเด่นชัด คือ หมู่บ้านญวนที่วัดแม่พระประจักษ์ ตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้องห่างออกไปจากตลาดบางลี่ราว 2 กิโลเมตร ชาวบ้านในหมู่บ้านญวนนับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก มีโบสถ์เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของกลุ่ม อาชีพหลักของคนญวนกลุ่มนี้คือเลี้ยงปลาเลี้ยงหมู ซึ่งเป็นที่ยอมรับในฝีมือการย่างหมูซึ่งเป็นอาหารขึ้นชื่ออย่างหนึ่งในพื้นที่

ส่วนกลุ่มชาวจีน ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนแต้จิ๋ว ซึ่งแม้จะมีกระจัดกระจายปะปนอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทว่าที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่มักทำการค้าเป็นหลัก ชุมชนชาวจีนแต้จิ๋วที่สำคัญในอำเภอสองพี่น้องมักก่อรูปขึ้นเป็นตลาด ได้แก่ ตลาดบางลี่ ตลาดบางสาม ตลาดทุ่งคอก เป็นต้น ซึ่งในแต่ละชุมชนต่างก็มีศาลเจ้าเป็นศูนย์กลาง และส่วนใหญ่เป็นศูนย์กลางการค้าขายระหว่างชาวบ้านต่างหมู่บ้าน โดยเฉพาะตลาดบางลี่ซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนชาวจีนต่าง ๆ เหล่านี้มักมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันในฐานะที่เป็นเครือญาติกันบ้าง หรือมีจะนั้นก็ทำการติดต่อค้าขายกันมาเนิ่นนาน

การพบปะติดต่อกันระหว่างชาวบ้านต่างหมู่บ้านทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์อย่างหนึ่งซึ่งเป็นรากฐานของโครงสร้างทางสังคมในท้องถิ่น นั่นคือ โครงสร้างเครือญาติ อันเกิดจากการแต่งงานข้ามชุมชน โดยจะพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มักมีญาติพี่น้องกระจัดกระจายไปอยู่ต่างหมู่บ้านกันมาก นอกจากนี้ยังมีการแต่งงานข้ามกลุ่มเชื้อชาติจำนวนมากเช่นกัน จนปัจจุบันไม่อาจแยกแยะแต่ละชาติพันธุ์ออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่มเชื้อชาติก็ลดความเข้มข้นลงจากในอดีตมาก ไม่เฉพาะแต่การแต่งกายหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกันโดยรับเอาวัฒนธรรมกรุงเทพฯ มาอย่างเต็มที่เท่านั้นในด้านภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่ก็ใช้ภาษาไทยสำเนียงสุพรรณฯกลมกลืนกันหมด ส่วนภาษาเฉพาะกลุ่ม เช่น ภาษาลาวหรือภาษาจีนยังมีใช้กันอยู่บ้างก็เฉพาะในหมู่นักค้าเก่าเท่านั้น นอกจากนั้นประเพณีตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ แม้จะยังมีหลงเหลืออยู่บ้างแต่ก็คลายความเข้มงวดลงมากแล้ว และมีแนวโน้มว่าจะหายหมดไปในคนรุ่นต่อไป

ในปัจจุบันจำนวนประชากรที่มีอยู่จริงกับตัวเลขในทะเบียนราษฎรของอำเภอมีแนวโน้มที่จะไม่ตรงกัน เนื่องจากประชากรจำนวนหนึ่งที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนได้ออกไปทำงานหรือเรียนหนังสืออยู่นอกพื้นที่ ขณะเดียวกันก็มีประชาชนจากต่างพื้นที่เข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากินในอำเภอสองพี่น้องอีกจำนวนหนึ่งโดยมิได้แจ้งชื่อย้ายเข้ามาอยู่ในทะเบียนราษฎร

ระบบเศรษฐกิจ

ก.) การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ทำนามากถึง 12,704 ครอบครัวยุคใหม่ ทำสวน 1,590 ครอบครัวยุคใหม่ ทำไร่ 3,623 ครอบครัวยุคใหม่ เลี้ยงสัตว์ 701 ครอบครัวยุคใหม่ และทำการประมง 1,378 ครอบครัวยุคใหม่ รวมทั้งหมด 19,996 ครอบครัวยุคใหม่ มีพื้นที่เกษตรกรรมรวม 371,235 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำนา 181,510 ไร่ ทำสวน 16,513 ไร่ ทำไร่ 113,090 ไร่ เลี้ยงสัตว์ 50,276 ไร่ และประมง 9,846 ไร่

การทำนาของชาวบ้านในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องเมื่อราว 30 - 40 ปีก่อน (ประมาณ พ.ศ. 2500-2505) ได้ผลผลิตต่อไร่มากกว่า 30 ถัง พอ ๆ กับในพื้นที่อำเภอเมืองและบางปลาร้าซึ่งเป็นที่ลุ่มอุดมสมบูรณ์ นับว่าเป็นอัตราที่สูงในสมัยนั้น ทั้งนี้เพราะในพื้นที่อำเภออื่นซึ่งอยู่บนที่ดอนแห้งแล้งได้แก่ สามชุก ดอนเจดีย์ เดิมบางนางบวช และอู่ทอง ได้ผลผลิตราวไร่ละ 10 -15 ถังเท่านั้น ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดสุพรรณบุรีในสมัยก่อนจึงมีความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน

จังหวัดสุพรรณบุรีมีโครงการชลประทานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2464 แล้ว ได้แก่ โครงการชลประทานโพธิ์พระยา ซึ่งในขั้นแรกเป็นโครงการแบบชลประทานน้ำนอง คือ สร้างประตูน้ำเพื่อให้น้ำไหลเข้าทุ่งนานับเป็นระบบชลประทานแบบดั้งเดิมที่สุด แต่ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยาแล้วจึงได้เปลี่ยนมาเป็นการชลประทานประเภทส่งน้ำโดยตรงซึ่งสามารถทำประโยชน์ให้กับชาวนาในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีได้อย่างเต็มที่ ระบบชลประทานจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเกษตรกรรมของสุพรรณบุรีตามลำดับ ซึ่งเห็นได้ชัดนับแต่ช่วงปี พ.ศ.2510-2515 เป็นต้นมา โดยในปี 2518 มีพื้นที่รับน้ำจากโครงการชลประทานทั้งสิ้นในฤดูฝนถึง 898,845 ไร่ และ และในฤดูแล้ง 209,041 ไร่ และในปี 2521 พื้นที่รับน้ำในฤดูฝนเพิ่มขึ้นเป็น 1,726,750 ไร่ และในฤดูแล้งสามารถส่งน้ำเพื่อการทำนาปรังได้ไม่ต่ำกว่า 350,000 ไร่ ผลผลิตข้าวนาปรังเฉลี่ยในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีตกประมาณไร่ละ 60 ถัง (_____ "สุพรรณบุรี : เมืองทองของชาวนา."2522:18-19)

ในปัจจุบันชาวนาส่วนใหญ่ในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องทำนาปีละ 2 ครั้ง โดยอาศัยน้ำจากโครงการชลประทาน 3 โครงการหลัก คือ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโพธิ์พระยา มีพื้นที่ได้รับประโยชน์ถึง 151,648 ไร่ โครงการหลวงพระยาบันลือ มีพื้นที่ได้รับประโยชน์ 110,293 ไร่ และโครงการบางเลน มีพื้นที่ได้รับประโยชน์ 46,000 ไร่ โดยผลผลิตข้าวที่ได้ในพื้นที่ตกประมาณ 80 ถึง 1 เกวียนต่อไร่ และยังมีพบระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานอยู่บ้างในกลุ่มชาวนาที่มีฐานะไม่ดีนัก เช่น กลุ่มชาวนาที่บ้านหัวสะพาน ตำบลเนินพระปรางค์ ซึ่งมีการรวมกลุ่มกันประมาณ 5-10 คน หมุนเวียนกันไปช่วยลงแรงในนาของสมาชิกกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพื่อนบ้านกัน โดยเฉพาะในขั้นตอนของการปลูกและเก็บเกี่ยว การปลูกข้าวที่ส่วนใหญ่ใช้ระบบนาหว่าน ซึ่งต้องใช้เมล็ดพันธุ์ตกประมาณไร่ละ 1 ถัง แต่หาก

หว่านหนากว่านี้ก็ต้องใช้มากกว่า โดยที่ปรากฏมีการใช้เมล็ดพันธุ์มากถึง 4-5 ถึงต่อไร่ก็มี ระหว่างที่รอต้นข้าวเติบโตก็ต้องมีการใช้ปุ๋ยและยาซึ่งมีทั้งที่หาซื้อจากร้านค้าในตลาดและมีพ่อค้านำมาให้ยืมก่อนถึงบ้าน โดยเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวได้ก็จะหักเป็นปริมาณข้าวไป

ในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว เจ้าของนาจะว่าจ้างรถเกี่ยวมาเกี่ยวข้าวและนวดข้าวจนได้เป็นข้าวเปลือก พวกที่มาช่วยแรงจะทำงานร่วมกัน โดยแบ่งงานเป็น 2 พวก พวกหนึ่งอยู่บนรถเกี่ยวข้าวจำนวน 3 คน โดยขณะที่เครื่องจักรทำการเกี่ยวข้าวขึ้นไปจนผ่านขั้นตอนการนวดข้าวจะมี 2 คนอยู่ประจำที่เครื่องนวดข้าวตรงปากทางทั้งสองข้างที่ข้าวเปลือกไหลออกมาลงกระสอบ สองคนนี้ทำหน้าที่คอยเย็บปากกระสอบเมื่อข้าวเปลือกเต็มกระสอบ ส่วนอีกคนหนึ่งที่เหลืออยู่บนรถจะอยู่ตรงกลางคอยเกี่ยวกระสอบใบใหม่แทนที่ใบเดิมที่ถูกเย็บปากปิดจนแน่นแล้วถีบลงจากรถไป หลังจากนั้นหน้าที่ในการเก็บกระสอบข้าวเปลือกเหล่านี้จะเป็นของคนอีกพวกหนึ่งที่เดินรูดเช็นหรือที่เรียกกันว่ารถสาลีตามหลังรถเกี่ยวข้าว แล้วนำไปวางรวมกันไว้เพื่อรอรถของพ่อค้ามารับไปโรงสีอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้การขายข้าวของชาวนานั้นส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าคนกลางที่เรียกว่า เจ้าแก้ม เจ้าประจำอยู่ โดยอาจเป็นเจ้าหนี้-ลูกหนี้กันอยู่ หรือไม่ก็ทำการซื้อขายกันอยู่เป็นประจำซึ่งในลักษณะนี้ชาวนาจะพิจารณาเลือกขายให้กับพ่อค้าที่ไม่โกงตาชั่งและไม่กดราคา บรรดาเจ้าแก้มนี้ส่วนหนึ่งเป็นพ่อค้าในตลาดอีกส่วนหนึ่งเป็นพ่อค้าคนกลางอยู่ตามหมู่บ้าน หากชาวนาจะขายข้าวให้กับเจ้าแก้มรายใดก่อนวันเก็บเกี่ยวข้าวก็จะไปนำกระสอบใส่ข้าวมาจากเจ้าแก้มรายนั้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับพ่อค้าส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ โดยเฉพาะชาวนาที่มีฐานะยากจนต้องพึ่งพ่อค้าเรื่องเงินทุน รวมไปถึงเมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดระบบลูกไร่ลูกนา ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ปรากฏอยู่ในเกือบทุกกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

ส่วนการทำไร่โดยมากทำในบริเวณพื้นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง พืชที่นิยมปลูกมีทั้งอ้อย มันเทศ เผือก ข้าวโพด และหน่อไม้ฝรั่ง แต่พืชไร่ที่ทำรายได้ให้กับอำเภอสองพี่น้องมากที่สุดก็คือ อ้อย โดยตำบลปอสุพรรณมีพื้นที่ปลูกอ้อยมากที่สุดจำนวนถึง 56,478 ไร่ ตำบลหนองบ่อ จำนวน 26,697 ไร่ และตำบลทุ่งคอก 19,937 ไร่ (ข้อมูลพื้นฐานอำเภอสองพี่น้อง 2540) ซึ่งในการทำไร่อ้อยนี้ก็มีระบบความสัมพันธ์แบบเจ้าแก้มกับลูกไร่ในรูปแบบอุปถัมภ์ที่มีบทบาทมากทั้งในแง่มุมมองเศรษฐกิจและการเมืองของท้องถิ่น

นอกจากนี้ก็มีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ทำสวนโดยนิยมปลูกไม้ยืนต้นต่าง ๆ เช่น มะม่วง มะพร้าว ชมพู่ รวมทั้งไม้ตัดดอก ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงเพื่อขายมีทั้งโคและสุกร และผลิตผลที่สำคัญคือไข่เป็ดและไข่ไก่ที่มีชื่อเสียงจากฟาร์มเป็ดฟาร์มไก่ซึ่งมีหลายแห่ง นอกจากนี้ก็ยังมีการเลี้ยงปลาน้ำจืดและกุ้งจำนวน

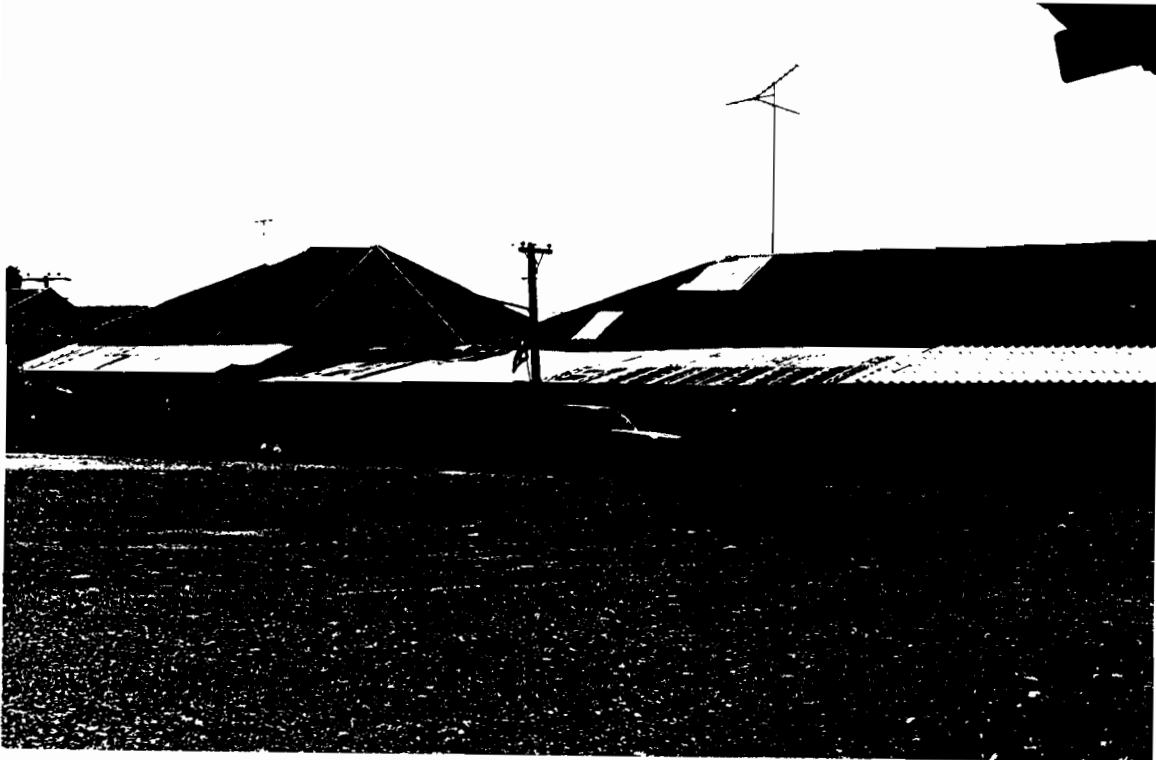
มาก ส่วนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมลำคลองหนองบึงมักมีอาชีพปลูกผักกิมน้ำเพื่อขาย ได้แก่ ผักบุ้ง ผักกะเจต ตลอดจนการทำนาบัวเพื่อเก็บดอกและผักบัวส่งไปขายยังตลาดในกรุงเทพฯ นอกจากนี้ชาวบ้านอีกจำนวนไม่น้อยมีอาชีพจับปลาขายซึ่งในอดีตพื้นที่อำเภอสองพี่น้องมีปลาชุกชุมขึ้นชื่อ แต่ปัจจุบันสภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปทำให้ปลารวมชาติลดจำนวนและชนิดพันธุ์ไปมาก ปลาที่ขายอยู่ในท้องตลาดส่วนใหญ่เป็นปลาเลี้ยงที่มีรสชาติไม่อร่อยเท่ากับปลาที่จับจากแหล่งน้ำธรรมชาติ

ปัจจุบันอาชีพที่กำลังเป็นที่นิยมมากขึ้น เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้อย่างเป็นกอบเป็นกำ คือ การทำบ่อเลี้ยงกุ้งก้ามกรามและกุ้งกุลาดำ โดยกุ้งก้ามกรามเลี้ยงมากที่ตำบลดอนมะนาว ตำบลบ้านช้าง และตำบลบางตาเถร ส่วนกุ้งกุลาดำเลี้ยงมากที่ตำบลบางตาเถรและตำบลบ้านช้าง ซึ่งหากขับรถไปตามถนนสายต่าง ๆ ในพื้นที่จะพบบ่อกุ้งจำนวนมาก มีทั้งบ่อเดิมที่มีการเลี้ยงกุ้งอยู่แล้วและบ่อที่เพิ่งขุดใหม่แล้วโรยปูนขาวตากบ่อไว้เพื่อเตรียมปล่อยน้ำก่อนที่จะปล่อยกุ้งลงบ่อเลี้ยงต่อไป

ประชากรส่วนหนึ่งในพื้นที่ประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมและการพาณิชย์ โดยจากข้อมูลพื้นฐานของอำเภอระบุว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมรวม 17 แห่ง มีบริษัทและห้างหุ้นส่วนจำกัดรวม 10 แห่ง ธนาคาร 8 แห่ง สถานธนาบาล 1 แห่ง และร้านค้าทั่วไปประมาณ 592 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในตลาดบางลี่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอำเภอ จึงมีประชากรส่วนหนึ่งประกอบอาชีพรับจ้างโดยมีทั้งแรงงานรับจ้างในภาคเกษตรกรรมซึ่งได้ค่าจ้างเฉลี่ยวันละ 75 บาท และแรงงานรับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม ได้แก่ ลูกจ้างตามร้านค้าและคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้ค่าจ้างเฉลี่ยวันละ 118 บาท รวมทั้งอาชีพรับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่กับบ้านหรือรับจ้างประกอบอุปกรณ์ไฟฟ้า-ไฟแช็คให้กับโรงงานซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ ซึ่งแรงงานเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นเกษตรกรที่ใช้เวลาว่างจากงานเกษตรมารับจ้างทำงานให้กับร้านค้าและโรงงานอุตสาหกรรม

ข.) ตลาด

ในอดีตที่แม่น้ำลำคลองยังเป็นเส้นทางคมนาคมหลักนั้น ริมฝั่งคลองสองพี่น้องมีตลาดริมน้ำเกิดขึ้นสองสามแห่ง เริ่มจาก ตลาดบางสาม หรือที่เรียกว่า ตลาดปากคลอง เป็นชุมชนจีนเก่าแก่มี ศาลเจ้าเทียนฮิวเซียบ้อ เป็นศูนย์กลาง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนบริเวณปากคลองสองพี่น้อง ในอดีตจัดว่าเป็นตลาดใหญ่แห่งหนึ่งด้วยเป็นชุมทางการสัญจรทางน้ำที่สำคัญของพื้นที่ โดยเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายเรือของชาวบ้านในคลองสองพี่น้องที่จะเดินทางไปยังตัวจังหวัดสุพรรณบุรีหรือกรุงเทพฯ รวมทั้งพวกที่จะไปขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟจึงวราย และในทางกลับกันชาวบ้านที่เดินทางมาจากตัวสารทิศก็จะมาต่อเรือที่นี่เพื่อเข้าสู่หมู่บ้านต่าง ๆ ในคลองสองพี่น้อง

ภาพประกอบที่ 3 (บน) ตลาดसान หรือตลาดอำเภอเก่า ในปัจจุบันเหลือสภาพแค่ห้องแถวไม้ 2-3 ห้อง

ภาพประกอบที่ 4 (ล่าง) ตลาดทุ่งคอก ตลาดยุคหลังที่เกิดจากการตัดถนนผ่านชุมชนหมู่บ้านดั้งเดิม

ตลาดบางสามในยุคเก่าก่อนจึงเป็นเสมือนจุดแวะพักของการเดินทางและยังเป็นตลาดขายสินค้าที่มาจากกรุงเทพฯ ทว่าต่อมาเมื่อมีการเดินเรือโดยสารในคลองสองพี่น้องไปจนถึงตลาดบางลี่ ก็ทำให้ตลาดปากคลองคลายความคึกคักลงไปมาก จนกระทั่งปัจจุบันเหลือสภาพเป็นเพียงห้องแถวไม้เก่าสองแถวเรียงขนานกับถนนที่หันหน้าลงสู่แม่น้ำท่าจีน และเปิดทำการค้าอยู่ไม่กี่ห้องเท่านั้น ซึ่งร้านค้าเหล่านี้ค้าขายซื้อสินค้าจากตลาดบางลี่ โดยมีรถโดยสารประจำทางวิ่งระหว่างตลาดบางลี่ - บางสาม และเลยไปจนถึงวัดไผ่โรงวัว ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของอำเภอสองพี่น้องตั้งอยู่ห่างออกไปจากตลาดบางสามประมาณ 2 กิโลเมตร

ถัดเข้ามาในคลองสองพี่น้องมี ตลาดสวน หรือปัจจุบันเรียกว่า ตลาดอำเภอเก่า เนื่องจากเดิมบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอสองพี่น้องริมคลองสองพี่น้อง ตลาดสวนในอดีตจึงเป็นตลาดที่ตั้งขึ้นเพื่อรองรับข้าราชการและชาวบ้านที่มาติดต่อราชการเป็นสำคัญ ลักษณะตลาดเป็นเรือนไม้แถวเดียวยกพื้นสูงจำนวนไม่กี่ห้องขายอาหารและข้าวของเครื่องใช้เล็กน้อยเป็นหลัก เมื่อมีการย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งริมถนนสายบางลี่ - หนองวัลย์เปรียงจึงทำให้ตลาดหมดสภาพความคึกคักไป ปัจจุบันเป็นเพียงร้านค้าสองร้านที่ขายของเล็กน้อยให้กับคนในชุมชนเท่านั้น เนื่องจากมีถนนตัดจากตลาดบางลี่ผ่านตลาดสวนนี้ด้วยระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร และยังเชื่อมต่อไปถึงตลาดบางสามได้ โดยมีรถประจำทางวิ่งผ่านตลอดทั้งวัน ทำให้ชาวบ้านนิยมเดินทางเข้าไปซื้อขายสินค้ากันในตลาดบางลี่มากกว่า

ส่วนตลาดที่ถือเป็นศูนย์กลางการค้าของพื้นที่ในคลองสองพี่น้อง คือ ตลาดบางลี่ ซึ่งเป็นชุมชนชาวจีนแต่จีวขนาดใหญ่อีกแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งถัดจากตลาดสวนเข้ามาในคลอง สองพี่น้อง เป็นตลาดที่มีความสำคัญมาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ โดยเป็นจุดพบกันระหว่างสินค้าจากหมู่บ้านต่างๆ รวมทั้งสินค้าจากกรุงเทพฯ ซึ่งมีชาวบ้านทั้งย่านแม่น้ำที่ใช้เรือเป็นพาหนะมาติดต่อค้าขาย และชาวบ้านตามป่าดอนที่อยู่ในเขตอำเภอสองพี่น้อง เขตอำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และในเขตจังหวัดกาญจนบุรี บรรทุกของป่าใส่เกวียนเดินทางรอนแรมมาขายที่นี่ และชากลับก็จะซื้อสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพไปขายหรือกินใช้ในหมู่บ้านกลับไป ทำให้การค้าขายในชุมชนเป็นไปอย่างคึกคักตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งแม้ว่าความรุ่งเรืองของการค้าตลอดจนเครือข่ายการค้าจะไม่กว้างขวางมากเท่าในอดีต ทว่าตลาดบางลี่ก็ยังคงมีสถานภาพเป็นศูนย์กลางของชุมชนในท้องถิ่นอยู่ ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะบางลี่เป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอสองพี่น้อง แต่ก็ยังมีเหตุผลอื่นประกอบอีกดังจะกล่าวถึงโดยละเอียดในส่วนตัวต่อไป

นอกจากนี้ในยุคหลังที่มีการตัดถนนหลายสายซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ป่าดอนให้มีการคมนาคมติดต่อกับชุมชนอื่นอย่างสะดวกมากขึ้นทำให้เกิดตลาดการค้าขึ้นหลายแห่ง โดยบางแห่งเคยมีตลาด

เก่าแก่อยู่แล้วก็ขยายตัวใหญ่ขึ้น เช่น ตลาดคู่มือทองซึ่งขยายตัวใหญ่ขึ้นจากการตัดถนนสายถนนกาญจนาบุรี-สุพรรณบุรี และถนนมาลัยแมน เป็นต้น และตลาดบางแห่งก่อนเคยเป็นหมู่บ้านป่าก็กลายเป็นตลาดเกิดใหม่ตามการเส้นทางถนน เช่น ตลาดทุ่งครก ตลาดเขต ตลาดสระยายโสม ตลาดหนองบ่อ เป็นต้น ซึ่งตลาดเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญในยุคที่เริ่มมีการตัดถนนหลายสายเพื่อเปิดพื้นที่ป่าดอนให้มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์มากขึ้น อย่างไรก็ตามตลาดเหล่านี้ก็ยังคงพึ่งพาอาศัยตลาดบางลีในด้านต่าง ๆ อยู่ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทบาทของตลาดในปัจจุบันนอกจากจะเป็นแหล่งซื้อขายสินค้าต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นแหล่งจ้างงานอีกด้วย โดยเป็นทั้งศูนย์รวมร้านค้าและแหล่งบริการต่าง ๆ นอกจากนั้นตลาดส่วนใหญ่ยังเป็นที่ตั้งของธนาคาร และหน่วยงานราชการหลัก ๆ ของแต่ละพื้นที่อีกด้วย ซึ่งล้วนแต่ต้องว่าจ้างแรงงานในการประกอบการทั้งสิ้น

การเมืองและการเลือกตั้ง

ในระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) อำเภอสองพี่น้องอยู่ในเขตเลือกตั้งที่ 1 ของจังหวัดสุพรรณบุรี อันประกอบไปด้วยอำเภอเมือง อำเภอสองพี่น้อง อำเภอกู่ทอง และอำเภอบางปลาม้า โดยจังหวัดสุพรรณบุรีเริ่มแบ่งพื้นที่เลือกตั้งเป็น 2 เขตเมื่อปี พ.ศ.2518 มีจำนวน ส.ส. 3 คน

ที่ผ่านมาประชาชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่อำเภอสองพี่น้องมีความสนใจทางการเมืองสูง โดยมียอดผู้มาใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ถึง 88.65 % และในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 มีผู้มาใช้สิทธิ์สูงถึง 88.9 %

โดยจากตารางที่ 2 จะพบว่า ในเขตเลือกตั้งที่ 1 ของจังหวัดสุพรรณบุรีนี้ ผู้สมัครในนามพรรคชาติไทยได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผูกขาดทั้ง 3 คนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 โดยเฉพาะนายบรรหาร ศิลปอาชา เคยได้รับเลือกด้วยคะแนนที่สูงเป็นอันดับที่หนึ่งของประเทศมาแล้วถึง 3 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ. 2519, 2526 และ 2535

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูล ส.ส.ที่ได้รับเลือกตั้งในจังหวัดสุพรรณบุรี ปี พ.ศ.2500-2539

ปี พ.ศ.	รายชื่อผู้ได้รับเลือกตั้ง	พรรค	คะแนนเสียง
26 ก.พ.2500	1. นายพีร์ บุนนาค	ขบวนการไฮด์ปาร์ค	32,526
	2. นายทองหยด จิตตะวีระ	เสรีมนังคศิลา	24,086
	3. นายถวิล วัฏฏานนท์	เสรีมนังคศิลา	22,304
15 ธ.ค.2500	1. นายพีร์ บุนนาค	สหภูมิ	36,148
	2. นายทองหยด จิตตะวีระ	สหภูมิ	24,931
	3. นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ	ประชาธิปไตย	19,663
10 ก.พ.2512	1. นายสุจิตต์ ศีลาเจริญ	ไม่สังกัด	33,364
	2. นายวิภาส อินสว่าง	ไม่สังกัด	24,432
	3. นายทองหยด จิตตะวีระ	สหประชากรไทย	23,960
	4. นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ	สหประชากรไทย	23,027
26 ม.ค.2518 *	1. นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ	ธรรมสังคม	20,672
	2. นายทองหยด จิตตะวีระ	ธรรมสังคม	19,917
	3. นายวิรัช วัฒนไกร	ชาติไทย	17,580
4 เม.ย.2519 *	1. นายบรรหาร ศิลปอาชา	ชาติไทย	57,530
	2. นายไพศาล แสนใจงาม	กิจสังคม	31,436
	3. นายทองหยด จิตตะวีระ	กิจสังคม	25,509
22 เม.ย.2522*	1. นายชุมพล ศิลปอาชา	ชาติไทย	60,256
	2. นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ	ชาติไทย	46,089
	3. นายทองหยด จิตตะวีระ	กิจสังคม	31,536
18 เม.ย.2526*	1. นายบรรหาร ศิลปอาชา	ชาติไทย	99,104
	2. นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ	ชาติไทย	78,718
	3. นายชุมพล ศิลปอาชา	ชาติไทย	71,272
27 ก.ค.2529*	1. นายบรรหาร ศิลปอาชา	ชาติไทย	151,096
	2. นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ	ชาติไทย	134,351
	3. นายชุมพล ศิลปอาชา	ชาติไทย	131,045

24 ก.ค.2531*	1. นายบรรหาร ศิลปอาชา	ชาติไทย	120,149
	2. นายบุญเหลือ ประเสริฐสุวรรณ	ชาติไทย	95,308
	3. นายชุมพล ศิลปอาชา	ชาติไทย	92,634
22 มี.ค.2535*	1. นายบรรหาร ศิลปอาชา	ชาติไทย	165,614
	2. นายบุญเหลือ ประเสริฐสุวรรณ	ชาติไทย	147,075
	3. นายชุมพล ศิลปอาชา	ชาติไทย	135,041
13 ก.ย.2535*	1. นายบรรหาร ศิลปอาชา	ชาติไทย	181,572
	2. นายบุญเหลือ ประเสริฐสุวรรณ	ชาติไทย	172,076
	3. นายชุมพล ศิลปอาชา	ชาติไทย	168,169
2 ก.ค.2538 *	1. นายบรรหาร ศิลปอาชา	ชาติไทย	218,376
	2. นายบุญเหลือ ประเสริฐสุวรรณ	ชาติไทย	204,070
	3. นายชุมพล ศิลปอาชา	ชาติไทย	200,896
17 พ.ย.2539*	1. นายบรรหาร ศิลปอาชา	ชาติไทย	223,724
	2. นายชุมพล ศิลปอาชา	ชาติไทย	209,103
	3. นายณัฐภูมิ ประเสริฐสุวรรณ	ชาติไทย	208,645

หมายเหตุ * เฉพาะเขตเลือกตั้งที่ 1

ที่มา : เอกสารวิจัยการเลือกตั้ง กระทรวงมหาดไทย

อำเภอสองพี่น้องมีสมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) จำนวน 5 คน โดยในการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมา มีกลุ่มตระกูลหนึ่งที่จะต้องผูกขาดตำแหน่ง ส.จ. 2-3 คนเสมอ ซึ่งกลุ่มตระกูลดังกล่าวนี้ก็คือกลุ่มที่เป็นฐานคะแนนเสียงให้กับพรรคชาติไทยที่ผูกขาดการเลือกตั้งในพื้นที่มาโดยตลอดนั่นเอง ดังจะกล่าวรายละเอียดให้เห็นในบทที่ 5 ต่อไป

ชุมชนตลาดบางลี่

บางลี่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในฐานะที่เป็นตลาดการค้าขนาดใหญ่และมีเครือข่ายการค้ากว้างขวางไปไกลเกินพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง เนื่องจากบางลี่เป็นชุมชนชาวจีนที่มาตั้งหลักทำการค้าขายกับชาวบ้านที่เดินทางมาเพื่อซื้อขายสินค้าเป็นหลักมาตั้งแต่ยุคก่อตั้งชุมชน

ตลาดบางลี่ตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้องทางฝั่งทิศใต้ (ดูแผนภาพที่ 6 ประกอบ) โดยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลสองพี่น้อง มีฐานะเป็นศูนย์กลางการค้าประจำอำเภอสองพี่น้องมาแต่ยุคแรกก่อตั้ง ซึ่งแม้ว่าในอดีตที่ทำการอำเภอจะตั้งอยู่ห่างไกลและมีตลาดเล็ก ๆ คือ ตลาดसान อยู่ติดกับอำเภอก็ตาม แต่การค้ากับชาวบ้านต่างถิ่นทั้งหมดจะมาทำกันที่ตลาดบางลี่ ซึ่งต่อมาตลาดบางลี่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในฐานะศูนย์กลางท้องถิ่นอย่างแท้จริงเมื่อมีการย้ายที่ว่าการอำเภอสองพี่น้องมาใกล้กับตลาดบางลี่ โดยมาตั้งที่ริมถนนบางลี่ - หนองวัลย์เปรียง เมื่อ พ.ศ.2507 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ย่างก้าวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่สำคัญ นั่นก็คือ เกิดเส้นทางถนนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเดินทางติดต่อของคนในพื้นที่แทนที่แม่น้ำลำคลองที่ใช้กันมาแต่อดีต

การเรียกชุมชนบางลี่ในที่นี้อาจใช้คำว่า “ตลาดบางลี่” “ชุมชนบางลี่” หรือ “บางลี่” ในความหมายเดียวกันแต่มีบริบทแวดล้อมต่างกันไป ทั้งนี้มีความหมายหมายถึงการรวมเป็นหน่วยเดียวกันทางสังคมของผู้คนที่เรียกตัวเองว่า “คนบางลี่” ส่วน ตลาด ซึ่งหมายถึงสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมทางการค้า นั้นจะใช้คำว่า “ตลาด” หรืออาจมีชื่อเฉพาะต่อท้าย เช่น “ตลาดเก่า” “ตลาดกลาง” “ตลาดท่าตานาค” “ตลาดสด” “ตลาดท่ารถ” เป็นต้น

เรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของชื่อ “บางลี่”

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บางลี่ก่อตัวขึ้นมาเป็นชุมชนการค้าที่สำคัญ โดยมีเรื่องราวซึ่งเล่าผ่านกันมาจากคนแก่คนแก่ถึงการก่อกำเนิดชุมชนที่ต่างกันไปอยู่สองเรื่องทว่ามีเค้าโครงใกล้เคียงกัน เรื่องแรกกล่าวว่ก่อนที่จะมีตลาดบางลี่ชาวบ้านทำการค้าขายกันที่ตลาดसानมาก่อน เนื่องจากบริเวณนั้นเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอสองพี่น้องและสถานีตำรวจ ชาวบ้านในพื้นที่ย่านนั้นจึงอาศัยตลาดसानทำการค้าโดยมีพวกเกวียนที่เดินทางมาไกลจากป่าดอนบรรทุกเอาของป่ามาขายด้วย สภาพพื้นที่ก่อนถึงตลาดसानนั้นมีลำรางสองแห่งกันขวางอยู่ คือ ลำรางบางน้อยและลำรางบางใหญ่ ในหน้าแล้งน้ำในลำรางทั้งสองก็จะแห้งขอด แต่เมื่อถึงหน้าน้ำน้ำจากคลองสองพี่น้องจะหนุนขึ้นมาเอ่อลำรางทั้งสอง ทำให้การเดินทางข้ามไปมาลำบาก เกวียนที่เดินทางมาจากแดนไกลไม่สามารถข้ามลำรางไปได้จึงมาจอดปักหลักรอกันอยู่บริเวณพื้นที่

ว่างก่อนถึงลำรางบางน้อย ซึ่งต่อมาบริเวณนี้ได้เกิดเป็นชุมชนขึ้นมาเนื่องจากมีคนจีนหัวดีคิดทำมาหากินกับพวกเกวียนเหล่านี้ด้วยการเปิดเล่นการพนันแล้วชักชวนพวกเกวียนให้ซื้อขายสินค้ากันที่ตรงนั้น ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเจของชุมชนบางลี่ในทุกวันนี้ด้วย โดยพวกเล่นการพนันนี้ทางอำเภอไม่อาจดูแลได้ทั่วถึงต่อมาจึงได้ขยายตัวเกิดเป็นแหล่งชุมชนแห่งใหญ่ขึ้นมาในบริเวณนี้ และได้มีการปลูกห้องแถวแห่งแรกขึ้นให้พวกคนจีนเช่าอยู่อาศัยและทำมาค้าขายกัน ต่อมาก็ได้มีชาวจีนตามมาสมทบมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่ นั่นก็คือ ตลาดบางลี่นั่นเอง

ส่วนตลาดसानในยุคเก่าก่อน ก็คือตลาดอำเภอเก่าในเวลานี้ได้ลดความสำคัญลงไปโดยสิ้นเชิง เหลือสภาพเป็นตลาดห้องแถวไม้เพียงแถวเดียวหันหน้าเข้าหาพื้นที่โล่งกว้างข้างคลองสองพี่น้องซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ของอาคารที่ว่าการอำเภอแห่งเก่า โดยมี 2-3 ห้องเท่านั้นที่เป็นร้านค้า ปัจจุบันที่ว่าการอำเภอย้ายไปแล้ว ส่วนลำรางบางน้อยและลำรางบางใหญ่ที่เคยเป็นอุปสรรคในการคมนาคมนั้น เวลานี้มีถนนเชื่อมระหว่างตลาดบางลี่กับตลาดอำเภอเก่าและมีสะพานข้ามลำรางทั้งสองแห่งด้วย

เรื่องที่สอง เล่าว่าตลาดบางลี่นั้นเกิดจากบรรดาพ่อค้าชาวจีนที่เคยประกอบการค้าอยู่ในหมู่บ้านสองพี่น้องพากันย้ายมาปักหลักทำการค้าที่บางลี่ ซึ่งหมู่บ้านสองพี่น้องนั้นเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้องโดยอยู่กึ่งกลางระหว่างตลาดसानกับตลาดบางลี่ในปัจจุบัน มีชาวจีนรุ่นบุกเบิกมาอาศัยร่วมกับชาวไทยดั้งเดิมจนเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ชาวจีนเหล่านี้บ้างก็ทำการเกษตรเช่นชาวไทยทั่วไป แต่ส่วนหนึ่งก็ทำการค้าขายตามความถนัดของตน ลักษณะการอยู่อาศัยของคนในหมู่บ้านสองพี่น้องยุคนั้นมีทั้งปลูกเป็นบ้านเรือนไทยริมฝั่งคลอง และส่วนหนึ่งก็อาศัยปลูกเป็นเรือนแพอยู่ในลำคลอง เรือนแพเหล่านี้เองที่เป็นแหล่งค้าขายของชาวบ้านสองพี่น้องในยุคก่อน ซึ่งนอกจากของกินของใช้จำเป็นแล้ว มีบางรายก็รับทำทองรูปพรรณและขายเครื่องประดับด้วย

ส่วนเหตุผลที่ทำให้พ่อค้าในหมู่บ้านสองพี่น้องโยกย้ายบ้านเรือนมาอยู่อาศัยและทำการค้าขายที่ตลาดบางลี่ก็เนื่องจากปัจจัยทางด้านสภาพพื้นที่เป็นสำคัญ ด้วยเหตุว่าหมู่บ้านสองพี่น้องตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มกว่า เมื่อถึงช่วงฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมพื้นที่เร็วกว่าและกว่าจะลดระดับลงก็กินเวลานานกว่าพื้นที่บางลี่ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สูงกว่า เรื่องน้ำท่วมทำให้การค้าขายไม่สะดวกเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้ต้องโยกย้าย และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทั้งจากการให้กำเนิดบุตรหลานของคนที่อยู่ในพื้นที่เอง และการโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาของคนจากต่างถิ่นซึ่งส่วนหนึ่งก็คือชาวจีนที่อพยพจากเมืองจีนตามญาติพี่น้องเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทย ทำให้ชุมชนขยายตัวมากขึ้นจำเป็นต้องหาสถานที่ใหม่เพื่อรองรับ และเมื่อเห็นว่าพื้นที่บริเวณบางลี่มีความเหมาะสมต่อการทำการค้า ชาวจีนส่วนใหญ่จึงไม่รีรอที่จะโยกย้ายเข้าไปอยู่และตั้งหลักทำการค้าอย่างจริงจัง ต่อมาเมื่อชุมชนขยายตัวก็มีชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่อีกจำนวนมากที่อพยพตามเข้ามาทำมาหากิน จนบางลี่กลายเป็นชุมชนชาว

จีนขนาดใหญ่ในทุกวันนี้ ซึ่งแม้ว่าจะมีคนเชื้อชาติอื่นเข้ามาอยู่อาศัยปะปนอยู่ด้วยกันก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ก็จะมีเชื้อสายจีนผสมผสานอยู่

แม้มีอาจพิสูจน์ได้ว่าเรื่องเล่าใดที่มีความถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์กันแน่ แต่เมื่อมาพิจารณาจากเรื่องเล่าทั้งสองข้างต้น จะพบว่ามีเค้าโครงเรื่องหลักที่ใกล้เคียงกันและน่าจะถือว่าเป็นเรื่องเล่าฉบับย่อของบางลี่ได้ ก็คือ บางลี่ กำเนิดขึ้นมาจากกลุ่มชาวจีนที่ซึ่งต้องการพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำการค้าได้ โยกย้ายเข้ามาอยู่อาศัยและทำการค้าขายกับชาวบ้านต่างถิ่นจนเป็นหลักแหล่ง แล้วก็ส่งข่าวคราวให้ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่อยู่เมืองจีนให้ตามมาสมทบจนกลายเป็นตลาดใหญ่โต และขณะเดียวกันในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพ่อค้าจีนเหล่านี้ก็ทำให้บางลี่ก่อตัวขึ้นเป็นชุมชนชาวจีนที่มีความสัมพันธ์ภายในที่เหนียวแน่นด้วยเช่นกัน

จากการสอบถามผู้อาวุโสหลายท่านที่มาตั้งรกรากอยู่ในตลาดบางลี่เป็นเวลาหลายสิบปีมาแล้วถึงต้นกำเนิดของบางลี่ พบว่าไม่มีผู้ใดสามารถยืนยันถึงช่วงเวลาและเรื่องราวเกี่ยวกับต้นกำเนิดที่แท้จริงได้ จึงทำได้เพียงสันนิษฐานคร่าว ๆ จากอายุผู้อาวุโสที่สุดซึ่งเกิดในชุมชน คือ นายจุ่น แซ่ว่อง ปัจจุบันอายุ 91 ปี เล่าว่าบิดาอพยพมาจากเมืองจีนมาแต่งงานกับมารดาซึ่งเป็นสาวไทยอยู่บ้านห้วยกระบอก อำเภอสองพี่น้อง แล้วจึงย้ายมาทำการค้าขายเครื่องบวชและของชำอยู่ที่ตลาดบางลี่ ส่วนตนนั้นเกิดที่ตลาดบางลี่

ดังนั้นจึงอาจประมาณอายุของชุมชนบางลี่ได้อย่างคร่าว ๆ ว่าไม่ต่ำกว่า 91 ปี และเมื่อผนวกเข้ากับคำบอกเล่าของพระครูพิศาลวรภิกข หรือหลวงพ่ोजื่อ เจ้าอาวาสวัดคงตาลซึ่งเป็นวัดประจำชุมชนบางลี่ว่า โยมพ่ของหลวงพ่เกิดปีกุน หลังจากที่ชาวตลาดบางลี่สร้างวัดคงตาลเสร็จแล้วและมีหลวงพ่เหลือมาเป็นสมภารลำดับแรกของวัด หลวงพ่จื่อบอกว่าทุกวันนี้หากโยมพ่ยังมีชีวิตอยู่ก็จะมีอายุร่วม 100 ปีแล้ว ซึ่งเมื่อลำดับปีที่โยมพ่ของหลวงพ่เกิดก็น่าจะตรงกับปีกุน พ.ศ.2442 ซึ่งรวมเวลาถึงปีปัจจุบัน (2541) ได้ 99 ปี ดังนั้นอายุของวัดคงตาลก็น่าจะอยู่ในราว 100 ปีเศษ ส่วนบางลี่น่าจะมีอายุมากกว่า 100 ปีขึ้นไปเมื่อพิจารณาถึงข้อมูลที่ว่าชาวตลาดบางลี่เป็นผู้สร้างวัดคงตาล

ส่วนที่มาของคำว่า “บางลี่” ก็เช่นกัน ไม่มีผู้ใดสามารถยืนยันได้ว่ามาจากแหล่งใดและมีความหมายอย่างไร แม้จะมีคนรุ่นหลังสันนิษฐานกันว่าน่าจะมาจาก “บางอีลี” หรือ “บางนางลี่” แต่ก็ไม่มีผู้อาวุโสท่านใดยืนยันได้ว่ามาจากชื่อเหล่านี้จริง

อย่างไรก็ตาม มีผู้อาวุโสบางท่านเล่าว่า ชื่อบางลี่นี้มาจากชาวจีนแต่จิวซึ่งเป็นผู้ริเริ่มเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในบริเวณนี้ ซึ่งมีชัยภูมิดีเลิศตามตำราของคณจีน โดยอธิบายว่าหากยืนอยู่ ณ จุดกึ่งกลางตลาดแล้วหันหน้าเข้าหาคลองสองพี่น้อง จะเห็นได้ว่าพื้นที่บริเวณตลาดบางลี่นี้เป็นเสมือนปากบู่ โดยมีลำคลองทั้งสองข้างเป็นเสมือนก้ามปูที่คอยปิดกวดความมั่งมีเข้าสู่ปากบู่ ยิ่งไปกว่านั้น

เมื่อพิจารณาถึงสภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่มอุดมสมบูรณ์ ในคลองมีปลาชุกชุมและมีพืชพรรณธรรมชาติอุดม และที่สำคัญมีชุมชนหมู่บ้านตั้งอยู่โดยรอบสามารถทำการค้าขายได้ตามถนัด จึงได้เลือกพื้นที่บริเวณนี้ ตั้งกรากทำมาหากินจนตั้งตัวได้ และด้วยความภาคภูมิใจในพื้นที่ทำมาหากินที่พวกตนได้แสวงหามา กับมือนี้ พวกชาวจีนแต่จิวเหล่านี้จึงได้ตั้งชื่อชุมชนของตนว่า “หมั่งหลี่” ซึ่งมีความหมายว่าไปแสวงโชค ให้ไกลจากจากถิ่นฐานกำเนิดจนเจอผืนแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์แห่งนี้ อันเป็นเสมือนอนุสรณ์แห่งความสำเร็จของตนที่ได้ค้นคว้าหาความอดอยากมาจากเมืองจีน และต่อมาจึงได้มีเพื่อนฝูงญาติพี่น้องจาก เมืองจีนอพยพตามมาเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยทุกคนมีจุดมุ่งหมายเหมือนกันว่าจะมาหาญาติที่เมือง ไทยซึ่งค้าขายอยู่ที่ “หมั่งหลี่” ดังเช่นกรณีของ นางตวง แซ่ลี้ม ที่เดินทางมาจากจีนแผ่นดินใหญ่เมื่อ 70 ปีก่อน

คำว่า “หมั่งหลี่” อันเกี่ยวเนื่องกับชาวจีนแต่จิวคุนบูกเบิกพื้นที่ ได้รับคำอธิบายว่ามาจากคำ ภาษาจีนที่ออกเสียงว่า “หมั่ง” แปลว่าเครื่องมือจับปลาชนิดแห อวน ตาข่าย ซึ่งเป็นเครื่องมือทำมาหา กิน ประกอบกับคำว่า “หลี่” คุยตีเต้า” แปลว่าไปเสี่ยงโชคให้ไกลจากถิ่นที่เดิม ความหมายโดยรวมของ “หมั่งหลี่” จึงมีความหมายว่าไปเสี่ยงโชคหาที่ทำมาหากินให้ไกลจากถิ่นฐานบ้านเกิด โดยเป็นการตั้ง ชื่อเพื่อเป็นอนุสรณ์สำหรับพวกตนที่หนีความแห้งแล้งอดอยากจากเมืองจีนเข้ามาเสี่ยงโชคในเมืองไทย และได้พบกับพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ที่นี่ ซึ่งแม้จะมีแค่แหอวนหรือตาข่ายผืนเดียวก็ไม่มีทางอดตายแล้ว

ทั้งนี้หากพิจารณาจากข้อมูลที่ว่าตลาดบางลี่เกิดขึ้นจากการก่อตั้งของพ่อค้าชาวจีน ที่มาของ บางลี่จากคำว่า “หมั่งหลี่” ก็พึงดูมีน้ำหนักน่าเชื่อถืออยู่ไม่น้อย ทว่าก็ยังไม่มีผู้ใดสามารถยืนยันข้อมูลนี้ ว่าเป็นจริงร้อยเปอร์เซ็นต์

ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพของชุมชน

บางลี่ ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มแอ่งกะทะของอำเภอสองพี่น้อง โดยตั้งติดอยู่กับคลองสอง พี่น้องทางฝั่งด้านทิศใต้ จึงเกิดน้ำท่วมทุกปี โดยจะท่วมมากท่วมน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำผิวดินซึ่ง ส่วนหนึ่งรับมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน และอีกส่วนหนึ่งได้รับจากน้ำที่ระบายมาจากแม่น้ำแม่ กลองและพื้นที่ที่อยู่ทางด้านตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งมีระดับความสูงของพื้นที่มากกว่า (พิทักษ์ เชาวดีรงค์ 2527) จึงอาจกล่าวได้ว่าบริเวณตลาดบางลี่และพื้นที่ใกล้เคียงที่อยู่ในแอ่งกะ ทะนี้จะได้รับน้ำที่หลากมาจากทุกทิศทาง ทุก ๆ ปีจึงมีน้ำท่วมและขังอยู่เป็นเวลานานกว่าพื้นที่อื่น

พื้นที่รอบ ๆ ตลาดบางลี่ในยุคเก่าก่อนมีสภาพเป็นทุ่งนาสลับกับพื้นที่กร้างมีหนองบึงเป็น ระยะ ถัดไปเป็นป่ามีหมู่บ้านกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปจนถึงเขตอุทุมพรและจังหวัดกาญจนบุรี โดยชาว

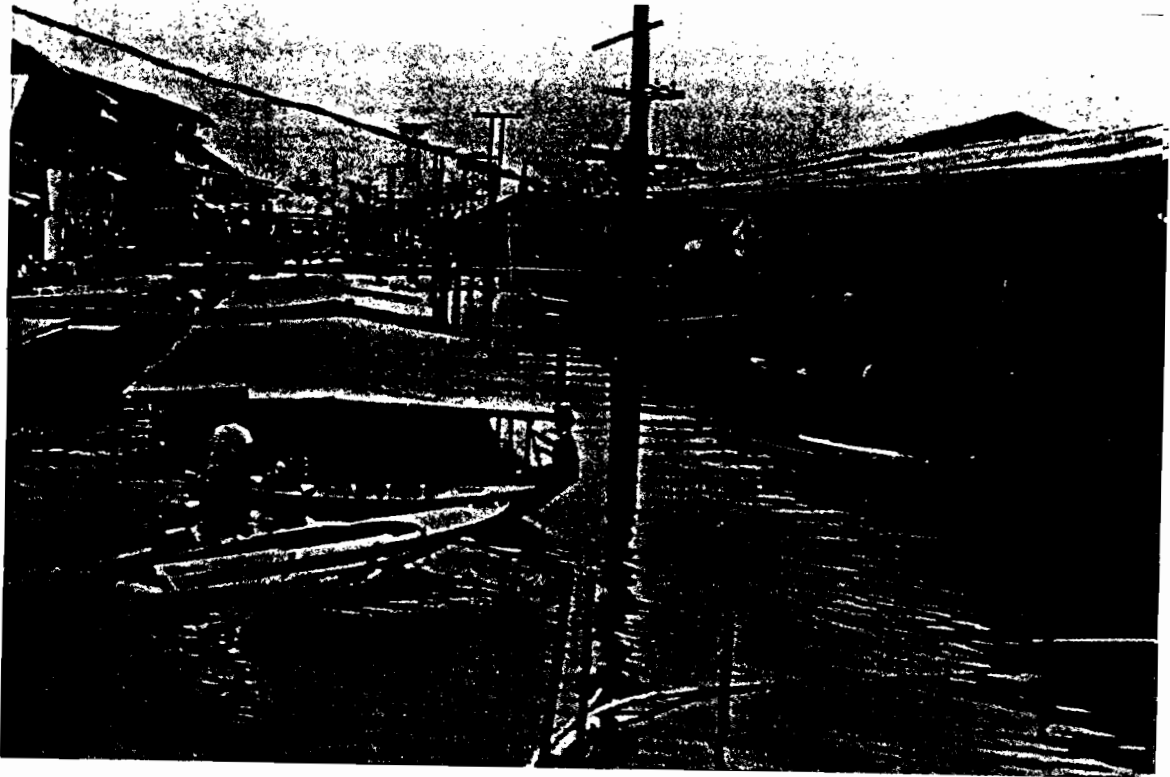
บ้านเล่าว่าเลยจากบางลี่ออกไปพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าแม้แต่ตลาดทุ่งคอกซึ่งปัจจุบันเป็นตลาดการค้าใหญ่ แต่ในอดีตขณะที่บางลี่มีการค้าคึกคักทุ่งคอกยังเป็นป่าไผ่อยู่

ด้วยลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสม ทำให้ตลาดบางลี่กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าของท้องถิ่น โดยตลาดบางลี่เป็นชุมทางที่สำคัญ เนื่องตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้องซึ่งเป็นเส้นทางน้ำหลักที่สามารถใช้เดินเรือได้ตลอดทั้งปี ขณะที่เลยออกไปคลองจะแคบลงบางตอนและแห้งขอดในหน้าแล้ง ตลาดบางลี่จึงกลายเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างการเดินทางทางบกของบรรดาชาวบ้านในหมู่บ้านป่าบ้านดอนต่าง ๆ ที่ใช้เกวียนเป็นพาหนะกับการเดินทางโดยใช้เรือของชาวบ้านริมน้ำ ซึ่งได้นำสินค้าและผลผลิตมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน

สภาพของชุมชนบางลี่ในยุคก่อตั้งยังไม่ได้ก่อรูปเป็นตลาดอย่างชัดเจน และจำนวนบ้านเรือนยังไม่มากนัก นอกจากห้องแถวไม้ที่มีผู้ปลูกให้ชาวจีนที่ย้ายเข้ามาค้าขายเช่าอยู่อาศัยแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็ปลูกบ้านไม้เรียงรายอยู่ริมลำคลองสองพี่น้อง ส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในเรือและแพริมน้ำด้วย ซึ่งถือว่าพื้นที่การค้าได้เริ่มขึ้นจากริมคลองนี้เอง ในระยะต่อมาเมื่อมีประชากรอพยพย้ายเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้น พื้นที่อยู่อาศัยจึงได้ขยายตัวขึ้นมาจากริมคลองอย่างรวดเร็ว โดยมีบ้านเรือนส่วนหนึ่งปลูกอยู่ริมทางเกวียน สภาพทั่วไปของชุมชนในช่วงเวลานี้คึกคักมากขึ้นจากบรรดาเกวียนต่าง ๆ ที่มาจากพื้นที่ดอนและพวกเรือจากหมู่บ้านริมน้ำ เข้ามาค้าขายสินค้ากันที่นี้

ในปี พ.ศ.2465 ตลาดบางลี่เป็นตลาดไม้ไผ่ โดยบ้านเรือนในชุมชนซึ่งใช้เป็นพื้นที่ค้าขายในตัวด้วยยังปูพื้นด้วยไม้ไผ่ลำโตมีลักษณะเป็นบ้าน 2 ชั้น หลังจากนั้นไม่กี่ปีเจ้าของที่ดินรายใหญ่จึงลงมือปลูกห้องแถวให้เช่า ด้วยเหตุที่ตลาดบางลี่มีน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน 4-6 เดือนในทุกปี ทำให้ลักษณะบ้านเรือนในชุมชนจึงมีความพิเศษกว่าชุมชนที่อื่น เป็นเรือนไม้สองชั้นเรียงต่อกันเป็นแถวยาวเว้นด้านหน้าบ้านทั้งชั้นล่างและชั้นบนเป็นระเบียบเปิดเชื่อมต่อกันทุกบ้านสำหรับใช้เป็นทางเดินต่อกัน ในหน้าแล้งหรือที่เรียกว่าหน้าแห้งก็ใช้พื้นที่ชั้นล่างเป็นพื้นที่ค้าขาย แต่เมื่อถึงหน้าน้ำหลากชาวบ้านต่างพากันเตรียมขนข้าวของย้ายขึ้นไปทำการค้ากันบนชั้นสอง เมื่อน้ำท่วมตลาดจึงท่วมอยู่เฉพาะพื้นที่ชั้นล่างเท่านั้นส่วนชั้นบนก็เปิดทำการค้าขายกันตามปกติ ในหน้าน้ำท่วมก็จะมีเรือพายเรือแจวจำนวนมากมาจอดเรียงรายบ้างมาซื้อบ้างก็มาขาย ความคึกคักของตลาดบางลี่ในหน้าน้ำไม่ได้แตกต่างไปจากในหน้าแล้งเท่าใดนัก

ในยุคก่อนทุกบ้านจะมีเรือประจำบ้าน ใช้สำหรับการเดินทางระยะใกล้ ๆ ส่วนการสัญจรภายในชุมชนยามหน้าน้ำท่วมก็มีสะพานไม้ชั่วคราวที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นใช้เป็นทางเดินข้ามระหว่างแถวของบ้านเรือน แม้น้ำจะหลากท่วมแต่ก็สามารถเดินได้ทั่วถึงกันทั้งชุมชน ซึ่งต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งเทศบาลตำบลสองพี่น้องขึ้นในปี พ.ศ.2478 เทศบาลฯจึงมีหน้าที่สร้างสะพานทุกปีเมื่อเข้าหน้าน้ำ เป็น

ภาพประกอบที่ 5 (บน) ตลาดบางลี้ยุคก่อน พ.ศ.2500 ขณะน้ำท่วมต้องยกข้าวของขึ้นไปค้าขายบนชั้นสอง
 ภาพประกอบที่ 6 (ล่าง) สภาพตลาดปัจจุบันถูกถมพื้นที่จนสูงพ้นสภาพน้ำท่วม

ภาพประกอบที่ 7 (บน) พื้นที่ค้าขายและตลาดสดแห่งใหม่ที่เทศบาลขยายออกมาจากตลาดสดริมน้ำเดิม
ภาพประกอบที่ 8 (ล่าง) สภาพถนนภายในตลาดบางลี่ประมาณ พ.ศ.2490

ช่วงเวลาพร้อม ๆ กับที่ชาวตลาดเริ่มโยกย้ายข้าวของขึ้นชั้นสอง จนเมื่อน้ำลดระดับและแห้งไปจึงยกข้าวของลงมาขายที่ชั้นล่างและเทศบาลก็รื้อสะพานออกไปพร้อมกับทำความสะอาดตลาดเป็นการใหญ่ ซึ่งสภาพของชุมชนที่เป็นอยู่ดังกล่าวนี้ ดร.สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา เรียกว่าเป็นชุมชนสะพานน้ำสะพานบก (สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา 2539:278)

ลักษณะความเป็นอยู่ของชาวบ้านตลอดจนสภาพบ้านเรือนที่เป็นห้องแถวไม้สองชั้นยังคงรูปแบบเดิมต่อเนื่องมาจนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ก็ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนัก จะมีก็แต่ห้องแถวให้เช่าอยู่อาศัยและค้าขายที่ขยายตัวเพิ่มจำนวนออกไปเรื่อย ๆ ซึ่งเหตุที่ทำให้สภาพบ้านเรือนไม่เปลี่ยนแปลงก็เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องน้ำท่วมนั่นเอง

แม้แต่ตลาดสดที่สร้างขึ้นมาราว พ.ศ.2480 ซึ่งชาวตลาดบางลี้เรียกกันเป็นภาษาจีนว่า ซีกะเต็ง ก็ยังมีลักษณะเป็นตลาดไม้สองชั้นมุงสังกะสี พ่อค้าแม่ค้าพร้อมที่จะยกร้านรวงขึ้นไปทำการค้าชั้นบนเช่นกัน ส่วนบริเวณที่เป็นโรงสีจะมีการถมพื้นที่ให้สูงกว่าทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นอยู่ของข้าวจะต้องหนุนให้สูงขึ้นเมื่อถึงหน้าน้ำ และช่วงที่มีน้ำท่วมขังอยู่ก็ จะไม่มีการสีข้าว สภาพสะพานน้ำสะพานบกของชุมชนตลาดบางลี้นี้เป็นอยู่เนิ่นนานหลายสิบปี ซึ่งแม้จะไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการค้าของชุมชนมากนัก ทว่าก็มีผลทำให้ตัวเมืองบางลี้ไม่อาจขยายตัวได้เท่าที่ควร

หลังปี พ.ศ. 2520 เทศบาลตำบลสองพี่น้องได้เริ่มปรับปรุงยกระดับถนนสายต่างๆ ในเขตเทศบาลให้สูงขึ้นโดยเฉลี่ย 2 เมตรจากระดับพื้นถนนเดิมเพื่อป้องกันน้ำท่วมขัง เริ่มต้นจากบ้านโพธิ์อันซึ่งเชื่อมโยงกับทางหลวงจังหวัดออกไปยังถนนมาลัยแมนถล่มมาหาตัวตลาดบางลี้ ปีงบประมาณ 2525 ก็ได้ถนนรอบตัวตลาดบางลี้เป็นถนนดินและลูกรัง ประชาชนต่างเห็นชอบและพอใจเป็นอันมาก ในปีงบประมาณ 2526 จึงได้ถมดินถนนกลางตลาดต่อไปอีกซึ่งในเวลานั้นชาวบ้านร้านตลาดต่างก็ถมพื้นที่ของตนไปพร้อมกันด้วย ในที่สุดบริเวณตลาดบางลี้ก็กลายเป็นเกาะ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากมาถึงก็มีน้ำล้อมรอบและมีถนนไม่กี่สายสำหรับรถยนต์ออกไปเชื่อมกับหมู่บ้านรอบๆ หลังจากนั้นกรมทางหลวงได้ปรับปรุงถนนสายต่าง ๆ ที่จมในฤดูน้ำหลากให้สูงพื้นน้ำเหมือนพื้นที่ตลาดบางลี้ นับแต่นั้นตลาดบางลี้ก็ได้เปลี่ยนเส้นทางคมนาคมที่เคยใช้น้ำในทุกทิศทุกเส้นทางมาเป็นการคมนาคมทางบกเป็นหลักดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ชาวบ้านในตลาดบางลี้ทุกวันนี้ไม่ต้องเผชิญหน้ากับสภาวะน้ำท่วมมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว โดยก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อนริมคลองเช่นทุกวันนี้ ในบางปีที่น้ำมากก็อาจมีน้ำล้นตลิ่งเข้ามาท่วมพื้นที่ตลาดในบางส่วน แต่ก็ไม่มากนักชาวบ้านร้านตลาดต้องยกข้าวของหนีน้ำ เพราะทางเทศบาลจะนำกระสอบทรายมากั้นให้ท่วมเฉพาะบริเวณริมคลองเท่านั้น เพื่อให้การค้าในตลาดสามารถกระทำได้อย่างสะดวกตามปกติ

สภาพทั่วไปในปัจจุบันของตลาดบางลี่มีความแตกต่างจากอดีตไม่มากนัก (ดูแผนภาพที่ 7 ถึงแผนภาพที่ 10 ประกอบ) ถัดเข้ามาจากเขื่อนริมคลองที่เพิ่งสร้างได้ประมาณ 2 ปี เป็นตึกแถวเรียงตัวยาวขนานไปกับคลอง และยาวตามรูปถนนที่ลากตัวผ่านพื้นที่ในชุมชน ถัดเข้ามาคือตัวตลาดสดเป็นอาคารคอนกรีตสองชั้น ชั้นล่างเป็นพื้นที่ขายสินค้าประเภทพืชผักผลไม้และเนื้อสัตว์ และบรรดาอาหารแห้งต่าง ๆ ข้างตลาดสดเป็นพื้นที่ว่างสำหรับวางแผงขายสินค้า ถัดออกไปเป็นอาคารพาณิชย์รายล้อมทั้งสองด้าน ส่วนด้านหน้าติดกับถนนสายหลักที่ผ่านกลางชุมชน ชั้นบนของตลาดสดเดิมเป็นพื้นที่ว่างซึ่งถูกตัดแปลงเป็นสนามเบดมินตันของคนในชุมชน แต่ปัจจุบันเทศบาลได้ให้เอกชนกลุ่มหนึ่งเช่าพื้นที่ทำกิจการซูเปอร์มาร์เก็ต มีบันไดเลื่อนทอดจากชั้นบนลงมาชั้นล่างด้านหน้า ซึ่งนับเป็นสิ่งก่อสร้างที่แปลกใหม่ที่สุดในชุมชน

สองฝั่งถนนภายในชุมชนก็ยังคงเป็นที่ตั้งของบรรดาห้องแถวไม้เรียงรายกันไปเช่นเมื่อก่อน โดยห้องแถวเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกปรับปรุงสภาพและทาสีใหม่ แต่ก็มีบางส่วนที่สร้างใหม่และเปลี่ยนมาเป็นอาคารคอนกรีต โดยในการก่อสร้างชาวบ้านที่อยู่บ้านติดกันจะลงมือก่อสร้างพร้อมกัน บ้านเรือนในตัวตลาดที่สร้างระยะหลังจึงออกมาในลักษณะของอาคารพาณิชย์เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้จะมีการเปลี่ยนมือที่ดินโดยเจ้าของรายใหม่สามารถซื้อบ้านหลังติด ๆ กันได้ 2-3 บ้าน จึงรวบรวมที่ดินได้ใหญ่พอที่จะสร้างเป็นอาคารหลังใหญ่เจ้าของเดียวขึ้นมาได้ ซึ่งรูปร่างหน้าตาหรือพื้นที่ใช้สอยสามารถออกแบบให้ตรงความต้องการมากขึ้นกว่าส่วนใหญ่ก็ไม่ต่างไปจากอาคารพาณิชย์ทั่วไปนัก

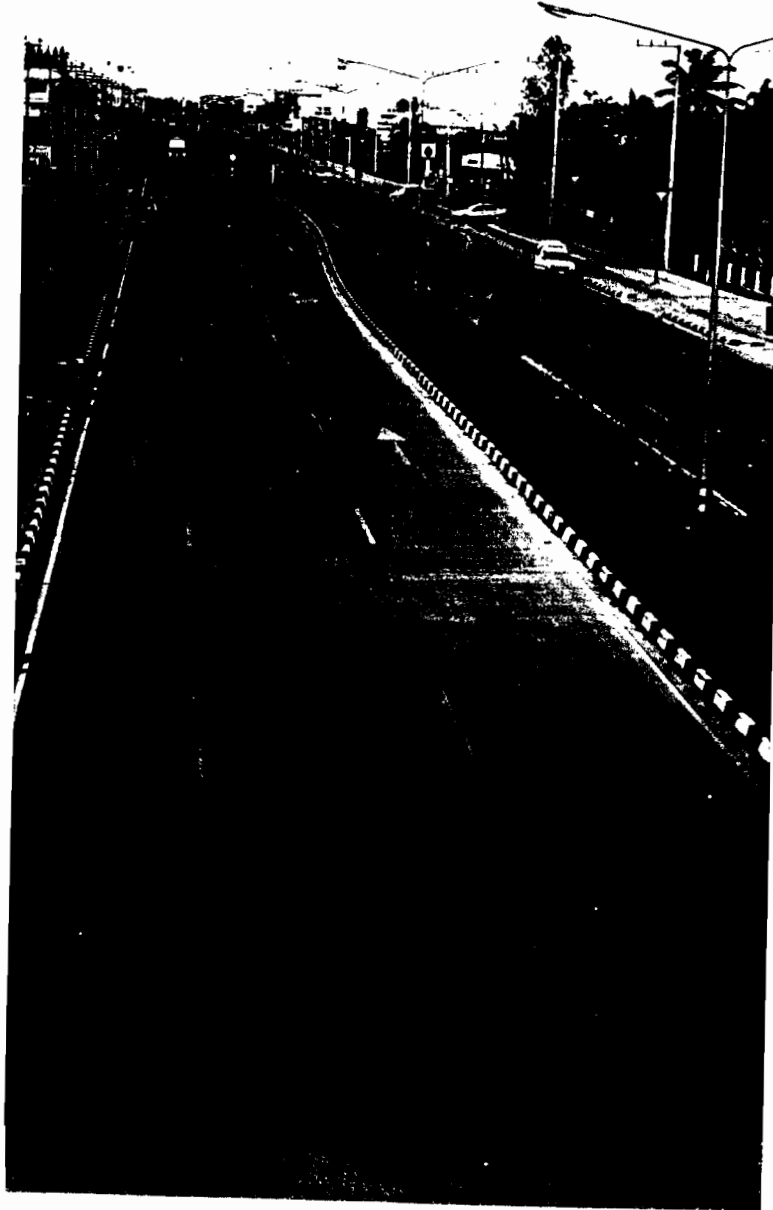
นอกจากนี้ก็มีอาคารตลาดท่ารถ ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งของตลาดใหม่ เป็นตลาดไม้สองชั้นขนาดใหญ่ซึ่งเทศบาลสร้างขึ้นเพื่อให้พ่อค้าแม่ค้าจากตลาดสดเก่าย้ายออกมาขายสินค้า เพราะเห็นว่าตลาดสดเดิมนั้นเก่าสกปรกและคับแคบ แต่ก็ไม่เป็นที่นิยมของพ่อค้าแม่ค้า ต่อมาจึงว่างลง และเมื่อมีรถโดยสารประจำทางสายบางลี่-กรุงเทพฯ มาจอดบริเวณนี้ ด้านล่างของตลาดแห่งนี้จึงใช้เป็นที่ตั้งของร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม ชั้นบนเป็นพื้นที่โล่งว่างส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งของห้องสมุดประชาชนตลาดบางลี่ ส่วนที่เหลือจะใช้ประโยชน์เฉพาะหน้าน้ำ โดยร้านค้าด้านล่างจะยกขึ้นมาอยู่ข้างบนทั้งหมด ในระยะหลังเมื่อน้ำไม่ท่วมอีกแล้วจึงได้รื้อก่อสร้างใหม่เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียวหลังคาสูงเป็นโครงเหล็กมุงกระเบื้อง สร้างในราว พ.ศ.2527 สำหรับเป็นท่าจอดรถโดยสารทั้งสายบางลี่-กรุงเทพฯ และสายสั้นที่วิ่งระหว่างบางลี่กับชุมชนรอบ ๆ ภายในอาคารนอกจากห้องขายตัวแล้วก็เป็นที่ตั้งของร้านขายอาหารหลายร้าน ส่วนที่ทำการของเทศบาลตำบลสองพี่น้องนั้นตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของชุมชนบนเนื้อที่กว่า 10 ไร่ประกอบด้วยอาคารที่ทำการเทศบาล หอประชุม สถานีดับเพลิง สระว่ายน้ำของเด็ก สนามบาสและสนามฟุตบอลเล็ก ๆ บริเวณสนามหญ้าเทศบาลนี้เป็นพื้นที่จัดงานเฉลิมฉลองในเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานสงกรานต์ งานขึ้นปีใหม่ ตลอดจนงานเลี้ยงต่าง ๆ คนในชุมชน

ตามข้อกำหนดของผังเมืองพื้นที่ใจกลางชุมชนตลาดบางลี่ปัจจุบันจัดเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่น การเพิ่มจำนวนของประชากรทำให้ชุมชนต้องขยายตัวออกไปรอบนอก ซึ่งพื้นที่ว่างรอบ ๆ ชุมชนส่วนใหญ่อยู่บริเวณริมถนนสายหลัก 5 สายที่ตัดออกไปเชื่อมกับพื้นที่ของชุมชนอื่น สายแรก คือ ถนนบางลี่-หนองวัลย์เปรียงซึ่งเป็นถนนสายแรกที่ตัดเข้ามาในชุมชน ถนนสายนี้มีความยาวประมาณ 10 กิโลเมตรไปบรรจบกับถนนมาลัยแมนที่บ้านหนองวัลย์เปรียง บริเวณต้นถนนสายนี้ เรียกกันว่า หัวถนน ในอดีตบ้านเรือนทั้งสองฟากถนนเคยเป็นห้องแถวไม้เก่าชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ปัจจุบันส่วนที่อยู่ด้านใกล้ตลาดถูกรื้อถอนสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ ที่เหลือซึ่งอยู่ถัดออกไปยังคงสภาพเดิมอยู่ บริเวณหัวถนนนี้เป็นโซนที่ตั้งของธนาคารพาณิชย์และธนาคารของรัฐบาลในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ธนาคารกรุงไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารศรีนคร ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ทั้งนี้มีแนวโน้มว่าธุรกิจการค้าในตลาดบางลี่ในช่วงหลังจะขยายตัวออกมายึดพื้นที่ริมถนนสายบางลี่-หนองวัลย์เปรียงมากกว่าทำเลอื่น ปัจจุบันถนนสายนี้ได้ขยายเป็นถนน 4 เลนและเพิ่มความสำคัญมากขึ้นโดยใช้เป็นอีกเส้นทางหนึ่งที่เชื่อมจังหวัดนครปฐมซึ่งเป็นประตูสู่ภาคใต้เข้ากับจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งสามารถตัดเข้าสู่จังหวัดทางภาคเหนือผ่านทางจังหวัดชัยนาทได้อย่างสะดวก โดยจากถนนบางลี่หนองวัลย์ผ่านถนนหลังโรงเรียนของชุมชนและไปเชื่อมกับ ถนนสายบางลี่-สุพรรณบุรี ซึ่งเป็นถนนใหม่ตัดข้ามคลองสองพี่น้องไปทางพื้นที่ฝั่งเหนือผ่านหมู่บ้านและทุ่งนาในเขตเชื่อมต่อระหว่างอำเภอสองพี่น้องกับอำเภอบางปลาม้า การพัฒนาพื้นที่ริมถนนสายนี้ยังน้อยกว่าสายแรกเพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา และมีสภาพเป็นที่ลุ่มมากในแต่ละปีจะมีน้ำท่วมสูง การปรับพื้นที่จึงต้องลงทุนมาก

ถนนอีกสายหนึ่ง คือ ถนนบางลี่-ท้ายวัด จากตัวตลาดบางลี่ข้ามสะพานหน้าวัดคงตาลแล้วผ่านหน้าวัดไปบรรจบกับถนนสายบางลี่-สุพรรณบุรี พื้นที่บริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่นด้วยเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านท้ายวัดซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า บ้านบน และถัดขึ้นไปเป็นบ้านบางลี่เล็ก ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่คู่กันมากับชุมชนตลาดบางลี่ โดยด้านหนึ่งติดคลองสองพี่น้องอีกด้านหันหน้าชนถนน

ถนนสายบางลี่-อำเภอเก่า-บางสาม เป็นทางสัญจรเก่าระหว่างชุมชนริมคลอง ถนนสายนี้เริ่มต้นจากบริเวณหน้าที่ทำการเทศบาลตำบลสองพี่น้องวิ่งเป็นเส้นขนานกับคลองสองพี่น้องไปทางปากคลองซึ่งไปสิ้นสุดที่บ้านบางสาม ผ่านชุมชนเก่าแก่หลายแห่ง เช่น หมู่บ้านสองพี่น้อง หมู่บ้านบ้านบางเลน (อำเภอเก่า) หมู่บ้านวัดเล็ก บ้านใหม่ บ้านบางสาม เป็นต้น พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร ได้แก่ นาข้าว แปลงผัก และบ่อปลา

ถนนสายบางลี่-วัดอัมพวัน เป็นถนนขนาด 2 ช่องจราจรมีความยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ตัดผ่านทุ่งนาไปเชื่อมกับถนนสายลาดบัวหลวง-อำเภอสองพี่น้อง ซึ่งไปบรรจบกับ ถนนสายตลิ่งชัน-

ภาพประกอบที่ ๑ ถนนบางลี่-หนองวัลย์เปரியง ปัจจุบันเป็นถนนกว้าง 6 เลน และเป็นทำเลที่
น่าจะเป็นย่านธุรกิจใหม่ของชุมชนในอนาคต

สุพรรณบุรี อีกต่อหนึ่ง พื้นที่ริม ถนนบางลี่-วัดอัมพวัน นี้เป็นโซนที่อยู่อาศัยใหม่ของบางลี่ โดยมีเอกชนไปเปิดโครงการบ้านจัดสรรในรูปของทาวน์เฮ้าส์ราคาถูกจำนวนมาก

การคมนาคม

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ตลาดบางลี่ก่อตัวขึ้นมาได้ เนื่องจากเป็นชุมทางการค้าที่สำคัญระหว่างหมู่บ้านดอนกับหมู่บ้านริมน้ำ โดยในอดีตการคมนาคมของตลาดบางลี่ใช้เส้นทางน้ำเป็นสำคัญ นับแต่ พ.ศ.2460 เป็นต้นมาถึงช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง การขนส่งสินค้าของพ่อค้าต่างๆ ในตลาดบางลี่อาศัยเรือโยงบรรทุกข้าวของพ่อค้าข้าวที่ขึ้นล่องกรุงเทพฯเป็นหลัก โดยวิ่งเข้ากรุงเทพฯทางคลองพระยาบันลือออกกลานเท เป็นเรือที่ใช้ถ่านไม้มาเผาให้เกิดเป็นไอน้ำจุดระเบิดเครื่องยนต์ ที่เรียกว่า เรือไฟร์แบงก์ เป็นเรือโยงสินค้าสมัยแรกของบางลี่เข้าสู่กรุงเทพฯ ซึ่งคนสามารถอาศัยเดินทางไปกับเรือได้หรืออาจใช้วิธีการฝากใบสั่งซื้อสินค้าไปกับเรือแล้วให้เรือช่วยบรรทุกสินค้ากลับมาให้ ซึ่งเรือล่องข้าวนี้มีขึ้นล่องลำน้ำตลอดทั้งปี โดยพ่อค้าบางลี่ที่ทำอาชีพเรือล่องข้าวก็มีอยู่หลายคน เช่นเรือโยงชื่อศรีมาลัยทอง ของนายปาน เรือศรีสุเทพ ของนายจ้อย เจริญทรัพย์ เรือโยงของนายหุ้มเจี้ยง แซ่ลิ่ม และของนายแดง แซ่ตั้ง เป็นต้น นอกจากนี้วิธีนี้แล้วก็มีเรือส่งสินค้าของบริษัทต่างๆ มาตระเวนส่งสินค้าถึงที่ตลาดบางลี่ เช่น ห้างโบชา โรงงานผลิตผ้าดำที่นครชัยศรี เป็นต้น

ในช่วงเวลานั้นชาวบ้านตามหมู่บ้านทางด้านตะวันตกของบางลี่ เช่น อำเภอคู่มือ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี จะเดินทางเข้ากรุงเทพฯหรือเดินทางเข้าเมืองสุพรรณบุรีต้องเดินทางด้วยม้าบัง เกวียนบัง มาลงเรือยนต์ที่ตลาดบางลี่ล่องไปตามลำคลองสองพี่น้องระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตรจนถึงปากคลองขึ้นท่าที่ตลาดบางสามไปต่อเรือเมล์สายจี่วราย-สุพรรณบุรี ซึ่งเป็นเรือขนาดใหญ่มากมีสองชั้น ชั้นบนบรรทุกคนโดยสาร ชั้นล่างบรรทุกสินค้าทุกชนิด จากปากคลองสองพี่น้องแยกไปตามแม่น้ำท่าจีนขึ้นเหนือทางซ้ายมือไปสุพรรณบุรี แยกล่องใต้ทางขวามือไปอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไปต่อรถไฟที่สถานีจี่วราย ทางหนึ่งเข้ากรุงเทพฯ อีกทางล่องใต้ไปนครปฐมกาญจนบุรี และไปภาคใต้สุดที่จังหวัดชุมพร

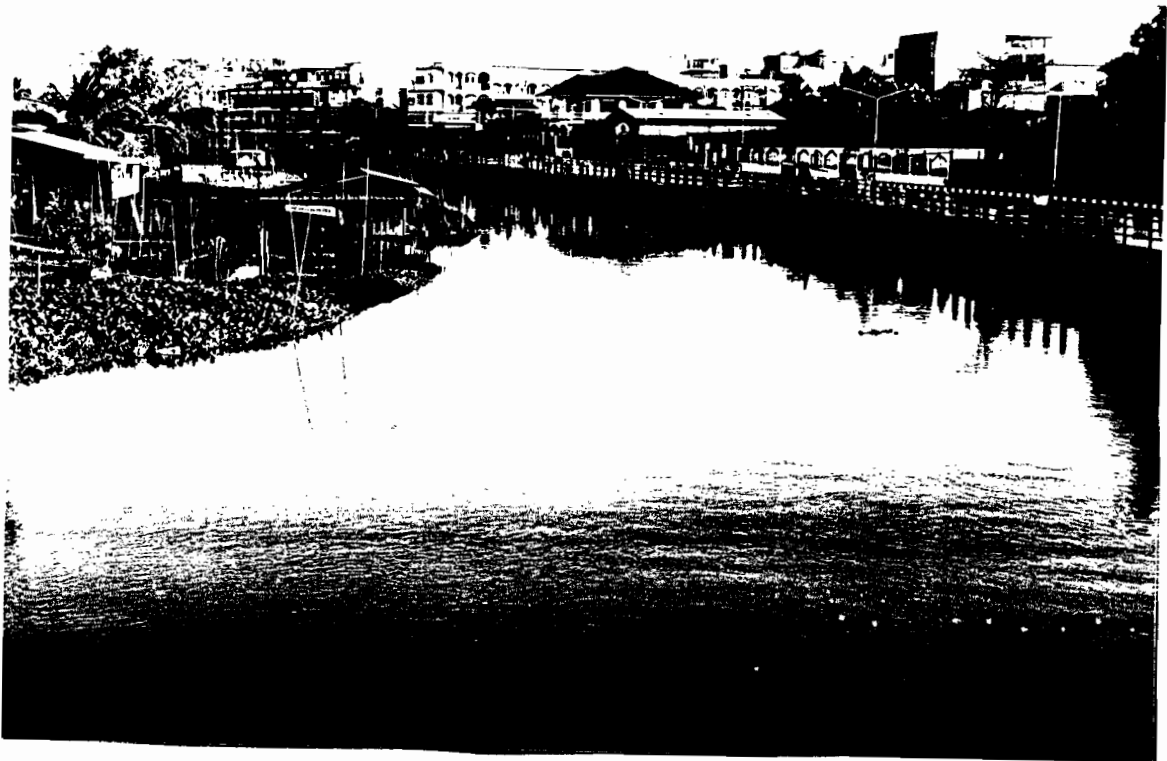
ในสมัยนั้นเรือประจำทางที่วิ่งระหว่างตลาดบางลี่กับบางสามนี้เป็นของคนในพื้นที่ คือ นายห้างประวัติ สังขรัตน์ ซึ่งเป็นคนญวนในหมู่บ้านญวนวัดแม่พระประจักษ์เป็นเจ้าของ เรียกกันว่าเรือนายห้าง มีจำนวน 5 ลำประกอบด้วยเรือศรีสองพี่น้อง 1-5 ส่วนเรือเมล์สุพรรณบุรี-จี่วราย เป็นของบริษัทสุพรรณขนส่ง ซึ่งเจ้าของคือตระกูลกรรมสิทธิ์ขุนนางเศรษฐีเมืองสุพรรณบุรีในขณะนั้น และเมื่อการเดินทางสัญจรไปมาของคนผ่านทางตลาดบางลี่เป็นไปอย่างคึกคักมากขึ้น บริษัทสุพรรณฯขนส่งจึงได้ขยายเส้นทางเดินเรือเข้ามาในคลองสองพี่น้อง โดยมีท่าเรืออยู่ที่ตลาดบางลี่

ในปี พ.ศ.2488 บริษัทสุพรรณฯขนส่งจึงได้ขยายเส้นทางเดินเรือวิ่งเข้ากรุงเทพฯโดยตรง ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องไปต่อรถไฟที่จิวราย ใช้เส้นทางบางลี่-จิวราย-คลองซุดชัยพฤกษ์-กรุงเทพฯ ใช้เวลาทั้งสิ้น 15 ชั่วโมง โดยออกจากตลาดบางลี่เวลา 15.00 น. ถึงกรุงเทพฯเวลา 05.00 น. ของวันรุ่งขึ้น นับว่าเป็นการเดินทางเข้ากรุงเทพฯที่สะดวกและรวดเร็วที่สุดจากตลาดบางลี่ในสมัยนั้น

นอกจากนั้นก็มีธุรกิจเดินเรือขนส่งสินค้าของชาวบางลี่เองโดยการร่วมมือกันของพ่อค้าคหบดีหลายคนจำนวนหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มของนายเซ่ง เจียมประเสริฐ ซึ่งมีอาชีพเดิมวิ่งรถซื้อบรรทุกของป่าโดยใช้รถจี๊ปลพระชาชาติวิ่งไปตามทางเกวียน กลุ่มของนายหยกเพ็ง แซ่โล้ว ซึ่งทำการค้าอยู่ในตลาดบางลี่ เรือของสองกลุ่มแรกนี้เป็นเรือชั้นเดียวแต่มีท้องเรือไว้สำหรับบรรทุกสินค้า ส่วนคนอยู่ข้างบน และยังลากจูงเรือโยงบรรทุกข้าวของอีก 3-4 ลำ กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มของนายเส็งยม หม่อมสนธิ ต่อเรือมงคลจักรวาลเป็นเรือใหญ่ 2 ชั้น สามารถบรรทุกสินค้าไว้ข้างล่างและบรรทุกคนไว้ข้างบนไม่มีการลากจูงเรือโยง สินค้าที่บรรทุกไปกันเรือเป็นที่ขผลกากรเกษตร หมูปลาเปิดไก่ รวมทั้งผักบุงสายบัวและผักกะเจด เป็นต้น ไปขนถ่ายขึ้นจากเรือที่ทำเตียน และทำน้ำได้สะพานพระพุทธยอดฟ้า หากกลับจากกรุงเทพฯก็บรรทุกสินค้าประเภทอุปกรณ์ก่อสร้าง น้ำมันเชื้อเพลิง ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ กลับส่งมาที่บางลี่ ชาวบ้านเรียกเรือพวกนี้ว่า เรือตึกถึง ซึ่งเป็นคำภาษาจีนแต้จิ๋ว แปลเป็นไทยว่ามุงตรงหรือสายตรง นับเป็นการเดินทางที่รวดเร็วมากในสมัยนั้น

เรือ เป็นพาหนะที่ชาวบ้านในท้องที่ใช้ในการสัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านริมน้ำไม่ว่าในหน้าแล้งหรือฤดูน้ำหลาก โดยชาวบ้านทุกบ้านจะใช้เรือพาย เรือแจว ซึ่งมีรูปร่างลักษณะและประโยชน์การใช้งานต่างกัน รวมทั้งมีชื่อเรียกขานต่าง ๆ หลายขนาดหลายลักษณะ เช่น เรือบดล้าเล็กรูปร่างเพียว เป็นเรือพายส่วนตัวนั่งได้คนเดียว เรือหม่องและเรือหมู เป็นเรือขนาดใหญ่ขึ้นมาอีก ซุดจากไม้ท่อนเดียว นั่งได้ 2 คน เรืออีเปียบ เป็นเรือต่อจากแผ่นไม้กระดานมีขนาดใหญ่ขึ้นมาอีก เป็นเรือโบราณที่ในระยะหลังชาวบ้านบางคนนำเครื่องยนต์มาติดท้ายเรือ ซึ่งลักษณะการติดเครื่องต้องโพล่ข้างเพราะเรือเปียบนี้มีหลักแจวติดอยู่ด้านข้าง เมื่อติดเครื่องยนต์ก็ยังมีหางเสือสำหรับบังคับทิศทางเรือด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีเรืออีแปะที่เป็นที่นิยมใช้กันมาเป็นเรือต่อขนาด 8 ศอกเป็นมาตรฐาน นั่งได้ประมาณ 3-4 คน และยังมีเรือมาต เรือพายม้า เรือลำปั้น ฯลฯ ซึ่งเป็นเรือที่ชาวบ้านใช้กันทั่วไป แต่ถ้าเป็นเรือรับจ้าง เช่น เรือลากจูงเรือสินค้า ที่เป็นเรือยนต์ซึ่งต้องใช้เครื่องยนต์ที่มีกำลังแรงม้าสูง ๆ โดยใช้เครื่องจักรกลไอน้ำ เรียกว่า เรือหม้อ

เรือโดยสารและบรรทุกสินค้ามีบทบาทมากในช่วงเวลาที่ตลาดบางลี่มีความรุ่งเรืองเต็มที่ราวปี พ.ศ. 2475-2490 หลังจากนั้นก็ได้ลดบทบาทลงอย่างช้า ๆ หลังจากมีการก่อสร้างถนนสายต่างๆ เชื่อมโยงชุมชน จนมาถึงราวปี พ.ศ.2510 คนก็หันไปนิยมใช้รถยนต์โดยสารประจำทางในการเดินทาง

ภาพประกอบที่ 10 เขื่อนหลังตลาดที่สร้างล้าเข้าไปในลำคลอง บ่งชี้ถึงการลดความสำคัญของคลอง
สองพี่น้องในปัจจุบัน

ภาพประกอบที่ 11 บ้านเรือนริมคลองยังคงสภาพเดิม และทุกบ้านยังใช้เรือพายในการเดินทางใกล้ๆ

เข้ากรุงเทพฯหรือไปยังจังหวัดต่างๆ และหลังจากนั้นไม่นานเรือโดยสารที่วิ่งระหว่างตลาดบางลี่-กรุงเทพฯก็ถูกยกเลิกไป แต่ก็ยังคงมีเรือสองตอนเป็นเรือแท็กซี่วิ่งรับจ้างและมีเรือหางยาววิ่งประจำทางจากตลาดบางลี่ไปยังหมู่บ้านที่อยู่ริมคลอง โดยจะมีเรือรับจ้างมาจอดเรียงรายอยู่ที่ท่าน้ำหลังตลาดบทบาทของเรือมาหมดสิ้นอย่างแท้จริงราวปี พ.ศ. 2530 นี้เองเมื่อมีการพัฒนาถนนหนทางเข้าถึงทุกหมู่บ้านรอบๆบางลี่ จำนวนรถโดยสารประจำทางที่วิ่งระหว่างตลาดบางลี่กับชุมชนต่างๆมีเพิ่มขึ้น ในขณะที่ไม่มีเรือรับจ้างหลงเหลืออยู่เลยจะมีก็แต่เรือส่วนตัวของชาวบ้านที่อยู่ริมคลองที่ใช้เดินทางระยะใกล้ ๆ ไปยังชุมชนริมคลองด้วยกัน นอกจากนั้นในปัจจุบันบริเวณริมคลองด้านหลังของตลาดบางลี่ไม่มีท่าหรือโป๊ะสำหรับให้เรือจอดได้อีกแล้ว เพราะทางเทศบาลตำบลสองพี่น้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ส.ส.ในการก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตสูงและยาวไปตลอดพื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นท่าเรือขนถ่ายสินค้าและผู้คนในอดีตจนหมดสิ้น เพื่อให้สำหรับเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจริมน้ำของชาวตลาด และมีการทำรั้วกันเขื่อนดังกล่าวเพื่อกันไม่ให้เด็กพลัดตกน้ำ โดยมีบันไดคอนกรีตทอดลงไปใต้น้ำเป็นช่วง ๆ สำหรับให้ชาวบ้านที่นำเรือมาจอดซื้อของในตลาดบางลี่ได้เดินขึ้นลงเรือได้ แสดงให้เห็นว่าการคมนาคมทางเรือแทบจะหมดสิ้นไปแล้วในระบบการค้าของชุมชนตลาดบางลี่ในปัจจุบัน

ส่วนการเดินทางบนบกของชาวบ้านย่านนี้เมื่ออดีต ในหน้าแล้งบางหมู่บ้านที่มีการติดต่อซื้อขายกับตลาดบางลี่ เช่น หมู่บ้านในเขตอำเภอรูทอง รวมทั้งหมู่บ้านในเขตอำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี หรือแม้แต่หมู่บ้านตามป่าดงไกล ๆ ในเขตอำเภอสองพี่น้องก็ตามไม่สามารถใช้เรือเดินทางมาได้ ชาวบ้านที่อยู่ไม่ไกลนัก เช่น ท่งคอก หนองวัลย์เปรียงใช้การเดินทางเท้ามา แต่หากจะบรรทุกสินค้ามาขายก็ใช้เกวียน บางบ้านที่ไม่มีเกวียนของตนเองก็ต้องเช่าจากชาวบ้านคนอื่น ในราคาวันละ 3-4 บาทพร้อมเลี้ยงข้าวเจ้าของเกวียนด้วย ส่วนชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลออกไปเช่น บ้านหนองไม้เอื้อย หนองปรือ หนองรี หนองกุตุ บ่อพลอย ในเขตกาญจนบุรี ส่วนใหญ่ใช้เกวียนเป็นพาหนะบรรทุกพืชผลมาขาย ซึ่งกว่าจะมาถึงตลาดบางลี่ต้องใช้เวลาเดินทาง 4-5 โดยจะมากันเป็นกองเกวียนเพื่อช่วยเหลือกันระหว่างการเดินทาง

การเปลี่ยนแปลงเส้นทางคมนาคมในพื้นที่ทำให้การสัญจรทางน้ำลดบทบาทลงไป จนกระทั่งทุกวันนี้แม่น้ำลำคลองได้ลดความหมายลงไปเหลือเป็นแค่เพียงสิ่งที่ดำรงอยู่ตามสภาพภูมิศาสตร์เท่านั้น โดยเห็นได้อย่างชัดเจนในราวปี พ.ศ.2490 เมื่อมีการตัดถนนสายสุพรรณบุรี - กาญจนบุรี ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเปลี่ยนไปใช้เส้นทางถนนสายนี้เข้าสู่กรุงเทพฯ ผ่านอำเภอรูทอง นอกจากนี้ยังได้เปลี่ยนไปค้าขายกับชุมชนอื่นที่สามารถเดินทางได้สะดวกกว่า เช่น ที่ตัวจังหวัดกาญจนบุรี หรือตัวอำเภอรูทอง เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อมีการตัดถนนสายมาลัยแมนในราวปี 2494-2497 จากจังหวัด

นครปฐมไปยังอำเภออุทองและต่อเนื่องไปจนถึงตัวจังหวัดสุพรรณบุรี ก็ยิ่งส่งเสริมให้มีชุมชนตลาดใหม่ ๆ มากขึ้นอีก

การเกิดขึ้นของถนนสายมาลัยแมนส่งผลกระทบต่อสภาพการค้าของตลาดบางลี่ พ่อค้าในตลาดบางลี่หลายคนเล่าว่ากิจการค้าของตนซบเซาลงไปหลายปีหลังจากมีถนนสายนี้ จนในที่สุดในปี พ.ศ.2500 บรรดาพ่อค้าและชาวบ้านพื้นที่ใกล้เคียงจึงพร้อมใจกันก่อสร้างถนนสายแรกและสายเดียวจากตัวตลาดบางลี่ไปเชื่อมกับถนนมาลัยแมนที่บ้านหนองวัลย์เปรียง โดยใช้กำลังคนขุดดินจากพื้นที่ริมถนนขึ้นมากองให้สูงกว่าพื้นที่นาตามแนวที่ร่วมกันกำหนดไว้ ต้องใช้เวลาทั้งสิ้นถึง 2 ปีเต็ม ๆ จึงออกมาเป็นรูปถนนระยะทางกว่า 10 กิโลเมตร แต่รถยนต์ก็ยังวิ่งไม่ได้เพราะในการถมดินไม่มีเครื่องจักรเครื่องยนต์ใดๆ มาช่วยบดอัดดิน ต้องอาศัยคนเดินเหยียบย่ำบ้าง เกวียนบ้าง วัวควายบ้าง ซึ่งใช้เวลานานกว่าดินจะยุบตัว ต่อมาจึงได้มีการลงทุกรังถนน และในราวปี พ.ศ.2505-2506 จึงมีรถยนต์โดยสารประจำทางวิ่ง

รถโดยสารที่วิ่งเข้าตลาดบางลี่ในยุคแรก ๆ ใช้เส้นทางกรุงเทพฯ-นครปฐม-บางลี่ แต่การเดินทางก็ยังทุลักทุเลมากอยู่ เพราะถนนยังเป็นลูกรังผสมดินจึงขรุขระเป็นหลุมบ่อตลอดสายโดยเฉพาะช่วงสุดท้ายที่แยกจากถนนมาลัยแมนเข้าสู่ตลาดบางลี่ มีเรื่องที่ชาวบ้านชอบพูดอยู่เสมอว่าเมื่อวิ่งผ่านอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม รถจะจอดให้ผู้โดยสารลงมากินข้าวปลาให้เรียบร้อยจึงเดินทางต่อเนื่องจากบ่อยครั้งที่รถไม่สามารถวิ่งรวดเดียวถึงตลาดบางลี่ได้แต่ต้องมาติดหล่มอยู่แถว ๆ บ้านหัวสระแก ซึ่งเป็นระยะครึ่งทางระหว่างบ้านหนองวัลย์เปรียงกับบางลี่ ต้องอาศัยแรงผู้โดยสารช่วยกันเข็นรถ และบ่อยครั้งเช่นกันที่ผู้โดยสารจะต้องลงเดินเท้าต่อไปเองจนถึงตลาดบางลี่ เนื่องจากรถเสียต้องจอดซ่อม

ปัจจุบันถนนสายมาลัยแมนกำลังอยู่ระหว่างพัฒนาให้เป็นถนนสี่เลน รวมทั้งถนนสาย 3260 หรือถนนบางลี่-หนองวัลย์เปรียงด้วย สภาพถนนที่ปรับปรุงใหม่เรียกกว้างมีการปลูกต้นไม้และจัดเกาะกลางถนนสวยงามตลอดเส้นทาง ซึ่งลักษณะของถนนแบบนี้พบเห็นได้ทั่วไปบนถนนในทุกอำเภอของจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีลักษณะเป็นเครือข่ายโยงแมงมุมโยงใยกันทั่ว

ส่วนการเดินทางของชาวบ้านในปัจจุบัน เกือบทุกบ้านจะมีรถยนต์เป็นของตัวเอง ส่วนใหญ่เป็นรถปิกอัพซึ่งบางบ้านก็จะมีรถเก๋งด้วยโดยเฉพาะในกลุ่มพ่อค้าและข้าราชการที่มีฐานะดี นอกจากนั้นแทบทุกบ้านจะมีรถมอเตอร์ไซด์ซึ่งเข้ามาแทนที่รถจักรยานที่ลดจำนวนลงไปเรื่อย ๆ ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัวก็จะใช้รถโดยสารประจำทางซึ่งมีทั้งสิ้น 4 เส้นทางหลัก คือ เส้นทางกรุงเทพฯ-บางลี่ มี 2 สาย โดยสายหนึ่งเป็นสายเก่าวิ่งเส้นทางกรุงเทพฯ-เพชรเกษม-นครปฐม-กำแพงแสน-บางลี่ รวม

ภาพประกอบที่ 12 รถสองแถวประจำทาง ปัจจุบันเป็นพาหนะหลักของชาวบ้านที่ใช้เดินทางระหว่างตลาดบางลี่
กับหมู่บ้านรอบๆ

ระยะทางประมาณ 170 กิโลเมตร อีกสายหนึ่งเป็นสายใหม่วิ่งเส้นทาง กรุงเทพฯ-บางบัวทอง-ลาดบัวหลวง-บางลี่ รวมระยะทางประมาณ 105 กิโลเมตร

นอกนั้นเป็นรถโดยสารระยะกลาง-สั้น ประกอบด้วย 1) เส้นทางบางลี่-คองวัง-สุพรรณบุรี ซึ่งเป็นถนนตัดใหม่เลียบบคลองชลประทานโครงการโพธิ์พระยา ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร มีรถโดยสารประจำทาง 1 สาย 2) เส้นทางบางลี่-อุททอง 2 สาย โดยสายหนึ่งวิ่งเส้นทาง บางลี่-หนองวัลย์เปรียง-ทุ่งคอก-อุททอง ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร อีกสายหนึ่งวิ่งเส้นทาง บางลี่-ท่าไชย-อุททอง เป็นถนนสายในซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรระหว่างหมู่บ้านดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น 3) เส้นทาง บางลี่-บางสาม-วัดไผ่โรงวัว ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร 4) เส้นทาง บางลี่-ท้ายบ้าน-อำเภอเก่า-วัดทองประดิษฐ์ ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร 5) เส้นทาง บางลี่-บางขอ 6) เส้นทาง บางลี่-บางแม่หม้าย 7) เส้นทางบางลี่-ดอนกระเบื้อง และ 8) เส้นทาง บางลี่-คลองขุด-ดอนตาจีน ซึ่งแต่ละเส้นทางต่างก็มีท่าจอดรถแยกกันโดยกระจายตามจุดต่าง ๆ ทั่วตลาด

นอกจากนี้ก็ยังมียานยนต์รับจ้างไม่ประจำทางอีกจำนวนหนึ่ง รวมทั้งมอเตอร์ไซค์รับจ้างที่จอดรอให้บริการแก่คนทั่วไปอีก 3 วัน ได้แก่บริเวณหน้าตลาดสด บริเวณท่ารถโดยสาร และบริเวณหอกระจายเสียงกลางตลาด และตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ ก็จะมีวินมอเตอร์ไซค์จอดประจำด้วย เช่น หน้าโรงพยาบาล หน้าวัดการอำเภอ เป็นต้น

นับว่าการคมนาคมทางบกของตลาดบางลี่ในปัจจุบันมีความสะดวกสบายเป็นอย่างมาก ซึ่งนอกจากถนนแล้วยังมีทางรถไฟสายธนบุรี - สุพรรณบุรี ที่ผ่านพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง โดยจุดแวะที่สถานีศรีสำราญซึ่งตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสองพี่น้องประมาณ 2 กิโลเมตร และห่างจากตัวตลาดบางลี่ประมาณ 4 กิโลเมตร มีรถไฟผ่านวันละ 1 เที่ยวไป - กลับ โดยแยกหัวขบวนมาจากรถไฟสายธนบุรี-น้ำตกที่สถานีรถไฟหนองปลาตุ๊ก ไปสิ้นสุดที่ตัวจังหวัดสุพรรณบุรี แต่การเดินทางโดยรถไฟก็ไม่เป็นที่นิยมของชาวบ้านมากนัก เนื่องจากหมู่บ้านส่วนใหญ่มีถนนเข้าถึงและมีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่านเกือบตลอดทั้งวัน

ประชากร ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ในยุคก่อตั้งชุมชน ชาวจีนรุ่นแรกที่อพยพจากเมืองจีนเข้ามาอยู่ในตลาดบางลี่นั้น แม้บางคนจะมีภรรยาอยู่เมืองจีนแล้วก็ตามแต่เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองไทยก็มักมีภรรยาใหม่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทย ในหมู่บ้านที่อยู่รอบ ๆ ชายชาวจีนบางคนแต่งงานแล้วไปอาศัยอยู่ที่บ้านพ่อแม่ของภรรยา แล้วจึงขยับขยายเข้ามาค้าขายในตลาดบางลี่ บ้างก็เข้ามาอยู่ในตลาดจนพอจะตั้งตัวได้แล้วจึงค่อยแต่งงาน ทำให้ความจีนและไทยในชุมชนบางลี่กลมกลืนกันจนเกือบแยกไม่ออก คนบางลี่ในรุ่นหลังจึงมักเป็นลูกครึ่ง

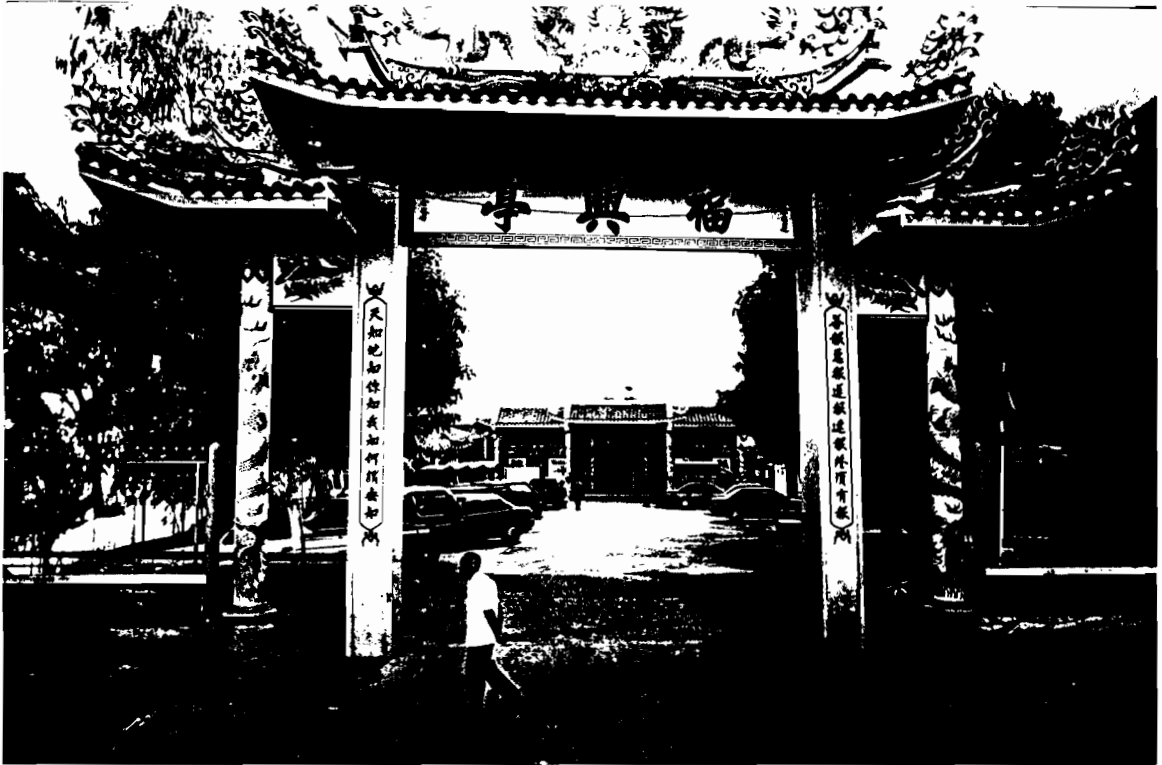
จีน - ไทยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหากลำดับญาติกันจริง ๆ จากรุ่นก่อตั้งถึงปัจจุบันก็จะพบว่าความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวของคนตลาดบางลี่เก่าแก่ที่สุดเพียงรุ่นทวดเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่คนรุ่นนี้ก็ตายไปเกือบหมดแล้ว ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ที่เหลืออยู่มักอยู่ในรุ่นปู่ย่าตายายซึ่งมีหลานอยู่ในวัยรุ่น หรือไม่ก็เป็นผู้ใหญ่ชาย-หญิงวัย 50-60 ที่มีหลานอายุต่ำกว่า 10 ขวบ เป็นส่วนมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนรุ่นหลังในตลาดบางลี่เริ่มแต่งงานกันช้าลง โดยส่วนใหญ่นิยมเรียนหนังสือสูง ๆ และไม่รีบร้อนที่จะแต่งงานซึ่งเป็นค่านิยมที่ได้รับจากสังคมสมัยใหม่

ในเรื่องของการแต่งงานมักพบการแต่งงานข้ามชุมชนเกิดขึ้นอยู่เสมอๆ นอกจากในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ยังออกไปเรียนหนังสือและมีคู่รักอยู่ต่างถิ่นแล้ว เหตุการณ์ "ซั๊กกันมาคู่ตัว" ของคนรุ่นพ่อแม่ญาติพี่น้องที่ต้องการให้ลูกหลานของตนได้คู่ที่มีฐานะเท่าเทียมกันก็มักเกิดขึ้นเสมอ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวตลาดบางลี่ส่วนใหญ่ที่ทำการค้ามีฐานะครอบครัวค่อนข้างดี และคนรุ่นพ่อแม่จำนวนไม่น้อยยังติดอยู่กับค่านิยมจีนที่ชอบมีแม่สื่อแม่ชักมาคู่ตัวเพื่อที่จะแต่งงาน ซึ่งหากการคู่ตัวผ่านไปด้วยความพอใจของทั้งสองฝ่ายรวมทั้งคู่หนุ่มสาว หลังจากนั้นอีกไม่นานฤกษ์แต่งงานก็จะถูกกำหนดขึ้น การแต่งงานในลักษณะนี้ทำให้เกิดสายสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้นและขยายวงออกไปถึงคนรั่ววยในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งสายสัมพันธ์ทางเครือญาตินี้เป็นพื้นฐานก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านต่างๆ ระหว่างชุมชนที่ทรงประสิทธิภาพมากที่สุด

ในตลาดบางลี่การนับญาติจะให้ความสำคัญกับญาติทั้งสองฝ่าย แต่ส่วนใหญ่หลังการแต่งงานฝ่ายหญิงจะต้องย้ายไปอยู่ที่บ้านของฝ่ายชาย ทั้งนี้ไม่ใช่หลักที่ตายตัว เพราะบางครอบครัวที่ฝ่ายหญิงเป็นลูกคนเดียวฝ่ายชายก็อาจมาอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง หรือในกรณีที่ฝ่ายหญิงมีฐานะดีกว่าการสร้างครอบครัวใหม่ในระยะแรกก็จะเริ่มที่ครอบครัวของฝ่ายหญิง โดยมากรูปแบบครอบครัวของคนในตลาดบางลี่มักเป็นครอบครัวขยาย โดยลูก ๆ จะอยู่รวมกันในบ้านของพ่อแม่ เมื่อคนใดคนหนึ่งแต่งงานก็ต้องแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก มีบางครอบครัวซึ่งแม้ว่าจะแต่งงานแล้วก็ติดตามแต่ยังไม่พร้อมที่จะแยกครอบครัว เช่นอาจจะฐานะไม่ดี บรรดา ลูก ๆ และเขยสะใภ้สามารถอยู่บ้านเดียวได้ แต่สักระยะหนึ่งคู่แต่งงานก็ต้องขยับขยายออกไปมีบ้านเป็นของตนเอง โดยพ่อแม่ก็อาจยกทรัพย์หรือกิจการบางส่วนให้ไปตั้งตัว จึงเกิดครอบครัวเดี่ยวขึ้นเป็นอีกครอบครัวหนึ่ง

ศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม

ชุมชนชาวจีนแต่จิวที่ตลาดบางลี่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและยังคงไว้ซึ่งความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของจีนอยู่ในลักษณะของการผสมกลมกลืนไปกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ในวันสำคัญของชาวจีน ได้แก่ ตรุษจีน สารทจีน เช็งเม้ง ไหว้พระ

ภาพประกอบที่ 13 โรงเจยกเองตัว สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนตลาดบางลี่
ภาพประกอบที่ 14 ศาลเจ้าคลองมะดัน

จันทร์ ฯลฯ ยังคงเป็นวันที่ชาวจีนในตลาดประกอบพิธีกรรมกันอยู่ทุกปี นอกจากนั้นในประเพณีสำคัญของไทย เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา และวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ ก็ยังมีชาวจีนจำนวนมากไปทำบุญที่วัดกันจนกลายเป็นกิจวัตร

สำหรับชาวจีนในตลาดบางลี้มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ต้องไปกราบไหว้บูชาอยู่เป็นประจำ ถึง 2 แห่งด้วยกัน คือ โรงเจฮกเฮงตัว และ ศาลเจ้าคลองมะดัน

โรงเจฮกเฮงตัว ตั้งอยู่บนที่ดินริมคลองสองพี่น้อง มีความเก่าแก่มากจนไม่สามารถสืบขึ้นไปได้ถึงว่าก่อตั้งมาตั้งแต่เมื่อใด คนเก่าแก่เล่าว่าตั้งแต่จำความได้ก็ได้มีโรงเจตั้งอยู่ริมคลอง ณ จุดที่ตั้งในปัจจุบันอยู่แล้ว เชื่อว่าก่อสร้างมาแล้วมากกว่า 100 ปีขึ้นไปและเชื่อว่าน่าจะเป็นสิ่งที่เก่าแก่ที่สุดและอาจมีมาก่อนที่จะมีการก่อตั้งตลาดบางลี้ด้วยซ้ำ ในเทศกาลกินเจทุกปีชาวจีนที่ตลาดบางลี้จะจัดพิธีกินเจที่โรงเจแห่งนี้ ซึ่งถือเป็นประเพณีปฏิบัติ แม้แต่ชาวบางลี้ที่ย้ายถิ่นที่อยู่ไปแล้วก็นิยมกลับมาร่วมพิธีที่ตลาดบางลี้ หรืออย่างน้อยที่สุดก็หาโอกาสมากราบไหว้บูชา 'ฮุกโจ้ว' พระพุทธรูปทองคำเก่าแก่สมัยเชียงแสนที่ประดิษฐานอยู่ในโรงเจ ซึ่งได้รับความนับถือเป็นอย่างยิ่งสำหรับชาวบางลี้โดยเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก เมื่อเกิดปัญหาใดที่แก้ไขไม่ได้หรือต้องการกำลังใจในการกระทำสิ่งใด ชาวตลาดบางลี้ก็มักมากราบไหว้ขอพรและบนบานกันอยู่เป็นประจำ

ศาลเจ้าคลองมะดัน เป็นสถานที่ประดิษฐาน 'บุเชียงกงเฮี้ย' หรือเจ้าที่ปกป้องคุ้มครองดูแลในระดับอำเภอ ต่างจากศาลเจ้าพ่อหลักเมืองที่มีเจ้าเจียงเอ็งเอ่อกงดูแลพื้นที่ระดับเมือง ในแต่ละปีจะมีงานประเพณีบูชา 2 ครั้ง ช่วงกลางเดือนอ้ายและกลางเดือนแปดของจีน ซึ่งการบูชาเชียงกงเฮี้ย นี้ก็ไม่สามารถสืบสาวขึ้นไปได้ว่าใครเป็นผู้ริเริ่มประเพณีดังกล่าว โดยส่วนศาลเจ้าคลองมะดันเป็นการร่วมใจของชาวตลาดบางลี้ช่วยกันบูรณะใหม่จากศาลไม้เก่ากรำสร้างสร้างเป็นอาคารตึกโดยเลือกสถานที่บนดอนซึ่งน้ำไม่ท่วมอยู่ห่างจากตัวตลาดราว 2 กิโลเมตร ส่วนการจัดการงานต่างๆ เกี่ยวกับศาลเจ้าคลองมะดันนี้จะมีการตั้งกรรมการศาลเจ้าขึ้นมา 1 ชุด เรียกว่า เก้าอี้ โดยวิธีการเสี่ยงทายจากตัวแทนของชาวบางลี้ที่มาร่วมกลุ่มกัน

นอกจากการกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของจีนดังกล่าวแล้ว ชาวจีนในตลาดบางลี้ก็ยังนิยมไปทำบุญที่วัดเป็นประจำด้วย โดยมีวัดดังตาลเป็นวัดประจำชุมชน ซึ่งแม้จะอยู่ฝั่งคลองตรงข้ามแต่ก็มีประวัติการก่อตั้งมาจากชาวตลาดบางลี้ที่เมื่อก่อนต้องเดินทางไปทำบุญถึงวัดท่าจัด ในเขตตำบลบางพลับ ทว่าการทำบุญของชาวบ้านในตลาดบางลี้ก็ไม่ได้ผูกขาดอยู่ที่วัดดังตาลเพียงแห่งเดียว ชาวตลาดจำนวนไม่น้อยนิยมเดินทางไปทำบุญยังวัดที่อยู่ห่างไกลออกไปโดยให้เหตุผลว่าวัดดังตาลมีคนทำบุญมากแล้ว ขณะที่วัดอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่อยู่ห่างออกไปมีชาวบ้านไปทำบุญกันน้อย ้วย

รุ่นหนุ่มสาวจึงนิยมขับรถยนต์หรือซื้อมอเตอร์ไซด์เพื่อไปทำบุญยังวัดที่อยู่ไกลออกไป ซึ่งนอกจากจะได้ชื่อว่าทำบุญแล้วยังได้ความสนุกสนานในกลุ่มและอาจได้เจอเพื่อนใหม่ที่อยู่ต่างหมู่บ้านอีกด้วย

พระสงฆ์กับชาวจีนในตลาดส่วนมากจึงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ชาวจีนที่ตลาดบางลี่นิยมนิมนต์พระสงฆ์มาร่วมสวดมนต์ในงานพิธีต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้นในพิธีศพของชาวจีนบางงานก็ยังปรากฏการผสมกลมกลืนกันระหว่างพิธีไทยกับจีนอย่างชัดเจน โดยนอกจากจะมีพระสงฆ์มาสวดหน้าศพแล้ว บางงานก็ยังมีพิธีการเคารพศพหรือทำางเด็กโดยกลุ่มสมาคมชาวจีนในตลาดด้วย ก่อนที่จะนำศพไปฝังยังสุสานของตระกูลหรือไม่ก็เผาตามแบบของคนไทยก่อนเก็บกระดูกไว้ในเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่ข้างโบสถ์ในวัด

สวนโบสถ์คริสต์ที่วัดแม่พระประจักษ์ซึ่งตั้งห่างจากตลาดบางลี่ไปเพียงประมาณ 2 กิโลเมตรนั้น ไม่ปรากฏว่ามีชาวดตลาดบางลี่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์และไปทำพิธีที่โบสถ์เลย และทางโบสถ์ก็ไม่ได้มีการพยายามชักชวนให้เข้ามานับถือคริสต์แต่อย่างใด ความสัมพันธ์ระหว่างโบสถ์คริสต์กับชาวดตลาดบางลี่จะมีก็แต่การที่ชาวดตลาดบางลี่ส่วนใหญ่นิยมส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดแม่พระประจักษ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์แห่งใหญ่ที่สุดในอำเภอสองพี่น้อง

สุขภาพ

คนเฒ่าคนแก่ในตลาดบางลี่บอกว่า คนสมัยก่อนไม่ค่อยมีโรค มีก็แต่ไข้จับสั่นที่เป็นกันมาก แต่เมื่อกินยาหม้อซึ่งมีทั้งยาไทยและยาจีนไม่นานก็หาย ส่วนใหญ่หม้อโบราณในชุมชนมักเป็นหม้อ ยา ซึ่งก็ไม่ได้ร่ำเรียนมาโดยตรงแต่อาศัยการถ่ายทอดวิชาความรู้ต่อเนื่องกันมา โดยที่เป็นพระก็มี เช่น หลวงตาวาด หลวงตาน่อม สองรูปนี้เป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นหม้อพระ ใครไม่สบายมีอาการเป็นอย่างไรก็ไปบอก ท่านก็จะจัดยามาให้กิน การที่คนส่วนใหญ่ในสมัยก่อนไม่ค่อยเป็นโรคภัยไข้เจ็บมากนั้นคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนบอกว่าชาวบ้านในสมัยนั้นกินข้าวซ้อมมือ โดยนำข้าวมาตำได้ข้าวสารก็มาหุงกิน จึงแข็งแรงไม่มีโรคภัย ต่างจากคนสมัยนี้มีโรคเยอะ และเป็นโรคที่เกี่ยวกับอาหารการกินเป็นส่วนใหญ่

หม้ออีกประเภทหนึ่งที่ทำให้การรักษาคนในอดีต คือ หม้อที่ใช้วิธีจับชีพจรตรวจโรค ชาวบ้านเรียกว่า 'หม้อแม่' เมื่อจับชีพจรแล้วจะรู้ทันทีว่าคนไข้ป่วยด้วยโรคอะไร สภาพร่างกายภายในเป็นอย่างไรแล้วก็จะจัดยาให้ไปต้มกิน ชาวบ้านเชื่อว่าหม้อพวกนี้เก่งมาก ายหนึ่งที่มาให้การรักษาชาวบ้านที่ตลาดบางลี่อยู่เป็นประจำ คือ แป๊ะเคียง บ้านอยู่ตำบลหนองบ่อ แต่จะเข้ามาทำธุระที่ตลาดบางลี่อยู่บ่อย ๆ แป๊ะเคียงนี้มีนิสัยส่วนตัวที่ค่อนข้างเจ้าแง่เจ้าอน และมีพิธีมาก การจะเรียกมาช่วยรักษาให้เป็นเรื่องยากต้องขอบพอกันจริง ๆ จึงจะมาช่วยรักษาให้ แต่ปัจจุบันแป๊ะเคียง ตายไปหลายปีแล้ว

ส่วนร้านขายยาในตลาดบางลี่ สมัยก่อนขายเฉพาะยาโบราณ มีทั้งยาไทยและยาจีน ซึ่งมีที่ขายต่อเนื่องมาจนทุกวันนี้เป็นร้านขายยาจีน 2 ร้าน ร้านหนึ่งคือ ไทศาลเภสัช ปัจจุบันบิดาซึ่งเป็นผู้บุกเบิกอาชีพนี้มีอายุ 91 ปี และยังคงออกมาขายยาที่หน้าร้านอยู่บ้าง อีกร้านคือ ได้ขุนตั้ง ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับตัวยาและการรักษามาจากบิดา ซึ่งทั้งสองร้านขายยาแผนปัจจุบันควบคู่ไปด้วย นอกจากนี้สองร้านนี้แล้วก็ยังมีร้านขายอีก 3 ร้านที่ขายเฉพาะยาแผนปัจจุบัน

ตลาดบางลี่มีสุศาลาหรือหน่วยอนามัยประจำชุมชนมาตั้งแต่จัดตั้งเทศบาลสองพี่น้องในปี พ.ศ.2478 ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นนำการรักษาแบบแพทย์แผนใหม่เข้ามาในชุมชน แต่ความนิยมของประชาชนก็ยังไม่แพร่หลายนัก จนกระทั่งในช่วงหลังเมื่อมียาแผนปัจจุบันที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ป่วยหายเร็วกว่าเดิมชาวบ้านจึงค่อย ๆ เปลี่ยนทัศนคติ ในยุคนี้จึงมีเจ้าหน้าที่ประจำสุศาลาซึ่งแม้ไม่ได้เรียนแพทย์มาโดยตรงแต่ก็ให้การบำบัดรักษาผู้ป่วยในชุมชนจากโรคภัย จนชาวบ้านเรียกว่า หมออยู่หลายคนที่นี่ได้รับความนับถือจากชาวบ้าน

ในปี พ.ศ. 2510 ได้มีการก่อสร้างโรงพยาบาลประจำอำเภอขึ้นบนที่ดินซึ่งชาวบ้านบริจาคให้ ตั้งอยู่ห่างไปจากตัวตลาดบางลี่ประมาณ 1 กิโลเมตร โดยดำริของสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 ซึ่งเป็นชาวสองพี่น้อง เดิมใช้ชื่อว่า โรงพยาบาลสมเด็จพระวันรัต อาคารหลังแรกสร้างเสร็จเมื่อปีพ.ศ. 2514 และเปิดดำเนินการรักษาผู้ป่วยในปี พ.ศ.2515 ต่อมาเมื่อมอบให้กระทรวงสาธารณสุขดูแลรับผิดชอบ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 หลังจากนั้นก็ได้มีการพัฒนาอาคารสถานที่และเครื่องมืออุปกรณ์การรักษาพยาบาลอีกมาก จนกระทั่งปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลขนาด 210 เตียง มีขนาดใหญ่อันดับสองรองจากโรงพยาบาลเจ้าพระยายมราช จังหวัดสุพรรณบุรี

นอกจากโรงพยาบาลซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้บางลี่มีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางของการรักษาพยาบาลแล้ว ในตลาดบางลี่ก็ยังมีคลินิกของแพทย์ที่ทำงานอยู่ประจำในโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 17 อีกจำนวนถึง 6 แห่ง โดย 5 แห่งตั้งอยู่ในตัวตลาดบางลี่ อีก 1 แห่งตั้งอยู่ใกล้กับโรงพยาบาล คลินิกเหล่านี้เป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไปที่พอมีกำลังทรัพย์อยู่บ้าง เนื่องเพราะการไปโรงพยาบาลต้องเสียเวลาในการรอเข้าตรวจรักษานานแม้จะเสียค่าใช้จ่ายถูกกว่าก็ตาม

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการเข้ารับการรักษาพยาบาลของชาวตลาดบางลี่ส่วนใหญ่ที่มีฐานะดี ในกรณีเจ็บป่วยเล็กน้อยก็จะหาหมอประจำตามคลินิก แต่ถ้าป่วยหนักมักเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลกรุงเทพหรือโรงพยาบาลเอกชนที่ตัวจังหวัด ยกเว้นในกรณีฉุกเฉิน เช่น ประสบอุบัติเหตุจึงจะเข้าโรงพยาบาลประจำอำเภอ

สถิติผู้ป่วยในปี 2540 ที่ผ่านมามีตัวเลขที่น่าตกใจก็คือ จำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์ ซึ่งพบทั้งชายและหญิงรวม 111 คน และมีสถิติผู้ติดเชื้ออีก 64 คน ซึ่งสถิติดังกล่าวเป็นตัวเลขที่รวบรวมขึ้นจาก

ประวัติคนไข้ที่เข้ารับการรักษาจากสถานพยาบาลของอำเภอ ไม่นับรวมถึงผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อที่ยังไม่ทราบจำนวนอีกส่วนหนึ่ง

การศึกษา

โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตตลาดบางลี่นั้นมีอยู่หลายโรงเรียน แห่งหนึ่งเป็นเคยเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเก่าแก่ประจำชุมชน เริ่มจาก โรงเรียนสหสันศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์เปิดทำการสอนถึงชั้นประถมศึกษา ในช่วงเวลาก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง (ก่อนพ.ศ.2487) หลังสงครามจึงได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนจีน ชื่อ โรงเรียนบัวผืน มีการสอนภาษาจีนควบคู่ไปด้วย และเมื่อ จอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ปฏิวัติยึดอำนาจในปี 2490 โรงเรียนจีนทั่วประเทศเริ่มถูกเพ่งเล็ง เนื่องจากในระยุษนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ความรู้สึกของชาวจีนโพ้นทะเลกำลังเริ่มขึ้นชมกับจีนคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ ซึ่งความก้าวหน้าของพวกเขาเห็นได้ชัดตามโรงเรียนจีนต่าง ๆ (วิลเลียม จี. สกินเนอร์, แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2529:327) ในช่วงปี 2491-2492 จึงเป็นเวลาที่โรงเรียนจีนเหล่านี้ทยอยปิดตัวไป รวมทั้งโรงเรียนบัวผืนด้วย

แต่ปิดอยู่ไม่นาน โรงเรียนบัวผืน ก็เปิดทำการอีกครั้ง แต่เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนฮั่วผืน ทำการสอนภาษาจีนควบคู่ไปด้วยเช่นเดิม ในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2495-2497 โรงเรียนจีนส่วนใหญ่ต้องประสบปัญหาอุปด้าน ทั้งการกวาดล้างจากรัฐบาล และมีปัญหาด้านการเงินที่จะจ้างครูมาสอน จึงปรากฏว่าจำนวนโรงเรียนจีนในเมืองไทยลดลงจากที่มีอยู่ 430 แห่งเหลือเพียง 195 แห่ง (วิลเลียม จี. สกินเนอร์, แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2529:372) ในช่วงเดียวกันนี้โรงเรียนฮั่วผืนก็ปิดกิจการลงเช่นกัน ภายหลังจึงเปิดกิจการอีกครั้ง โดยใช้ชื่อ โรงเรียนสหสันศึกษา ซึ่งในยุคนี้มีโรงเรียนขวัญยืนพิทยะ เปิดขึ้นมาอีก 1 แห่งด้วย ต่อมาเจ้าของโรงเรียนสหสันศึกษาได้ยกโรงเรียนให้อยู่ในการกำกับดูแลของเทศบาลตำบลสองพี่น้อง จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น โรงเรียนพานิชอุทิศ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พ่อค้าชาวตลาดบางลี่ที่ร่วมใจกันสร้างขึ้นปัจจุบันโรงเรียนแห่งนี้เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น

สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลสองพี่น้องมีจำนวนทั้งสิ้น 5 โรงเรียน ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลทั้งหมด แต่กระจายอยู่ต่างหมู่บ้านต่างชุมชนกันออกไป โดยประกอบด้วยโรงเรียนเทศบาล 1 พานิชอุทิศ ตั้งอยู่ในเขตตลาดบางลี่ โรงเรียนเทศบาล 2 อำนวยวิทย์ ตั้งอยู่ใกล้กับตลาดอำเภอเก่า โรงเรียนเทศบาล 3 วัดอัมพวัน ตั้งอยู่ใกล้หมู่บ้านคลองมะดันหรือวัดดอน โรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิ์อ้น ตั้งอยู่ใกล้หมู่บ้านโพธิ์อ้น และโรงเรียนเทศบาล 5 วัดศรีสำราญ ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านศรีสำราญ ซึ่งทั้ง 5 โรงเรียนนี้มีเด็กนักเรียนรวมกันแล้วมากกว่า 1,500 คน

นอกจากนี้ก็มีโรงเรียนบางลำบัวตอ เป็นโรงเรียนสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาของรัฐบาลที่เปิดสอนมานานแล้ว ตั้งอยู่ตรงข้ามโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17 และอีกแห่งหนึ่งก็คือโรงเรียนวัดแม่พระประจักษ์ เป็นโรงเรียนราษฎร์ที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงมัธยมปลาย

ทว่าค่านิยมของชาวตลาดบางลำบัวตอที่มีฐานะดีมักไม่นิยมส่งลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในชุมชน เด็กเล็ก ๆ ในตลาดบางลำบัวตอไม่น้อยถูกส่งเข้าโรงเรียนมีชื่อที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียง เช่น โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม , โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตทับแก้ว จังหวัดนครปฐม หรือแม้แต่โรงเรียนเอกชนอศุขอุปถัมภ์ อำเภอกู่ทอง เป็นต้น โดยทุกเช้าจะเห็นเด็ก ๆ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงมัธยมปลายหิ้วกระเป๋ามารอขึ้นรถโรงเรียนที่หน้าบ้านตั้งแต่ 6 โมงเช้า เพราะโรงเรียนอยู่ไกลจึงต้องออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อไปให้ทันโรงเรียนเช้า หากกลับบ้านกว่าจะถึงก็ประมาณ 6 โมงเย็น เพราะบางคนต้องเรียนพิเศษเด็กคนอื่น ๆ ที่กลับรถคันเดียวกันก็ต้องอยู่รอไปด้วย

นอกจากนี้ก็มีเด็กในตลาดบางลำบัวตอกลุ่มหนึ่งที่เข้าไปเรียนในกรุงเทพฯ บางคนเข้าเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา แต่ส่วนมากมักถูกส่งเข้าไปเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา และเรียนต่อจนจบระดับมหาวิทยาลัยแล้วก็หางานทำเป็นหลักแหล่งในกรุงเทพฯ เด็กที่เรียนจบมหาวิทยาลัยมักไม่นิยมกลับมาทำกิจการค้าที่บ้านยกเว้นแต่เด็กที่เป็นลูกคนเดียว หรือเป็นลูกชายคนเดียวที่พ่อแม่ตั้งใจจะยกกิจการให้ เนื่องจากค่านิยมของพ่อแม่ที่มักคุยกันถึงเรื่องลูก ตั้งแต่เรียนที่ไหน ทำงานอะไร หากเป็นบริษัทชื่อดังก็มักได้รับค่ายกย่องชมเชย ส่วนเด็กที่กลับไปช่วยพ่อแม่ทำกิจการที่บ้านมักถูกกล่าวหาว่าตงงานหรือไม่ก็ไม่มีทางไปจึงต้องกลับบ้าน

องค์กรทางสังคมและความร่วมมือในชุมชน

สมัยก่อนในชุมชนมีคนเพียงกลุ่มเดียวเป็นแกนนำในการจัดงานประจำปีต่างๆ ของชุมชน มีคนเก่าแก่ที่เป็นที่นับหน้าถือตาของคนในชุมชนเป็นประธาน และมีกลุ่มผู้ชายซึ่งส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัวในชุมชนเป็นสมาชิก โดยจะมีการเลือกตั้งกรรมการจำนวนหนึ่งจากสมาชิกที่เรียกว่า ถ่านั่งขึ้นมาทำงานสลับสับเปลี่ยนกันทุกปี ซึ่งกลุ่มนี้ถือได้ว่าเป็นกลุ่มตัวแทนของชาวชุมชนอย่างแท้จริง ในการจัดงานต่างๆ โดยจะเป็นผู้ไปเดินบอกขอความร่วมมือจากชาวชุมชน หรือกระทำการกิจกรรมต่าง ๆ ในนามของชาวชุมชน ในสมัยก่อนไม่ว่าจะเป็นงานประจำปี งานประเพณีตลอดจนเทศกาลต่างๆที่มีการจัดงานฉลองในชุมชนมักเป็นงานใหญ่ที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานครึกครื้น อีกทั้งงานการกุศลต่าง ๆ ก็มีอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ชาวชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและรู้จักสนิทสนมกันเป็นอย่างดีแทบทุกครัวเรือน

เปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน ดูเหมือนว่าสภาพที่เป็นอยู่ของชุมชนบางลี้มีลักษณะแบบต่างคนต่าง อยู่มากกว่าในอดีต โดยจะสังเกตจากการจัดงานประจำปีต่าง ๆ ของชุมชน มีความร่วมมือร่วมใจ ของชาวชุมชนน้อยลงมาก และส่วนใหญ่เป็นงานที่เกิดจากคนต่างกลุ่มทางสังคมกัน เนื่องจาก ปัจจุบันมีกลุ่มทางสังคมก่อตั้งขึ้นมาเป็นกลุ่มย่อย ๆ หลายกลุ่ม ซึ่งก่อตั้งขึ้นจากหลายเงื่อนไขหลาย อย่าง ทั้งหน้าที่การงานอาชีพและความสนิทสนมกันเป็นการส่วนตัวระหว่างสมาชิก ดังนั้นบางคนจึง เป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ มากกว่า 1 กลุ่ม นอกจากนี้ยังพบลักษณะของการแข่งขันกันอยู่ระหว่าง กลุ่มด้วย

ทั้งนี้กลุ่มทางสังคมของชุมชนบางลี้ในปัจจุบัน อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) กลุ่มทาง เศรษฐกิจ 2) กลุ่มทางสังคม และ 3) กลุ่มทางการเมือง ซึ่งเป็นการแบ่งตามวัตถุประสงค์ในการรวม กลุ่มกันเป็นสำคัญ นอกจากนี้ในแต่ละกลุ่มใหญ่ ยังแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ อีกหลายกลุ่ม โดยแต่ละ กลุ่มย่อยก็จะมีแกนนำกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางและมีสมาชิกอีกจำนวนหนึ่ง

กลุ่มทางเศรษฐกิจ

เป็นกลุ่มคนในชุมชนที่รวมตัวกันด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมีทั้งกลุ่มที่ประกอบ อาชีพเดียวกัน และกลุ่มคนหลากหลายอาชีพแต่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางเศรษฐกิจ ประกอบ ด้วย

1) กลุ่มร้านค้า ที่มีการรวมกลุ่มกันชัดเจนที่สุด คือ ชมรมร้านขายยาแผนปัจจุบัน และชมรม ร้านขายทองรูปพรรณ สมาชิกของกลุ่มทั้งสองเป็นเจ้าของกิจการร้านค้าประเภทเดียวกันในตลาดบาง ลี้ แต่ละคนจึงมีสถานภาพเท่าเทียมกัน ลักษณะกลุ่มเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่มีการจัดรูปแบบโครงสร้างของ กลุ่มที่เป็นระบบ โดยร้านขายยามีจำนวน 5 ร้าน ส่วนร้านขายทองมีจำนวน 6 ร้าน การรวมกลุ่มของ ทั้งสองกลุ่มมีการกำหนดวันนัดพบปะกันเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการปรับข่าวสารในวงการธุรกิจ โดย สมาชิกจะพูดคุยกันถึงสถานการณ์ตลาดและความก้าวหน้าของผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลอดจนการให้คำ แนะนำปรึกษาหารือกันภายใน นอกจากนี้ในกลุ่มก็ยังมีกำหนดวันหยุดร้านร่วมกัน โดยร้านขายยา จะหยุดเดือนละ 1 วัน ซึ่งที่ผ่านมาจะเป็นวันเสาร์ที่ 1 ของทุกเดือน ส่วนร้านขายทองรูปพรรณกำหนด วันหยุดร่วมกันทุกวันอาทิตย์ ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการรวมตัวกันจึงเป็นไปเพื่อการสังสรรค์กระชับ ความสัมพันธ์กันในกลุ่มสมาชิกมากกว่าจะรวมกลุ่มเพื่อต่อรองเงื่อนไขหรือร่วมมือกันทางธุรกิจ ซึ่งการ รวมกลุ่มกันของร้านขายยาในชุมชนบางลี้ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนแต่อย่างใด เพราะ ทั้งทองรูปพรรณและยาแผนปัจจุบันในแต่ละกลุ่มจำหน่ายก็เป็นมีจำหน่ายกันอยู่ทั่วไปและราคาที่ขาย ก็อยู่ในเกณฑ์ปกติ

2) **กลุ่มแชร์** โดยปกติคนในชุมชนตลาดบางลี่มีวิธีการระดมเงินวิธีหนึ่งที่นิยมกันมาก คือ การเล่นเกมแชร์ ซึ่งมีทั้งแชร์รายวันวงเงินไม่มากนักของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยในตลาด และแชร์รายเดือนวงเงินรวมหลักล้านซึ่งลูกวงเป็นเจ้าของร้านค้าและกิจการระดับใหญ่ในตลาด ซึ่งเท่าแชร์ที่ต้องการใช้เงินก่อนจะเป็นผู้ริเริ่มชักชวนสมาชิกให้มาร่วมเล่น และทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรวบรวมเงินในแต่ละงวดจนครบ โดยตนเองจะได้เงินในงวดแรกจากสมาชิกวงโดยไม่ต้องเสียค่าดอกเบี้ย แต่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบตามเก็บรวบรวมเงินทุก ๆ งวดจากลูกวงจนครบ เพื่อมอบให้กับผู้ที่เปียได้ คือผู้ที่ให้ดอกเบี้ยในงวดนั้นสูงที่สุด ซึ่งหากมีสมาชิกคนใดปิดพลิวไม่ยอมจ่ายเงินเท่าแชร์ก็จะต้องรับผิดชอบตามทวงหรืออาจถึงกับต้องออกเงินแทนก็มีบ่อย และก็มีหลายกรณีที่ทำแชร์เป็นผู้ที่เบียดเบียนลูกวงเสียเอง

วงแชร์ที่จะหยิบยกมากล่าวถึงในที่นี้ ก็คือ วงแชร์ที่มี นายชัต เป็นหัวแชร์ เนื่องจากลูกวงล้วนแต่เป็นเจ้าของกิจการรายใหญ่ในตลาดบางลี่ทั้งสิ้น และยังมีความสัมพันธ์กันในฐานะเครือญาติที่เกี่ยวข้องกันอยู่หลายคน เช่น นายชัต, แม่ นายชัตซึ่งเป็นเจ้าของกิจการค้าข้าว, พี่สาวนายชัตซึ่งสามีเป็นนายกสโมสรโรตารีคนปัจจุบัน (พ.ศ.2541) และเป็นเจ้าของกิจการค้าข้าว ปุ๋ยและยาสำหรับนาข้าวรายใหญ่, พี่สาวของภรรยา นายชัตซึ่งเป็นเจ้าของโรงสีข้าวรายใหญ่, นายเล็กซึ่งเป็นเจ้าของกิจการขายส่งรายใหญ่ในตลาดบางลี่และมีความเกี่ยวพันฉันท์ญาติในฐานะที่ภรรยาเป็นเกี่ยวดองกับภรรยาของนายชัต เป็นต้น

แชร์วงนี้เริ่มต้นจากการที่นายชัตต้องการเงินมาลงทุนในกิจการค้าข้าวของตน จึงได้ไปชักชวนญาติของตนและคนชอบพอกันที่มีฐานะในชุมชนมาร่วมเล่น ในครั้งแรกชักชวนได้ 20 คน ลงเงินมือละ 30,000 บาท แต่มีเงื่อนไขอยู่ว่ามือแรกซึ่งนายชัตในฐานะหัวแชร์จะเป็นผู้ได้เงินไป โดยลูกแชร์ทุกคนต้องลงมือละ 50,000 บาท ซึ่งถือว่าเงิน 20,000 บาทที่ทุกคนจ่ายเพิ่มขึ้นมานั้นคือเงินยืมที่นายชัตจะคืนให้ทีละคนสมทบกับเงินแชร์ในแต่ละเดือนโดยไม่มีดอกเบี้ย แต่นายชัตจะตอบแทนให้แก่ลูกวงด้วยการเป็นเจ้าของเลี้ยงอาหารในแต่ละเดือนที่จะทำการเปียแชร์ ซึ่งถือว่าเป็นงานเลี้ยงสังสรรค์ของวงแชร์ไปในตัว เท่ากับว่าหัวแชร์ได้เงินงวดแรกไปทั้งสิ้น 950,000 บาท ส่วนในเดือนต่อ ๆ ไป ใครที่ให้ดอกเบี้ยสูงที่สุดจะเป็นผู้เปียได้ จะได้เงิน 570,000 บาท รวมเงินที่เท่ายืมอีก 20,000 บาท เป็นเงิน 590,000 บาท และต้องส่งต้นพร้อมดอกในเดือนต่อไป ซึ่งกว่าจะครบทั้งวงก็ใช้เวลาเกือบ 2 ปี

ผ่านไป 2 ปี แชร์วงแรกผ่านไป นายชัตก็ขึ้นแชร์วงใหม่ โดยชักชวนสมาชิกรายเดิม ๆ แต่เพิ่มจำนวนขึ้นมาเป็น 24 มือ แชร์วงใหม่นี้เพิ่มวงเงินสูงขึ้น โดยมือแรกที่จะเป็นของหัวแชร์ลูกวงต้องลงเงินรายละ 60,000 บาท ทำให้นายชัตได้เงินไปลงทุนในโรงสีข้าวแห่งใหม่ของตนถึง 1,380,000 บาท โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย ในเดือนต่อ ๆ ไป ลูกวงจะลงเงินรายละ 40,000 ซึ่งลูกวงที่เปียได้จะได้เงิน

รวม 920,000 บาท รวมเงินยืมที่นายชัชจะคืนให้อีก 20,000 บาททุกเดือนอันเป็นลักษณะเดียวกับ แชรวิงก่อน

รูปแบบการเล่นแชร์วิงนี้จึงค่อนข้างแปลกไปจากแชร์วิงอื่น ๆ โดยเรียกกันว่าเป็น แชร์มิตรภาพ เพราะประการแรกลูกวงทั้งหมดรู้จักสนิทสนมกัน ประการต่อมาถือว่าการช่วยเท่าแชร์ซึ่งเป็นเสมือนลูกหลานให้มีเงินลงทุนในกิจการของตน และจะมีการเลี้ยงสังสรรค์กันทุกเดือนในวันเปียแชร์ และสุดท้ายที่น่าสนใจก็คือลูกวงส่วนใหญ่มีกิจการมั่นคง จึงเกิดปรากฏการณ์ไม่ยอมเปียแต่รอกินดอกเปียในแต่ละเดือน ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจเพราะถือว่าคนที่กินมือบ๊วยคือคนที่ไม่เดือดร้อนเรื่องเงินทอง

อย่างไรก็ตาม ในบรรดาลูกวงทั้งหมดของแชร์นายชัชนี้จะมีผู้ที่เดือดร้อนเรื่องเงินทองอยู่บ้าง แต่ได้รับชักชวนให้เล่นเพราะเป็นคนสนิทสนมคุ้นเคยหรือมีความนับถือกันอยู่ ซึ่งพวกนี้ถือว่ามีโอกาสดีส่วนใหญ่ก็จะรีบเปียแต่ก็ไม่ถึงกับต้องแย่งชิงกัน จึงได้เงินก่อนมาใช้โดยเสียดอกเปียไม่แพงนัก และลูกวงคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะลงเงินทุกเดือน โดยที่ผ่านมาก็ไม่เคยมีการบิดพลิ้วแต่อย่างใด เนื่องจากแชร์วิงนี้ประกอบขึ้นด้วยสายสัมพันธ์เครือญาติที่ซอันทักกันไปมาหลายชั้น จึงถือเป็นความร่วมมือและช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

กลุ่มทางสังคม

เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำกิจกรรมทางสังคมเป็นสำคัญ แต่ละกลุ่มมีจำนวนสมาชิกมากและมีอาชีพแตกต่างกันหลากหลาย โดยมีแกนนำกลุ่มที่ชัดเจน และมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันในหมู่สมาชิก

กลุ่มทางสังคมของชุมชนตลาดบางลี่มีจุดเริ่มต้นมาเนิ่นนาน แต่ยังไม่มีการรวมตัวจัดเป็นโครงสร้างของกลุ่มที่ชัดเจน โดยเมื่อชุมชนขยายตัวใหญ่ขึ้นจากยุคก่อตั้ง ชาวตลาดบางลี่ก็มีการรวมตัวกันเพื่อช่วยกันจัดงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เช่น งานกินเจ จะมีการตั้งคณะกรรมการโรงเจขึ้นมาชุดหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นฝ่ายจัดการงานต่าง ๆ ในระหว่างเทศกาลกินเจ งานจิวประเพณี ก็มีการตั้งกรรมการขึ้นมาอีกชุดหนึ่งเป็นฝ่ายดำเนินการเกี่ยวกับงานจิว โดยในวันตรุษจีนทุกปีก็จะมีการเชิดสิงโตอวยพรปีใหม่ให้กับชาวบ้านร้านตลาดทำให้ได้รับเงินบริจาคจำนวนหนึ่ง ทางกลุ่มเชิดสิงโตก็นำมามอบให้เป็นเงินกองกลางของชุมชนสำหรับใช้จ่ายในงานจิว เป็นต้น ซึ่งการตั้งกรรมการในยุคนั้นใช้วิธีการให้ชาวชุมชนเสนอตัวเข้ามาทำงาน แต่จะมีกลุ่มแกนประจำ 5-6 คนที่เป็นเสมือนคณะทำงานของชุมชนในทุกงาน ซึ่งจำนวนนี้มีทั้งผู้อาวุโสที่เป็นที่นับถือของคนในชุมชนและคนรุ่นใหม่ที่ได้รับมอบหมายในเรื่องการทำงาน นอกจากนี้กิจกรรมของกลุ่มทางสังคมของชาวตลาดบางลี่ในยุคก่อนยังออกมาใน

รูปของการรวมตัวเพื่อสังคมอีกด้วย เช่น การจัดแสดงดนตรีของวงดนตรี"บางลีบอย" ของกลุ่มหนุ่มสาวบางลีบเมื่อยุค 30 กว่าปีก่อน เพื่อรับบริจาคเงินสมทบกับทางการกรณียาพิพาทกับเขมรเรื่องเขาพระวิหาร เป็นต้น

ต่อมาในราวปี พ.ศ.2515 จึงได้เกิดแนวความคิดขึ้นมาในกลุ่มแกนจัดงานประเพณีของชุมชนว่าน่าจะมีการจัดตั้งกลุ่มให้เป็นเรื่องเป็นราว เพื่อที่จะได้มีคณะทำงานให้กับชุมชนเป็นกลุ่มที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งนอกจากงานประเพณีต่าง ๆ แล้วการทำงานของกลุ่มดังกล่าวก็จะสามารถวางขอบข่ายของงานไปถึงงานเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ ด้วย แนวความคิดดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากชาวบ้านในชุมชน โดยเฉพาะบรรดาพ่อบ้านของแต่ละครอบครัวซึ่งพร้อมที่จะร่วมทำงานเพื่อชุมชน จึงได้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มแบบหลวม ๆ ขึ้น และมีการไปเชิญผู้อาวุโสที่ชาวบ้านเคารพนับถือมาเป็นกรรมการกลุ่ม แต่ก็ยังไม่มีการจัดโครงสร้างของกลุ่มที่ชัดเจน

งานแรกของกลุ่มก็คือ การจัดตั้งห้องสมุดประชาชนของชุมชน โดยกลุ่มได้ช่วยกันออกเดินเรียไรเงินจากชาวบ้านในชุมชนเพื่อใช้ในการจัดตกแต่งสถานที่โดยในช่วงแรกใช้ห้องว่างที่อยู่ชั้นบนของตลาดท่ารถเดิมเป็นห้องสมุด และได้ติดต่อขอบริจาคหนังสือจากที่ต่าง ๆ ซึ่งก็ได้รับความร่วมเป็นอย่างดี เมื่องานแรกผ่านไปด้วยความสำเร็จจึงเป็นการกระชับความสามัคคีในกลุ่มมากขึ้น ในระยะนั้นเมื่อมีกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ เช่น งานศพ งานทำบุญประเพณี งานวัด ฯลฯ ทางกลุ่มก็รวมตัวกันไปช่วยงานในนามกลุ่มกรรมห้องสมุดประชาชนตลาดบางลีบ ซึ่งการไปช่วยงานทุกครั้งเจ้าภาพก็จะบริจาคเงินให้กับกลุ่มเพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆซึ่งก็คืองานเพื่อพัฒนาชุมชน ต่อไป ดังนั้นเมื่อผ่านไประยะหนึ่งทางกลุ่มจึงมีเงินกองกลางจำนวนมากขึ้น เงินก้อนนี้ภายหลังถูกนำไปใช้บูรณะปฏิสังขรณ์ศาลเจ้าและโรงเจซึ่งถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนในชุมชน โดยได้เงินบริจาคจากชาวบ้านทั่วไปเข้ามาสมทบ

ในราวปี 2518 เป็นช่วงที่ ส.ส.ในพื้นที่ คือ นายทองหยด จิตตะวีระ ซึ่งถือเป็นนักการเมืองที่เกิดจากชุมชนบางลีบ ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้เชิญ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมซึ่งในเวลานั้นกำลังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาเยือนชุมชนตลาดบางลีบ และได้มีการลงนามเยี่ยมเยียนห้องสมุดประชาชนของชุมชน ผลจากการนั้นทำให้กลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนตลาดบางลีบมีความคึกคักเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น จนถึงกับมีการประชุมเพื่อจัดโครงสร้างของกลุ่มให้ชัดเจนขึ้น เพื่อจะได้ทำงานเพื่อชุมชนได้มากขึ้น

โครงสร้างของกลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนตลาดบางลีบในระยะนั้น มีการเลือกตั้งประธานกรรมการขึ้นมา 1 คน ซึ่งผู้ได้รับเลือก คือ นายกิมแห้ว แซ่ว่อง ผู้ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านและเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไปในชุมชน ส่วนรองประธานมี 1 คน เช่นกัน คือ นายโชติ ชำนาญพงศ์ เป็นผู้

กว้างขวางและมีบารมีมากอีกคนหนึ่ง ด้วยในอดีตเคยช่วยเหลือชาวบ้านมาโดยตลอด นอกจากนี้ก็มีการตั้งกรรมการอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งคนกลุ่มนี้คือคนที่ทำงานให้กับชุมชนมาโดยตลอดและมีฐานะอยู่ในระดับปานกลาง-ดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ทำให้เชื่อมั่นว่าจะทำงานเพื่อชุมชนได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ประธานฯ รองประธานฯ และกรรมการทั่วไปแล้ว ในกลุ่มยังแบ่งฝ่ายต่าง ๆ ออกเป็น 5 ฝ่าย แต่ละฝ่ายมีกรรมการหรือผู้จัดการประจำ ได้แก่

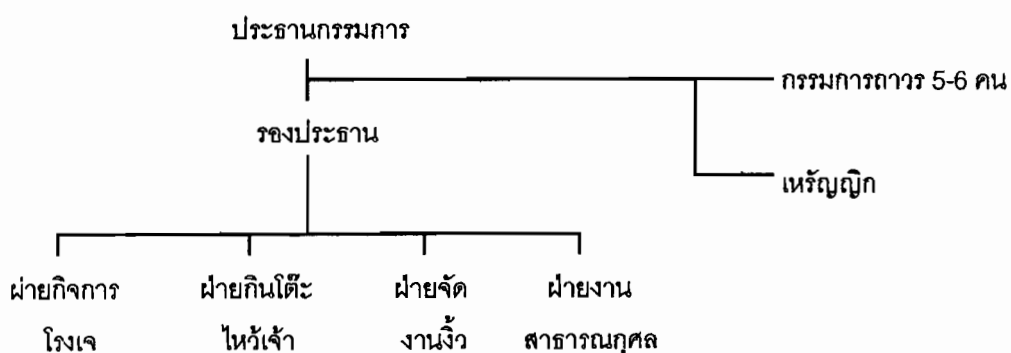
1) ฝ่ายสาธารณกุศล คือ นายวิจารณ์ หน้าที่คือรับเรื่องที่ชาวบ้านในชุมชนเข้ามาแจ้งว่ามีการให้กรรมการห้องสมุดประชาชนช่วยเหลือ แล้วจึงแจ้งต่อไปบรรดากรรมการทราบเพื่อที่จะมาร่วมงาน นอกจากนี้นายวิจารณ์ยังเป็นผู้ถือบัญชีของคณะกรรมการมาโดยตลอดอีกด้วย

2) ฝ่ายโรงเรียนผู้จัดการโรงเรียน 1 คน คือ นายฮก ซึ่งต่อมาเกิดความขัดแย้งกับกรรมการผู้อื่นจึงเปลี่ยนมาเป็นนายสวัสดิ์ ทำหน้าที่จัดการดูแลกิจการเกี่ยวกับโรงเรียนเสงด้ว

3) ฝ่ายกินโต๊ะไหว้เจ้าจัดที่ศาลเจ้าคลองมะดัน ซึ่งจัดปีละ 1 ครั้ง โดยมีคณะกรรมการขึ้นมาทำงาน

4) ฝ่ายจัดงานจิว จะมีการเลือกกรรมการขึ้นมาทำงานเช่นกัน แต่ปีละ 2 ชุด ชุดหนึ่งจัดงานจิวตรุษจีน และอีกชุดจัดงานจิวประเพณีบูชาเจ้า สองฝ่ายหลังนี้กรรมการมาจากการคัดเลือกขึ้นมาจากชาวบ้านในชุมชน เรียกว่า “เถ้านั่ง” จำนวน 10 คนซึ่งเลือกโดยกรรมการห้องสมุดประชาชน

แผนภาพที่ 11 แสดงโครงสร้างกลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนตลาดบางลี่

การเลือกเด็กรั้ง 10 คน ใช้วิธีการเดียวกันมาตลอด ก็คือ กรรมการห้องสมุดประชาชนจะมีบัญชีรายชื่อชาวบ้านอยู่ 1 ชุด ซึ่งมีทั้งเจ้าของบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในตลาดและบางคนที่ไม่มีบ้านเรือนอยู่นอกชุมชนแต่เข้ามาช่วยมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ของชุมชนตลาดบางที่อยู่เป็นประจำ โดยเด็กรั้งชุดที่กำลังทำงานปีนี้อยู่จะเป็นผู้ทำรายชื่อเด็กรั้งชุดทำงานปีหน้าขึ้นมาจากบัญชีรายชื่อที่มีอยู่ โดยคัดจากบุคคลที่ไม่ได้ถูกเลือกมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 2 ปีแล้วจำนวน 40 คนแบ่งออกเป็น 4 ชุด ๆ ละ 10 คน แต่ละชุดพิจารณาจากหลักเกณฑ์หลายประการ เช่น คนฐานะดี 1-2 คน คนทำงานเก่ง 1-2 คน คนคล่องงานติดต่อ 1-2 คน คนเก่งทางหนังสือ 1 คน ที่เหลือคละกันไปทั้งที่ทำงานแข็งและไม่แข็ง เพื่อจะได้ช่วยสอนงานกันไปในตัว และที่สำคัญในทีม 10 คนต้องสามารถทำงานร่วมกันได้ กล่าวคือไม่มีปัญหาส่วนตัวระหว่างกันซึ่งโดยมากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนก็จะเป็นที่รู้กันทั่วไป การคัดเลือกทีมเด็กรั้งก็ต้องพิจารณาตรงจุดนี้ด้วย

เมื่อได้รายชื่อเด็กรั้ง 4 ชุดแล้ว ก็จะเขียนใส่กระดาษชุดละ 1 แผ่น แล้วนำกระดาษทั้ง 4 แผ่น นั้นมาใส่ลงในกระบอกรัด เพื่อเสี่ยงทายเลือกชุดที่จะทำงานขึ้นมาเพียงชุดเดียว โดยให้นายกิมแหย ผู้เป็นประธานกรรมการจะให้ตะเกียบคีบรายชื่อขึ้นมา แล้วนำรายชื่อเด็กรั้งชุดนั้นไปทำพิธี "บ๊วะปวย" คือให้ "เจ้า" ให้ความเห็นชอบด้วยการเสี่ยงทาย โดยจะยังไม่อ่านรายชื่อก่อน วิธีการ"บ๊วะปวย" ใช้อุปกรณ์เสี่ยงทายของจีนเป็นไม้ 2 ชิ้น รูปร่างเหมือนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ 2 ซีกประกบกัน สมัยก่อนทำจากเหง้าไผ่มาเกลารจนผิวเกลี้ยงกลมกลึง การเสี่ยงทายใช้วิธีโยนขึ้นไปหากไม้เสี่ยงทายออกมาหงาย 1 ซ้าง คว่า 1 ซ้าง เรียกว่า "เซ่งปวย" ถือว่า"เจ้า"พอใจ ก็ตกลงให้เด็กรั้งชุดนั้นเป็นทำงานในปีหน้า แต่ถ้า"เจ้า"ไม่พอใจก็เลือกใหม่จากรายชื่อกรรมการที่เหลืออีก 3 ชุดด้วยวิธีการเดียวกัน จนกว่า"เจ้า"จะพอใจ ซึ่งที่ผ่านมาไม่เคยมีเหตุการณ์ที่ "เจ้า" ไม่เลือกรายชื่อทั้ง 4 ชุดเลย แต่เป็นข้อตกลงของกรรมการร่วมกันว่าถ้าหากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นก็จะใช้รายชื่อทั้ง 4 ชุดที่"เจ้า"ปฏิเสธนั้นมาให้ประธานกรรมการเสี่ยงทายเลือกขึ้นมาอีกครั้งโดยครั้งนี้จะไม่ทำพิธี"บ๊วะปวย" เพราะถือว่าเป็นความตั้งใจของคนทำงาน

หน้าที่ของเด็กรั้งที่ถูกเลือกขึ้นมา 10 คน ก็คือ จัดงานงิ้ว ซึ่งแต่ละปีจะมี 2 ครั้ง คือ ในช่วงตรุษจีน และช่วงเดือน 4 ของจีนซึ่งถือเป็นประเพณีบูชาเจ้าของชุมชน โดยทั้งสองงานต่างก็เลือกเด็กรั้งเอง ดังนั้นแต่ละปีจะมีเด็กรั้งจัดงานงิ้ว 2 ชุด คืองานตรุษจีนซึ่งมีงิ้ว 4-5 คืน และงานบูชาเจ้ามีงิ้ว 8 คืน โดยใช้วิธีการเลือกอย่างเดียวกัน หน้าที่ของเด็กรั้งเริ่มตั้งแต่มาตกลงราคาว่าจ้างกับเจ้าของคณะงิ้วถึงการแสดงงิ้วในปีหน้าซึ่งพวกตนเป็นเด็กรั้งจัดการ และเมื่อถึงปีต่อไปก่อนวันมืงานก็จะเริ่มเรียไรเงินจากชาวบ้านในชุมชน เพื่อนำเงินไปซื้อของมาประมูลหาเงินเข้าศาลเจ้าโรงเจ โดยของที่มีการประมูลมักเป็นสิ่งของหรือขนมผลไม้ที่มีความหมายทางมงคลของจีน เช่น สิงโตคู่ โคมไฟของจีน ตุ๊กตากระเบื้อง

รูปฮกกลกซิว ชนมเปี้ยะ เหล้าจีน เหล้าฝรั่ง เป็นต้น โดยในแต่ละรายการมักแถมล็อตเตอรี่ 1-2 คู่ ด้วย ซึ่งล็อตเตอรี่เหล่านี้ส่วนใหญ่ซื้อจากพ่อค้ารายหนึ่งซึ่งเป็นกรรมการถาวรอยู่ในคณะกรรมการห้องสมุด นอกจากนั้นในวันงานมักจัดให้มีขบวนแห่เจ้า ซึ่งเจ้านั้นก็ทำหน้าบอกกล่าวไปทุกบ้าน เพื่อที่แต่ละบ้านจะออกมาไหว้เจ้า จนกระทั่งงานวันสุดท้ายเจ้านั้นก็ขุดปัจจุบันจะทำรายชื่อเจ้าที่ปีต่อไป 4 ชุดขึ้นมาให้"เจ้า"เลือก และเมื่องานสิ้นสุดก็ถือว่าหน้าที่เจ้าเสร็จสิ้นไปด้วย

ลักษณะของกลุ่มทางสังคมของชุมชนบางลี่และบทบาทหน้าที่ที่มีความต่อเนื่องดังกล่าวมาโดยตลอด จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังคงรูปแบบเดิมไว้ ทว่าขณะเดียวกันก็ได้เกิดกลุ่มทางสังคมกลุ่มใหม่ขึ้นมาหลายกลุ่มซึ่งมีสาเหตุจากการแทรกแซงของการเมืองในท้องถิ่น ทำให้มีการแตกแยกกันภายในกลุ่มทางสังคมเดิม

จนปัจจุบันได้เกิดมีกลุ่มทางสังคมในชุมชนบางลี่ทั้งหมด 4 กลุ่ม หลัก ๆ ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนตลาดบางลี่ ถือว่าเป็นกลุ่มทางสังคมที่เป็นตัวแทนของชาวชุมชนทั้งหมดมาแต่ยุคแรก ซึ่งแม้ว่าสมาชิกส่วนหนึ่งจะเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมใหม่ ๆ แต่เมื่อถึงคราวจัดกิจกรรมการจัดงานประเพณีทุกคนก็ยังเข้ามาร่วมทำงานเช่นเดิม โดยโครงสร้างของคณะกรรมการชุดเดิมก็ยังคงอยู่ โดยไม่มีการเลือกตั้งมาเป็นเวลา 10 ปีแล้ว เนื่องจากก่อนหน้านี้เคยมีการเลือกตั้งไป 2 ครั้งก็ยังคงได้คณะกรรมการชุดเดิมมาตลอด จะมีเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลบ้างก็คือตำแหน่งเหรียญกษาปณ์ของคณะกรรมการ เนื่องจากมีหน้าที่เป็นผู้ถือเงินของส่วนรวมจึงไม่มีใครต้องการรับผิดชอบมากนัก ส่วนบัญชีของคณะกรรมการยังคงเป็นนายวิจารณ์ดูแลมาโดยตลอด

การที่กลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนมาความต่อเนื่องมาโดยตลอด อาจเนื่องด้วยเหตุผลหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ 1) กลุ่มเกิดขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือกิจกรรมในชุมชนและได้มีบทบาทอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จนถือได้ว่าเป็นตัวแทนในการจัดงานประเพณีของชุมชน 2) กรรมการและผู้ที่ทำงานให้กลุ่มมาจากคนในชุมชนเอง และทุกบ้านสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอย่างเต็มที่ 3) กิจกรรมของกลุ่มคืองานประเพณีและงานการกุศลต่าง ๆ ของชุมชน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านทั่วไปสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ 4) คณะกรรมการของกลุ่มและกรรมการถาวรเป็นบุคคลที่มีบทบาทในชุมชนมาโดยตลอดจนทำให้คนในชุมชนยอมรับและเชื่อถือ ซึ่งส่งผลทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งตามไปด้วย

แม้ว่าในระยะหลังจะมีสมาชิกหรือกรรมการบางคนออกไปมีบทบาทในฐานะสมาชิกของกลุ่มอื่น แต่ปัจจุบันทั้ง 4 ประการที่กล่าวข้างต้นนี้ก็ยังคงอยู่ ทำให้กลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนตลาดบางลี่ยังคงมีบทบาทในชุมชนสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้

2) กลุ่มโรตารีสองพี่น้อง เพิ่งเกิดขึ้นมาในปี พ.ศ.2538 โดยมีตัวอย่างมาจากกลุ่มโรตารีจังหวัดสุพรรณบุรี โดยกลุ่มพ่อค้าของตลาดบางลี่ได้รวมกลุ่มกันจดทะเบียนจัดตั้ง มี นายสวัสดิ์ เป็นนายกฯ ก่อตั้งและเป็นแกนนำในการชักชวนบรรดาพ่อค้าในตลาดบางลี่ รวมทั้งข้าราชการและนักธุรกิจนายธนาคารที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนตลาดบางลี่ให้เข้ามาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม วัตถุประสงค์ของกลุ่มโรตารียึดหลักสากล เหมือนกลุ่มโรตารีทั่วไป แต่สมาชิกภาพมีการสิ้นสุดได้เมื่อสมาชิกกระทำการผิดกฎ เช่น ขาดประชุมเกินกว่า 2 ครั้งเป็นต้น แต่ก็สามารถสมัครเข้ามาใหม่ได้อีก ทำให้จำนวนสมาชิกไม่แน่นอน แต่ก็ยังมีบุคคลที่เป็นแกนนำอยู่กลุ่มหนึ่งซึ่งล้วนมีความสนิทสนมกันเป็นพิเศษกับนายสวัสดิ์ ส่วนสมาชิกคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เช่น เจ้าของกิจการค้าข้าว เจ้าของโรงสีข้าวขนาดใหญ่ เจ้าของร้านค้าในตลาด เป็นต้น ส่วนหนึ่งเป็นพวกที่ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มกรรมการห้องสมุด และมักไม่ค่อยออกงานสังคมในชุมชนมากนัก ซึ่งในการเข้ากลุ่มโรตารีถือว่าเป็นการพบปะสังสรรค์และทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในแนวทางของกลุ่มร่วมกับเพื่อนสมาชิกซึ่งล้วนแต่เป็นคนมีฐานะระดับเดียวกัน โดยส่วนใหญ่กิจกรรมของกลุ่มมักเป็นในรูปของการพบปะสังสรรค์ มีงานกินเลี้ยงร้องเพลงเต้นรำซึ่งเป็นรูปแบบวัฒนธรรมใหม่ที่เพิ่งเข้ามาในชุมชนตลาดบางลี่ ส่วนกิจกรรมทางบำเพ็ญประโยชน์ก็จะเน้นการไปร่วมงานสังคมระดับอำเภอหรือจังหวัด รวมทั้งการบริจาคเงินและสิ่งของในนามกลุ่มโรตารี

ปัจจุบันกลุ่มโรตารีมีบทบาททางการเมืองในท้องถิ่นค่อนข้างมาก เนื่องจากมีนายธาดา นายกเทศมนตรีเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย นอกจากนี้สมาชิกคนอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค่านักธุรกิจในชุมชนก็ให้การสนับสนุนนายธาดา

3) กลุ่มแม่บ้านเทศบาล เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับกลุ่มโรตารี เกิดจากก่อตั้งของนางกานดา ในฐานะสตรีหมายเลขหนึ่งของเทศบาล โดยนางกานดาเป็นภรรยาของนายธาดา นายกเทศมนตรีคนปัจจุบัน การรวมกลุ่มใช้วิธีการรวบรวมสมาชิกซึ่งเป็นสตรีในชุมชนโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวต่อกันอยู่แล้ว เช่น เพื่อนสนิท, ลูกน้องที่เป็นฐานเสียงให้กับนายธาดา, พนักงานเทศบาลที่นายธาดาช่วยเหลือให้เข้าทำงาน รวมทั้งสมาชิกสภาเทศบาลทีมเดียวกับนายธาดา เป็นต้น กลุ่มนี้ไม่มีโครงสร้างของกลุ่มที่ชัดเจน มีเพียงนางกานดาเป็นประธานกลุ่ม ที่เหลือเป็นสมาชิกที่ยึดโยงกันอยู่ด้วยระบบความสัมพันธ์ส่วนตัว ส่วนวัตถุประสงค์ของกลุ่มก็เพื่อร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในนามกลุ่มแม่บ้านเทศบาล ซึ่งในที่สุดแล้วภาพลักษณ์ที่ดีก็จะย้อนกลับไปตกที่ตัวนายธาดาซึ่งเป็นนายกเทศมนตรี

4) กลุ่มสตรีโรงเจฮกเฮงตัว เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับการเกิดกลุ่มโรตารีและกลุ่มแม่บ้านเทศบาล แต่ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อทำงานการกุศลและกิจกรรมของท้องถิ่นในนามกลุ่มสตรีฮกเฮงตัว

โดยดำเนินการตามแนวทางเดิมของกรรมการห้องสมุด แต่ด้วยเหตุที่กรรมการห้องสมุดเป็นผู้ชายทั้งหมด ทำให้บทบาทของผู้หญิงในงานประเพณีของชุมชนถูกแอบซ่อนไว้อยู่เบื้องหลังผลงานของกรรมการซึ่งเป็นผู้ชาย ทั้งที่ในความเป็นจริงกลุ่มผู้หญิงในชุมชนมีบทบาทมากพอสมควรโดยเฉพาะการจัดชบวนแห่ในงานประเพณีต่าง ๆ แต่ที่ผ่านมากลุ่มสตรีไม่ได้ออกมาแสดงตัวด้วยกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการนำของกลุ่มกรรมการห้องสมุดนั้นเป็นที่เข้าใจร่วมกันว่าเป็นกิจกรรมของชุมชน แต่ในภายหลังเมื่อมีการก่อตั้งกลุ่มใหม่ ๆ ขึ้น ทำให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเช่นเมื่อก่อน บรรดาสตรีในชุมชนกลุ่มหนึ่งจึงได้รวมตัวกันและวางแนวทางของกลุ่มว่าจะทำงานสาธารณประโยชน์ในนามของลูกศิษย์โรงเรียนและผู้ที่มีความศรัทธาใน"ฮุกใจ้ว" ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำโรงเรียน และได้ใช้ชื่อของโรงเรียนมาตั้งเป็นชื่อกลุ่ม โดยในกลุ่มทุกคนมีความเท่าเทียมกันในบทบาทและสถานภาพ ไม่มีตำแหน่งประธานฯ แต่เมื่อมีออกงานสังคม เช่น งานแต่งงาน งานเคาเพคพ ฯลฯ ทั้งหมดจะไปร่วมงานพร้อม ๆ กันในนามของกลุ่ม

ที่ผ่านมากลุ่มสตรีฮุกใจ้วถือว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากในชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ 1) สมาชิกทุกคนเป็นคนในชุมชน และรู้จักกันเป็นอย่างดี มีความสนิทสนมกันเป็นการส่วนตัว โดยส่วนใหญ่เป็นเพื่อนกันมาเป็นเวลานาน 2) เป็นกลุ่มที่อยู่เบื้องหลังการทำงานเพื่อชุมชนของกลุ่มกรรมการห้องสมุดมาโดยตลอด 3) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นภรรยาของพ่อค้าใหญ่และมีบทบาทเป็นที่รู้จักกันดีในชุมชน

กลุ่มทางสังคมทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนแต่มีจุดเริ่มต้นเดียวกัน คือ กลุ่มกรรมการห้องสมุดที่ทำงานเพื่อชุมชนมาโดยตลอด แต่เมื่อมีเวลาผ่านไปสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองแบบที่เป็นอยู่เดิมก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้รูปแบบของกลุ่มทางสังคมกลุ่มเดิมไม่สามารถรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกไว้ได้ การเกิดขึ้นของกลุ่มทางสังคมกลุ่มใหม่ ๆ สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งแม้ว่าแต่ละกลุ่มจะมีความขัดแย้งกันอยู่บ้าง แต่กระนั้นก็ตามความเป็นชุมชนก็ยังคงมีแรงยึดโยงให้แต่ละกลุ่มไม่ถึงกับขัดแย้งกันรุนแรงจนส่งผลกระทบต่อประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชน

สิ่งที่น่าเป็นห่วงต่อไปก็คือ คนรุ่นเก่าซึ่งถือเป็นเรียวแรงหลักของชุมชนกำลังค่อย ๆ แก่ตัวและล้มตายไป หากหมดคนรุ่นนี้ไปกลุ่มทางสังคมแบบเก่าที่เคยมีประเพณีหรือค่านิยมเดิม ๆ เป็นแรงยึดเหนี่ยวไว้ก็อาจต้องล่มสลายไป เมื่อนั้นประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ของชุมชนก็จะหมดความหมายไป และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนก็คงจะรุนแรงกว่าในลักษณะที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

กลุ่มทางการเมือง

ในระบบการเมืองระดับท้องถิ่นของชุมชนตลาดบางลี่ อันได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลสองพี่น้อง (ส.ท.) และสภาจังหวัดสุพรรณบุรี (ส.จ.) มีการแบ่งฝักฝ่ายออกเป็นกลุ่มย่อยๆ อย่างชัดเจน ดังนี้

1) กลุ่มบางลี่พัฒนา เป็นกลุ่มการเมืองระดับเทศบาลกลุ่มแรกในชุมชน ก่อตั้งขึ้นในราวปีพ.ศ. 2523 โดยการนำของนายชาย ซึ่งเป็นคนเก่าแก่ในชุมชนและมีความกว้างขวางในท้องถิ่น นายชายเป็นคนที่มีความรู้มากทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยมีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่กระจายอยู่ตามหมู่บ้านรอบ ๆ และเคยประกอบอาชีพที่ต้องพบปะติดต่อกับผู้คนและส่วนราชการต่าง ๆ อยู่มาก เช่น เป็นผู้ริเริ่มรวมกลุ่มขอสัมปทานเดินรถประจำทางสายบางลี่-กรุงเทพฯ เป็นต้น ทางด้านสังคม นายชายเป็นประธานชมรมลูกเสือชาวบ้านอำเภอสองพี่น้องคนแรก และเคยเป็นวิทยากรฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านในระดับอำเภอ นอกจากนี้ก็ยังเป็นหัวหน้าคนสำคัญของ นายทองหยด จิตตวีระ มาโดยตลอดในฐานะที่เป็นคู่แข่งกัน จึงทำให้นายชายมีฐานมวลชนในมืออยู่มาก ประกอบกับอุปนิสัยส่วนตัวที่มีความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจเป็นนักเลง กล้าพูดกล้าทำ และตัดสินใจเฉียบขาด นายชายจึงได้รับความนับถือจากคนทั่วไป โดยเฉพาะกับคนยากจนที่มักมีเรื่องเดือดร้อนมาให้ช่วยเหลืออยู่เสมอ จนคนเหล่านี้หลายคนถึงกับเรียกนายชายว่า "เตี้ย" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความนับถือและจงรักภักดีต่อตัวนายชาย

การก่อตั้งกลุ่มบางลี่พัฒนา ขึ้นมาก็เพื่อลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ท. โดยได้เสนอนโยบายที่ชาวบ้านนิยมชมชอบ นั่นคือ การพัฒนาพื้นที่ของตลาดบางลี่ให้พ้นจากภาวะน้ำท่วมที่เกิดขึ้นทุกปีซึ่งชาวชุมชนตลาดบางลี่เห็นว่าเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชุมชน การเลือกตั้งในปี 2523 กลุ่มบางลี่พัฒนา จึงได้รับเลือกเข้ามายกทีม นายชายซึ่งเป็นหัวหน้าทีมจึงได้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี การทำงานสมัยแรกในปี พ.ศ.2523-2528 ผ่านไป กลุ่มบางลี่พัฒนาได้ทิ้งผลงานที่เป็นรูปธรรมไว้คือ ถมพื้นที่ตลาดบางลี่และยกระดับถนนในความดูแลรับผิดชอบของเทศบาลให้พ้นจากปัญหาน้ำท่วม

จนมาถึงการเลือกตั้งสมัยต่อมา นายชายตั้งใจที่จะไม่ลงสมัครอีก เนื่องจากเริ่มมีปัญหาขัดแย้งภายในกลุ่ม ทว่าได้มีกลุ่มการเมืองใหม่สมัครเข้ามาเป็นคู่แข่ง คือ กลุ่มก้าวหน้า ซึ่งเคยเป็น ส.จ. ในพื้นที่มาก่อน ทางลูกทีมของนายชายจึงไปขอร้องให้นายชายมาเป็นหัวหน้าทีมอีกเพราะกลัวว่าถ้าไม่มีนายชายร่วมทีมจะทำให้กลุ่มไม่ได้รับเลือกตั้ง นายชายจึงต้องลงสมัครรับเลือกตั้งอีกครั้ง ผลการเลือกตั้งในครั้งนี้อีกปรากฏว่า นายชายได้รับเลือกพร้อมกับลูกทีมอีกจำนวนหนึ่ง แต่หัวหน้ากลุ่มก้าวหน้า ซึ่งเป็นคู่แข่งก็ได้รับเลือกเข้ามาด้วยพร้อมลูกทีมอีกหนึ่งคน นายชายในฐานะหัวหน้าทีมที่ได้รับเลือกเข้ามามากกว่าจึงได้รับตำแหน่งนายกเทศมนตรีอีกครั้ง แต่ก็ดำรงตำแหน่งไม่ครบวาระเกิดปัญหาความ

ขัดแย้งในเรื่องการบริหารงานระหว่างนายชายกับลูกทีมบางคนขึ้น นายชายจึงประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมื่อเดือนสิงหาคม 2529 หลังจากนั้นนายธาดาซึ่งเป็นแกนนำกลุ่มที่ขัดแย้งกับนายชายได้รับเลือกให้เป็นนายกเทศมนตรี

เมื่อถึงคราวเลือกตั้งสมัยต่อมา นายชายได้ร่วมกับแกนนำกลุ่มก้าวหน้า ลงสมัครในนามกลุ่มบางสีพัฒนา แต่เกิดเหตุการณ์ฎกฤษฎณ์ต์ไล่ชนจนขาดเจ็บส่าห้สัก่อนวันเลือกตั้งเพียง 10 วัน ทำให้แผนงานเลือกตั้งต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินการได้ จึงพ่ายแพ้การเลือกตั้ง โดยได้รับเลือกเข้ามาเพียง 2 คน จาก 10 คน คือ นายชายได้คะแนนมาเป็นอันดับที่ 2 พ่ายนายธาดาซึ่งได้คะแนนอันดับที่ 1 ส่วนนายสว่าง แกนนำกลุ่มก้าวหน้า เป็นอีกคนที่ได้รับเลือกตั้งโดยได้คะแนนเป็นลำดับที่ 8 กลุ่มนายธาดาจึงมีอำนาจในการบริหารงานเทศบาลอย่างเต็มที่ ในสมัยต่อมานายชายก็ไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งอีก รวมทั้งหัวหน้ากลุ่มก้าวหน้าก็กลับไปลงสมัคร ส.จ.เช่นเดิม หลังจากนั้นเป็นต้นมาการเมืองในระดับเทศบาลจึงตกอยู่กับกลุ่มของนายธาดามาโดยตลอด

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันจะไม่มีกลุ่มบางสีพัฒนาแล้ว และนายชายก็ไม่ได้ลงไปยุ่งเกี่ยวในกิจกรรมของชุมชนที่มีเทศบาลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยอีก ประกอบกับสุขภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรงเหมือนก่อน ทำให้บทบาททางสังคมของนายชายในชุมชนลดลงไปอย่างมาก โดยคนในชุมชนส่วนหนึ่งไม่ให้ความนิยมนยกย่องเช่นก่อน ทว่าก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวนายชายอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มที่เคยได้รับการช่วยเหลือจากนายชายมาก่อนและยังคงมีความจงรักภักดีอย่างเหนียวแน่น และกลุ่มที่เคยมีความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนเก่าแก่และกลุ่มที่เป็นเครือญาติอีกจำนวนหนึ่ง

2) กลุ่มวานิชร่วมใจ คือกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่มีนายธาดาเป็นหัวหน้ากลุ่ม สมาชิกส่วนหนึ่งแยกตัวออกมาจากกลุ่มบางสีพัฒนา บางส่วนเป็นพ่อค้า นักธุรกิจในตลาดบางสี ที่รวมกลุ่มสนับสนุนนายธาดาด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เกื้อกูลกันอยู่ เช่น นายสวัสดิ์ เป็นต้น

จนปัจจุบัน กลุ่มวานิชร่วมใจสามารถครองตำแหน่งในสภาเทศบาลมาได้เป็นเวลานานกว่า 10 ปีแล้ว ด้วยเหตุผลหลายประการ คือ 1) ตัวนายธาดาซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีมีอำนาจเบ็ดเสร็จในเทศบาล กล่าวคิดสามารถครอบงำฝ่ายบริหารของเทศบาลได้ทั้งหมด นับแต่ปลัดเทศบาลลงมาจนถึงลูกจ้างประจำล้วนแต่เป็นคนของนายธาดาทั้งสิ้น 2) นายธาดาสามารถจับพ่อค้าและนักธุรกิจในชุมชนเข้ามาเป็นพันธมิตรของกลุ่มได้จำนวนมาก 3) มีการกระจายผลประโยชน์ในเครือข่ายผู้สนับสนุนเป็นอย่างดี ทั้งในช่วงเวลาปกติและในฤดูกาลเลือกตั้ง 4) ไม่มีคู่แข่งชั้น

3) กลุ่มตระกูลเดือนฉาย เป็นกลุ่มการเมืองที่เป็นฐานะคะแนนเสียงหลักในเขตอำเภอสองพี่น้องของพรรคชาติไทย โดยเริ่มมีบทบาททางการเมืองตั้งแต่นายบรรหาร ศิลปอาชา เริ่มลงเล่นการ

เมืองในจังหวัดสุพรรณบุรี สมาชิกในตระกูลเดือนฉายถึง 3 คน จึงถูกวางตัวให้ลงเล่นการเมืองระดับท้องถิ่น ในตำแหน่ง ส.จ. เขตอำเภอสองพี่น้อง เพื่อที่ว่าเสียงสนับสนุนจากท้องถิ่นก็จะได้เป็นฐานะเสียงให้กับนายบรรหารไปในเวลาเดียวกันด้วย ตระกูลเดือนฉายจัดว่าเป็นคหบดีของอำเภอสองพี่น้องตระกูลหนึ่ง โดยมีธุรกิจที่สำคัญหลายอย่าง และยังมีความสัมพันธ์กับนายบรรหาร ศิลปอาชา ทั้งในทางเศรษฐกิจและทางการเมือง โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เปรียบเสมือนเป็นญาติของนายบรรหาร เนื่องจากบุตรชายคนที่สามของครอบครัวได้แต่งงานกับหลานสาวของคุณหญิงแจ่มใส ศิลปอาชา ทำให้ระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ในบทที่ 3 นี้จะขอกล่าวถึงกลุ่มการเมืองในชุมชนบางลี่แต่เพียงเท่านั้น ส่วนในรายละเอียดของรูปแบบความสัมพันธ์ในแง่มุมของการเมืองของแต่ละกลุ่มจะกล่าวให้เห็นชัดเจนขึ้นในบทที่ 5 ซึ่งว่าด้วยเรื่องการสร้างและรักษาฐานการเมืองผูกขาดของนายบรรหาร ศิลปอาชาในพื้นที่ชุมชนตลาดบางลี่ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มการเมืองทุกกลุ่มที่กล่าวถึงข้างต้นล้วนแต่เป็นฐานคะแนนเสียงของนายบรรหารแทบทั้งสิ้น

บทที่ 4

ระบบเศรษฐกิจการค้า กับการก่อตัวของเครือข่ายทุนและนักธุรกิจในท้องถิ่น

ดังที่กล่าวมาข้างแล้วในบทก่อนๆ ว่าชุมชนบางลี่ก่อตัวขึ้นมาจากการเป็นชุมทางการค้าระหว่างชาวบ้านที่มาจากหมู่บ้านแถบพื้นที่ดอน กับหมู่บ้านริมน้ำ และมีพัฒนาการต่อเนื่องมาจนกลายเป็นชุมชนการค้าขนาดใหญ่ดังปัจจุบัน

ในบทนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบางลี่ในฐานะที่เป็นชุมชนการค้าเก่าแก่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจะพยายามชี้ให้เห็นถึงเครือข่ายทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ได้สร้างสมมา ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการฝังรากของระบบการเมืองแบบผูกขาดในพื้นที่ นอกจากนี้จะกล่าวถึงประเด็นสำคัญก็คือ เครือข่ายทางเศรษฐกิจของพ่อค้า-นักธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองและอำนาจการตัดสินใจในชุมชน

ภาพรวมของระบบเศรษฐกิจในชุมชนตลาดบางลี่

หากประมวลภาพประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดบางลี่ ตั้งแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบันออกมาอย่างเป็นระบบแล้ว จะสามารถจัดช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างกว้าง ๆ เป็น 3 ระยะ คือ

- ระยะที่ 1 ก่อน พ.ศ.2500 : ยุคแห่งความรุ่งเรืองของระบบการค้าริมน้ำ
- ระยะที่ 2 พ.ศ.2500-2520 : ยุคการขยายตัวของทุนออกนอกชุมชน
- ระยะที่ 3 พ.ศ.2521 ถึงปัจจุบัน : ยุคที่ธุรกิจ-กิจการในชุมชนเริ่มขยายตัว

ระยะที่ 1 ยุคแห่งความรุ่งเรืองของระบบการค้าริมน้ำ (ก่อน พ.ศ.2500)

ตลาดบางลี่ในยุคแรก ก่อตั้งมาจากชุมชนของเกวียนหน้าโรงเจ จนกระทั่งต่อมามีการก่อสร้างเป็นตลาดห้องแถวไม้บนที่ดินของกำนันผิน อุบลแก้ว ซึ่งถัดเข้ามาจากโรงเจ สำหรับให้คนจีนเช่าอยู่อาศัยและทำการค้า เรียกว่าตลาดเก่า ในช่วงเวลานั้นชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็วแต่ชาวจีนซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนไม่ได้สิทธิ์ในการซื้อที่ดิน จึงได้มีเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นคนไทยหลายรายทำการก่อสร้างอาคารร้านค้าให้เช่า เช่นนายเทียนเลี้ยง กรรณสูต ก่อสร้างตลาดกลางและตลาดสดในพื้นที่

ถัดเข้ามาจากตลาดเก่า ซึ่งต่อมานายเทียนเลี้ยงได้ขายต่อให้กับนายกุย หรือนายเจริญ พานิชชีวะก่อนที่เทศบาลตำบลสองพี่น้องจะซื้อต่อในสมัยที่นายทองหยด จิตตะวีระ เป็นนายกเทศมนตรี ถัดมาเป็นตลาดยายโปรง หรือตลาดท่าตานาค เจ้าของคือ นางโปรง-นายนาค สถาปิตานนท์ ผังตรงข้ามตลาดสดเป็นที่ดินของนายกุย หรือนายเจริญ พานิชชีวะ ได้ปลูกสร้างห้องแถวให้เช่า แต่ต่อมาเมื่อการค้าบางลี่ตกต่ำอยู่ยุคหนึ่งราว พ.ศ. 2500 นายกุยได้ประกาศขายในราคาห้องละ 9,900 บาท ซึ่งรายที่มีเงินทองก็ซื้อไว้เป็นของตนเอง ส่วนคนที่ไม่ม่เงินซื้อก็ต้องย้ายออกไปหาที่อยู่ใหม่ นอกจากนี้ก็ยังมีตลาดล้มหยุ่นและตลาดครูเฉลิม ซึ่งเป็นห้องแถวไม่ให้เช่าอยู่อีกฟากหนึ่งของตลาดด้วย โดยราคาค่าเช่าห้องในราวปีพ.ศ.2480ตกประมาณห้องละ150 บาท

หลังจากนั้นมาสภาพของตลาดไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนัก มีเพียงการเพิ่มจำนวนห้องแถวมากขึ้น เนื่องจากมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยบางพวกก็เพิ่งเดินทางมาจากเมืองจีน แต่บางพวกมาจากชุมชนรอบ ๆ เช่น ระหว่าง พ.ศ.2484 ถึง พ.ศ.2490 เศษ ๆ ซึ่งเป็นช่วงหลังของสงครามโลกครั้งที่สอง ความเป็นอยู่ของประชาชนลำบากยากเข็ญเกิดโจรผู้ร้ายที่เรียกว่า เสือ หลายก๊ก เช่น เสือดำ เสือใบ เสือฝ้าย เสือขาว และเสือมเหศวร เป็นต้น ซึ่งในระยะนี้มีชายหนุ่มวัยรุ่นนิยมเข้ามาเป็นสมัครพรรคพวกจำนวนมาก (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ 2532:164) จึงมีบรรดาชาวบ้านในหมู่บ้านรอบ ๆ ที่มีฐานะดีจำนวนหนึ่งพากันอพยพย้ายเข้ามาอยู่ในตลาดบางลี่ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนด้วยความหวาดกลัวอันตรายจากเสือเหล่านี้

การค้าในชุมชนขยายตัวรุ่งเรืองเต็มที่ ราว พ.ศ. 2475-2490 เครือข่ายการค้าของตลาดบางลี่กินวงกว้าง โดยในพื้นที่ตอนไปไกลถึงอำเภออุทุมพรและพื้นที่บางส่วนของจังหวัดกาญจนบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอมทพวน ส่วนหมู่บ้านตามแม่น้ำไปไกลถึงบ้านกุ่ม สุดเขตอำเภอสองพี่น้อง และข้ามไปถึงบางหมู่บ้านเขตอำเภอบางปลาม้า รวมทั้งหมู่บ้านริมน้ำต่าง ๆ ที่อยู่ถัดเข้าไปในคลองสองพี่น้องทางด้านตะวันออกกินเขตไปไกลถึงเขตอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยชาวบ้านจากหมู่บ้านดอนจะเดินทางมาทางบกนำสินค้ามาขายที่ตลาดบางลี่ที่ตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้อง ขณะที่ชาวบ้านอีกพวกหนึ่งที่อยูริมน้ำก็ใช้เรือเดินทางนำสินค้ามาขายกับคนดอนและซื้อสินค้าจากที่นี่กลับไปเช่นกัน โดยสินค้าที่ซื้อขายกันนอกจากจะมาจากหมู่บ้านต่างๆ แล้วยังมีสินค้าที่มาจากกรุงเทพฯ หรือชุมชนอื่นที่อยู่ห่างออกไปเข้ามาซื้อขายกันที่ตลาดบางลี่ด้วย

นางตาน ซึ่งทำการค้าอยู่ในตลาดบางลี่มานาน เล่าว่าตนเองมีลูกค้าประจำที่มาไกลถึง เขารักษ์ ดอนแสลบ หัวยกระเจา ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี โดยเดินทางมากันด้วยเกวียนซึ่งในตลาดบางลี่ยุคก่อนแต่ละวันมีเกวียนมาจอดทำการค้าขายเป็น 100-200 เล่มเกวียน โดยพ่อค้าแม่ค้าที่ทำการค้าขายกับพวกเกวียนต่างก็มีเทคนิคในการเรียกลูกค้าและรักษาลูกค้าของตน วิธีการที่นิยมทำก็คือ

หาข้าวปลาให้กินจนอิ่ม ซึ่งพวกเกวียนเหล่านี้ก็จะซื้อสินค้าทุกชนิดที่ต้องการในร้าน โดยไม่ออกไปซื้อที่ร้านอื่นเลยนอกจากว่าในร้านนี้จะไม่มีสินค้าที่ต้องการจริงๆ

การค้ากับเกวียนในยุคนี้ได้ออกให้เกิดอาชีพหลัก 2 อาชีพที่น่าสนใจ คือ การเป็นนายหน้าค้าขายกับเกวียน โดยคนพวกนี้จะคอยเกวียนมาจนถึงแล้วจะรีบออกไปรับ เพื่อถามพวกเกวียนว่าต้องการซื้อสินค้าอะไรก็จะจัดการมาให้ แล้วก็ส่งถ้วยเตี๋ยให้กินและให้นั่งรอจนกระทั่งซื้อสินค้าให้ได้ครบถ้วน โดยที่พวกเกวียนไม่ต้องไปหาซื้อเอง และทางฝ่ายนายหน้าหาซื้อของก็ได้กินค่าหัวคิวไป อีกอาชีพหนึ่งที่คล้าย ๆ กัน ก็คือ พวกนักเลงตีหัวเกวียน แต่กลับกันตรงที่พวกนี้มักเป็นผู้ขายเห็บมีดพร้าทำทางเอาเรื่อง ทุกเช้าจะไปดักพวกเกวียนที่นำสินค้าของป่าจำพวกเส้าไม้ ถ่านมาขายบริเวณท้ายตลาด โดยเข้าไปเจรจากับพวกเกวียนขอเป็นตัวแทนในการติดต่อขายเส้าหรือถ่านให้ ซึ่งด้วยทำทางดังนักเลงพวกชาวเกวียนไม่ยอมมีเรื่องก็ต้องตกลง แล้วจึงจดยการสินค้าที่นำมาขายให้กับพวกนี้เพื่อนำไปติดต่อกับช่องเส้าของถ่าน โดยข้างฝ่ายนักเลงก็จะได้ค่าหัวคิว และทางฝ่ายชาวเกวียนและพ่อค้าก็ได้ความสะดวกในการซื้อขายซึ่งไม่ต้องไปติดต่อกองเองให้เหนื่อยและอาจไม่ได้ราคาตามที่พอใจอีกด้วย โดยพวกชาวเกวียนเมื่อได้เงินมาก็มักจะซื้อข้าวของกลับบ้านจนหมดเงิน โดยไม่มีการถือเงินกลับไปเพราะนอกจากไม่ปลอดภัยแล้วยังไม่มีประโยชน์เท่ากับข้าวของ

สินค้าที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนในตลาดบางลี่ในยุคนี้จึงมีทั้งสินค้าที่มาจากกรุงเทพฯ จำพวกข้าวของเครื่องใช้ทันสมัยต่าง ๆ เช่น เครื่องกระป๋องจำพวกลับประรดกระป๋อง ผักกาดกระป๋อง หน่อไม้กระป๋อง รวมทั้งสุราต่างประเทศ พวกนี้ต้องสั่งมาจากต่างประเทศ โดยในยุคนี้คนในตระกูลตระกูลไชยบูลย์ซึ่งมาเริ่มทำการค้าที่ตลาดบางลี่เป็นเจ้าของร้าน นอกจากนี้ก็มีเรือของห้างต่าง ๆ เช่น ห้างใบชาจากกรุงเทพฯ ห้างผ้าดำจากนครไชยศรี เป็นต้น และผลิตผลทางการเกษตรที่ชาวบ้านเพาะปลูกเอง เช่น สับปะรด อ้อย มะม่วง พลู ตลอดจนของป่าที่มาจากถิ่นป่าถิ่นดงที่ห่างไกลออกไป ซึ่งต่างก็มีเทคนิคในการบรรทุกสินค้าเดินทางไกลมาซื้อขาย โดยพวกที่บรรทุกเส้ามาขายจะเอาเส้าเทียบไว้ที่ใดเกวียนแล้วมัดให้แน่น ส่วนข้างบนก็ใส่สัมภาระพวกกระบุงตะกร้าที่เตรียมมาใส่สินค้าที่จะซื้อกลับบ้าน ส่วนชาวบ้านในเขตอำเภออุทองในหน้าน้ำซึ่งสามารถเดินเรือไปได้ถึงมักจะบรรทุกของหนักและต้องระมัดระวังในการขนส่ง เช่น โอง โห เต่า เกลือ ใบจาก เป็นต้น ใส่เรือไปให้พอขายตลอดทั้งปี โดยสินค้าประเภทนี้จะไม่มีการขนย้ายในหน้าแล้งซึ่งต้องใช้เกวียนในการเดินทาง เพราะจะชำรุดเสียหายได้ง่าย

นอกจากการค้าที่เกิดขึ้นในตลาดบางลี่แล้ว ก็มีคนบางลี่บางส่วนออกไปค้าขายนอกชุมชน เช่น พวกที่ออกไปแลกข้าวตามหมู่บ้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนที่เพิ่งอพยพเข้ามาใหม่และพอเก็บเงินทองเป็นทุนรอนได้บ้างแล้ว ก็มักหาซื้อของกินของใช้ที่จำเป็น เช่น เกลือ กะปิ น้ำมัน ฯลฯ ไป

แลกข้าวจากชาวบ้าน แล้วนำมาเก็บสะสมไว้ในยุ้งฉางของตน นอกจากนี้ก็มีพ่อค้าแลกข้าวที่อยู่นอกชุมชนบางลำด้วย โดยพ่อค้านอกชุมชนเหล่านี้มักทำการเกษตรควบไปด้วย เช่น ปลูกผักแล้วดองใส่ไหไปแลกเปลี่ยนข้าว บ้างก็ปลูกไม้ผลไปแลก บ้างก็ทำอาหารการกินจำพวกก๋วยเตี๋ยวผัด หรือขนม ไปแลกเปลี่ยน โดยพวกที่อยู่หมู่บ้านตามดอนก็หาบกระบุงเดินไป ส่วนพวกอยู่ตามแม่น้ำก็พายเรือไป ข้าวที่ได้มาก็จะขายต่อให้กับพ่อค้าคนกลางตามท่าข้าวต่าง ๆ ในบางลำ สมัยนั้นพ่อค้าข้าวจากตลาดวัดนกอำเภอกู่ทอง ก็ยังต้องล่องเรือลงมาขายข้าวเปลือกที่บางลำ โดยข้าวเปลือก 1 ลำเรือขายได้ราคา 5-6 พันบาท

ในตลาดบางลำนี้มีท่าข้าวเปลือกหลายท่า แต่ละท่าจะมีเรือโยงสำหรับบรรทุกข้าวเปลือกที่รวบรวมซื้อไว้ไปขายที่กรุงเทพฯ ต่อมาจึงมีการตั้งโรงสีข้าวขึ้นในพื้นที่มากถึง 4 โรงตั้งอยู่ในระยะที่ไม่ห่างกันนัก แต่เป็นโรงสีขนาดเล็กรับจ้างสีข้าวให้กับรายย่อยมากกว่าจะเป็นสีข้าวสารส่งขายอย่างจริงจัง

ในยุคนั้นเริ่มมีการตกข้าวเกิดขึ้นแล้ว โดยพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้าน มักจะค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วย สินค้าจำพวกหัวหอม กระเทียม พริก เกลือ น้ำปลา มีทุกอย่าง ชาวบ้านต้องการอะไรก็เอาไปก่อนได้โดยไม่ต้องจ่ายเงิน เป็นการตกข้าวด้วยการให้เป็นของไปก่อนแต่บางครั้งชาวบ้านก็ขอยืมเงินด้วย และก็มีบางปีที่ชาวบ้านไม่มีข้าวจะกินก็มาเอาจากพ่อค้าคนกลางไป โดยของและเงินเหล่านี้ไม่ต้องมีการค้าประกัน ไม่ต้องเซ็นสัญญา ชาวบ้านเอาของไปเท่าไรก็จดไว้แล้วมาตีเป็นข้าวว่าควรจะเป็นเท่าไร ครั้นถึงเวลาเก็บเกี่ยวชาวบ้านก็จะตวงข้าวมาคืนให้ ไม่เคยมีการโกงกัน แต่ในบางปีที่น้ำล้นหรือได้ข้าวไม่พอที่จะชดใช้คืนให้ ชาวบ้านก็จะติดค้างไว้ก่อนโดยเสียดอกเบี้ยเป็นข้าวให้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เพราะในสมัยก่อนทำนาได้เพียงปีละครั้ง และผลผลิตก็ไม่ค่อยดีเพราะต้องอาศัยพึ่งพาธรรมชาติมาก ประกอบกับชาวบ้านไม่มีอาชีพอื่นแต่หาเลี้ยงชีพไปวันๆ ด้วยการจับกุ้งหาลปลา ตัดไม้บ้างหาของป่าบ้างมาขาย แต่ชีวิตก็เรียบง่ายไม่ทุกข์ร้อน โดยส่วนใหญ่ยังนิยมเล่นการพนัน กัดปลาตีไก่ อีกด้วย

ในยุคก่อน พ.ศ.2500 นี้ ในชุมชนบางลำมีผู้ที่ร่ำรวยเข้าชั้นเศรษฐีอยู่หลายราย ซึ่งแต่ละต่างก็มีแนวทางในการประกอบอาชีพของตน เช่นกรณีของ นางตาน ซึ่งเป็นคนจีนอพยพมาจากแผ่นดินใหญ่เข้ามาอยู่ในตลาดบางลำตั้งแต่อายุได้เพียง 2 ขวบ ต่อมาย้ายตามพ่อแม่บุญธรรมออกไปอยู่ที่หมู่บ้านหัวสะพาน ห่างจากตัวตลาดบางลำราว 5 กิโลเมตร โดยยึดอาชีพทำไร่ทำสวนปลูกสับปะรด มะม่วง พลู อ้อยแดง ฯลฯ ได้ผลผลิตก็จ้างเกวียนบรรทุกมาขายที่ตลาดบางลำ ขณะเดียวกันก็ทำนาดำไปด้วย ส่วนแม่บุญธรรมทำอาชีพแลกข้าว ทุกเช้าก็จะผัดก๋วยเตี๋ยว ทำขนม ทำอาหารแห้ง ผักดอง ฯลฯ ใส่กระบุงเดินหาบไปแลกเปลี่ยนข้าวเปลือกจากชาวบ้านตามหมู่บ้านรอบ ๆ ซึ่งห่างไกลจากตลาด เมื่อได้ข้าวมาก็เก็บใส่ยุ้งไว้ ส่วนหนึ่งสีกินเอง ที่เหลือรอให้พ่อค้าคนกลางมารับซื้อไปอีกต่อหนึ่ง

หลังจากแต่งงานนางตานก็ยังคงอยู่ที่หมู่บ้านหัวสะพาน จนในราวปี พ.ศ.2480 กว่า ก็ขายบ้านให้กับคนรู้จักและเตรียมจะเดินทางกลับเมืองจีน เนื่องจากถูกเสือบักป้ายจะเข้าปล้น ตอนนั้นที่ดินยังไม่มีราคาแพงวณนัก บ้าน 1 หลังพร้อมอยู่ข้างขนาดใหญ่บนที่ดิน 30 ไร่ขายได้เงินเพียง 300 บาท เมื่อขายบ้านเรียบร้อยทั้งครอบครัวก็เตรียมอพยพ ทว่ามีข่าวส่งมาจากเมืองจีนว่าญี่ปุ่นบุกจีน ความตั้งใจที่จะกลับบ้านเกิดจึงต้องล้มเลิกไป

ทั้งครอบครัวกลับมาตั้งต้นใหม่ที่ตลาดบางลี่ โดยเช่าห้องแถวไม้ในตลาดเก่าหลังโรงเจอยู่ พักหนึ่งจึงขอเช่าห้องในตลาดได้ห้องหนึ่งในราคา 150 บาท ในระยะนั้นทั้งครอบครัวไม่ได้ยึดอาชีพอะไรเป็นหลักฐาน มีเพียงสามีของนางตานเท่านั้นที่ออกไปเป็นลูกจ้างในเรือโยงข้าว เทียวหนึ่งได้เงิน 5 บาท แต่ใช้เวลานานถึง 1 สัปดาห์ ส่วนคนในครอบครัวที่เหลือก็พยายามประหยัดกันมากที่สุด จนเมื่อสามีเลิกเป็นลูกจ้างในเรือ จึงเริ่มการค้าขายอาหารแห้งจำพวก กะปิ หัวหอม กระเทียม หมากพลู หวาย ฯลฯ โดยทำหน้าที่เป็นเสมียนพ่อค้าคนกลางรับซื้อของจากชาวบ้านที่นำมาขาย แล้วขายต่อให้กับชาวบ้านคนอื่น ในระยะแรกยังเป็นกิจการเล็กๆ น้อยๆ เพราะมีร้านค้ามาก แต่ละเจ้าก็มีลูกค้าประจำของตัวเอง แต่เมื่อขายไประยะหนึ่งด้วยการที่ขายของคุณภาพดี ราคาถูก ไม่เอาเปรียบลูกค้า และเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ ประกอบกับหน้าบ้านเป็นลานที่เกวียนมาจอดซื้อของ ในที่สุดนางตานก็กลายเป็นแม่ค้ารายใหญ่ที่เป็นที่รู้จักและมีขาประจำมากมาย

ลูกค้าขาประจำของนางตานมาจากที่ต่าง ๆ ทั้งทางแถบแม่น้ำและทางป่าดง เช่น พุงคอก ดอนมะเกลือ ดอนมะนาว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวลาวไซ่ง่ที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ผู้หญิงไซ่ง่มัยนั้นแต่งตัวนุ่งผ้าถุงเป็นทางดำสลับขาว ใส่เสื้อแขนกระบอกติดลูกกระดุมเงิน เก้าฝนมวย เดินเท้าหาบกระบุงมาซื้อของอยู่เต็มตลาดบางลี่ ลูกค้าเหล่านี้ไม่เพียงแต่มาซื้อของบางครั้งก็มาซื้อสินค้าไปก็มี และที่มีมากไม่แพ้กันก็คือมาขอกู้เงิน

ในอดีตที่ยังไม่มีระบบสินเชื่อของสถาบันการเงิน ชาวบ้านที่ยากจนมักใช้วิธีกู้ยืมจากผู้ที่มีฐานะดีกว่า ตลาดจึงเป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของชาวบ้านในชนบท เนื่องด้วยผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขายมักร่ำรวยกว่าชาวบ้านทั่วไป การกู้เงินส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเอาโฉนดที่ดินซึ่งสมัยก่อนเรียกว่า ตราแดง มาวางมัดจำ หรือไม่กี่ทองคำ โดยในยุคก่อนค่าของเงินสูง ชาวบ้านใช้คำว่า "เงินใหญ่" ขณะที่ที่ดินไม่มีค่ามากนัก เนื่องจากยังมีพื้นที่รกร้างว่างเปล่าอยู่มาก ชาวบ้านที่ไปกู้เงินจึงยินดีที่จะให้ยึดโฉนดที่ดินไว้ การที่พ่อค้าแม่ค้ารายใดจะเป็นที่รู้จักและมีลูกค้าขาประจำมาก เหตุผลหนึ่งก็เพราะให้ลูกค้าขาประจำกู้ยืมเงินมากนั่นเอง ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับลูกค้าในลักษณะนี้จึงมีความหมายมากไปกว่าการแลกเปลี่ยนกันทางเศรษฐกิจธรรมดา แต่เป็นการแลกเปลี่ยนทางสังคมซึ่งมีความผูกพันกันเหนียวแน่นกว่า

นางตานเล่าว่า ในช่วงนั้นมีโหนดที่ลูกหนี้มาวางมัดจำไว้ 1 ลังใหญ่ ๆ รวมทั้งทองรูปพรรณอีกจำนวนมาก การให้กู้ถือว่าเป็นการช่วยลูกค้าที่เดือดร้อนเรื่องเงิน โดยให้กู้รายละตั้งแต่ 5,000 บาท ถึง 20,000 บาท ทั้งนี้โหนดที่ดินที่ลูกหนี้เอามาวางมัดจำไว้ไม่ได้มีการตีราคาว่าไร้อะไร แต่ขึ้นอยู่กับราคาตกลงกันเองระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน ส่วนรายที่เอาทองคำมาวางมัดจำก็จะให้ราคาบาทละ 350-400 บาท ขณะที่ราคาซื้อขายทองคำเวลานั้นบาทละ 400 บาท และคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2 บาทเช่นเดียวกัน ในระยะต้น พ.ศ.2490 นางตานมีลูกค้าที่เป็นลูกหนี้จำนวนมากขณะเดียวกันกิจการค้าในร้านก็เจริญขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีสินค้ามาจำหน่ายมากขึ้นนอกเหนือไปจากสินค้าที่ซื้อต่อมาจากชาวบ้านแล้ว ก็ได้เพิ่มสินค้าที่สั่งมาจากกรุงเทพฯด้วย เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้าห่ม ชันน้ำพานรอง ถ้วยชามเครื่องเคลือบ ถาด ปิ่นโต ฯลฯ ทำให้รายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้นเรื่อยจนมีฐานะดีเข้าขั้นเศรษฐีครอบครัวหนึ่งในตลาดบางลี่

อีกกรณีหนึ่งที่ยกเป็นตัวอย่างคือกรณีของนายโชติ พ่อค้าชาวจีนอีกรายที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจในยุครุ่งเรืองของตลาดบางลี่ นายโชติเกิดที่ตลาดบางลี่ บิดาเป็นช่างทำทองมาจากเมืองจีน มาปลูกแพอยู่ที่บ้านสองพี่น้อง ต่อมาครอบครัวได้ย้ายมาอยู่ที่ตลาดบางลี่ แต่ตนกับพี่ชายถูกส่งไปเรียนที่เมืองจีนตั้งแต่อายุได้ 6 ปี และเดินทางกลับเมื่ออายุ 12 ปี ระหว่างอยู่ที่เมืองจีน บิดาได้ให้การช่วยเหลือนายสหัส มหาคุณ ไว้เมื่อครั้งมาก่อสร้างประตูน้ำสองพี่น้อง ต่อมานายสหัสจึงได้ร่ำรวยขึ้น และได้เป็นเจ้าของกิจการโรงสุรารายใหญ่ในเมืองไทย เมื่อนายโชติกลับมาจากเมืองจีนและโตพอที่จะประกอบอาชีพของตัวเองจึงได้รับการสนับสนุนจากนายสหัสให้ได้สัมปทานโรงเหล้าในเขตสองพี่น้อง

ในช่วงปีแรกที่ได้สัมปทาน โรงสุรายังตั้งอยู่ที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เหล้าที่ขายเป็นเหล้าขาวบรรจุไห ยังไม่มีบรรจุขวด ในปีต่อมาโรงสุราได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่บางยี่ขัน กรุงเทพฯ ในปีนั้นนายโชติต้องเดินทางไปรับเงิน 7,000 บาทในฐานะที่ขายเหล้าได้มากเกินโควต้า และเมื่อเดินทางมาถึงปากคลองตลาดก็เกิดมีลูกระเบิดลงใส่หลังคาบ้านเรือนแถวนั้น และสงครามโลกครั้งที่สองก็เริ่มต้นขึ้นในปี 2485 นั้นเอง ปีต่อมารัฐบาลได้มาตั้งโรงต้มกลั่นสุราที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งนายโชติก็สามารถชนะประมูลได้เป็นตัวแทนจำหน่ายสุราของโรงต้มกลั่นนี้ ในพื้นที่ 2 อำเภอ คือสองพี่น้องและอู่ทองเป็นเวลาานานทั้งสิ้น 46 ปี และภายหลังก็ยังได้เป็นตัวแทนจำหน่ายสุราสีบรรจุขวดยี่ห้อแม่โขงด้วย ซึ่งโรงเหล้าของนายโชติถือเป็นธุรกิจผูกขาดขนาดใหญ่ที่สุดในท้องถิ่นสมัยนั้น

การเริ่มต้นทำธุรกิจเอเยนต์จำหน่ายสุราของนายโชติในยุคนั้น ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มเจ้าสัวใหญ่หลายคน โดยเริ่มจากนายสหัส มหาคุณ เจ้าของโรงเหล้ารายใหญ่ที่มีความสนิทสนมกับบิดาของนายโชติมานาน โยงไปสู่นายอุเทน เตชะไพบูลย์, นายเถลิง เหล่าจินดา, เพ็ญใจเอื้อยะ ผู้ดูแลสัมปทานฝิ่นรายใหญ่ของเมืองไทย, เสี่ยไข่ เจ้าของโรงงานผลิตตะเกียงเจ้าพายุรัตนมาลา รุ่นแรก และ

เจ้าของโรงช่างทองตงฮั่วลั้ง รวม 6 รายให้เงินช่วยเหลือรายละ 6,000 บาท รวมเป็นเงินทำทุน 36,000 บาทซึ่งถือว่าเป็นเงินก้อนโตในยุคนั้น

หลังจากนั้นไม่นาน นายโชติก็ได้ประมูลทำโรงฝิ่นอีก ซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือเงินทุนจากเจ้า ลัวทั้ง 6 คน เช่นเดิม ตลอดเวลา 20 กว่าปีที่ทำโรงฝิ่นนี้ นายโชติไม่ได้ผูกขาดอยู่เฉพาะพื้นที่เดียวแต่ได้ เปลี่ยนไปหลายพื้นที่ เช่น ตลาดบางลี่ อู่ทอง ทรายายโสม หนองจิก โปธิ์พระยา ปากคลองสองพี่น้อง แม้แต่ศิริราช วังหลัง นายโชติก็เคยไปทำอยู่พักหนึ่ง จนภายหลังมีการกวาดล้างโรงฝิ่นในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้เลิกกิจการโรงฝิ่นไป เหลือไว้เพียงกิจการสัมปทานเหล้าเพียงอย่างเดียว

ลักษณะกิจการแบบผูกขาดรายเดียวในพื้นที่ทั้งโรงฝิ่นและโรงเหล้า ทำให้นายโชติมีฐานะดีเข้า ชั้นเศรษฐีคนหนึ่งเ็นบางลี่ ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้นายโชติเป็นคนกว้างขวางมากในพื้นที่ เพราะการทำ โรงเหล้าโรงฝิ่นจำเป็นต้องรู้จักกับข้าราชการจำนวนมาก โดยในสมัยก่อนชาวบ้านตลาดบางลี่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีนมักถูกเพ่งเล็งจากทางการจึงมีปัญหาในการติดต่อราชการอยู่เสมอ ชาวบ้านที่เดือดร้อน จึงมาขอความช่วยเหลือจากนายโชติอยู่บ่อยครั้งในฐานะที่เป็นผู้มีสายสัมพันธ์อันดีกับทางการ ซึ่งที่โรง เหล้าของนายโชติตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้องจะมีข้าราชการไม่ว่าจะเป็นตำรวจ หรือสรรพสามิต ที่มา ตรวจราชการที่บางลี่มักมาพักค้างแรมอยู่เสมอ แม้กระทั่งในยุคหลัง พ.ศ. 2500 โรงเหล้าของนายโชติ ก็ยังเป็นศูนย์กลางในการหาเสียงเลือกตั้งให้กับนักการเมืองในท้องถิ่น

กรณีตัวอย่างทั้งสองที่หยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นลักษณะการสร้างฐานะของพ่อค้า-นายทุนในตลาดบางลี่ยุคแรก ซึ่งมีความแตกต่างกันไป โดยประวัติของนางตานดังที่กล่าวมา เป็นตัวอย่างของผู้มี ฐานะดีที่สร้างตัวขึ้นมาจากการค้าในระบบซื้อขายไป โดยสินค้าเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่ การครองชีพ และเมื่อมีเงินเหลือพอก็ปล่อยกู้ให้กับลูกค้าซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายลูกค้าประจำอีก ทางหนึ่ง ประกอบกับการอยู่กินแบบมั่งคั่งถ้อยถอมตามแบบคนจีนทั่วไป ซึ่งรูปแบบการสร้างฐานะ เช่นนี้เป็นลักษณะที่พบเห็นทั่วไปในหมู่พ่อค้าชาวจีน โดยนอกจากนางดวงแล้วก็มีชาวจีนในตลาด บางลี่อีกหลายคนที่สามารถสร้างตัวขึ้นมาเป็นผู้ร่ำรวยได้ หลายรายเป็นเจ้าของร้านค้าในตลาด บาง รายประกอบกิจการโรงสีข้าวและบางรายเป็นเจ้าของโรงเลื่อยก็มี ส่วนประวัติการก่อร่างสร้างตัวของ นายโชติมีลักษณะที่ต่างไปจากพ่อค้ากลุ่มแรก ด้วยลักษณะของธุรกิจเป็นกิจการสัมปทานแบบผูกขาด ผู้ประกอบการจึงต้องมีความกว้างขวางทางสังคมเป็นพื้นฐานอีกประการหนึ่ง โดยมีเงื่อนไขต้องจ่าย คินให้กับชุมชนเพื่อที่จะรักษาความเข้มแข็งของสถานภาพของตนไว้ ซึ่งสถานภาพที่เข้มแข็งทางสังคม ก็จะช่วยเกื้อหนุนฐานะทางเศรษฐกิจอีกต่อหนึ่ง ซึ่งการสร้างฐานะของคนในลักษณะนี้มีจำนวนน้อย กว่าพวกแรก

อย่างไรก็ดี ยุคสมัยแห่งความรุ่งเรืองเรื่องทางการค้าและการก่อสร้างตัวของชาวจีนในตลาดบางลี่มาสะดุดชะงักเมื่อมีการก่อสร้างถนนสายกาญจนบุรี-สุพรรณบุรี ในราวปี พ.ศ.2490 ทำให้เครือข่ายการค้ากับชุมชนหมู่บ้านย่านอำเภออุทอง อำเภอพนมทวน หายไปจำนวนมาก เนื่องจากความสะดวกในการคมนาคมในแถบนั้นได้รับการพัฒนามากกว่า หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2494 ก็ได้มีการก่อสร้างถนนสายมาลัยแมนจากจังหวัดนครปฐมมายังอำเภออุทองและต่อเข้าไปยังตัวจังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้ลูกค้าของตลาดบางลี่ที่อยู่ในแถบอุทอง ทุ่งคอก และบริเวณใกล้เคียงสามารถเดินทางไปซื้อขายที่จังหวัดนครปฐมได้สะดวกกว่า กล่าวกันว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากถนนทั้งสองสายนี้คือภาวะหยุดชะงักและซบเซาลงของการค้าในตลาดบางลี่นานนับ 10 ปีทีเดียว

ระยะที่ 2 ยุคการขยายตัวของทุนออกนอกชุมชน (พ.ศ.2500-2520)

หลังจากที่มีการตัดถนนมาลัยแมนจากจังหวัดนครปฐมเข้ามาสู่พื้นที่ตอนแถบจังหวัดสุพรรณบุรีและกาญจนบุรี ทำให้สภาพเศรษฐกิจของตลาดบางลี่ถูกกระทบหนัก เนื่องจากการค้าที่เคยคึกคักอยู่ได้ชะงักลงไปอย่างทันที เนื่องจากชาวบ้านที่เคยทำการค้าขายกันอยู่ในเครือข่ายการค้าเดิมได้แก่ ชาวบ้านในหมู่บ้านแถบจังหวัดกาญจนบุรี รวมทั้งชาวบ้านในเขตอำเภออุทองและสองพี่น้องบางส่วนที่อยู่ทางแถบตอน พวกนี้เปลี่ยนไปซื้อขายสินค้ากับชุมชนที่มีการคมนาคมที่สะดวกกว่าแทน เช่น อำเภอท่าเรือ อำเภอท่ามะกา อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี บ้างก็ไปถึงอำเภออุทองซึ่งตลาดการค้าเพิ่งเริ่มก่อตัวขึ้นใหม่อีกครั้ง บางส่วนก็ไปถึงตัวจังหวัดสุพรรณบุรีเลยทีเดียว ทำให้ชาวบ้านร้านตลาดในบางลี่ต้องประสบกับปัญหาการค้าตกต่ำ

แต่อย่างไรก็ตามประมาณ พ.ศ.2501 ชาวตลาดบางลี่ก็ได้พร้อมใจกันก่อสร้างถนนจากตลาดไปเชื่อมต่อเข้ากับถนนมาลัยแมน จนแล้วเสร็จในปี 2504 จึงมีการเปิดเดินรถประจำทางสายบางลี่-นครปฐม-กรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก ทำให้หมู่บ้านรอบๆ สามารถเดินทางมาตลาดบางลี่ได้สะดวกขึ้น และการที่มีถนนสายบางลี่-หนองวัลย์เปรียงนี้เองทำให้ต่อมาได้มีการย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่บนถนนสายนี้ ห่างจากตลาดบางลี่ไป 2 กิโลเมตร รวมทั้งหน่วยราชการของส่วนกลางทั้งหมด ทำให้บางลี่กลายเป็นศูนย์การค้าและการติดต่อราชการของอำเภอสองพี่น้อง ภาวะซบเซาของการค้าในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 จึงสามารถพลิกฟื้นกลับมาได้ระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ดี แม้ความรุ่งเรืองของตลาดบางลี่ที่มีมาแต่เก่าก่อนจะทำให้เกิดพ่อค้าที่สามารถสร้างฐานะขึ้นมาจนร่ำรวยเป็นปึกแผ่นหลายคน แต่ด้วยสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นแอ่งท้องกระทะของบางลี่ไม่เอื้อต่อการลงทุนขนาดใหญ่ เนื่องจากต้องประสบกับภาวะน้ำท่วมอยู่เป็นประจำทุกปี ปีละนานถึง 4-5 เดือน และการขยายตัวของชุมชนก็มีข้อจำกัดอยู่มาก การค้าทั้งหมดจึงกระจุกตัวอยู่

บริเวณตัวตลาดบางลี่ซึ่งเป็นศูนย์กลาง เพราะทั่วทั้งพื้นที่รอบ ๆ บางลี่ก็ล้วนประสบปัญหาน้ำท่วมเหมือนกัน ทำให้พ่อค้าบางคนที่ต้องการขยายกิจการของตนให้ใหญ่โตเป็นปึกแผ่นตัดสินใจอพยพโยกย้ายออกไปทำมาหากินที่อื่น โดยส่วนหนึ่งออกไปตั้งหลักอยู่ในชุมชนใกล้เคียง ๆ แต่มีทำเลเหมาะแก่การลงทุนมากกว่า เช่น ตลาดคู่มือทอง ตลาดทุ่งคอก ตลาดหนองบ่อ เป็นต้น

ราวปี พ.ศ.2500 ขณะที่ระบบการค้าในตลาดบางลี่กำลังหยุดชะงัก ปรากฏว่าพื้นที่ทางตะวันตกซึ่งเป็นที่ดอนน้ำไม่ท่วมก็เริ่มมีการพัฒนาถนนหนทางอย่างเต็มที่ ทำให้ชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่บริเวณถนนตัดผ่านเริ่มก่อตัวและมีแนวโน้มว่าจะขยายใหญ่ขึ้น โดยเฉพาะอาจเป็นคู่แข่งทางการค้ากับตลาดบางลี่ได้ โดยปรากฏว่าประชากรรุ่นบุกเบิกของตลาดเหล่านี้มีพื้นเพเดิมมาจากตลาดบางลี่เป็นจำนวนมาก เช่น นายวินัย เจ้าของร้านขายยาและเป็นผู้วางขวางในตลาดทุ่งคอกเล่าว่า ตลาดทุ่งคอกก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2497 ในยุคแรกเป็นพื้นที่ป่าดงมีเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ มีวัดทุ่งคอกเป็นศูนย์กลาง เมื่อมีถนนสายมาลัยแมนตัดผ่านหน้าวัดหลวงพ่อด่าง เจ้าอาวาสวัดทุ่งคอกสมัยนั้น จึงคิดสร้างตลาดขึ้นบนที่ดินของวัดซึ่งอยู่ริมถนนฝั่งตรงข้ามกับวัดเพื่อให้เกิดเป็นชุมชนขึ้นมา โดยได้ชักชวนผู้คนจากที่ต่าง ๆ ให้มาอยู่ทำการค้าโดยไม่เก็บค่าเช่า นายวินัยจึงย้ายครอบครัวมาอยู่ที่นี่ด้วย โดยอาศัยเงินทุนที่หยิบยืมจากญาติที่เป็นพ่อค้าในตลาดบางลี่ ในช่วงปีแรก ๆ คนมาอยู่ก็ยังคงเบาบางอยู่ จนช่วง 2-3 ปีต่อมาจึงได้ตามมาสมทบกันมากขึ้น ๆ ซึ่งในยุคนั้นอาจแบ่งผู้คนที่เข้ามาตั้งรกรากในตลาดทุ่งคอกได้เป็น 2 พวกคือ พวกที่มาจากตลาดบางลี่ ซึ่งมีประมาณ 20 ครอบครัว กับ พวกที่มาจากบ้านห้วยกระบอก จังหวัดกาญจนบุรี จนมีการเรียกขานชอยในตลาดว่าชอยบ้านบางลี่กับชอยบ้านกระบอก ตามถิ่นเดิมของเจ้าของห้องแถวที่มาตั้งรกรากอยู่ในยุคแรก

ส่วนที่ตลาดคู่มือทองก็เช่นกัน นายปาน เล่าว่าในสมัยก่อนยังเป็นพื้นที่ป่าดงประชากรยังน้อยอยู่ การเดินทางลำบาก ก่อน พ.ศ.2500 ยังไม่มีตลาดถาวร ชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่ทำการค้าน้อยมาก ในยุคนั้นมีโรงเลื่อย ชาวบ้านก็เลื่อยไม้ ถากเสาส่งโรงเลื่อย บ้างก็เผาถ่าน แต่ส่วนใหญ่หาหน่อไม้แล้วบรรจุปีบขายในตลาดคู่มือทองบ้างแต่ส่วนใหญ่บรรทุกเกวียนไปขายถึงตลาดบางลี่ ในยุคนั้นตลาดคู่มือทองยังมีลักษณะเป็นเพิงมุงจากเหมือนย่านการค้าเล็ก ๆ ริมข้างทาง ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่เป็นคนที่มาจากถิ่นอื่นมาค้าขายกันแบบชั่วคราว แล้วก็เดินทางกลับภูมิลำเนา โดยเวลานั้นมีคนบางลี่เดินทางมาค้าขายในลักษณะนี้กลุ่มหนึ่ง โดยในหน้าน้ำจะมีเรือมาจากบางลี่มาถึงคู่มือทอง เป็นเรือของนายห้างประวัติ สังขรัตน์ ซึ่งได้มาซื้อที่ดินและปลูกห้องแถวให้เช่าไว้ที่นี่ด้วย ชาวบ้านก็จะขนสินค้าจำพวกเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ บรรทุกเรือขึ้นมาขาย ขากลับก็ซื้อของป่าเช่น หนังสัตว์ เขาสัตว์ และพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฯลฯ ใส่เรือกลับไปขายที่บางลี่ พอหมดหน้าน้ำเรือวิ่งขึ้นมาไม่ถึงก็หยุดค้าขายไป

แต่หลังจากมีการตัดถนนเชื่อมจังหวัดกาญจนบุรีกับจังหวัดสุพรรณบุรีผ่านพื้นที่อำเภออุทุมพร ในพ.ศ. 2490 และถนนสายมาลัยแมนซึ่งแล้วเสร็จในปีพ.ศ.2500 ตลาดอุทุมพรจึงมีแนวโน้มที่จะขยายตัวได้มากขึ้น พ่อค้าบางลี้ที่เคยเดินทางมาขายของที่อุทุมพรในช่วงหน้าน้ำแล้วเดินทางกลับตอนหน้าแล้งก็เริ่มมาปักหลักค้าขายถาวรเพราะมองเห็นว่าในอนาคตการค้าจะขยายตัวได้มากกว่าตลาดบางลี้ เพราะทำเลน้ำไม่ท่วมและมีถนนผ่านหลายสาย ในยุคนั้นมีชาวบางลี้ย้ายมาอยู่ตลาดอุทุมพรเกือบ 20 ราย รวมทั้งครอบครัวของนายปานด้วย โดยพ่อค้าส่วนใหญ่ในยุคนั้นก็ได้อาศัยซื้อสินค้าที่ตัวจังหวัดสุพรรณบุรี และตลาดบางลี้

จึงอาจกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของตลาดทุ่งคอกและการขยายตัวของตลาดอุทุมพร แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของเงินทุนที่สะสมมาเน้นของตลาดบางลี้ ด้วยทั้งตลาดทุ่งคอกและอุทุมพรเป็นทำเลใหม่ที่ น่าสนใจ เพราะ 1) อยู่ไม่ไกลจากตลาดบางลี้ซึ่งเป็นแหล่งทุนใหญ่ 2) เป็นตลาดใหม่ยังไม่มีคู่แข่งทางการค้ามาก 3) กำลังซื้อมีมากพอสมควรจากชาวบ้านในหมู่บ้านละแวกนั้น 4) มีช่องทางในการลงทุนมากเพราะใกล้แหล่งผลิตทางการเกษตร เช่น ไร่ยาสูบ, ไร่อ้อย, ไร่มันสำปะหลัง เป็นต้น และ 5) ทำเลดีกว่าตลาดบางลี้มีถนนสายใหญ่ผ่านทำให้การเดินทางสะดวก และที่สำคัญน้ำไม่ท่วมทำให้ไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพของชุมชน

ส่วนการค้าภายในชุมชนตลาดบางลี้หลังมีถนนตัดเข้ามาในชุมชนแม้จะกระเตื้องขึ้นมาบ้างแต่ก็ไม่คึกคักเท่าเดิม ด้วยการค้าขายส่วนหนึ่งโอนถ่ายไปสู่ตลาดการค้าใหม่ ๆ ที่มีการคมนาคมสะดวกกว่า พ่อค้าในบางลี้ที่ยังเหลืออยู่ก็ยังคงดำเนินการค้าของตนต่อไป จนในราวปี 2510 มีอาชีพเป็นที่นิยมของพ่อค้าในตลาดบางลี้ คือ การลงทุนทำไร่อ้อย โดยพ่อค้าหลายคนไปหาซื้อที่ดินราคาถูกในพื้นที่แถบกาญจนบุรีและบุกเบิกทำไร่อ้อยขนาดใหญ่ โดยเหตุเกิดจากในปี 2507 ทางรัฐบาลได้มาตั้งโรงงานน้ำตาลสุพรรณบุรีขึ้นที่อำเภอสามชุก ทำให้คนในจังหวัดสุพรรณบุรีหันมาทำไร่อ้อยกันเป็นจำนวนมาก และในปี 2510 มีการตั้งโรงงานน้ำตาลทรายที่อำเภอท่ามะกา อาชีพทำไร่อ้อยก็ยิ่งขยายตัวมากขึ้นจากเดิมที่กระจุกตัวอยู่เฉพาะพื้นที่เดียวคือบ้านกระบอก อำเภอท่ามะกากลายเป็นมีปลูกกันทั่วไป ทำให้สภาพภูมิประเทศของจังหวัดสุพรรณบุรีแถบตะวันตกต่อเนื่องไปถึงเขตจังหวัดกาญจนบุรี เปลี่ยนสภาพจากป่าโปร่งและนาดอนมาเป็นไร่อ้อยเกือบหมด ทั้งนี้การขยายตัวของธุรกิจไร่อ้อยอย่างมากในระยะนี้มาจากเหตุผลประการหนึ่งก็คือ มีการก่อตั้งชมรมชาวไร่อ้อยเขต 7 ขึ้น ในปี พ.ศ.2507 โดยทางสมาคมได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดราคาอ้อยร่วมกับฝ่ายโรงงานน้ำตาลทรายและรัฐบาล จนทำให้ราคาอ้อยในขณะนั้นสูงขึ้น คนทั่วไปจึงนิยมหันมาทำไร่อ้อยกันมาก

นายยุทธ ก็เป็นพ่อค้าอีกรายในตลาดบางลี้ที่ตัดสินใจเข้ามาลงทุนทำไร่อ้อย โดยหลังจากแต่งงานในปี พ.ศ.2510 นายยุทธต้องแยกครอบครัวออกมาจากพ่อแม่ ด้วยทุนรอนที่มีไม่มากนักสามารถ

หาเช่าห้องแถวไม้นอกตลาดได้ 2 คูหา และด้วยการสนับสนุนจากนายชายผู้เป็นญาติ นายยุทธจึงเริ่มสร้างครอบครัวใหม่ด้วยกิจการขายเครื่องอะไหล่รถยนต์ โดยในระยะแรกอาศัยวิธีการซื้อมาแล้วขายไปได้เงินก็มาต่อทุนด้วยการซื้อของเข้ามาใหม่ ผ่านไป 2-3 ปีกิจการก็เริ่มอยู่ตัว

ในราวปี พ.ศ.2514 นายยุทธได้รับการชักชวนจากเพื่อนให้ไปลงทุนทำไร่อ้อย แต่ติดขัดด้วยเงินทุนไม่มี นายยุทธจึงต้องไปขอยืมจากแม่ของภรรยาซึ่งเป็นเจ้าของกิจการร้านค้ามีฐานะดีในตลาดบางลี่มาลงทุนโดยซื้อที่ดินในแถบตะวันตกของจังหวัดสุพรรณบุรีคาบเกี่ยวไปถึงจังหวัดกาญจนบุรีกว่าร้อยไร่แล้วลงมือปลูกอ้อยโดยว่าจ้างคนงานซึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่แถบนั้น สองปีผ่านไปอ้อยตัดได้ในปีนั้นนายยุทธสามารถเก็บทุนคืนได้และมีกำไรเหลืออยู่บ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะสามารถซื้อที่ดินได้ในราคาถูกมากและสภาพดินยังใหม่จึงอุดมสมบูรณ์ไม่ต้องใช้ปุ๋ยมากก็ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ขณะเดียวกันฝนฟ้าก็ยังตกต้องตามฤดูกาล และที่สำคัญก็คือราคาน้ำตาลทรายในตลาดโลกสูงขึ้นเรื่อย ๆ โรงงานน้ำตาลทรายจึงขยายการผลิต ทำให้ความต้องการอ้อยป้อนโรงงานมีมาก ราคาอ้อยจึงสูง โดยเงินลงทุนต่ออ้อยน้ำหนัก 1 ตันประมาณ 200-300 บาท ขณะที่ขายได้ราคาตันละประมาณ 400 บาท ในปีถัดไปนายยุทธจึงตัดสินใจลงทุนเพิ่ม

การเก็บเกี่ยวในครั้งที่สองและสามยังคงทำรายได้ให้อย่างเป็นกอบเป็นกำ โดยในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2515-2518 ราคาน้ำตาลในตลาดโลกมีแนวโน้มสูงขึ้นมาก และการผลิตอ้อยและน้ำตาลในประเทศมีการขยายตัวอย่างมาก แต่หลังจากเข้าสู่ยุครุ่งเรืองสุดขีดในปี 2517 สถานการณ์ก็เริ่มเสื่อมลงในปี 2519 โดยราคาเริ่มโน้มต่ำลงอย่างช้า (สมภพ มานะรังสรรค์ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ 2530:11-12) ยิ่งไปกว่านั้นตั้งแต่ พ.ศ.2519-2521 ได้เกิดภาวะฝนแล้งติดต่อกันถึง 3 ปี ทำให้ชาวไร่อ้อยจำนวนมากประสบปัญหาขาดทุน ถึงกับต้องขายไร่เลิกกิจการไป หนึ่งในจำนวนนั้นรวมทั้งนายยุทธด้วย ทุนรอนที่ลงไปนอกจากหายหมดไปแล้วก็ยังมีหนี้สินติดตัวกลับมาอีก อย่างไรก็ตามแม้จะประสบกับความล้มเหลวทางธุรกิจในการไร่อ้อย แต่ด้วยความมีน้ำใจและชอบช่วยเหลือคน ได้ทำให้นายยุทธมีเพื่อนฝูงพรรคพวกเป็นชาวบ้านในย่านนั้นอยู่มาก ซึ่งก็เป็นผลดีในแง่ของการมีสายสัมพันธ์ที่กว้างขวางขึ้น

ลักษณะการขยายไปลงทุนทำไร่อ้อยในพื้นที่ต่างถิ่นดังเช่นกรณีของนายยุทธมีเป็นจำนวนมากในกลุ่มชาวตลาดบางลี่ โดยเฉพาะกับคนรุ่นที่อยู่ในช่วงกำลังสร้างตัวในยุค พ.ศ.2510 เป็นต้นมา ซึ่งถือเป็นคนรุ่นที่สองของชุมชน (คนกลุ่มนี้ปัจจุบันจะมีอายุราว 50-60 ปี ผู้ศึกษา) ภายในชุมชนเองไม่มีช่องทางที่จะขยายกิจการได้มากนัก ด้วยคนที่จะทำมาหากินมีจำนวนมากแต่พื้นที่มีจำกัด เมื่อมีจังหวะที่จะสร้างตัวได้คนรุ่นนี้จึงได้อาศัยหยิบยืมทุนรอนที่คนรุ่นพ่อแม่สร้างสมมาแล้วออกไปลงทุนนอกชุมชน ซึ่งมีช่องว่างและโอกาสเปิดให้สร้างฐานะได้มากกว่า ในช่วงเวลานี้จึงเป็นยุคของการขยายตัวของทุนออกนอกชุมชนอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ก็มีพ่อค้าจำนวนมากที่ถือเงินไว้เฉยๆโดยไม่คิดขยายไปลงทุน นอกเสียจากให้กู้ยืม ตลาดบางลี่จึงกลายเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของท้องถิ่น ซึ่งก็มีชาวบ้านต่างชุมชนจำนวนไม่น้อยที่มาหยิบยืมจากพ่อค้าชาวบางลี่จนสามารถไปก่อสร้างสร้างตัวจนร่ำรวยขึ้นมาในภายหลัง สายสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าในตลาดบางลี่กับชาวบ้านชุมชนรอบ ๆ จึงยังคงเหนียวแน่นมาโดยตลอด และจุดนี้เองที่ทำให้ตลาดบางลี่เป็นฐานการเมืองที่สำคัญซึ่งไม่ว่านักการเมืองคนใดก็ต้องพยายามยึดไว้ให้มั่น ทั้งนี้ด้วยเหตุผลในการเป็นแหล่งทุนของบางลี่ได้ทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ขยายไปยังชุมชนอื่นที่เคยได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมา ซึ่งเครือข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นพื้นฐานของความร่วมมืออย่างเหนียวแน่นในกิจการระดมกำลังคนจำนวนมาก เช่น การหาเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น .

ระยะที่ 3 ยุคที่ธุรกิจ-กิจการในชุมชนเริ่มขยายตัว (พ.ศ.2521 ถึงปัจจุบัน)

สภาพที่ปรากฏในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าตลาดบางลี่ก็คือตัวอำเภอสองพี่น้องนั่นเอง แม้ว่าที่ว่าการอำเภอจะตั้งอยู่ห่างออกไปถึง 2 กิโลเมตรก็ตาม เนื่องจากเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกด้านของอำเภอ เป็นต้นว่า ตลาดสด ร้านค้า ท่ารถโดยสาร ธนาคาร โรงเรียนรับจำนำ และยังเป็นที่ตั้งของเทศบาลตำบลสองพี่น้องซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการปกครองดูแลตลาดบางลี่และพื้นที่บางส่วนของอำเภอสองพี่น้องอีกด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีธนาคารพาณิชย์อีกถึง 5 แห่ง พร้อมทั้งสถาบันการเงินของรัฐบาล อันได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน และสถานธนาบาลในความดูแลของเทศบาลตำบลสองพี่น้องอีก 1 แห่ง

การพัฒนาสภาพพื้นที่ของตลาดบางลี่จนกลายเป็นศูนย์กลางอำเภอนี้ เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากการที่เทศบาลตำบลสองพี่น้องได้ริเริ่มพัฒนาพื้นที่ในความรับผิดชอบซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ตลาดบางลี่และรอบ ๆ ที่อยู่ในเขตเทศบาลรวม 10.4 ตารางกิโลเมตร ถนนประมาณ 10 กิโลเมตรและตรอกซอยอีกประมาณ 5 กิโลเมตร ด้วยการถมพื้นที่ให้สูงขึ้นเพื่อขจัดปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นอยู่ทุกปี โดยในปี พ.ศ.2525 เทศบาลได้วางโครงการโดยจะใช้เงินพัฒนาถนนและสะพานตามข้อกำหนดของภาชีรถยนต์และล้อเลื่อนของจังหวัดและเงินกู้ ก.ส.ท.เท่าที่จะทำได้ และมีการประชุมราษฎรที่เกี่ยวข้องได้แก่ เจ้าของอาคารร้านค้าและบ้านเรือนที่อยู่ในเขตกำหนดของโครงการหลายครั้ง ในที่สุดสรุปว่า ปีแรกเทศบาลได้ดำเนินการยกระดับถนนก่อนเริ่มจากบ้านโพธิ์อันลงมาหาตัวตลาดบางลี่ สิ้นปีงบประมาณ 2525 ก็ได้ถนนรอบตัวตลาดบางลี่ประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นถนนดินและลูกรัง สร้างความพอใจให้กับชาวบ้านเป็นอันมาก ในปีงบประมาณถัดมาจึงได้ถมดินถนนกลางตลาดซึ่งชาวบ้านในตลาดต่างก็ถมพื้นบ้านของตนพร้อม ๆ กัน ในที่สุดบริเวณตลาดบางลี่จึงกลายเป็นเกาะ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากก็มีน้ำล้อมรอบ โดยมีถนนวิ่งออกไปเชื่อมกับหมู่บ้านรอบ ๆ

ในช่วงเวลาเดียวกับที่เทศบาลยกระดับพื้นที่ตลาดบางลี่ พื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรีก็เริ่มถูกพัฒนา โดยส.ส.ในพื้นที่มีแผนที่จะปรับเปลี่ยนสภาพจังหวัดสุพรรณบุรีจากที่มีสภาพเป็นเมืองปิดให้มีถนนผ่านเข้าออกได้โดยสะดวก เริ่มต้นจากถนนสายตลิ่งชัน-บางบัวทอง-บางปลาแม่-สุพรรณบุรี-ชัยนาท ซึ่งกรมทางหลวงมีโครงการที่จะดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2519 แต่กว่าจะได้งบประมาณมาและดำเนินการก่อสร้างเสร็จสิ้นก็เข้าปี 2525 หลังจากนั้นก็เกิดมีการพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในพื้นที่เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน โรงพยาบาล สวนสาธารณะ และถนนหนทาง ซึ่งสาธารณูปโภคเหล่านี้ล้วนแต่มีชื่อ "บรรหาร-แจ่มใส" ติดอยู่ทั้งสิ้น

เมื่อตลาดบางลี่ถูกเชื่อมต่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโครงข่ายคมนาคมระหว่างอำเภอตามแผนพัฒนาพื้นที่ของ ส.ส.ดังเช่นปัจจุบัน ปรากฏว่าได้เกิดธุรกิจใหม่ ๆ ขึ้นในตลาดบางลี่หลายอย่าง เช่น ซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่ซึ่งเป็นการร่วมทุนระหว่างนายสวัสดิ์หวัศะแนนคนสำคัญของนักการเมืองกับนายธาดานายกเทศมนตรีและนางเฮงผู้สนับสนุนกลุ่มวานิชร่วมใจ โดยเช่าพื้นที่ด้านบนของตลาดสดแล้วปรับปรุงใหม่ทาสีสวยงาม มีบันไดเลื่อนราคาหลายล้านบาทติดตั้งอยู่ด้านหน้า ภายในจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคจำพวกสินค้าสำเร็จรูปต่างๆ รวมทั้งเสื้อผ้า หนังสือ และมีการติดตั้งเครื่องเล่นสำหรับเด็ก รวมทั้งมุมขายเครื่องดื่ม-อาหารว่าง เช่น ฮอทดอก ข้าวโพดคั่ว ไอศกรีม เป็นต้น อีกด้วยการลงทุนทำซูเปอร์มาร์เก็ตแห่งใช้เงินทุนไปทั้งสิ้นถึงกว่า 20 ล้านบาท และในวันเปิดทำการวันแรกได้เชิญนายบรรหาร ศิลปอาชามาเป็นผู้ทำพิธีเปิดด้วย

ขณะเดียวกันก็มีเอกชนรายหนึ่งที่เปิดซูเปอร์มาร์เก็ตในลักษณะเดียวกันนี้ แต่ขายสินค้าในราคาถูกลงกว่า เนื่องจากเอกชนรายนี้มีพื้นฐานในการขายของช้ามานานกว่า 10 ปี จึงมีที่ยั่วและผู้ผลิตสินค้าที่รู้จักกันมากสามารถสินค้ามาจำหน่ายในราคาถูก การลงทุนของเอกชนรายนี้แม้ไม่สูงเท่าซูเปอร์มาร์เก็ตแห่งแรกที่กล่าวไปแต่ก็เป็นเงินกว่า 10 ล้านบาท นอกจากนี้ก็มีร้านขายของชำอีก 2 ร้านที่ปรับระบบการซื้อขายของตนเป็นระบบซูเปอร์มาร์เก็ตหรือมินิมาร์ท กล่าวคือให้ลูกค้าเดินเลือกสินค้าได้เองแล้วนำมาคิดเงินรวมที่เคาน์เตอร์เก็บเงิน ซึ่งก็ได้รับความนิยมจากลูกค้ามากพอสมควร เนื่องจากร้านเหล่านี้มักขายสินค้าในราคาถูกกว่าร้านขายของชำทั่วไป

นอกจากร้านค้าและซูเปอร์มาร์เก็ตแล้ว ก็ยังปรากฏการลงทุนในกิจการประเภทอื่นอีกหลายลักษณะ เช่น สถานบริการนวดแผนโบราณและคาราโอเกะ ตั้งอยู่ด้านนอกตัวตลาดบางลี่แต่เจ้าของยังมีบ้านอยู่ในตลาด , กิจการตัวแทนจำหน่ายรถจักรยานยนต์ ซึ่งมีรายใหญ่เกิดขึ้นมาถึง 2 รายด้วยกัน , กิจการคาร์แคร์ เจ้าของเป็นชาวอำเภออุททองแต่มาลงทุนที่บางลี่เพราะเห็นว่ามีคู่แข่งน้อยกว่า ส่วนกิจการขนาดใหญ่ที่ใช้เงินลงทุนมากและเพิ่มจำนวนจนน่าจับตา คือ โรงสีข้าวขนาดใหญ่ ซึ่งเวลานี้มีเกิดขึ้นมาและดำเนินการอยู่แล้ว 2 โรง อยู่ระหว่างก่อสร้างอีก 1 โรง สำหรับโรงสีข้าวที่เปิดดำเนินการ

แล้วนั้น โรงหนึ่งเป็นของนายสวัสดิ์ หัวคะแนนคนสำคัญในพื้นที่ ใช้เงินลงทุนหลายสิบล้าน อีกโรงหนึ่งเป็นของหลานสาวและหลานชายของนายชาย เป็นโรงสีข้าวที่มีขนาดและกำลังการผลิตมากที่สุดในช่วงเวลานี้ โดยทั้งสองโรงเป็นโรงสีสมัยใหม่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ควบคุมการทำงานของเครื่องจักร ส่วนอีกโรงที่กำลังอยู่ระหว่างก่อสร้างนั้นเป็นการร่วมทุนกันของลูกเขยนายชายกับพี่สาว ซึ่งอันที่จริงแล้วมีความสัมพันธ์เป็นหลานของนายสวัสดิ์ โดยตามแผนการณ์คาดว่าจะต้องเงินลงทุนไม่ต่ำกว่า 20 ล้านบาท

ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวของธุรกิจและการลงทุนในชุมชนซึ่งเป็นผลพวงสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเครือข่ายสาธารณูปโภคอันมีที่มาจากระบบการเมืองในท้องถิ่นแทบทั้งสิ้น โดยแสดงให้เห็นว่าระบบการเมืองในพื้นที่ส่งผลให้เศรษฐกิจในชุมชนขยายตัวได้มากขึ้น สาธารณูปโภคที่ถูกสร้างพัฒนาขึ้นในยุคหลังนี้เปรียบเสมือนสิ่งที่ ส.ส.หยิบยื่นให้กับชุมชนแตกต่างกับการเป็นฐานคะแนนเสียงที่สำคัญนั่นเอง

เครือข่ายสังคมด้านเศรษฐกิจ และโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ในชุมชนตลาดบางลี่

หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอันยาวนานของชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า อาชีพของคนในชุมชนตลาดบางลี่มีรูปแบบหลากหลาย และได้ก่อให้เกิดคู่ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ยึดโยงกันอยู่ ซึ่งคู่ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ซ้อนทับกันไปมาและร้อยสานกันจนกลายเป็นโครงข่ายทางเศรษฐกิจที่โยงใยระหว่างชุมชน

คู่ความสัมพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในเครือข่ายเศรษฐกิจดังกล่าว โดยมากเป็นลักษณะของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน แต่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ การซื้อ-ขายสินค้าซึ่งใช้เงินตราเป็นสื่อกลางเท่านั้น ทว่ายังประกอบด้วยแลกเปลี่ยนทางสังคมซึ่งมีความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นสื่อกลางอีกด้วย และความสัมพันธ์ส่วนตัวเหล่านั้นมักออกมาในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (patron-client relationship) ดังที่จะยกตัวอย่างให้เห็นต่อไปนี้

1) คู่ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ารายใหญ่ในตลาดบางลี่กับพ่อค้ารายย่อยในหมู่บ้าน

นายเล็ก เริ่มต้นกิจการของตัวเองในตลาดบางลี่จากร้านขายเครื่องจักสานร้านเล็ก ๆ ของพ่อแม่ ในปี พ.ศ.2504 ขยายกิจการมาเป็นร้านขายส่งสินค้าอุปโภคบริโภคและเครื่องใช้ที่จำเป็นในการทำมาหากินต่าง ๆ ของชาวบ้านชนบท โดยเน้นไปที่สินค้าประเภทเครื่องมือจับปลาและเครื่องมือทำการเกษตร ในยุคนั้นการซื้อของเข้ามาจำหน่ายในร้านมีทั้งออกไปซื้อเอง เช่น หวาย ต้องเดินทางไปซื้อถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วขนส่งมาทางรถไฟมาฝากไว้ที่โกดังของคนรู้จักกันที่อำเภอเมืองนครปฐม หลัง

จากนั้นจึงลำเลียงใส่รถบรรทุกรับจ้างที่วิ่งประจำเส้นทางตลาดบางลี่-นครปฐมมาอีกทอดหนึ่ง ซึ่งสินค้าจำพวกของป่า เช่น หวาย น้ำมันยาง ชัน นี้ ต้องมีใบเบิกทางซึ่งผู้ขายจะออกให้สำหรับเป็นใบกำกับสินค้าว่ามีการซื้อขายอย่างถูกต้อง ส่วนสินค้าจำพวกตะเกียงแก๊ส ผาล ไถ ด้ามจอบ พลั่ว เหล่านี้ต้องเดินทางไปซื้อจากยี่บัวที่ตลาดจังหวัดนครปฐม โดยในระยะแรกเป็นการซื้อระบบเงินสดต่อมาจึงสามารถใช้เครดิตได้ประมาณ 1 เดือน นอกจากนี้สินค้าประเภทเครื่องจักรกลาน เช่น ตะกร้า ตะแกรง สวิง ตะข้อง จอบ ไซ สุ่ม จะมีชาวบ้านแถบตัวจังหวัดสุพรรณบุรีมาติดต่อขายแล้วส่งล่องมาทางเรือต่อมาภายหลังจึงเริ่มขายสินค้าอาหารแห้ง เช่น พริก หัวหอมแดง กระเทียม ฯลฯ สินค้าประเภทนี้ต้องไปซื้อที่กรุงเทพฯซึ่งมีขายเป็นย่าน เช่น ท่าเตียน ทรงวาด โดยเดินทางไปทางเรือโดยสารออกจากท่าตลาดบางลี่ป้ายสามโมงไปถึงคลองบางกอกน้อย กรุงเทพฯประมาณตี 4

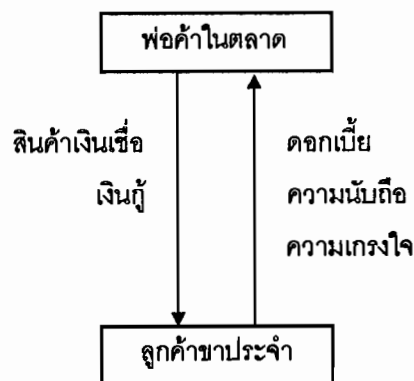
กิจการค้าของนายเล็กขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงหลังสินค้าที่มีจำหน่ายในร้านของนายเล็กส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์ทำมาหากินของชาวบ้านทั่วไป เช่น ด้ามจอบ ด้ามเสียม พลั่ว หัวผาล พาย สุ่ม ไซ ลอบ เหว กระบุง ตะกร้า ตลอดจนของใช้ในครัวเรือนและอาหารแห้ง ในช่วงหลังยังเพิ่มสินค้าสำเร็จรูปต่าง ๆ เช่น สบู่ ผงซักฟอก ฯลฯ จนกล่าวได้ว่ามีสินค้าจำหน่ายเกือบทุกประเภทตามที่ลูกค้าต้องการ ซึ่งนายเล็กบอกว่าการขายสินค้าให้ดีจะต้องรู้จักปรับตัวตามยุคสมัย เช่น เหวหรือตะกร้าหวายซึ่งเมื่อก่อนขายดีมาก แต่ปัจจุบันคนหันมานิยมใช้พลาสติกก็ต้องลดปริมาณเชิงหวายแล้วเปลี่ยนมาขายเชิงพลาสติกแทน นอกจากนี้การที่นายเล็กและภรรยาเป็นคนมีอัธยาศัยดีก็ทำให้ลูกค้าชอบที่จะมาซื้อสินค้าที่ร้าน ยิ่งไปกว่านั้นราคาสินค้าที่ร้านนายเล็กมักจะถูกกว่าร้านอื่นเสมอและยังให้เครดิตกับลูกค้าประจำให้เชื่อสินค้าไปก่อนได้ โดยเป็นการซื้อ-ขายในลักษณะของ “ซื้อของใหม่-จ่ายของเก่า” ลูกค้าประจำของนายเล็กจึงเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ และมีเครือข่ายขยายออกไปไกลทั้งทางแถบตะวันตก เช่น ท่งคอก หนองบ่อ สระยายโสม บางสะพาน แถบตะวันออก เช่น ลาดบัวหลวง บ้านกุ่ม และแถบเหนือทาง บางบอน ดอนกระเบื้อง และเลยไปถึง ดอนตาจีน ไร่ลูกนก ดอนยอ ไม้เดี่ยว ท่าตลาด ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบางปลาม้าด้วย

ความสัมพันธ์ของลูกค้าประจำกับพ่อค้าในตลาดดังเช่นรายนายเล็กนี้ จึงไม่ใช่การซื้อขายกันธรรมดา แต่ยังมีรูปแบบของผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ไว้ด้วย โดยปรากฏใน 2 ลักษณะ คือการให้เครดิตลูกค้าในการซื้อสินค้าเงินเชื่อซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเชื่อข้ามปี และเมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยวแล้วลูกค้าจึงจะนำเงินมาจ่ายให้ นอกจากนี้สำหรับลูกค้าบางรายที่เดือดร้อนเรื่องเงินทองมาขอความช่วยเหลือนายเล็กก็ยังให้กู้ยืมเงินอีกด้วย โดยใช้โฉนดที่ดินหรือทองคำมาค้ำประกันไว้ ในสมัยก่อนทองคำ 1 บาท ๆ ละ 400 บาทจะให้เงินกู้ 300 บาท ส่วนที่นาประมาณ 20-30 ไร่จะให้เงินกู้ตั้งแต่ 2-3 พันบาทไปจนถึงหมื่นบาท สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่พ่อค้าใช้ผูกมัดลูกค้าโดยจะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นหนี้บุญ

คุณชื่นในใจของลูกค้า ซึ่งแม้ว่านายเล็กในฐานะพ่อค้าจะได้ประโยชน์จากการได้ขายสินค้ารวมทั้งได้ ดอกเบี้ยจากการให้กู้เงิน ทว่าสำหรับชาวบ้านแล้วถือว่าความช่วยเหลือที่ได้รับจากนายเล็กในคราวที่ เดือดร้อนนั้น คือการให้ที่มีความหมายมากไปกว่าการซื้อสินค้าตามร้านทั่วไปหรือการกู้ยืมเงินจาก ธนาคาร นั่นคือต้องมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างทั้งสองฝ่ายเป็นพื้นฐานประกอบด้วย

คู่ความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้พบในหมู่พ่อค้าในตลาดบางลีหลายราย เช่น กรณีนางตาน ที่ เคยกล่าวถึงในก่อนหน้านี้อีกตัวอย่างหนึ่ง เป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนทางสังคมที่สร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นในระหว่างคนทั้งสองฝ่าย โดยที่การให้และการตอบแทนมีลักษณะที่ไม่สมดุลง กล่าวคือ พ่อค้าซึ่งเป็นผู้ให้มีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ (patrons) ซึ่งสามารถให้สิ่งที่ฝ่ายรับขาดแคลนและมีความต้องการอยากจะได้ เช่น สิ่งของเครื่องใช้ อาหาร เงินทอง เป็นต้น โดยต้องแบกรับความเสี่ยงอัน อาจเกิดจากการที่ผู้รับไม่ซดใช้เงินค้าสินค้าหรือเงินกู้ตามที่ตกลงกันได้ ขณะที่ผู้รับอยู่ในฐานะต่ำกว่า คือเป็นผู้ได้อุปถัมภ์ (clients) ซึ่งหนี้ทางใจที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการตอบแทนในรูปของความนับถือ ความเกรงใจ ตลอดจนการช่วยเหลือในสิ่งเล็กน้อยตามที่ผู้ให้ร้องขอ ดังแสดงให้เห็นเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับลูกค้าขาประจำในลักษณะอุปถัมภ์

ความเกรงใจและความนับถือที่ลูกค้าหรือผู้ได้อุปถัมภ์มีต่อพ่อค้า ทำให้พ่อค้าในตลาดบางลี หลายคนจึงมีบทบาทในระบบการเมืองในฐานะเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยระดมคะแนนเสียงให้แก่การเมือง ในท้องถิ่นได้มาก ทั้งนี้ นายเล็กเล่าว่าเมื่อถึงช่วงเวลาเลือกตั้งมักมีลูกค้ามาถามว่าจะลงคะแนนให้ใครดี

นายเล็กก็จะบอกให้เลือกผู้สมัครคนที่ตนให้การสนับสนุนอยู่ ซึ่งลูกค้ำก็มักเชื่อและเลือกตาม นอก
จากนี้ในยุคหนึ่งที่นายทองหยด จิตตวิระ ยังลงสมัคร ส.ส.สุพรรณบุรีอยู่ นายเล็กในฐานะหัวหน้าคณะ
ยังออกไปตระเวนหาลูกค้ำที่อยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อบอกให้ลูกค้ำช่วยเลือกนายทองหยดด้วย ซึ่ง
ลูกค้ำส่วนใหญ่มักเกรงใจจึงทำตามที่นายเล็กขอ ทั้งนี้ในอดีตที่ผ่านมาปรากฏว่านายทองหยดซึ่งได้รับ
การสนับสนุนจากพ่อค้ำส่วนใหญ่ในตลาดสามารถครองตำแหน่ง ส.ส.สุพรรณบุรีติดต่อกันได้นานถึง
กว่า 20 ปี

2.2) คู่ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ำผลิตผลการเกษตรกับเกษตรกรรายย่อย

น.ส.มณฑล เป็นเจ้าของที่นาประมาณ 5 ไร่ อยู่ในหมู่บ้านหัวสะแก ห่างออกไปจากตลาดบาง
ลี่ประมาณ 5 กิโลเมตร ฐานะครอบครัวจัดอยู่ในขั้นไม่ยากจนนักแต่ก็ไม่ได้มีเงินทองเหลือเก็บอะไร
นอกจากทำนาแล้วเธอก็ยังมีอาชีพรับจ้างทั่วไปตามแต่จะมีผู้ว่าจ้าง แต่โดยมากจะไปทำงานล้างจาน
และทำความสะอาดที่ภัตตาคารของนายยุทธ ซึ่งเป็นที่ที่น้องสาวของเธอทำงานอยู่ โดยเธอกับพี่สาว
อีกคนหนึ่งจะผลัดเปลี่ยนกันมาทำงานแล้วแต่ใครจะว่างช่วงใด

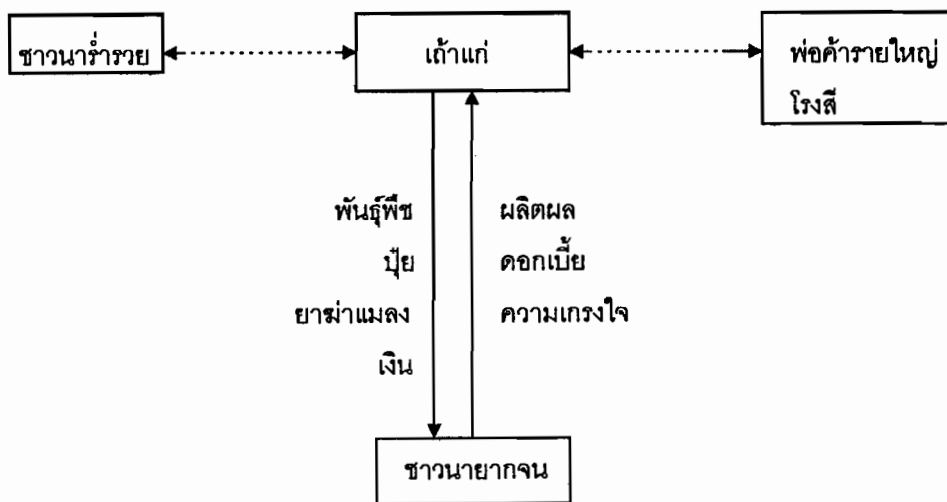
ในการทำนา ที่ดินเป็นของพ่อแม่ซึ่งยกให้ทำกิน เนื่องจากพี่น้องคนอื่นแยกครอบครัวไปหมด
แล้ว ด้วยทุนรอนที่มีจำกัดเธอจึงต้องอาศัยพ่อค้ำคนกลางในทุกด้าน เริ่มจากขั้นตอนการปรับเตรียม
ดินซึ่งคนที่มีฐานะดีมักใช้รถไถซึ่งปัจจุบันมีผู้ประกอบการอาชีพรับจ้างขุดดิน ส่วนเธออาศัยระบบแลกเปลี่ยน
แลกเปลี่ยนแรงกับเพื่อนบ้านที่มีฐานะไม่ดีเหมือนกัน หลังจากนั้นก็ไปขอยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวจากเจ้าแกซึ่งเป็น
พ่อค้ำคนกลางที่เข้ามารับซื้อข้าวในหมู่บ้านจากนั้นก็ต้องเอื้อนปุ๋ยที่จะต้องใส่บำรุงดิน รวมทั้งยาฆ่า
แมลงด้วยซึ่งเธอบอกว่าที่นาติดกันเขาใช้ยาฆ่าแมลงถ้าหากเธอไม่ใช้ศัตรูข้าวทั้งหลายก็จะมารุมลงนา
ของเธอเจ้าเดียว เมื่อข้าวเติบโตเต็มทีออกรวงงามจนเกี่ยวได้ เธอก็จะร่วมกับเพื่อนบ้านกลุ่มเดียวว่า
จ้างรถเกี่ยวข้าวมาแล้วช่วยกันรุมงานของแต่ละคนจนเสร็จ ซึ่งสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ในทุกระยะตั้งแต่
รถขุดดิน ปุ๋ย ยาไปจนถึงรถเกี่ยวข้าวเจ้าแกมิให้ลูกนาขีมนำไปก่อนทั้งหมด แต่เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวก็จะ
ต้องเอาข้าวมาขายให้เจ้าแก และก็จะถูกหักค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ติดค้างไว้พร้อมบวกดอกเบี้ยอีกเล็กน้อย

ทั้งนี้นับแต่ปี 2532 เป็นต้นมา ชาวนาชาวไร่ในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องสามารถทำนาได้ปี
ละมากกว่า 1 ครั้ง เนื่องจากได้มีโครงการชลประทานอุทกของซึ่งทางส.ส.ได้หารือกับกรมชลประทาน
ให้จัดนำน้ำจากแม่น้ำแม่กลองโดยผ่านคลองชลประทานโครงการส่งน้ำลุ่มสา - พนมทวน ระยะทาง
80 กิโลเมตร ตั้งแต่เขื่อนวชิราลงกรณ์ผ่านอำเภอกำมะกา อำเภอพนมทวนและอำเภอเมืองกาญจนบุรี
มาถึงอำเภออุทกและอำเภอสองพี่น้อง เป็นโครงการชลประทานที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบ คันคลองเป็น
คอนกรีต มีคูน้ำกระจายทั่วพื้นที่เพาะปลูกในลักษณะของคลองซอยมีประตูควบคุมน้ำ โครงการนี้ทำให้
พื้นที่ทำการเกษตรของทั้งสองอำเภอกว่า 1 ล้านไร่ได้ประโยชน์ ชาวไร่ได้ผลผลิตมากขึ้น ส่วนชาวนาทำ

นาได้ปีละ 2-3 ครั้ง รายได้ของชาวนาชาวไร่ในพื้นที่จึงดีขึ้น มณฑล เล่าว่ารายได้จากการทำนาของเธอในปี 2540 ตกประมาณ 4,800-5,000 บาทต่อไร่ โดยที่ยังไม่ได้หักค่าปุ๋ยและยาฆ่าแมลง

พ่อค้าคนกลาง หรือ เจ้าแก่ ที่เข้ามารับซื้อข้าวในหมู่บ้านเป็นคนหมู่บ้านทุ่งเขินซึ่งอยู่ติดกัน แต่เป็นที่น้องกับพ่อค้าข้าวในตลาดบางลี่ มณฑลบอกว่าชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านขายข้าวให้กับเจ้าแก่รายนี้มานานแล้ว จนต่างฝ่ายต่างเชื่อถือและไว้วางใจในกันและกัน ชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าแก่ไม่โกงกิโลเวลาชั่งข้าว เพราะเคยเจอเทคนิคการแต่งกิโลของพ่อค้าข้าวรายอื่นมาแล้ว ซึ่งแม้ว่าพ่อค้ารายนั้นจะให้ราคาสูงกว่าแต่ชาวบ้านก็ไม่ต้องการ นอกจากนี้เจ้าแก่ก็ยังให้ความช่วยเหลือชาวบ้านไว้มากในยามเดือดร้อน โดยเฉพาะชาวบ้านที่ยากจนด้วยการให้เงินกู้ยืมบ้าง ส่วนบางคนติดค้างค่าปุ๋ยค่ายาฆ่าแมลงจนข้ามปีก็มี ซึ่งเจ้าแก่ก็จะคิดดอกเบี้ยไปแต่ไม่ได้เร่งรัดมากนักเพราะรู้จักกันมานาน ชาวนาที่ยากจนจึงมีความสัมพันธ์ในเชิงรับจากเจ้าแก่อยู่มาก แต่ชาวนาที่ร่ำรวยไม่จำเป็นต้องของความช่วยเหลือใดๆจากเจ้าแก่ รูปแบบความสัมพันธ์จึงออกมาในลักษณะของการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจธรรมดาคือเป็นการซื้อ-ขายผลผลิตกันโดยทั่วไป ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าแก่กับชาวนาในหมู่บ้านจึงเป็นมีทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจธรรมดาและการแลกเปลี่ยนทางสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง

แผนภาพที่ 13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าแก่กับลูกไร่ลูกนา

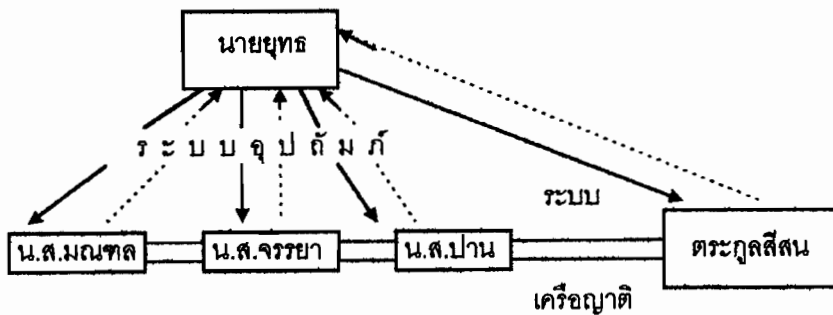
----- การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ
 _____ การแลกเปลี่ยนทางสังคม (เชิงอุปถัมภ์)

2.3) คู่ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของกิจการกับลูกจ้าง

นายยุทธ เป็นเจ้าของกิจการขายอาหารอยู่ในตลาดบางลี่ มีลูกจ้างในร้าน 6 คน โดย 4 คนเป็นลูกจ้างประจำพักอาศัยอยู่ในร้าน ส่วนอีก 2 คนเป็นลูกจ้างชั่วคราวแบบไป-กลับ วิธีการบริหารกิจการและปกครองลูกจ้างในร้านนายยุทธใช้ระบบครอบครัวเป็นหลักการสำคัญ ลูกจ้างทุกคนจะได้รับการดูแลเหมือนเป็นญาติ ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์จะต่างจากนายจ้าง-ลูกจ้างทั่วไป โดยในจำนวนลูกจ้างทั้ง 6 คนของนายยุทธนั้นจะยกตัวอย่างให้เห็นจากสมาชิกในครอบครัวสีสนซึ่งมีถึง 3 คน คือ น.ส.จรรยา เป็นแม่ครัวอยู่ประจำที่ร้าน น.ส.มณฑล และ น.ส. ปาน ซึ่งเป็นลูกจ้างล้างจานและทำความสะอาดร้าน โดยมาทำงานตอนเช้าและกลับบ้านตอนเย็นหลังเลิกงาน

ค่าตอบแทนที่นายยุทธจ่ายให้กับลูกจ้างทั้งสามคนนั้นนอกจากจะมีเงินเดือนในแต่ละเดือนแล้ว หากลูกจ้างคนใดเจ็บป่วยก็จะได้รับการดูแลรักษา และก็ยังมีส่วนของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า เครื่องประดับ และเงินพิเศษให้ในบางโอกาสอีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะลูกจ้างในร้านเท่านั้น แต่นายยุทธยังได้เผื่อแผ่ไปถึงสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวสีสนด้วย โดยเฉพาะในวาระเทศกาลต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ ตรุษจีน สงกรานต์ เป็นต้น รวมทั้งเมื่อสมาชิกในครอบครัวได้จัดการงานพิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น งานแต่งงาน งานบวช หรืองานศพ ซึ่งนายยุทธจะถือได้ว่าเป็นแขกพิเศษของงานเลยทีเดียว

แผนภาพที่ 14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างนายยุทธกับครอบครัวสีสน

- สิ่งของเครื่องใช้ อาหาร เงินทอง
- ความเคารพนับถือ การช่วยเหลืองานเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามที่ร้องขอ

ในความสัมพันธ์ระหว่างนายยุทธกับลูกจ้างทั้งสามคนดังกล่าว ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบนายจ้าง-ลูกจ้างโดยทั่วไป แต่แฝงลักษณะของผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ไว้อย่างชัดเจน โดยนายยุทธมีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ ส่วน จรรยา มณฑล และปาน มีฐานะเป็นผู้ใต้อุปถัมภ์ ยิ่งไปกว่านั้นโครงสร้างของระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นยังขยายขอบเขตไปถึงสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวสีสนซึ่งก็มีฐานะเป็นผู้ใต้อุปถัมภ์ด้วย โดยการตอบแทนที่ลูกจ้างทั้งสามให้กับนายยุทธนอกเหนือไปจากแรงงานในหน้าที่แล้ว ก็ยังมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะกระทำตามคำขอร้องของนายยุทธด้วย ซึ่งการตอบแทนในลักษณะดังกล่าวนี้ นายยุทธยังได้รับจากสมาชิกคนอื่นของครอบครัวสีสนอีกด้วย ดังนั้นในยุคหนึ่งที่นายยุทธเข้าไปมีบทบาทในฐานะหัวหน้าของนายทองหยด จิตตวีระ ก็ได้ครอบครัวสีสนมาเป็นเรี่ยวแรงสำคัญในการระดมคะแนนเสียงจากชาวบ้านในหมู่บ้านหัวตะแอก

2.4) คู่ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองท้องถิ่นกับผู้รับเหมาก่อสร้าง

นายสวัสดิ์ เป็นนักธุรกิจท้องถิ่นคนสำคัญรายหนึ่งของชุมชนตลาดบางลี่ ปัจจุบันมีกิจการโรงสีข้าวขนาดใหญ่ และเป็นหุ้นส่วนรายใหญ่ในกิจการซูเปอร์มาร์เก็ตแห่งใหม่ที่เพิ่งเปิดดำเนินกิจการเมื่อปลายปี 2540 โดยก่อนหน้าที่จะเป็นเจ้าของกิจการขนาดใหญ่ทั้งสองกิจการนี้นายสวัสดิ์ได้ประกอบอาชีพหลายอย่างมาก่อน จากธุรกิจไร่อ้อยซึ่งเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมมากในบรรดาพ่อค้าในตลาดบางลี่เมื่อประมาณปี พ.ศ.2513-2518 นายสวัสดิ์ผันตัวเองมารับเหมาวีงรถถมดิน พร้อมไปกับการเริ่มต้นกิจการค้าข้าว และได้ประกอบอาชีพทั้งสองอย่างนี้มาตลอดเวลากว่า 10 ปีหลังจากเลิกธุรกิจไร่อ้อยในปี พ.ศ.2522โดยในระหว่างที่รับเหมาก่อสร้างก็เริ่มที่จะรับเหมาก่อสร้างทั่วไปด้วย

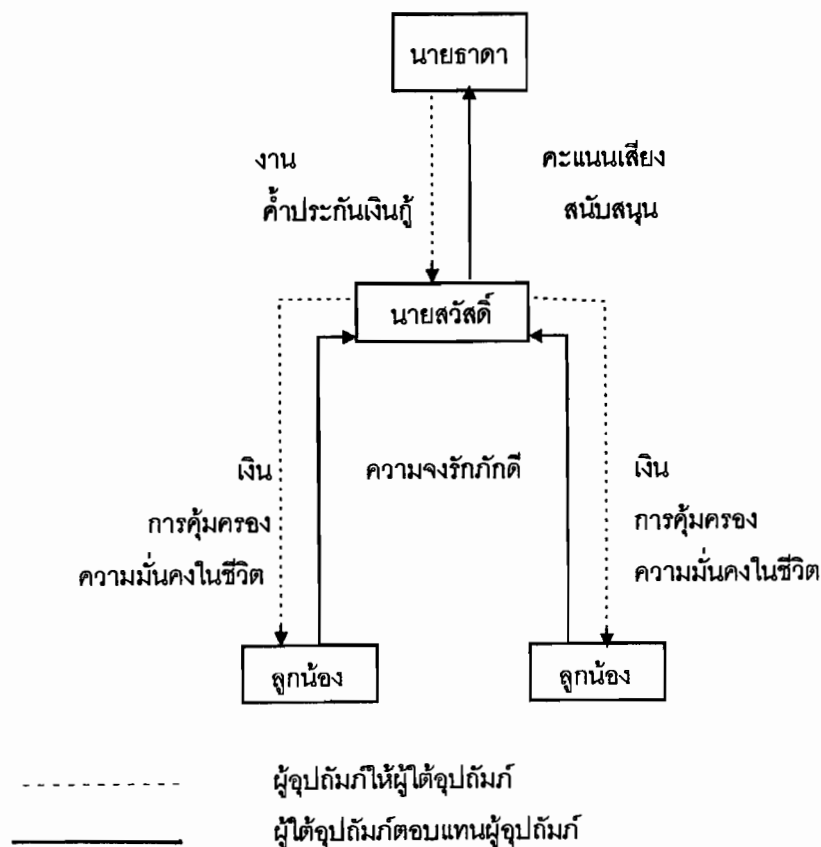
การประกอบอาชีพรับเหมาก่อสร้างและก่อสร้างทำให้นายสวัสดิ์จำเป็นต้องรู้จักคนกว้างขวาง ทั้งคนระดับเจ้าของกิจการที่มีกำลังเงินในการลงทุน ข้าราชการที่มีอำนาจในการตัดสินใจอนุมัติโครงการก่อสร้างของรัฐบาล และนักการเมืองในพื้นที่ซึ่งสามารถผันเงินเข้ามาทำโครงการสาธารณสมบัติในพื้นที่ได้ เพื่อที่ว่าจะได้มีงานเข้ามามาก ๆ ขณะเดียวกันก็จำเป็นที่จะต้องมีลูกน้องจำนวนมากมาเป็นเรี่ยวแรงในการทำงานตลอดจนต้องมีเพื่อนฝูงมากเพื่อสนับสนุนการทำงานให้สะดวกมากยิ่งขึ้น

ในความสัมพันธ์กับนักการเมืองท้องถิ่นนั้น นายสวัสดิ์เป็นผู้ให้การสนับสนุนนายธาดา นักการเมืองท้องถิ่นที่ได้รับเลือกตั้งเป็นส.ท.มานานนับแต่ปี พ.ศ.2528 และดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีมาแล้วถึง 2 สมัย โดยอาศัยเครือข่ายลูกน้องและเพื่อนฝูงที่มีอยู่เป็นกำลังหลัก ทำให้เมื่อนายธาดาได้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีและมีอำนาจในการตัดสินใจในโครงการก่อสร้างต่างๆ ของเทศบาล นายสวัสดิ์จึงได้งานก่อสร้างเหล่านี้ไปหลายโครงการ ทำให้นายสวัสดิ์สามารถก่อสร้างฐานะให้ดีขึ้นมาเรื่อย ๆ ตามลำดับ ดังนั้นสายสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองจึงค่อนข้างเหนียวแน่น โดยจะเห็นได้จากกรณีที่

นายธาดาตัดสินใจร่วมทุนกับนายสวัสดิ์และหัวหน้าคนอื่นหนึ่งเปิดกิจการซูเปอร์มาร์เก็ตมูลค่ากว่า 20 ล้าน ด้วยการเข้าพื้นที่ชั้นบนของตลาดสดซึ่งเทศบาลดูแลอยู่

การแลกเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างนายสวัสดิ์และนายธาดานั้น ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ออกมาในลักษณะของผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้อุปถัมภ์ โดยนายธาดาคือผู้อุปถัมภ์ที่สามารถทำให้นายสวัสดิ์ได้รับงานก่อสร้างมูลค่าสูง ๆ ได้ นอกจากนั้นในการขอเครดิตจากสถาบันการเงินต่าง ๆ บางครั้ง นายสวัสดิ์ก็ได้นายธาดาเป็นผู้ค้ำประกันให้ เนื่องจากสถานภาพของนายธาดาในชุมชนค่อนข้างสูงและเป็นผู้ที่มีฐานะดีคนหนึ่ง ส่วนสิ่งตอบแทนที่นายสวัสดิ์มอบให้กับนายธาดานั้นมีหลายประการ และประการที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือนายสวัสดิ์เป็นหัวหน้าคนสำคัญให้กับนายธาดา โดยอาศัยคุณสมบัติของนายสวัสดิ์ที่เป็นผู้กว้างขวางมีลูกน้องมาก ทำให้นายธาดาไว้วางใจมอบหมายให้นายสวัสดิ์เป็นแกนหลักในการจัดการเกี่ยวกับการระดมคะแนนเสียงในการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมา ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างนายสวัสดิ์กับนายธาดานี้อาจแสดงให้เห็นได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 15 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างนายธาดา กับนายสวัสดิ์และลูกน้อง

บทสรุป

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ทางการค้าอันเก่าแก่ของชุมชนตลาดบางลี่ ทำให้เราพบข้อมูลหลายประการที่จะมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ถึงการก่อตัวของระบบการเมืองผูกขาดในพื้นที่ โดยจะสามารถประมวลและสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. ตลาดบางลี่มีเครือข่ายชุมชนทางด้านเศรษฐกิจที่ก่อตัวขึ้นมาเป็นระยะเวลาเนิ่นนาน และขยายตัวกว้างไกลออกไปมาก โดยนอกจากตามหมู่บ้านในเขตอำเภอสองพี่น้องแล้ว ก็ยังขยายออกไปถึงหมู่บ้านในเขตจังหวัดกาญจนบุรี และที่น่าสนใจก็คือกินพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภออู่ทองและบางปลาแม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตเลือกตั้งที่ 1 ของจังหวัดสุพรรณบุรีเช่นเดียวกับอำเภอสองพี่น้องด้วย ทำให้มีแนวโน้มว่าเครือข่ายทางเศรษฐกิจดังกล่าวอาจเชื่อมโยงกันได้กับเครือข่ายทางการเมืองซึ่งจะกล่าวถึงในบทที่ 5 ต่อไป

2. ความสัมพันธ์ในเครือข่ายทางเศรษฐกิจเท่าที่ปรากฏ นอกจากมีลักษณะของความสัมพันธ์เครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดอยู่มากแล้วก็ยังมีคู่ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์อีกลักษณะหนึ่งให้เห็นได้ชัดเจนมาก และได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคสมัยแรก ๆ โดยยิ่งปรากฏให้เห็นชัดเจนขึ้นในยุคสมัยหลังเมื่อเชื่อมโยงเข้ากับความสัมพันธ์ในระบบการเมืองซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการระดมการสนับสนุนจากคนทั่วไปให้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องเพราะความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์มีลักษณะของการผูกขาดอันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นักการเมืองต้องการจากผู้สนับสนุนตน โดยรูปแบบความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่ปรากฏในเครือข่ายเศรษฐกิจของชุมชนบางลี่นั้นมีหลายลักษณะ ได้แก่ พ่อค้าในตลาดกับลูกค้าขาประจำ, เจ้าแก่กับลูกไร่, เจ้าของกิจการกับลูกจ้าง และ ผู้รับเหมากับนักการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น

3. การพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ขึ้นในวิถีชีวิตของชุมชน โดยหากพิจารณาเฉพาะผลกระทบต่อเครือข่ายของระบบเศรษฐกิจก็จะเห็นได้ว่าการพัฒนาพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความกว้างไกลของเครือข่ายเศรษฐกิจ แต่มีความสัมพันธ์แบบผกผันกับความเหนียวแน่นของเครือข่าย กล่าวคือ การพัฒนาพื้นที่โดยเฉพาะการตัดถนนหนทางทำให้เครือข่ายเศรษฐกิจขยายตัวออกไปได้กว้างไกลยิ่งขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้ความเหนียวแน่นของเครือข่ายอันเกิดจากความถี่ของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับลูกค้ากลับลดลง นั่นเป็นเพราะเมื่อเกิดการพัฒนารถหนทางทำให้ชาวบ้านมีความสะดวกในการเดินทางมากขึ้น ชาวบ้านจากหมู่บ้านที่อยู่ไกลออกไปมาก ๆ สามารถเดินทางมาซื้อหรือขายสินค้าในชุมชนบางลี่ได้โดยสะดวกขึ้น ทว่าชาวบ้านเหล่านี้ก็สามารถเดินทางไปซื้อขายยังตลาดแห่งอื่นได้สะดวกเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ห้ามกันไม่ได้ ดังเช่นปัจจุบันที่มีชาวบ้านจากจังหวัดไกล ๆ เช่น จากตลาดนพวงศ์ จังหวัดปทุมธานี หรือจากอำเภออินทร์บุรี

จังหวัดสิงห์บุรี มาซื้อของใช้จำพวกเครื่องมือประมงที่หาซื้อในชุมชนของตนไม่ได้ จึงต้องเดินทางมาถึงตลาดบางลี่ด้วยเป็นแหล่งประมงที่สำคัญของพื้นที่ แต่ทว่าความถี่ของการมาซื้อ-ขายของชาวบ้านที่อยู่ไกล ๆ เหล่านี้ก็น้อยจนไม่อาจเทียบกับชาวบ้านแถบกาญจนบุรีที่มาค้าขายกับชาวบางลี่ในสมัยก่อนได้เลย

ระบบการเมืองและโครงสร้างอำนาจในชุมชน

ในสาระสำคัญของบทที่ 3 และ 4 ที่ผ่านมาได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของชุมชนตลาดบางลี่และ พัฒนาการตลอดจนเครือข่ายเศรษฐกิจของชุมชน จะเห็นได้ว่ามีเนื้อหาหลายส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับระบบการเมืองในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกล่าวถึง ลักษณะความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจระหว่างผู้คนที่มีความสัมพันธ์กันทั้งภายในชุมชนและมีต่อคนนอกชุมชน

ส่วนเนื้อหาในบทที่ 5 นี้ จะนำเสนอเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองภายในชุมชนตลาดบางลี่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงมาตลอดตามยุคสมัย โดยก่อนอื่นจะกล่าวถึงระบบการเมืองภายในชุมชนตั้งแต่ยุคแรก อันได้แก่ระบบกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน และ บุคคลผู้ซึ่งเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการที่มีบทบาทมากในชุมชน จนต่อเนืองมาถึงระบบเทศบาลตำบลในปัจจุบัน ต่อจากนั้นจะได้กล่าวถึงระบบการเมืองผูกขาดที่เกิดขึ้นในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยจะเจาะจงไปที่การสร้างฐานการเมืองแบบผูกขาดในเขตอำเภอสองพี่น้องของนายบรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งจะได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของหัวคะแนนหลัก ๆ แต่ละคน

นอกจากนี้จะได้กล่าวถึงบทบาทของส.ส.ผูกขาดต่อการพัฒนาพื้นที่ด้วยการสร้างสาธารณสมบัติต่าง ๆ ขึ้นในจังหวัดสุพรรณบุรี ต่อจากนั้นจะประมวลภาพผลกระทบจากการพัฒนาต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนด้วย

อนึ่ง คำว่า “ส.ส.ผูกขาด” นั้น พิชาย รัตนดิถ ฌ ภูเกิต (2537) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ส.ส.ที่เคยได้รับการเลือกตั้งมากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป คือ ผู้สมัคร ส.ส.ประเภทที่กล่าวได้ว่าเป็นนักการเมืองที่เบียดประจักษ์ผู้รับสัมปทานการเมือง ลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งไหนก็มักจะได้รับเลือกตั้งทุกครั้งไป เป็นผู้ที่มีฐานการเมืองแน่นหนา

ส่วนคำว่า “ส.ส.ผูกขาด” ที่ผู้ศึกษาใช้นั้นมีความหมายใกล้เคียงกันกับคำจำกัดความข้างต้น ทว่า ส.ส.ผูกขาดของจังหวัดสุพรรณบุรีนั้นได้รับเลือกตั้งติดต่อกันไม่ต่ำกว่า 5-6 ครั้ง

การเมืองระดับท้องถิ่น

ตลาดบางลี่ ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลสองพี่น้องซึ่งมีนายกเทศมนตรีมาจากการเลือกตั้งของชาวบ้านในเขตเทศบาลฯ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตลาดบางลี่จึงมีความเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครองภายในท้องถิ่นหลายลักษณะ โดยมีสถาบันทางการเมืองหลายสถาบันอยู่ในชุมชนซึ่งมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอันมีที่มาแตกต่างกัน ทว่าสถาบันการเมืองเหล่านั้นล้วนแต่มีบทบาทในการตัดสินใจและกระทำการในเรื่องต่าง ๆ อันอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าในยุคใดที่สถาบันการเมืองใดจะสามารถยกบทบาทของตนขึ้นมามีอิทธิพลเหนือสถาบันการเมืองอื่น ๆ ได้

ดังนั้น สถานภาพของสถาบันการเมืองแต่ละสถาบันจึงสามารถเกิดขึ้นหรือดับลงไปได้ด้วยการตัดสินใจจากการยอมรับและสนับสนุนของประชาชนในชุมชน ซึ่งหากประชาชนในชุมชนให้การยอมรับต่อสถาบันใดมากกว่า สถาบันนั้นก็ย่อมจะมีความเข้มแข็งมากกว่า ดังจะแสดงให้เห็นในรายละเอียดต่อไป

1.1) การปกครองในรูปแบบที่เป็นทางการ

จากประวัติศาสตร์ชุมชนที่ผ่านมา ตลาดบางลี่มีระบบการเมืองการปกครองในรูปแบบที่เป็นทางการอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ การปกครองในระบบกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านในอดีต และระบบเทศบาลตำบลในปัจจุบัน โดยหลังก่อตั้งชุมชนจนถึง พ.ศ.2478 ตลาดบางลี่แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 3 เขตแต่ละเขตมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งทางราชการแต่งตั้งขึ้นมาเป็นผู้ปกครองดูแลอยู่ แต่หลังจากนั้นเมื่อมีการจัดตั้งเทศบาลตำบลสองพี่น้องขึ้นมาระบบผู้ใหญ่บ้านจึงถูกยุบเลิกไป

ก.) ระบบกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน (ช่วงก่อน พ.ศ.2478)

หลัง พ.ศ.2450 ชุมชนตลาดบางลี่มีประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาตามหาญาติพี่น้องและตั้งหลักทำมาหากิน ทำให้ระบบการค้าในชุมชนค่อย ๆ ขยายตัวขึ้น ทางราชการคืออำเภอสองพี่น้องจึงได้แต่งตั้งผู้ที่มีความเหมาะสมให้ดำรงตำแหน่งกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ปกครองดูแลลูกบ้านและเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบ

ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในขณะนั้นคือ การทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างพ่อค้าแม่ค้าในชุมชนซึ่งเกิดจากการแย่งชิงลูกค้ากัน โดยเฉพาะบรรดานายหน้าการค้าขายกับพวกเกวียนทั้งหลายที่จะต้องเข้าถึงตัวลูกค้าให้เร็วที่สุด เมื่อเกวียนเดินทางเข้าเขตชุมชนก็จะมีเหล่านายหน้าออกไปต้อนรับด้วยต้องการให้คนที่มากับเกวียนมอบหมายให้ตนเป็นผู้รวบรวมซื้อสินค้าที่ต้องการให้ บางรายก็ไปตัดหน้านายหน้ารายอื่นแล้วแย่งลูกค้าไป ทำให้ถึงกับตบตีกันอยู่เป็นประจำ จนในที่สุด

ทางจังหวัดสุพรรณบุรีจึงต้องแบ่งพื้นที่จัดตั้งเป็นตำบลสองพี่น้องขึ้นมา มีหน้าที่รับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ตลาดบางลี่และชุมชนรอบๆ และได้แต่งตั้งกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านขึ้นมาทำหน้าที่ปกครองดูแลความสงบของลูกบ้าน

คนเก่าแก่ในพื้นที่เล่าว่าในการแต่งตั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้นทางจังหวัดจะคัดเลือกจากผู้สูงอายุที่มีความประพฤติดี มีความซื่อตรงและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปในพื้นที่ โดยคนเหล่านี้ต้องมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอยู่บ้างแต่ก็ไม่สำคัญนักเพราะสามารถมาเรียนรู้ในภายหลังได้ และด้วยเหตุที่ตลาดบางลี่เป็นชุมชนคนจีนขนาดใหญ่จึงถูกแบ่งพื้นที่ปกครองออกเป็น 3 ส่วน และในที่สุดก็มีผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนจีนแท้ ๆ ถึง 3 คนขึ้นมาดูแลสารทุกข์สุกษาของชาวบ้านร้านตลาด

พื้นที่ของตลาดบางลี่ในสมัยนั้นซึ่งถูกแบ่งออกเป็น 3 เขตและมีผู้ใหญ่บ้านดูแลเขตละหนึ่งคนนั้น ประกอบด้วย เขตที่หนึ่ง เริ่มจากพื้นที่ริมคลองติดกับบ้านไผ่หม้อถัดเข้ามาทางตลาดบางลี่ กินพื้นที่ถึงโรงสีนายจ๊วย และท่าข้าวซึ่งเรียกว่า เข็กซึ้ง มาถึงบริเวณหน้าโรงเจ และตลาดเก่าซึ่งเป็นห้องแถวไม่มีชาวจีนกลุ่มหนึ่งอยู่อาศัยและค้าขาย บริเวณทั้งหมดนี้อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของ ผู้ใหญ่จ๊วย ศรีเพ็ญฟุ้ง ต้นตระกูลศรีเพ็ญฟุ้ง ซึ่งขณะนั้นทำกิจการโรงสีขนาดเล็กและเปิดร้านขายของชำอยู่ใกล้ ๆ ตลาดเข็กซึ้ง

พื้นที่ต่อเนื่องกันถัดเข้ามาจากตลาดเก่า เริ่มจากตลาดสด ตลาดท่าตานาค ช้ามลำรางไปยังท่าข้าวต่าง ๆ ก่อนถึงบริเวณหน้าวัดคงตาล อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของ ผู้ใหญ่ปอ คำแพร่ดี เจ้าของร้านขายผ้าและเสื้อผ้าสำเร็จรูปในตลาด ส่วนฝั่งตรงข้ามถนนกับพื้นที่ทั้งสองบริเวณ ซึ่งเป็นห้องแถวไม้เรียงตัวยาวขนานไปกับถนน เป็นพื้นที่ในความดูแลของ ผู้ใหญ่สุก แซ่ว่อง เจ้าของร้านขายของชำและเครื่องยาจีน ซึ่งต่อมาเมื่อถึงแก่กรรมลูกชายคือนายกิมแหยว แซ่ว่อง หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ผู้ใหญ่จุ่น ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในเขตนั้นแทน ทั้งนี้พื้นที่ตลาดบางลี่ในความดูแลของผู้ใหญ่บ้านทั้งสามทั้งหมดล้วนขึ้นกับกำนันคนเดียวกัน คือ กำนันถม ซึ่งเป็นคนไทยมีบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านนอกตลาดบางลี่

ในสมัยก่อนผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางการให้ดำรงตำแหน่งกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านได้ นอกจากจะเป็นผู้กว้างขวางมีคนนับหน้าถือตามากแล้ว ยังต้องมีฐานะดีอีกด้วยเพื่อจะได้ช่วยเหลือลูกบ้านในยามที่เดือดร้อนได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้บางครั้งยังต้องรับรองข้าราชการที่มาตรวจดูความสงบเรียบร้อยในท้องถิ่นอีกด้วย บทบาทของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นทั้งตัวแทนของชาวบ้านและราชการในเวลาเดียวกัน ทำให้สถานภาพของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่จึงเปรียบเสมือนเป็นผู้นำในหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้การยอมรับอันเกิดจากการเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านจึงมีบทบาทในการชักจูงหรือระดมกำลังจากประชาชนในชุมชนที่ตนเป็นผู้นำอยู่ให้คล้อยตามไปในทิศทางที่ตนต้องการได้

ซึ่งลักษณะนี้ปรากฏให้เห็นทั่วไปในระบบกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านแม้ในปัจจุบันโดยเฉพาะในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ดี ชุมชนตลาดบางลี่อยู่ในความปกครองดูแลของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านมาระยะหนึ่ง ต่อมาได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาล พ.ศ.2475 ขึ้น และหลังจากนั้นอีก 3 ปีต่อมาก็ได้มีการจัดตั้งเทศบาลตำบลสองพี่น้องขึ้นมาปกครองดูแลแทน กำนันผู้ใหญ่บ้านในชุมชนตลาดบางลี่จึงหมดหน้าที่ไป

ข.) ระบบเทศบาลตำบล (ตั้งแต่ พ.ศ.2478 เป็นต้นมา)

เทศบาลตำบลสองพี่น้อง ถูกจัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลสองพี่น้อง โดยยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2478 ในระยะแรกมีพื้นที่ 2.40 ตารางกิโลเมตร และต่อมาได้มีการขยายเขตเทศบาลโดยพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาล เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2512 เป็นพื้นที่ 10.40 ตารางกิโลเมตรจนถึงปัจจุบัน (รายงานกิจการเทศบาลตำบลสองพี่น้อง 2531-2536:4)

เทศบาลเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสามารถประมวลวัตถุประสงค์หลักได้ 2 ประการ คือ 1. เพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และ 2. เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือสถาบันหลักทำหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นของประเทศ เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐบาลส่วนกลาง โดยงานในหน้าที่ก็คือการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่น เช่น การศึกษา งานสาธารณสุข ผังเมือง งานโยธา ตลอดจนการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น โดยแบ่งโครงสร้างในการบริหารงานออกเป็น 6 หน่วยงาน คือ สำนักปลัดเทศบาล, กองคลัง, กองช่าง, กองอนามัยและสิ่งแวดล้อม, กองการศึกษา และกองการประปา

โครงสร้างการทำงานของเทศบาลแบ่งออกคนเป็น 2 กลุ่ม คือ ฝ่ายบริหาร ได้แก่ สมาชิกเทศบาล อันประกอบด้วยประธานสภา และรองประธานสภาตำแหน่งละหนึ่งคน ซึ่งเลือกมาจากสมาชิกสภาเทศบาล(ส.ท.) 12 คน และส่วนราชการ ประกอบด้วยข้าราชการประจำที่ทำงานรับผิดชอบในส่วนต่าง ๆ รวมทั้งลูกจ้างชั่วคราวของเทศบาลอีกจำนวนหนึ่ง ส่วนราชการเทศบาลตำบลสองพี่น้องมีปลัดเทศบาล 1 คนเป็นหัวหน้าส่วน และหัวหน้ากองอีก 6 คน

คณะเทศมนตรีมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่ โดยกำหนดให้มีการเลือกตั้งขึ้นทุก 5 ปี หลังจากนั้น ส.ท.ทั้ง 12 คนจะทำการเลือกนายกเทศมนตรี ขึ้นมาเป็นหัวหน้าส่วนบริหาร พร้อมด้วยเทศมนตรี 2 คน ฝ่ายบริหารของเทศบาลมีอำนาจเต็มที่ในการกำหนดนโยบายในการทำงาน ตลอดจนในการควบคุมและกำกับดูแลให้การทำงานของเทศบาลเป็นไปตามนโยบายที่วางไว้ โดยมีรายรับจากรายได้ของเทศบาล 6 หมวด คือ หมวดภาษีอากร หมวดค่าธรรมเนียม ใบอนุญาตและค่า

ปรับ หมวดรายได้จากทรัพย์สินของเทศบาล หมวดรายได้จากสาธารณูปโภคและเทศพาณิชย์ หมวดเงินอุดหนุนจากรัฐบาล และหมวดรายได้เบ็ดเตล็ด นอกจากนี้ก็ยังมีเงินได้อื่น ๆ 2 หมวด คือ เงินกู้ และเงินที่จ่ายขาดจากเงินสะสม

รายได้หลักของเทศบาลมาจาก การจัดเก็บภาษีอากร ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ภาษีอากรที่เทศบาลจัดเก็บเอง ได้แก่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย และอากรฆ่าสัตว์ 2) ภาษีอากรที่รัฐจัดเก็บให้ทั้งจำนวน ได้แก่ ภาษียรถยนต์และล้อเลื่อน 3) ภาษีอากรที่รัฐจัดเก็บเพิ่มให้ ได้แก่ ภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะ ภาษีสุรา และภาษีสรรพสามิต

การเกิดขึ้นของเทศบาลในช่วงแรกไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านในตลาดบางลี่มากนัก หน้าที่หลักของเทศบาลคือควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยของร้านค้าและตลาดสด รวมทั้งการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในหน้าน้ำท่วมด้วยการสร้างสะพาน ส่วนการพัฒนาพื้นที่ไม่มีลักษณะโดดเด่นอะไรเพราะยังติดขัดในปัญหาน้ำท่วมที่ต้องเผชิญอยู่ทุกปี จนมาถึงในช่วงปี พ.ศ.2523 ซึ่งกลุ่มบางลี่พัฒนา ได้รับเลือกเข้ามาบริหารงานเทศบาล จึงได้ดำเนินการถมพื้นที่ในตลาดและยกระดับถนนในความรับผิดชอบของเทศบาลจนพ้นจากสภาพน้ำท่วม กลายเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาต่อไป หลังจากนั้นโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของชุมชนจึงถูกกำหนดขึ้นหลายโครงการ และงบประมาณของเทศบาลก็ได้รับเพิ่มมากขึ้น ทำให้การเมืองและการเลือกตั้งของเทศบาลตำบลสองพี่น้องจึงเริ่มเข้มข้นขึ้น เมื่อมีกลุ่มการเมืองมากกว่า 1 กลุ่มทำการแย่งชิงตำแหน่ง ส.ท. กันในการเลือกตั้งสมัยต่อมา

การเลือกตั้งในปี พ.ศ.2528 กลุ่มบางลี่พัฒนา ได้รับเลือกตั้งเข้ามาทำการบริหารเทศบาลต่ออีกสมัยหนึ่ง แต่ในสมัยนี้ได้เกิดความขัดแย้งขึ้นกับส.ท.ในกลุ่ม ในเรื่องเกี่ยวกับเงินงบประมาณและการอนุมัติโครงการก่อสร้างในเทศบาล นายชายซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีและเป็นหัวหน้ากลุ่มจึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกฯ แต่ยังคงเป็น ส.ท.อยู่ นายอำเภอสองพี่น้องจึงรักษาการในตำแหน่งอยู่ระยะหนึ่ง หลังจากนั้นสภาเทศบาลซึ่งขณะนั้นได้เกิดการแตกแยกออกเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายนายชายซึ่งมีเสียงสนับสนุนเป็นลูกทีมกลุ่มบางลี่พัฒนาหนึ่งคนและมีนายสว่างหัวหน้ากลุ่ม ก้าวหน้าและลูกทีมอีกหนึ่งคน รวมเป็น 4 เสียง กับฝ่ายของนายธาดาซึ่งมีเสียงสนับสนุนถึง 8 เสียง ผลการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกันภายในจึงได้นายธาดาเป็นนายกเทศมนตรีคนใหม่

ในการเลือกตั้งสมัยต่อมา นายชายตัดสินใจรวมทีมกับนายสว่างด้วยเหตุผลว่าต้องการลงไปขัดขวางการทำงานของอีกฝ่ายซึ่งตนเห็นว่าไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรม โดยใช้ชื่อกลุ่มบางลี่พัฒนาเช่นเดิม ทว่าก่อนการเลือกตั้งเพียง 10 วันนายชายก็ถูกรถยนต์ขับไล่ชนจนบาดเจ็บสาหัส แผนการหาเสียงจึงต้องล้มเลิก ทว่านายชายก็ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นอันดับที่สอง รวมทั้งนายสว่างซึ่งได้รับเลือกเป็น

อันดับที่ 8 ส่วนกลุ่มของนายธาดาซึ่งแยกตัวออกมาตั้งเป็นกลุ่มวานิชร่วมใจได้รับเลือกตั้งเข้ามาถึง 8 คน และนายธาดาก็ได้รับตำแหน่งนายกเทศมนตรีอีกสมัย ซึ่งชาวบ้านในชุมชนหลายคนบอกว่าการเลือกตั้งในครั้งนั้นมีการแจกเงินให้กับชาวบ้านในตลาดบางสี่หลายล้านบาท

หลังจากนั้นกลุ่มวานิชร่วมใจก็สามารถครองพื้นที่ได้ทั้งหมดเมื่อการเลือกตั้งครั้งต่อมาทั้งนายชายและนายสว่างต่างไม่มีใครลงสมัคร ชาวบ้านเล่าว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้กลุ่มของนายธาดาได้รับเลือกตั้งไปโดยปริยายเพราะไม่มีใครแข่ง เนื่องจากคนที่คิดจะสมัครจะถูกซื้อตัวไม่ให้ลงสมัคร รวมทั้งกรรมการเลือกตั้งและสถานที่ที่ถูกกำกับและควบคุมโดยพนักงานเทศบาลซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในความควบคุมของนายธาดาทั้งสิ้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการเลือกตั้งส.ท.นี้ทำให้ชาวชุมชนบางส่วนรู้สึกไม่พอใจทว่าก็ไม่อาจลงมือแก้ไขอะไรได้ นอกจากเก็บความรู้สึกไม่พอใจไว้ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนตลาดบางสี่เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายขึ้นอย่างเงิบๆ โดยไม่มีการแสดงออกถึงความขัดแย้งที่รุนแรงแต่อย่างใด

แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งดังกล่าวไม่ได้ก่อปัญหาให้กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งสนามใหญ่มากนัก โดยชุมชนตลาดบางสี่จัดว่าเป็นฐานคะแนนเสียงใหญ่ให้กับพรรคชาติไทย โดยเฉพาะนายบรรหาร ศิลปอาชา มาเป็นเวลาช้านาน โดยมีหัวหน้าคณะสำคัญๆหลายคนหลายกลุ่มอยู่ในชุมชนบางสี่ ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือบรรดากลุ่มต่างๆ ที่มีบทบาทอยู่ในชุมชนนั่นเอง ดังจะกล่าวให้ชัดเจนขึ้นในส่วนต่อไป

1.2) ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในชุมชน

ในยุคที่ชุมชนตลาดบางสี่ยังถูกปกครองด้วยระบบกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านอยู่นั้น ผู้ที่มีบทบาทมากในชุมชนก็คือบรรดากำนัน-ผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง เนื่องจากด้วยภาระหน้าที่ในการดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านอันเป็นเสมือนตัวแทนของทั้งชาวบ้านและทางราชการ จึงได้รับการเคารพนับถือจากชาวบ้านอยู่มาก หลังจากนั้นเมื่อมีการจัดตั้งเทศบาลตำบลสองพี่น้องขึ้นมา กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านจึงได้หมดหน้าที่ไป แต่ก็ยังเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนับถืออยู่เหมือนเดิม โดยสถานภาพทางสังคมไม่ได้ลดลงไปเลย และมักถูกเชิญให้เป็นประธานหรือมีบทบาทในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากกรณีของผู้ใหญ่จุ่น หรือนายกิมแห้ว แซ่ว่อง

ผู้ใหญ่จุ่น ได้รับการแต่งตั้งจากทางการให้เป็นผู้ใหญ่บ้านสืบต่อจากบิดา คือ ผู้ใหญ่สุก ด้วยเหตุผลว่าเป็นบุคคลที่ชาวบ้านนับถือและมีความประพฤติดีมีความสามารถเหมาะสมที่จะเป็นผู้ดูแลช่วยเหลือชาวบ้าน เมื่อหมดหน้าที่ในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านภายหลังจากที่มีการจัดตั้งเทศบาลในปี 2487 ผู้ใหญ่จุ่นก็ยังได้รับความนับถือจากชาวบ้านทั่วไปเหมือนเดิมโดยชาวบ้านทั่วไปเห็นว่าผู้ใหญ่จุ่นเป็นคนดีและให้ความช่วยเหลือชาวบ้านอย่างเต็มที่ รวมทั้งให้ความร่วมมือตลอดจนเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมของส่วนรวมตลอดมา ล่วงมาถึงยุคหลัง พ.ศ.2500 ผู้มีบทบาทในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ใน

ชุมชนเปลี่ยนผ่านมาเป็นคนรุ่นใหม่ และเมื่อต้องขอความร่วมมือจากชาวชุมชนก็มักจะเชิญให้ผู้ใหญ่จุ่นเข้ามาเป็นประธานในการจัดกิจกรรมเสมอ เนื่องจากผู้ใหญ่เป็นคนที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เมื่อขอความร่วมมืออะไรชาวบ้านมักไม่ขัดข้อง จนกระทั่งประมาณ พ.ศ.2515 เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนตลาดบางลี่ขึ้นมาเพื่อดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะในงานประเพณีต่างๆ ผู้มีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มก็ได้พร้อมใจกันแต่งตั้งให้ผู้ใหญ่จุ่นเป็นประธานกลุ่มนับแต่นั้นมาจนปัจจุบัน แม้จะมีการเลือกตั้งกรรมการอีกกี่ครั้งผู้ใหญ่จุ่นก็ยังได้รับเลือกทุกครั้ง

เช่นเดียวกันกับนายโชติ ชำนาญพงศ์ ก็เป็นผู้ที่มีบทบาทในชุมชนอีกคนหนึ่งที่มีได้มีตำแหน่งทางสังคมใดๆรองรับ นอกจากตำแหน่งรองประธานกลุ่มกรรมการห้องสมุดประชาชนตลาดบางลี่ ซึ่งดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2515 เช่นกัน

สถานภาพทางสังคมของนายโชติไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่เคยมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนเหมือนเช่นผู้ใหญ่จุ่น แต่เกิดจากการสร้างสมบารมีด้วยการให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนมาโดยตลอด ด้วยอาชีพที่ทำเป็นเจ้าของสัมปทานโรงเหล้าผูกขาดมาโดยตลอด 40 กว่าปี รวมทั้งโรงฝึนและบ่อนซึ่งในสมัยนั้นเป็นกิจการที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้นายโชติรู้จักสนิทสนมกับข้าราชการและพ่อค้าที่ร่ำรวยเป็นจำนวนมาก ขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เป็นคนจีนมักมีปัญหาถูกเพ่งเล็งจากเจ้าหน้าที่ราชการเสมอ ซึ่งจุดนี้ทำให้ชาวบ้านต้องมาหานายโชติเพื่อให้ความช่วยเหลืออยู่บ่อยๆ ชาวบ้านหลายคนบอกว่า ชาวจีนในตลาดเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับข้าราชการก็จะมาขอให้นายโชติไปช่วยไกลเกลี่ย และเมื่อมีชาวบ้านทะเลาะกันจนต้องขึ้นโรงขึ้นศาลนายโชติก็จะไปคุยกับตำรวจให้ขอให้ยอมความกันไปแล้วก็ยังคงเงินส่วนตัวจ่ายค่าปรับให้กับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายด้วย

นอกจากนี้ นามสกุล ชำนาญพงศ์ ของนายโชติยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นนามสกุลที่มีคนในชุมชนตลาดบางลี่ใช้มากที่สุด เนื่องจากชาวบ้านที่เป็นคนจีนมักมีปัญหาในการติดต่อราชการเพราะไม่มีนามสกุล จึงได้มาขอใช้นามสกุลร่วมเป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่มีได้เป็นญาติพี่น้องหรือแม้แต่ใช้แซ่เดียวกันเลย แต่ด้วยความที่นายโชติเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน หลายคนจึงอยากใช้นามสกุลร่วมด้วย ซึ่งใครมาขอใช้นายโชติก็ไม่เคยปฏิเสธเลย

นายโชติจึงกลายเป็นคนกว้างขวางและมีบารมีมากคนหนึ่ง จนเป็นที่รู้จักสำหรับคนที่ จะเข้ามาสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่ว่าในการเลือกตั้งทุกครั้งต้องมาขอให้ช่วยเหลือ ในยุคที่นายทองหยด จิตตวิระลงสมัคร ส.ส. ก็ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากพ่อค้าในตลาดบางลี่ โดยมีนายโชติเป็นหัวคะแนนใหญ่ในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องโดยเฉพาะในตลาดบางลี่ ที่โรงเหล้าของนายโชติกลายเป็นศูนย์บัญชาการเลือกตั้งของนายทองหยด เพราะมีทั้งเรือบรรทุกเหล้า รถยนต์ ตลอดจนโรงครัวคอยอำนวยความสะดวกให้ เขาเล่าว่าการสนับสนุนนายทองหยดในยุคนั้นเป็นเพราะเห็นว่าเป็นคนสองพี่น้อง

เหมือนกันและสนับสนุนกันมาตลอดตั้งแต่ลงสมัคร ส.ท. แต่ไม่เคยได้รับการตอบแทนเป็นตัวเงินหรือสิ่งของใดๆ จากนายทองหยดเลย เช่นเดียวกันกับในยุคหลัง นายโชติได้รับการชอรั้งจาก นายบรรหาร ศิลปอาชาให้ช่วยเหลือในการหาเสียงเลือกตั้งส.ส. ซึ่งเขาก็นัดด้วยเคยมีด้วยความสัมพันธ์อันดีกับบิดาของนายบรรหารมาก่อน

ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในชุมชนตลาดบางลี่ คือผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน อันเกิดจากคุณงามความดีที่สร้างสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งมีจำนวนไม่กี่คน ทั้งผู้ใหญ่จุ่นและนายโชติที่ได้กล่าวถึงมาคือผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นที่นับถือของคนในชุมชนมากที่สุด โดยบทบาทในฐานะผู้นำที่เกิดขึ้นมักออกมาในลักษณะของการที่สามารถระดมความร่วมมือจากชาวบ้านได้มาก และเมื่อเอ่ยปากชอรั้งในสิ่งใดมักได้รับการสนองตอบเป็นอย่างดี ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการเหล่านี้จึงมักมีบทบาททางการเมืองในชุมชนด้วย แต่ปัจจุบันได้ลดบทบาทลงไปเรื่อย ๆ เนื่องจากมีคนรุ่นใหม่เติบโตขึ้นมาแทนที่คนรุ่นเดิมมากขึ้น ซึ่งคนเหล่านี้ไม่ได้มีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์ของชุมชนมากนัก ยิ่งไปกว่านั้นการมีสถาบันการเมืองการปกครองของรัฐที่เป็นระบบมากขึ้นก็ยิ่งทำให้บทบาทของผู้นำเหล่านี้แทบหมดความหมายไปในสังคมปัจจุบัน

ส.ส.กับการเมืองผูกขาดในจังหวัดสุพรรณบุรี

นอกจากการเมืองในระดับท้องถิ่นแล้ว ชุมชนบางลี่ก็ยังมีเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองในระดับประเทศด้วย โดยเฉพาะการที่ชุมชนตลาดบางลี่เป็นฐานคะแนนเสียงที่ ส.ส. ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและพยายามยึดไว้เป็นฐานที่มั่น เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีประชากรมากและยังเป็นศูนย์รวมของบรรดาพ่อค้านักธุรกิจที่มีเครือข่ายสังคมที่กว้างขวางทั้งเครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคม อันเกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลในชุมชน ทำให้แต่ละคนสามารถระดมเสียงสนับสนุนให้ได้มาก

ทั้งนี้ที่ผ่านมา ส.ส.ในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะในพื้นที่เขตเลือกตั้งที่ 1 ส่วนใหญ่มักสามารถผูกขาดตำแหน่งอยู่ได้เป็นเวลานาน และที่ผ่านมาไม่เคยมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่เลย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองไทย

2.1) ความเป็นมาของระบบการเมืองผูกขาดในจังหวัดสุพรรณบุรี

หากพิจารณาจากประวัติการเลือกตั้งส.ส.ในจังหวัดสุพรรณบุรี นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 7 ของไทย เป็นต้นมา (ดูจากตารางที่ 3 ประกอบ) จะเห็นได้ว่ามี ส.ส.หลายคนที่อยู่ตำแหน่งติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี

ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อ ส.ส.จังหวัดสุพรรณบุรี

ครั้งที่	วัน เดือน ปี	รายชื่อ ส.ส.
7	26 ก.พ.2500	นายพีร์ บุนนาค, นายทองหยด จิตตวีระ, นายถวิล วัฏฏานนท์
8	15 ธ.ค.2500	นายพีร์ บุนนาค, นายทองหยด จิตตวีระ, <u>นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ</u>
9	10 ก.พ.2512	นายสุจิตต์ ศีลาเจริญ, นายวิภาส อินสว่าง <u>นายทองหยด จิตตวีระ, นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ</u>
10*	26 ม.ค.2518	<u>นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ, นายทองหยด จิตตวีระ, นายวิรัช วัฒนไกร</u>
11*	4 เม.ย.2519	นายบรรหาร ศิลปอาชา, นายไพศาล แสนใจงาม, นายทองหยด จิตตวีระ
12*	22 เม.ย.2522	<u>นายชุมพล ศิลปอาชา, นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ, นายทองหยด จิตตวีระ</u>
13*	18 เม.ย.2526	<u>นายบรรหาร ศิลปอาชา, นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ, นายชุมพล ศิลปอาชา</u>
14*	27 ก.ค.2529	<u>นายบรรหาร ศิลปอาชา, นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ, นายชุมพล ศิลปอาชา</u>
15*	24 ก.ค.2531	<u>นายบรรหาร ศิลปอาชา, นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ, นายชุมพล ศิลปอาชา</u>
16*	22 มี.ค.2535	<u>นายบรรหาร ศิลปอาชา, นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ, นายชุมพล ศิลปอาชา</u>
17*	13 ก.ย.2535	<u>นายบรรหาร ศิลปอาชา, นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ, นายชุมพล ศิลปอาชา</u>
18*	2 ก.ค.2538	<u>นายบรรหาร ศิลปอาชา, นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ, นายชุมพล ศิลปอาชา</u>
19*	17 พ.ย.2539	<u>นายบรรหาร ศิลปอาชา, นายชุมพล ศิลปอาชา, นายณัฐวุฒิ ประเสริฐสุวรรณ</u>

- หมายเหตุ
- 1) * แสดงรายชื่อ ส.ส.สุพรรณบุรีเฉพาะเขตเลือกตั้งที่ 1
 - 2) รายชื่อที่ขีดเส้นใต้ คือ ส.ส.ที่อยู่ในตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่า 5 สมัย

ส.ส.ในเขต 1 จังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งจัดว่าเป็น ส.ส.ผูกขาด ซึ่งได้รับเลือกตั้งติดต่อกันมากกว่า 5 สมัย มีอยู่ถึง 4 คน คือ 1) นายทองหยด จิตตวีระ 2) นายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ 3) นายบรรหาร ศิลปอาชา และ 4) นายชุมพล ศิลปอาชา

โดยเฉพาะ ส.ส.พรรคชาติไทย ทั้ง 3 คนคือ นายบรรหาร นายบุญเชื้อ และนายชุมพล ได้รับเลือกตั้งยกทีมติดต่อกันมานับตั้งแต่ พ.ศ.2526 เป็นต้นมา รวม 6 สมัย จนมาในการเลือกตั้งครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2539 นายบุญเชื้อได้วางมือทางการเมืองและส่งบุตรชายคือนายณัฐวุฒิ ประเสริฐสุวรรณ ลงสมัครแทนและก็ได้รับเลือกตั้ง

แต่ในงานศึกษาเกี่ยวกับการเมืองผูกขาดในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องครั้งนี้จะกล่าวถึงเฉพาะ ส.ส.ผูกขาด 2 คน คือ นายบรรหาร ศิลปอาชา กับนายทองหยด จิตตวีระ เท่านั้น เนื่องเพราะการเสื่อมบทบาทลงของนายทองหยดซึ่งเป็นส.ส.ที่ครองพื้นที่อำเภอสองพี่น้องหรือพูดให้แคบเข้าคือเคยเป็นเจ้าของโรงงานเสียงส่วนใหญ่ในชุมชนตลาดบางลี่มาเนิ่นนาน ได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการก้าวรุกเข้ามาครอบครองพื้นที่ของนายบรรหาร และสามารถคุมพื้นที่ได้ทั้งหมดในเวลาต่อมา

- ประวัติและบทบาททางการเมืองของนายทองหยด จิตตวีระ

นายทองหยด จิตตวีระ เกิดที่บ้านสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2452 ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว ทว่าประวัติชีวิตทางการเมืองก็ยังน่าสนใจศึกษา นายทองหยด จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนปทุมเจดีย์วิทยาลัย จังหวัดนครปฐม หลังจากนั้นเข้ารับราชการเป็นครูประจำที่โรงเรียนวัดบางสาม อำเภอสองพี่น้อง ต่อมาจึงได้ผันชีวิตไปสอบบรรจุเข้าทำงานในเทศบาลตำบลสองพี่น้องในตำแหน่งนายช่างโยธา งานในตำแหน่งนายช่างเทศบาลทำให้มีโอกาสได้คลุกคลีกับชาวบ้านร้านตลาดในชุมชนบางลี่ เนื่องเพราะการก่อสร้างต่อเติมบ้านเรือนของชาวบ้านจะต้องขออนุญาตจากเทศบาลก่อน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะมาขอให้นายช่างประจำเทศบาลช่วยเขียนแบบให้

ด้วยความเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีน้ำใจ จึงเป็นที่รักใคร่นับถือของชาวบ้านทั่วไป โดยเฉพาะบรรดาพ่อค้าที่มีบ้านเรือนอยู่ในตลาด ในปี พ.ศ.2492 จึงลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) และได้รับตำแหน่งนายกเทศมนตรีนับแต่นั้น การดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีของนายทองหยดยาวนานถึง 3 สมัย เป็นเวลานานถึง 24 ปี โดยในสมัยที่ 3 ระหว่างปี พ.ศ.2501-2517 เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบเผด็จการทหารจึงไม่มีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น นายทองหยดในฐานะนายกเทศมนตรีจึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่อเนื่องมาตลอด จนหลัง พ.ศ.2517 จึงไม่ได้ลงสมัครอีก คงเหลือแต่เพียงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ซึ่งลงสมัครและได้รับเลือกตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2500 เพียงตำแหน่งเดียว

ทั้งนี้ในสมัยก่อนบุคคลสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองในเวลาเดียวกันมากกว่า 1 ตำแหน่งได้ ขณะที่ป็นนายทองหยดดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี ในปี พ.ศ.2500 จึงได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. สมัยแรกโดยลงสมัครในนามพรรคเสรีมนังคศิลา แต่พรรคการเมืองที่สังกัดไม่ได้มีผลใด ๆ ต่อคะแนนเสียงของนายทองหยดเลย ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่ว่า ในการเลือกตั้งตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2522 รวม 6 ครั้ง นายทองหยดเปลี่ยนพรรคการเมืองที่สังกัดมาตลอด โดยในครั้งที่สองต่อมาลงสมัครในนามพรรคสหภูมิ ครั้งที่ 3 ในนามพรรคสหประชากรไทย ครั้งที่ 4 ในนามพรรคธรรมสังคมจะมีก็แต่ครั้งที่ 5 และ 6 เท่านั้นที่ลงสมัครในนามพรรคกิจสังคมโดยมิได้ย้ายพรรค

การที่พรรคการเมืองที่สังกัดไม่มีผลต่อคะแนนเสียงนั้นเป็นเพราะว่า ตัวนายทองหยดเองสามารถครองฐานคะแนนเสียงในพื้นที่ได้อย่างเหนียวแน่น หัวคะแนนหลายคนซึ่งเป็นพ่อค้าในชุมชนตลาดบางลี่กล่าวถึงเหตุผลในการสนับสนุนนายทองหยดในสนามเลือกตั้งระดับประเทศในทำนองเดียวกันว่า นายทองหยดเป็นคนดีเป็นนักการเมืองมือสะอาดไม่โกงไม่กิน และการทุ่มกำลังกันช่วยหนุนนายทองหยดให้ได้เป็นส.ส. ก็เป็นการทำ"เพื่อศักดิ์ศรีของชาวสองพี่น้อง" เนื่องจากนายทองหยดเป็นคนสองพี่น้องโดยกำเนิด และเติบโตขึ้นก็ทำงานในเทศบาลคลุกคลีอยู่กับชาวบ้านในชุมชนมาโดยตลอด จนก้าวขึ้นเป็นนายกเทศมนตรีก็ด้วยการสนับสนุนของชาวบ้าน และยังเคยได้รับเลือกให้เป็นนายกสันนิบาตเทศบาลอีกด้วย นอกจากนั้นยังเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ใน พ.ศ.2518 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในสมัยรัฐบาลเปรม 1 และตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลเปรม 3 เกียรติภูมิเหล่านี้ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจขึ้นในหมู่ผู้สนับสนุน และยังทำให้ความผูกพันและความเคารพนับถือที่ชาวบ้านมีให้ต่อนายทองหยดยิ่งเหนียวแน่นขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้นในภายหลังกายนายทองหยดยังได้เข้ามาลงทุนทำไร่อ้อยและคลุกคลีกับชาวไร่อ้อย จนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานก่อตั้งกลุ่มชาวไร่อ้อยภาคตะวันตก ทำหน้าที่เป็นตัวแทนชาวไร่อ้อยในการเรียกร้องความเป็นธรรมในด้านต่างๆ จนภายหลังจึงได้เกิดมีสมาคมชาวไร่อ้อยเขต 7 ขึ้น บทบาทของนายทองหยดต่อบรรดาชาวไร่ในเขตตะวันตกนี้มีค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในยามที่ชาวไร่เกิดปัญหา นายทองหยดก็จะเป็นตัวแทนชาวไร่ในการเจรจากับรัฐบาล ทำให้ชาวไร่อ้อยให้ความเคารพนับถือมาก เลือกตั้งก็ครั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากชาวไร่อ้อยทุกครั้ง

เครือข่ายของกลุ่มชาวไร่อ้อยโดยทั่วไปค่อนข้างกว้างขวางมาก โดยส่วนใหญ่ผ่านทางหัวหน้าโควต้าอ้อยซึ่งเป็นชาวไร่อ้อยที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการทำสัญญาเกี่ยวกับการขายผลผลิตอ้อยในปริมาณและคุณภาพที่โรงงานน้ำตาลกำหนด โดยการทำสัญญานี้จะมีผลต่อโรงงานในด้านเป็นหลักประกันทางการผลิต ส่วนของชาวไร่อ้อยจะมีผลผูกมัดในด้านปริมาณการส่งมอบอ้อยและผูกมัดด้านสินเชื่อ ซึ่งโรงงานจะให้ในรูปของ เงินบำรุงไร่ หรือที่เรียกกันว่า เงินเกี่ยว เพื่อเป็นทุนในการเพาะปลูกและบำรุงรักษาอ้อย ชาวไร่อ้อยที่เป็นหัวหน้าโควต้าจะนำเงินเกี่ยวที่ได้รับจากโรงงานน้ำตาลส่วนหนึ่งไปใช้ในการเพาะปลูกอ้อยของตน อีกส่วนหนึ่งจะนำไปปล่อยสินเชื่อให้ลูกไร่ในอัตราเดียวกัน โดยส่วนใหญ่จะไม่นิยมจ่ายเป็นเงินสดให้ทั้งหมด แต่จะให้ในรูปของบริการต่าง ๆ เช่น รถไถ หรือให้เป็นปัจจัยในการผลิตจำพวกปุ๋ย หรือยากำจัดศัตรูพืช บริการด้านการขนส่งและการขาย โดยกำหนดวงเงินให้ใช้ ซึ่งถ้าไม่เกินจากวงเงินนี้จะไม่คิดดอกเบี้ย แต่จะคิดค่าหัวคิวแทน (สมภพ มานะรังสรรค์ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ 2530:29) ซึ่งชาวไร่รายย่อย ๆ ที่ไม่มีทุนรอนมากนัก ก็จำเป็นต้องพึ่งพาบรรดาหัวหน้าโควต้าเหล่านี้ เนื่องจากการพิจารณาให้โควต้าแก่ชาวไร่รายใดนั้น โรงงานจะมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์มากมาย

ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ทำให้มีชาวไร่เฉพาะบางคนเท่านั้นที่จะได้รับโควตาจากโรงงานน้ำตาล เช่น ต้องเป็นชาวไร่ย่อยที่เคยมีการติดต่อซื้อขายกับโรงงานมาไม่น้อยกว่า 2-3 ปี และมีสถิติการส่งมอบย่อยในอัตราส่วนที่น่าเชื่อถือ เป็นต้น ทำให้ชาวไร่ย่อยรายย่อยแทบจะไม่มีโอกาสได้รับโควตาเองก็จำเป็นต้องพึ่งพาหัวหน้าโควตา

ทำให้สถานภาพทางสังคมของคนที่เป็นหัวหน้าโควตาอ้อยจึงค่อนข้างได้รับการยอมรับนับถือจากชาวไร่ย่อยรายย่อยทั่วไป โดยความสัมพันธ์ระหว่างกันจะออกมาในเชิงอุปถัมภ์ซึ่งหัวหน้าโควตาคือผู้อุปถัมภ์และชาวไร่รายย่อยหรือลูกไร่คือผู้ใต้อุปถัมภ์ และเมื่อหัวหน้าโควตาอ้อยกลายเป็นหัวหน้าคณะของนักรบการเมือง บรรดาลูกไร่ก็ต้องให้การสนับสนุนนักรบการเมืองรายนั้นด้วย ดังนั้นการที่นายทองหยดได้รับการสนับสนุนจากบรรดาหัวหน้าโควตาอ้อยจึงถือได้ว่าสามารถครองฐานเสียงในแถบตะวันตกได้เกือบหมด และเมื่อผสมผสานกับการสนับสนุนของพ่อค้านักธุรกิจในตลาดบางสิ่งซึ่งเป็นตลาดการค้าใหญ่มีเครือข่ายกว้างขวางแล้ว ก็ไม่น่าแปลกใจเลยว่าทำไมนายทองหยดจึงได้รับเลือกมาตลอด 6 สมัยติดต่อกัน

อย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ.2519 สถานภาพทางการเมืองของนายทองหยดก็เริ่มสั่นคลอน เมื่อนายบรรหาร ศิลปอาชา เข้ามามีบทบาทในสนามการเมืองของจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้ความไม่เสถียรภาพของตำแหน่ง ส.ส.ของนายทองหยด เกิดจากการรุกเข้าชิงพื้นที่อย่างเป็นทางการของนายบรรหาร เริ่มจากขั้นตอนการซื้อใจบรรดาหัวหน้าคณะต่าง ๆ ของนายทองหยด ด้วยกลวิธีหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือเป็นการส่วนตัว หรือการสนับสนุนในกิจกรรมและสาธารณสมบัติซึ่งเป็นประโยชน์ของส่วนรวม จนก่อให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างนักรบการเมืองทั้งสองคนด้วยคำพูดทำนองเดียวกัน แต่หลายลักษณะ เช่น “เลือกทองหยดลูกหลานอดตาย เลือกบรรหารลูกหลานสบาย” และ “คิดอะไรไม่ออกบอกจ้องชัย อยากได้อะไรบอกบรรหาร ช่วยทองหยดอดทุกอย่าง” เป็นต้น ผนวกกับบุคลิกภาพส่วนตัวของนายบรรหารเองที่เป็นกันเองกับชาวบ้านและมีความสม่ำเสมอและขยันขันแข็งในการทำงานในพื้นที่ ทำให้ในที่สุดนายบรรหารจึงสามารถแย่งชิงกลุ่มหัวหน้าคณะเดิมของนายทองหยดมาได้เกือบทั้งหมด

- ประวัติและบทบาททางการเมืองของนายบรรหาร ศิลปอาชา

นายบรรหาร ศิลปอาชา เกิดเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2475 ในตลาดอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่ออายุ 17 ปีตัดสินใจเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อก่อร่างสร้างตัว โดยไปเป็นลูกจ้างส่งของที่ร้านขายโชดา น้ำหวานของพี่ชาย ทำอยู่นานหลายปีไม่เห็นหนทางก้าวหน้า จึงให้พ่อฝากงานที่บริษัทก่อสร้างแห่งหนึ่ง ระหว่างนี้นายบรรหารพยายามเรียนรู้วิธีการทำงานด้วยตนเองพร้อมกับเรียนบัญชีควบคู่ไปด้วย จนถึงปี พ.ศ.2499 จึงได้ก่อตั้งบริษัทรับเหมาก่อสร้างของตนเองขึ้นมา คือ บริษัททศศรี

ชัยก่อสร้าง จำกัด ในช่วงเวลานั้นนายบรรหารทำทุกอย่างด้วยตนเอง ทั้งคิดแบบคำนวณค่างาน แล้ว ยังต้องวิ่งเดินประมูลงานก่อสร้างจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะ กรมโยธาธิการ ตลอดจนควบคุมการก่อสร้างเอง จนทำให้มีความเชี่ยวชาญในงานก่อสร้างและขณะเดียวกันก็รู้จักกับข้าราชการจำนวนมาก งานรับเหมาชิ้นแรกของบริษัทหศรีชัยก่อสร้าง จำกัด คืองานก่อสร้างโรงไฟฟ้าที่จังหวัดนราธิวาส ประมูลได้ในราคา 122,000 บาท ปรากฏว่าทำเสร็จแล้วทางราชการไม่มีงบประมาณ ทำให้ต้องเป็นหนี้สินอยู่ถึง 2 ปีจึงได้รับเงินไปส่งทางหนี้ที่หยิบยืมมาจากพี่น้องเพื่อนฝูง ทว่าจุดเริ่มต้นที่ล้มลุกคลุกคลานไม่ได้สร้างความท้อแท้ให้กับนายบรรหารเลย เขายังคงต่อสู้รับงานชิ้นใหม่ๆ จนสามารถขยายกิจการขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นปึกแผ่นในที่สุด

ปี พ.ศ.2516 นายบรรหารได้เริ่มเข้าสู่วงการเมือง โดยได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ หลังจากนั้นอีก 3 ปีจึงได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยการชักชวนของนายบุญเชื้อ ประเสริฐสุวรรณ ส.ส.ผูกขาดในพื้นที่โดยลงสมัครในนามพรรคชาติไทยและก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็นรองเลขาธิการพรรคชาติไทยด้วย ยิ่งไปกว่านั้นก็ยังได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมในปีแรกที่เป็น ส.ส.ด้วย หลังจากนั้นนายบรรหารก็เติบโตในเส้นทางการเมืองมาโดยตลอด โดยในปี พ.ศ.2521 ได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาปฏิรูป การเลือกตั้งในปีพ.ศ.2522 นายบรรหารไม่ได้ลงสมัคร แต่ในปีถัดมาได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคชาติไทย และก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในปีเดียวกันด้วย

เมื่อลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมัยที่สองในปี พ.ศ.2526 พรรคชาติไทยเป็นฝ่ายค้าน แต่ในสมัยต่อมา พ.ศ.2529 นายบรรหารได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส.สมัยที่ 3 และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ระหว่างปี พ.ศ.2531-2534 นายบรรหารได้รับเลือกตั้งเป็นสมัยที่ 4 และได้ดำรงตำแหน่งสำคัญหลายตำแหน่งเมื่อมีการปรับคณะรัฐมนตรี ได้แก่ ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่ในการเลือกตั้งสมัยต่อมาพรรคชาติไทยเป็นฝ่ายค้านจึงไม่ได้รับตำแหน่งใด ๆ

หลังการปฏิวัติของคณะร.ส.ช.ล้มล้างรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในปี พ.ศ.2534 ปีถัดมานายบรรหารได้รับเลือกตั้งเป็นสมัยที่ 5 พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายบรรหารได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม แต่คณะรัฐมนตรีชุดนี้อยู่ได้ไม่นานก็ถูกประชาชนเรียกร้องให้พลเอกสุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรีลาออกหลังจากนั้นจึงมีเหตุการณ์ยุบสภาเกิดขึ้นในเดือนพฤษภาคมปีนั้นเอง ปีถัดมา มีการเลือกตั้งใหม่อีกครั้งในเดือนกันยายน พ.ศ. 2535 พร้อมกับกระแส "เทพ-मार" ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งสูง ครั้นนี้พรรคชาติไทยตกเป็นฝ่ายค้าน แต่เมื่อมีการยุบสภาเลือกตั้งใหม่ในพ.ศ. 2538 นายบรรหารในฐานะหัวหน้าพรรคชาติไทยสามารถทำ

ให้ลูกพรรคได้รับเลือกตั้งเข้ามามากที่สุดและรวบรวมเสียงสนับสนุนจนจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ ในที่สุดก็ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 21 ของประเทศไทย พร้อมกับนั้นก็เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในเวลาเดียวกันด้วย และแม้จะบริหารประเทศในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้เพียงปีเศษ แต่นายบรรหารก็รู้สึกว่าตนได้เดินทางมาถึงจุดสูงสุดของชีวิตแล้ว ในการเลือกตั้งครั้งต่อมา พรรคชาติไทยเป็นฝ่ายค้าน และครั้งล่าสุดได้เข้าร่วมรัฐบาลแต่นายบรรหารไม่ขอรับตำแหน่งใด ๆ

ประวัติชีวิตของนายบรรหารเป็นที่รับรู้กันทั่วไปของประชาชนในพื้นที่ โดยถือว่าเป็นเครดิตอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านยอมรับในตัวนายบรรหาร เพราะส่วนใหญ่รู้สึกนิยมชมชอบในความวิริยะอุตสาหะในการต่อสู้เพื่อสร้างฐานะให้เป็นปึกแผ่นของนายบรรหาร รวมทั้งรู้สึกชื่นชมเมื่อนายบรรหารได้รับตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ทางการเมือง โดยเฉพาะเมื่อได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ขณะเดียวกันเมื่อเกิดปัญหาและอุปสรรคทางการเมืองขึ้นกับนายบรรหาร ชาวบ้านก็จะรู้สึกเป็นเดือดเป็นแค้นแทน และนี่เองคือความรู้สึกเป็นพวกเป็นพ้องที่นายบรรหารสามารถสร้างให้เกิดขึ้นในจิตใจของชาวบ้านในพื้นที่ได้อย่างแนบแน่น

อย่างไรก็ดีคิดว่าที่นายบรรหารจะสามารถยึดครองพื้นที่ในการเลือกตั้งได้ทั้งหมดเช่นทุกวันนี้ ต้องอาศัยเวลาและการทำงานอย่างหนัก โดยเฉพาะการพยายามโน้มน้าวบรรดาหัวคะแนนเก่าๆ ของอดีตนักการเมืองในพื้นที่มาเป็นพวก ย่อมต้องใช้วิธีการที่ต่างไปจากการจะทำให้ได้รับคะแนนเสียงสนับสนุนจากชาวบ้านทั่วไปซึ่งทำได้ง่ายกว่า โดยชาวบ้านในพื้นที่ยอมรับว่า การลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก ๆ ของนายบรรหารและลูกทีมในปีพ.ศ. 2519-2522 มีการแจกเงินต่อหัวสูงถึง 500 บาท โดยผ่านมาจากหัวคะแนนของแต่ละพื้นที่ ซึ่งวิธีการนี้เองที่ทำให้คะแนนเสียงของนายทองหยดถูกกระทบเป็นอย่างมาก แต่นายทองหยดก็ยังคงได้รับเลือกตั้งอยู่ เนื่องจากเครือข่ายหัวคะแนนยังคงเข้มแข็งอยู่ แต่หลังจากนั้นมาบรรดาหัวคะแนนของนายทองหยดจำนวนมากก็ถูกโน้มน้าวและเริ่มเปลี่ยนไปเป็นฐานเสียงให้นายบรรหาร และในที่สุดนายบรรหารก็สามารถครองพื้นที่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์เมื่อสามารถทำให้นายทองหยดไม่ได้รับเลือกตั้งในปีพ.ศ. 2526 ซึ่งถือว่าเป็นการปิดฉากการผูกขาดตำแหน่ง ส.ส.ของนายทองหยด เพราะหลังจากนั้นนายทองหยดก็ย้ายพื้นที่สมัครไปจังหวัดเชียงใหม่ และไปได้รับเลือกตั้งอีกครั้งในปีพ.ศ. 2531 ที่จังหวัดระนอง และจุดนี้เองถือเป็นการเริ่มต้นผูกขาดตำแหน่งยกทีมของ ส.ส.พรรคชาติไทย

2.2) เครือข่ายหัวคะแนนของนักการเมืองผูกขาด

การเปลี่ยนชั่วคราวของ ส.ส. ในพื้นที่จากนายทองหยดมาเป็นนายบรรหารนั้น หากพิจารณาจากเครือข่ายหัวคะแนนของทั้งสองคน ก็จะพบว่านายบรรหารได้ใช้วิธีการรุกคืบเข้าไปครอบครองข่าย

ฐานคะแนนซึ่งเป็นของนายทองหยดเดิมทีจะน้อย ๆ และในที่สุดก็สามารถครอบครองทั้งหมดได้สำเร็จ และยังสามารถขยายขอบข่ายออกไปได้กว้างไกลมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

จนในที่สุดอาจกล่าวได้ว่านายบรรหารสามารถครองพื้นที่ในเขตเลือกตั้งที่ 1 ของจังหวัดสุพรรณบุรีได้อย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เป็นเพราะมีปัจจัยสนับสนุนประการสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ ก็คือในพื้นที่มีระบบฐานคะแนนเสียงที่เป็นเครือข่ายระหว่างชุมชนโยงใยต่อกันเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งเครือข่ายดังกล่าวเกิดขึ้นมานั้นนานดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ชุมชนที่ได้นำเสนอมานี้แล้วในบทก่อน ๆ จึงค่อนข้างมีความแข็งแกร่งอยู่มาก และประการต่อมาคือ มีกำลังทรัพย์ที่จะนำมาใช้จ่ายในการหาเสียงสนับสนุนอย่างเต็มที่ เมื่อปัจจัยทั้งสองประการผนวกเข้าหากันก็ทำให้นายบรรหารสามารถครองฐานคะแนนเสียงเดิมของนายทองหยดในพื้นที่ได้ทั้งหมดอย่างง่ายดายในเวลาไม่ถึง 10 ปี และยังสามารถขยายเครือข่ายให้กว้างขวางออกไปจากเดิมอย่างมากด้วย

อย่างไรก็ดี ในงานศึกษานี้จะประมวลภาพของเครือข่ายฐานคะแนนเสียงของนายบรรหารในปัจจุบันเท่านั้น โดยศึกษาผ่านหัวคะแนนหลักของนายบรรหารซึ่งเป็นคนในชุมชนตลาดบางลี่หรือมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับชุมชนตลาดบางลี่อย่างแนบแน่น ซึ่งสามารถจะแสดงให้เห็นได้ดังแผนภาพที่ 16

ข่ายสังคมทางการเมืองของนายบรรหาร ประกอบขึ้นด้วยกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างนายบรรหารกับบรรดาหัวคะแนนรายต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ และโยงใยต่อเนื่องกันจากหัวคะแนนแต่ละรายที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน รวมทั้งกลุ่มความสัมพันธ์ของหัวคะแนนที่มีต่อผู้สนับสนุนทั่วไปซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่เขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุพรรณบุรี อันประกอบด้วยพื้นที่ของอำเภอเมือง อำเภอบางปลาม้า อำเภออู่ทอง และอำเภอสองพี่น้อง ทำให้ได้ภาพความสัมพันธ์ที่โยงใยเกี่ยวข้องกันทั้งหมด โดยมีนายบรรหารเป็นจุดศูนย์กลาง

สายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างจุดต่างๆ ซึ่งก็คือหัวคะแนนแต่ละรายนั้น มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันไปหลายลักษณะ บางคู่เป็นความสัมพันธ์ในระดับที่เท่าเทียมกัน ได้แก่ การเป็นเพื่อนฝูง เป็นพ่อค้าลูกค้า เป็นต้น ขณะที่หลายคู่ความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน และที่มีจำนวนมากไม่แพ้กันก็คือ คู่ความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้อุปถัมภ์ เช่น นายทุนเงินกู้อุปถัมภ์กับลูกหนี้, เจ้าแก้วกับลูกไร่ลูกนา, ลูกพี่กับลูกน้อง, นายจ้างกับลูกจ้าง ฯลฯ

ในที่นี่จะศึกษาเฉพาะกรณีข่ายสังคมทางการเมืองของนายบรรหารที่อยู่ในเขตอำเภอสองพี่น้องเท่านั้นโดยจะกล่าวถึงโดยละเอียด ซึ่งก็อาจมีความเกี่ยวโยงไปถึงบุคคลอื่นที่อยู่นอกพื้นที่ศึกษาบ้างแต่ก็จะกล่าวให้เห็นความสัมพันธ์แต่พอสังเขปเท่านั้น

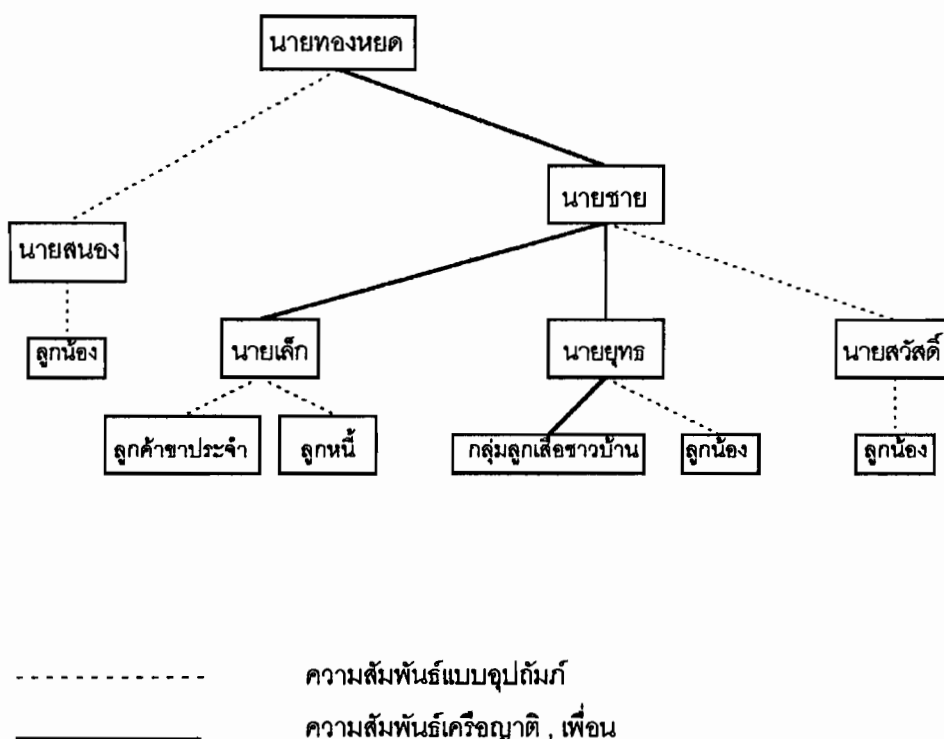
แต่อย่างไรก็ดี นายชายก็มีบุคลิกบางอย่างที่ถือเป็นจุดเสียและทำให้เกิดความขัดแย้งได้ กล่าวคือ ลักษณะตรงไปตรงมา โฝงผาง และพูดจาขวานผ่าซากโดยไม่เกรงใจใคร ขณะเดียวกันก็ยึดมั่นในความถูกต้องมากจนหลายครั้งถูกมองว่าไม่ยืดหยุ่นแม้แต่กับพรรคพวกกันเอง ด้วยลักษณะประจำตัวเช่นนี้ทำให้มีคนรักมากเพราะเห็นว่าจริงใจและทำอะไรจริงจัง แต่ก็มีคนไม่ชอบมากด้วยเช่นกัน จนภายหลังจึงได้เกิดปัญหาขัดแย้งกับสมาชิกในกลุ่ม

สำหรับบทบาทสนับสนุนนายทองหยดในสนามการเลือกตั้ง นายชายทำหน้าที่หัวหน้าคณะแกนหลักให้กับนายทองหยดมาโดยตลอดนับตั้งแต่นายทองหยดลงเล่นการเมืองระดับท้องถิ่น จนทำให้นายทองหยดได้ครองตำแหน่งนายกเทศมนตรีต่อเนื่องมานานถึง 24 ปี มาภายหลายนายทองหยดลงสมัคร ส.ส. ตั้งแต่ปี 2500 บทบาทของนายชายนอกเหนือไปจากการช่วยระดมคะแนนเสียงให้นายทองหยดแล้วยังเป็นผู้วางแผนการเลือกตั้งให้กับนายทองหยดมาโดยตลอดกว่า 20 ปีด้วย

จนในการเลือกตั้ง ส.ท. ในปี 2517 นายทองหยดได้วางมือไป แต่ก็ได้หนุนนายสนองหัวหน้าคณะคนอื่นซึ่งเป็นเพื่อนรักและเป็นญาติของนายชายให้ลงสมัครแทนในฐานะทายาททางการเมือง แต่ที่ม นายสนองก็แพ้การเลือกตั้งโดยได้รับเลือกเข้ามาเพียง 2 คน ในสมัยต่อมาปี พ.ศ.2523 นายสนองได้เสียชีวิตลง จึงมีการเรียกร้องจากประชาชนในท้องถิ่นให้นายชายลงสมัคร นายชายจึงตัดสินใจก่อตั้งกลุ่มบางลี่พัฒนา ขึ้นเพื่อลงสมัคร ส.ท. โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มหัวหน้าคณะเดิมที่ร่วมกันช่วยเหลือนายทองหยดอยู่ ในปีนั้นเองนายชายก็ได้รับเลือกตั้งพร้อมกับรับตำแหน่งนายกเทศมนตรี ในระหว่างนั้นนายชายจึงจำกัดบทบาทของตัวเองในฐานะหัวหน้าคณะของนายทองหยด โดยปล่อยให้ นายสวัสดิ์ซึ่งขณะนั้นอยู่ในกลุ่มหัวหน้าคณะของนายทองหยดอีกคนหนึ่งรับหน้าที่แทน

ข่ายสังคมทางการเมืองของนายชายในยุคก่อนลงสมัคร ส.ท. นั้นประกอบด้วย (ดูแผนภาพที่ 17 ประกอบ)

แผนภาพที่ 17 แสดงข่ายสังคมทางการเมืองของนายชาย

1) นายยุทธ เป็นน้องชายของนายชาย จึงมีบทบาทในการสนับสนุนนายชายและนายทองหยด ในทางการเมืองอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานปราศรัยหาเสียงต่าง ๆ ก็จะได้นายยุทธเป็นผู้วางแผน การให้และรับหน้าที่เป็นโฆษกบนเวทีมาโดยตลอด ซึ่งถือเป็นความชำนาญเฉพาะตัวของนายยุทธเลย ที่เดียว ในอดีตช่วง พ.ศ.2514-2522 นายยุทธเคยลงทุนในกิจการไร่อ้อยมาก่อนในพื้นที่ตำบลทุ่งคอก และอำเภอคูทองจึงมีลูกน้องและเพื่อนฝูงในวงการไร่อ้อยอยู่มาก นอกจากนี้ในราวพ.ศ.2520 นายยุทธ เคยเป็นวิทยากรอบรมลูกเสือชาวบ้านอีกด้วย ทั้งนี้ในยุคที่วงการลูกเสือชาวบ้านกำลังขยายตัวแพร่ หลายอยู่นั้นมีชาวบ้านสมัครเข้ารับการอบรมนับสิบรุ่นเป็นประจำนับพันคน ชาวบ้านเหล่านี้จำนวนไม่ น้อยให้การยอมรับและนิยมยกย่องในตัวของนายยุทธซึ่งมีบทบาทโดดเด่นในฐานะวิทยากรอบรมที่มี ทำทางคล่องแคล่ว สนุกสนานและมีมนุษยสัมพันธ์ดี ในอดีตนายยุทธจึงมีความสามารถในการระดม คณะแนเสียงเลือกตั้งจากชาวบ้านได้มาก

ปัจจุบันนายยุทธเป็นเจ้าของกิจการขายอาหารแห่งหนึ่งในตลาดบางลี่ แม้จะลดบทบาทในทางการเมืองของตัวเองลงไปนับแต่นายชายเล็กลงสมัคร ส.ท. แต่นายยุทธก็ยังทำงานคลุกคลีอยู่กับชาวบ้านในชุมชนมาโดยตลอด โดยจะเข้าเป็นส่วนหนึ่งของงานและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นงานส่วนรวมหรืองานของชาวบ้านทั่วไป โดยเฉพาะในงานพิธีการต่าง ๆ มักได้รับเชิญให้มามีส่วนร่วมในงาน เช่น การเป็นโฆษกในงานแต่งงาน การพูดกระจายเสียงเชิญชาวบ้านมาร่วมงานทำบุญของวัด เป็นต้น ด้วยอุปนิสัยที่เป็นมิตรกับคนทั่วไป ใจกว้างและชอบช่วยเหลือคน ทำให้นายยุทธเป็นที่รักใคร่สนิทสนมของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ดังนั้นในงานกิจกรรมของชุมชนที่ต้องการความร่วมมือจากคนในชุมชนจึงมักมีนายยุทธเข้ามาทำหน้าที่ตรงนี้เสมอ ยิ่งไปกว่านั้นในช่วงปีหลัง ๆ นายยุทธยังได้รับการร้องขอจากนายบรรหารให้ช่วยเป็นโฆษกบนเวทีเมื่อมีการปราศรัยหาเสียงเลือกตั้งด้วย ซึ่งนายยุทธก็ได้ไปดำเนินการให้

2) นายสวัสดิ์ เป็นเจ้าของกิจการรับเหมาก่อสร้างและทำไร่อ้อย เป็นคนใจกว้างและมีลูกน้องให้ความนับถืออยู่มาก ในชุมชนตลาดบางลี่รู้จักนายสวัสดิ์ในฐานะบุคคลที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเสมอ โดยมักทำหน้าที่เป็นผู้จัดการและวางแผนการทำงาน ในทางการเมืองนายสวัสดิ์นับว่าเป็นหัวคะแนนคนสำคัญอีกคนหนึ่งของนายชายและนายทองหยด เนื่องจากมีความสามารถในการระดมเสียงสนับสนุนได้มาก ซึ่งเมื่อนายชายวางมือจากการทำหน้าที่วางแผนหาเสียงเลือกตั้งให้กับนายทองหยด นายสวัสดิ์จึงเข้ามารับหน้าที่แทน แต่ในภายหลังได้เกิดความขัดแย้งกับนายชายจึงได้แยกตัวออกมาให้การสนับสนุนกลุ่มที่เป็นคู่แข่งกับนายชาย

3) นายเล็ก มีความสัมพันธ์ในฐานะคู่แข่งกับนายยุทธ โดยที่ภรรยาของทั้งสองเป็นพี่น้องกัน นายเล็กมีบทบาทในการระดมเสียงสนับสนุนนายชายและนายทองหยด เพราะเป็นพ่อค้าขายส่งรายใหญ่ในตลาดบางลี่ โดยสินค้าที่จำหน่ายเป็นอุปกรณ์เครื่องมือการทำมาหากินต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น ข่ง ตะข่องใส่ปลา สุ่ม ลอบ ไซ พลับ จอบ ผาลไถ ฯลฯ จึงเป็นผู้ที่มีฐานคะแนนเสียงเป็นชาวบ้านตามหมู่บ้านทั่ว ๆ ไปมาก โดยส่วนใหญ่เป็นลูกค้าขาประจำที่ซื้อขายกันมานานและมีความผูกพันกันด้วยการเป็นลูกหนี้เงินกู้หรือให้เชื่อสินค้าด้วย ซึ่งลูกค้าเหล่านี้เป็นฐานเสียงหลักของนายเล็ก

ในช่วงก่อน พ.ศ.2520 ภายสังคมทางการเมืองของนายชายค่อนข้างแน่นเหนียว ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพียงอย่างเดียวคือสนับสนุนให้นายทองหยดได้รับเลือกตั้ง และในระหว่างนั้นนายทองหยดก็ได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองระดับประเทศมากพอสมควรโดยได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหลายกระทรวง จึงเป็นเงื่อนไขที่ช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับกลุ่มยิ่งขึ้น ต่อมาเมื่อนายชายลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ท. ในนามกลุ่มบางลี่พัฒนา ก็ยังมีกลุ่มหัวคะแนนที่ทำงานร่วมกันมาตลอดให้การช่วยเหลือระดมเสียงสนับสนุนให้ แต่ในภายหลังเมื่อเกิดปัญหาขัดแย้งกันขึ้น กลุ่มบาง

ลี้พัฒนาและบรรดาหัวหน้าคณะเดิมจึงแตกออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งประกอบด้วย นายชาย นายยุทธ นายเล็กและผู้สนับสนุนจำนวนหนึ่ง และได้กำลังสนับสนุนจากกลุ่มพันธมิตร คือกลุ่มก้าวหน้า ของ นายสว่างผู้เป็นหัวหน้าใหญ่ของนายบรรหารซึ่งได้มาลงสมัคร ส.ท.อยู่ 2 สมัย ส่วนอีกกลุ่มมีนาย สวัสดิ์เป็นแกน และมีนายธาดา สมาชิกเดิมของกลุ่มบางลี้พัฒนาเป็นแนวร่วมรวมทั้งมีผู้สนับสนุนอีก ส่วนหนึ่ง

ในการเลือกตั้ง ส.ส.ครั้งปี พ.ศ.2526 ด้วยความพร้อมที่มากกว่าทั้งด้านกำลังคน และกำลังเงินสนับสนุนของฝ่ายนายบรรหาร จึงทำให้นายทองหยดต้องพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งไป หลังจากนั้นเครือข่ายหัวหน้าคณะของนายทองหยดก็เริ่มแตกสลาย ส่วนหนึ่งหันมาให้การสนับสนุนนายบรรหาร แต่อีกส่วนหนึ่งยังวางตัวเฉย ซึ่งก็คือกลุ่มบางลี้พัฒนาของนายชายกับผู้สนับสนุนนั่นเอง แม้ว่าภายหลังจะปรากฏว่านายบรรหารสามารถยึดครองพื้นที่ได้ทั้งหมดแล้วก็ตาม แต่กลุ่มนายชายก็ไม่เคยออกมาประกาศตัวว่าให้การสนับสนุนนายบรรหาร เพียงแต่ไม่คัดค้านและหากมีการขอความช่วยเหลือมาจากนายบรรหารหรือนายสว่างผู้ที่เป็นพันธมิตรของกลุ่มบางลี้พัฒนา ในสิ่งที่พอจะทำได้จึงจะออกมาช่วย ทุกวันนี้อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มของนายชายได้วางมือทางการเมืองไปแล้ว เพียงแต่ว่ายังมีบารมีเก่าและมีคนให้ความนับถืออยู่มาก จึงเป็นกลุ่มที่นายบรรหารให้ความสำคัญและมักมาขอความร่วมมือในเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ

- นายโชติ : อดีตผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในชุมชน

นายโชติเป็นเจ้าของนามสกุลที่มีคนในชุมชนตลาดบางลี้มาขอใช้ร่วมมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงสถานภาพของการเป็นผู้นำคนหนึ่งในชุมชน โดยในยุคหลังจากมีการจัดตั้งเทศบาลตำบลสองพี่น้องขึ้น ทางการก็บังคับให้ชาวบ้านที่จะมาติดต่อราชการต้องมีนามสกุล ทำให้พวกชาวจีนในตลาดเดือดร้อนเป็นอันมาก เพราะส่วนใหญ่ใช้แซ่ ซึ่งเมื่อต้องการจะซื้อบ้านซื้อที่ดินก็ไม่สามารถทำได้ สมัครเข้าเรียนหรือบางคนก็เข้าทำงานไม่ได้โดยเฉพาะอาชีพราชการ เมื่อนายโชติไปจดทะเบียนจัดตั้งนามสกุลและได้ ชุนนคร รัฐเขตต์ ผู้เป็นปลัดกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้นเป็นผู้ตั้งนามสกุลและเปลี่ยนชื่อให้เป็นไทย หลังจากนั้นก็ได้มีชาวบ้านที่มีความนับถือในตัวของนายโชติได้มาขอใช้นามสกุลร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก

บทบาทของนายโชติในชุมชนตลาดบางลี้มีความสำคัญต่อเนื่องมาตลอดตั้งแต่อดีต โดยเป็นเจ้าของสัมปทานโรงเหล้าเป็นเวลายาวนานถึงกว่า 40 ปี และยังได้สัมปทานโรงฝิ่นอีกกว่า 20 ปี ซึ่งอาชีพสัมปทานกิจการเหล่านี้ทำให้ได้รู้จักกับข้าราชการจำนวนมาก จึงมีโอกาสได้ช่วยเหลือชาวบ้านซึ่งเป็นชาวจีนในการติดต่อกับข้าราชการอยู่เสมอ ชาวตลาดบางลี้เล่าว่าในสมัยก่อนที่จ้าว้างัวมาแสดงในงานประเพณีของชุมชน ต้องมอบหมายให้นายโชติเป็นผู้ไปติดต่อบุคลากรจากทางการ

เนื่องเพราะในยุคนี้กลุ่มชาวจีนจะถูกจับตาเป็นพิเศษ ด้วยเกรงว่าจะนำลัทธิคอมมิวนิสต์มาเผยแพร่ หรือเกรงว่าชาวจีนจะก่อความไม่สงบ ดังนั้นบทวิ้วที่จะแสดงทุกเรื่องจะต้องผ่านการตรวจเนื้อหา(เซ็นเซอร์)จากทางการก่อน ซึ่งหากให้นายโชติซึ่งเป็นที่รู้จักของข้าราชการเป็นผู้ไปทำการขออนุญาต ทางการก็จะให้ผ่านได้ง่ายโดยไม่ต้องวุ่นวายมาก

ความที่นายโชติเป็นผู้กว้างขวางและได้รับความนับถือจากชาวบ้านในพื้นที่อยู่มาก และมีความสนิทสนมเป็นอย่างมากกับกลุ่มนายชายและนายยุทธ นายโชติจึงเป็นหัวคะแนนหลักของนายทองหยดไปโดยปริยาย ซึ่งเขากล่าวว่าใครต่อใครในตลาดบางลี่สมัยนั้นก็อยากให้นายทองหยดเป็น ส.ส. เพราะเป็นคนบ้านเดียวกัน ซึ่งในการเป็นหัวคะแนนให้กับนายทองหยดนั้น นายโชติได้ใช้โรงเหล้าของตนเป็นศูนย์อำนวยความสะดวกโดยมีข้าวปลาอาหารเลี้ยงตลอดทั้งวัน และยังอนุญาตให้นำเรือและรถของโรงเหล้าไปใช้งานได้ ยิ่งกว่านั้นในการลงพื้นที่ไปพบปะกับบรรดาหัวคะแนนในพื้นที่ก็จะขนเหล้าจากโรงเหล้าไปแจกจ่ายและกินเลี้ยงกัน

จนมาภายหลังเมื่อนายบรรหารลงสมัครรับเลือกตั้งในปี พ.ศ.2519 ก็ได้มาหานายโชติเพื่อขอให้ เป็นหัวคะแนนให้ ซึ่งแม้ว่าบิดาของนายบรรหารจะชอบพอเป็นการส่วนตัวกับบิดาของนายโชติอยู่มาก แต่นายโชติก็บอกว่าไม่อาจทำเช่นนั้นได้ เพราะกลุ่มพรรคพวกส่วนใหญ่ยังให้การสนับสนุนนายทองหยดกันอยู่ จึงได้ส่งนายสนองหัวคะแนนอีกคนหนึ่งซึ่งมีความคล่องตัวในการทำงานและรู้จักคนกว้างขวางให้ไปทำหน้าที่แทน แต่หลังจากนั้นเมื่อนายทองหยดวางมือทางการเมืองในสุพรรณบุรีอย่างแน่นอนแล้ว นายโชติจึงได้ลงมาช่วยเหลือนายบรรหารอย่างเต็มที่ ด้วยการพานายบรรหารและผู้สมัครของพรรคชาติไทยไปเดินตามบ้านต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อฝากตัวกับชาวบ้าน

- นายวินัย : เครือข่ายเศรษฐกิจดั้งเดิมของชุมชน

นายวินัย เป็นเจ้าของร้านขายยาและกิจการค้าปุ๋ยและเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรอยู่ในตลาดทุ่งคอก โดยโยกย้ายถิ่นฐานมาจากตลาดบางลี่ ด้วยเหตุผลว่าเจ้าของร้านขายยาซึ่งตนไปฝึกงานและมี ส่วนช่วยสนับสนุนตนให้ตั้งร้านขายยานั้นเป็นญาติกัน การจะทำกิจการเป็นของตนเองในสาขาเดียวกันจึงต้องออกไปหาที่ทางใหม่เพื่อไม่เป็นการแข่งขันกันเอง นายวินัยจึงตัดสินใจย้ายมาเปิดร้านขายยาในตลาดทุ่งคอกเมื่อได้รับการชักชวนจากหลวงพ่อแดง เจ้าอาวาสวัดทุ่งคอกเมื่อมีการปลูกตลาดทุ่งคอกในปี พ.ศ.2497 การเข้ามาอยู่ที่ตลาดทุ่งคอกตั้งแต่ยุคก่อตั้งตลาดทำให้นายวินัยถือว่าเป็นคนเก่าแก่ในชุมชน ประกอบกับการได้รับแต่งตั้งให้เป็นแพทย์ประจำตำบลทุ่งคอกมาเป็นเวลานานกว่าสิบปี ทำให้เป็นที่รู้จักและเคารพนับถือของชาวบ้านในตำบลทุ่งคอกโดยทั่วไป

โดยส่วนตัวนั้นนายวินัยมีความสัมพันธ์อันดีเครือญาติกับนายชายซึ่งอยู่ในตลาดบางลี่ โดยนายชายเป็นบุตรบุญธรรมของบิดามารดาของภรรยาของนายวินัย แต่ทั้งสองรักใคร่กลมเกลียวประดุจพี่

น้องท้องเดียวกัน เมื่อนายทองหยดซึ่งมีความสัมพันธ์เหนียวแน่นกับนายชายลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส.สุพรรณบุรี นายวินัยจึงต้องให้การช่วยเหลือนายทองหยดอย่างเต็มที่ โดยอาศัยความสัมพันธ์อันดี ที่มีต่อกลุ่มชาวไร่อ้อยและพ่อค้าประชาชนในพื้นที่ตำบลทุ่งคอก นายวินัยจึงจัดว่าเป็นหัวคะแนนหลัก คนหนึ่งของนายทองหยด

นายวินัยเล่าถึงการช่วยเหลือนายทองหยดในการลงสมัครรับเลือกตั้งว่านายทองหยดไม่ใช่คน ที่มีฐานะร่ำรวยนัก ซึ่งในการสมัครรับเลือกตั้งแต่ละครั้งนอกจากจะช่วยกันระดมคะแนนเสียงแล้วบรรดา ผู้สนับสนุนก็ยังให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่นายบรรหารอีกด้วย นายวินัยเล่าว่าตนจะต้องไปหา พวกชาวไร่อ้อยเพื่อขอเงินมาช่วยนายทองหยดหาเสียง โดยแล้วแต่ว่าใครจะให้เท่าไร ก็จะได้รับมา รายละ 1 พันบาทบ้าง 5 พันบาทบ้าง บางรายก็ให้ถึงหลักหมื่นบาท ขณะนั้นมีคนช่วยกันเยอะเพราะถือ ว่านายทองหยดเป็นพรรคพวกกัน เนื่องจากการที่นายทองหยดทำไร่อ้อยและยังเป็นตัวแทนชาวไร่ใน การเจรจากับรัฐบาล ซึ่งในระบอบนั้นถือว่าการที่นายทองหยดยังไม่มีคู่แข่ง ดังนั้นเงินที่ได้มาจึงหมดไปกับค่า ใช้จ่ายในระหว่างหาเสียง ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำมันรถออกหาเสียง ค่าอาหาร เป็นต้น

การทำหน้าที่ในฐานะหัวคะแนนของนายทองหยดในพื้นที่นั้น มีนายวินัยกับพ่อค้าในตลาดทุ่ง คอก 2-3 คนเป็นกลุ่มแกนนำ แล้วไปรวมกับกลุ่มชาวไร่อ้อยในพื้นที่รอบนอก กิจวัตรที่ต้องทำอยู่เป็น ประจำคือ การไปงานของชาวบ้าน เช่น งานศพ ก็จะซื้อพวงหรีดเขียนชื่อนายบรรหารไปวางให้พร้อม ทั้งทำบุญอีก 500 บาท โดยบอกกับเจ้าภาพว่านายบรรหารติดราชการในกรุงเทพฯ ไม่สามารถมาร่วม งานเองได้ จึงฝากให้ช่วยนำหรีดและเงินมาทำบุญด้วย รวมทั้งงานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ก็ใช้ วิธีแบบนี้ คือไปจ่ายเงินลงขันแทนนายทองหยด เท่านั้นก็ทำให้ชาวบ้านประทับใจและยินดีให้การสนับสนุนนายทองหยดทางการเมืองอย่างเต็มที่

แต่ภายหลังเมื่อนายบรรหารเข้ามาลงสมัครรับเลือกตั้ง ฐานเสียงในไร่อ้อยก็เริ่มแปรเปลี่ยนไป ชาวไร่อ้อยหลายคนหันไปสนับสนุนนายบรรหาร โดยในสมัยแรก ๆ แม้ว่าจะมีการแจกจ่ายเงินค่าน้ำข้าง หนัก แต่นายทองหยดก็ยังสามารถรักษาตำแหน่งของตนไว้ได้ ทว่าเมื่อผ่านไปอีก 2 สมัยเลือกตั้ง นาย บรรหารก็เริ่มฝากผลงานการสร้างสาธารณประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้นเรื่อย ๆ ในท้ายที่สุดชาวบ้านทั่วไป ก็หันมาเทคะแนนเลือกนายบรรหารพร้อมลูกพรรคยกทีม ซึ่งก็มีหัวคะแนนเดิมของนายทองหยดก็ได้ เปลี่ยนมาให้การสนับสนุนนายบรรหารด้วย ส่วนตัวนายวินัยเองนั้นได้มาช่วยนายบรรหารหาเสียงเมื่อนายทองหยดวางมือไปจากการเมืองสุพรรณบุรีอย่างแน่นอนแล้ว โดยนายวินัยให้เหตุผลในการสนับสนุนนายบรรหารว่า พอใจกับผลงานการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมาด้วย ฝีมือของนายบรรหาร

ในการศึกษาคั้งนี้พบว่าหัวหน้าคณะหลายคนมีเหตุผลในการเปลี่ยนหัวหน้าทางการเมืองเช่นเดียวกับนายวินัย กล่าวคือ ยอมรับในตัวนายบรรหารและพอใจในผลงานของนายบรรหารที่สร้างสาธารณประโยชน์ให้กับท้องถิ่น ดังจะเห็นได้ว่าหลังจากนั้นเมื่อนายบรรหารลงสมัครและได้รับเลือกตั้ง พร้อมกับได้ตำแหน่งทางการเมือง และมีพลังอำนาจในการจัดสรรผลประโยชน์ในพื้นที่ ได้ปรากฏว่ามีหัวหน้าคณะเก่าของนายทองหยดหลายคนที่ย้ายมาสนับสนุนนายบรรหาร

นอกจากนี้ก็มีหัวหน้าคณะบางคนที่ย้ายหัวเพราะได้รับการช่วยเหลือเป็นการส่วนตัวจากนายบรรหารในเรื่องต่าง ๆ ที่เดือดร้อน เช่น กรณีของนายมารุต ซึ่งมีหนี้สินติดตัวอยู่จำนวนหนึ่ง เมื่อได้รับการทาบถามจากนายบรรหารให้มาช่วยเป็นหลักในการหาเสียง นายมารุตได้เสนอข้อต่อรองให้ช่วยซื้อที่ดินของตนเพื่อที่จะนำเงินที่ได้ไปปลดหนี้ ซึ่งนายบรรหารก็ตกลง นายมารุตจึงไปปรึกษานายทองหยดซึ่งคำตอบที่ได้รับก็คือ นายทองหยดไม่มีเงินพอที่จะช่วยนายมารุตได้ และตนยินดีหากนายมารุตไปอยู่กับนายบรรหารแล้วจะมีชีวิตที่ดีขึ้น นายมารุตจึงตัดสินใจไปเป็นหัวหน้าคณะให้กับนายบรรหาร

อย่างไรก็ตาม การขยายเครือข่ายการเมืองของนายบรรหาร ซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วนั้นเป็นเพราะนอกจากการยึดครองฐานหัวหน้าคณะเก่าของนายทองหยดได้แล้ว นายบรรหารก็ยังได้สร้างฐานหัวหน้าคณะของตัวเองขึ้นมาอีกส่วนหนึ่งด้วย

2. หัวหน้าคณะที่นายบรรหารสร้างขึ้นภายหลัง ประกอบด้วย

- กลุ่มตระกูลเดือนฉาย

เป็นกลุ่มหัวหน้าคณะที่สำคัญที่สุดในเขตพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง โดยมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับนายบรรหารในฐานะที่หลานของภรรยานายบรรหารมาแต่งงานกับหลานของตระกูลเดือนฉาย ประกอบกับฐานะทางเศรษฐกิจของตระกูลจัดอยู่ในชั้นเศรษฐีรายหนึ่งของอำเภอ นอกจากนี้สมาชิกในตระกูลเดือนฉายหลายคนแต่งงานกับผู้มีฐานะและกว้างขวางในแต่ละพื้นที่ ทำให้ตระกูลนี้มีระบบเครือญาติที่กว้างขวาง เมื่อนายบรรหารลงเล่นการเมืองจึงได้มอบหน้าที่เป็นศูนย์อำนวยการเลือกตั้งในอำเภอสองพี่น้องให้กับตระกูลนี้

เส้นทางการเมืองร่วมกันระหว่างนายบรรหารกับตระกูลเดือนฉายเริ่มต้นขึ้น โดยนายบรรหารได้จัดวางพี่น้องในตระกูลนี้ 3 คน คือ นายสมบัติ นายสามารถและนายสว่าง ให้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) พื้นที่อำเภอสองพี่น้อง ซึ่งการสนับสนุนพี่น้องทั้งสามคนนี้ในการสร้างฐานคะแนนเสียงก็เท่ากับว่านายบรรหารได้สร้างฐานทางการเมืองให้กับตนเองไปในตัวด้วย นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้นายสมบัติพี่ชายคนโตขึ้นเป็นประธานสภาจังหวัดอีกด้วย ทำให้บารมีทางการเมืองในท้องถิ่นของตระกูลนี้แผ่ขยายมากขึ้นเรื่อยๆ และก็ยังทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างนายบรรหารกับตระกูล

เดือนฉายแน่นแฟ้นกันมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันหลายชั้นระหว่างความสัมพันธ์ในโครงสร้างเครือญาติและความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์

โดยกิจการของตระกูลเดือนฉายมีทั้งมีน้ำมันในอำเภอสองพี่น้องและอำเภอเมือง, กิจการค้าวัสดุก่อสร้าง, กิจการเดินรถประจำทางสายสุพรรณบุรี-กรุงเทพฯ ซึ่งมีทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ และก็มีกิจการรถตู้โดยสารเส้นทางสุพรรณบุรี-กรุงเทพฯ อีกกว่า 100 คัน ทั้งหมดนี้มีทั้งเป็นกิจการของเฉพาะบุคคลและกิจการร่วมกันของครอบครัว ซึ่งส่วนหนึ่งได้มาจากการสนับสนุนของนายบรรหารเมื่อเริ่มเข้าไปมีบทบาทในการเมืองระดับประเทศแล้ว

กลุ่มตระกูลเดือนฉายมีบทบาทในโครงสร้างทางการเมืองของนายบรรหารอยู่มาก โดยพี่น้องทั้งสามคนที่ถูกวางตัวเป็นฐานการเมืองในท้องถิ่นนั้น ประกอบด้วย นายสมบัติที่ชายคนโตได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบศูนย์อำนาจการเลือกตั้งในอำเภอสองพี่น้อง มีหน้าที่ประสานงานและเป็นสื่อกลางระหว่างนายบรรหารและผู้สมัครคนอื่นกับชาวบ้านหรือกลุ่มผู้สนับสนุน เพื่อให้เกิดความสะดวกและคล่องตัวในการปฏิบัติงานหาเสียงเลือกตั้ง โดยการรับช่วงจากนายบรรหารโดยตรงแล้วมาสั่งการต่อยังหัวคะแนนในระดับล่าง ๆ ลงไป นอกจากนี้โดยส่วนตัวแล้ว นายสมบัติเองก็ยังมีความสัมพันธ์กับหัวคะแนนใหญ่ในอำเภออยู่ทอง คือ นายปาน ซึ่งภรรยาของทั้งคู่เป็นพี่น้องกัน ทำให้การประสานงานหาเสียงร่วมกันระหว่างทั้งสองอำเภอมีความราบรื่นมากยิ่งขึ้น

ส่วนนายสามารถนั้นเป็นผู้บริหารธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งในอำเภอสองพี่น้อง โดยส่วนตัวจึงมีสายสัมพันธ์กับลูกค้าของธนาคารจำนวนมากที่เคยได้รับการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการให้สินเชื่อ นอกจากนี้ภรรยาของนายสามารถเป็นบุตรสาวของชาวไร่อ้อยตระกูลใหญ่ซึ่งมีบทบาทสูงมากในกลุ่มชาวไร่อ้อยในเขตอำเภอสองพี่น้อง โดยจำนวนไร่อ้อยของคนในตระกูลนี้มีรวมกันแล้วไม่ต่ำกว่า 8 พันไร่ กระจายตามตำบลต่าง ๆ โดยเฉพาะในตำบลทุ่งคอกและหนองบ่อ และยังมีลูกไร่อีกจำนวนมากที่ให้ความเคารพนับถืออยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างนายสามารถกับตระกูลนี้จึงถ่ายทอดมาสู่การเป็นหัวคะแนนใหญ่ให้กับนายบรรหารโดยปริยาย

ในกลุ่มตระกูลเดือนฉายนี้ ผู้ที่ถือว่าเป็นคนที่มีบทบาททางการเมืองต่อนายบรรหารมากที่สุดคือ นายสว่าง ผู้เป็นน้องชายคนเล็ก เพราะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโดยตรงระหว่างนายบรรหารกับบรรดาหัวคะแนนทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้ควบคุมคะแนนเสียงของกลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอสองพี่น้องโดยตรง จึงเป็นผู้ที่รับข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่แล้วรายงานตรงต่อนายบรรหาร เพื่อรับแนวทางแก้ไขมาปฏิบัติ จนกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่นายบรรหารไว้วางใจมากที่สุดในการมอบหมายงานเลือกตั้งให้ดูแล

นอกจากนั้น นายสว่างยังเป็นผู้มีบทบาทในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างนายบรรหารกับ นายชายซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมืองในตลาดบางลี่และเคยเป็นหัวหน้าคณะใหญ่ของนายทองหยด คู่แข่งของนายบรรหารมาก่อน โดยมีช่วงหนึ่งที่นายสว่างไปลงสมัครส.ท.เป็นคู่แข่งกับกลุ่มของนายชาย แต่ในภายหลังเมื่อเกิดความแตกแยกในกลุ่มของนายชายขึ้น และนายสว่างเป็นผู้เข้ามารับรู้ปัญหา และได้ประกาศตัวเข้าข้างฝ่ายนายชาย จึงทำให้ทั้งสองต่างมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน ในการลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ท.ครั้งที่สองของนายสว่างจึงเข้าร่วมทีมกับนายชาย แต่ก็ต้องประสบความพ่ายแพ้เนื่องจากนายชายประสบอุบัติเหตุเสียก่อน แม้ในสมัยต่อมานายสว่างจะไม่ลงสมัคร ส.ท.แต่กลับมาลงสมัคร ส.จ.ตามเดิม และนายชายก็หันหลังให้กับการเมืองในท้องถิ่น แต่ทั้งสองคนก็ยังคงมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นต่อกัน ซึ่งความสัมพันธ์ที่ติระหว่งทั้งสองคนนี้ได้ถ่ายทอดมายังนายบรรหาร โดยนายชายก็จะได้รับเกียรติจากนายบรรหาร เช่น เมื่อถึงคราวเลือกตั้งทุกครั้งนายบรรหารต้องมาหานายชาย หรือไม่ก็ส่งคนมาหา ทำให้นายชายจึงต้องให้การสนับสนุนนายบรรหารไปโดยปริยาย

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายบรรหารกับกลุ่มตระกูลเดือนฉาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง ทำให้เกิดลักษณะที่เกือกละหว่งกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งตอกย้ำให้ความสัมพันธ์หนักแน่นยิ่งขึ้น โดยมีระบบเครือญาติเข้ามามีส่วนช่วยขยายโครงสร้างความสัมพันธ์ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งก็จะเป็นผลดีต่อการสร้างฐานเสียงสนับสนุนนายบรรหารในพื้นที่

- กลุ่มวานิชร่วมใจ

มีนายธาดาเป็นแกนนำกลุ่ม และมีนายสวัสดิ์เป็นผู้สนับสนุนหลัก โดยเป็นกลุ่มที่แยกตัวออกมาจากกลุ่มบางลี่พัฒนาของนายชาย หลังเกิดปัญหาขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ในการบริหารงานเทศบาลในสมัยที่นายชายเป็นนายกเทศมนตรีสมัยที่สอง จนนายชายประกาศลาออกจากตำแหน่ง และนายธาดาก็ได้รับเลือกเป็นนายกเทศมนตรีต่อจากนั้นมา นายธาดาเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มผู้สนับสนุนได้เป็นอย่างดี ทำให้มีพ่อค้าในตลาดบางลี่ให้การสนับสนุนอยู่มาก ในจำนวนนี้มีนายสวัสดิ์ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะเก่าของนายชายและนายทองหยดรวมอยู่ด้วย ซึ่งทั้งคู่ต่างแยกตัวออกมาพร้อมกันเมื่อคราวที่เกิดปัญหาขัดแย้งในกลุ่มบางลี่พัฒนา และมาร่วมตั้งกลุ่มวานิชร่วมใจด้วยกัน

หลังจากนั้นมา นายสวัสดิ์ จึงกลายเป็นหัวหน้าคณะคนสำคัญของนายธาดา ซึ่งโดยความสัมพันธ์ส่วนตัวของทั้งคู่แล้ว นายสวัสดิ์ประกอบธุรกิจรับเหมาก่อสร้างโดยมีนายธาดาเป็นผู้ป้อนงานในความรับผิดชอบของเทศบาลให้ นอกจากนี้ทั้งคู่ก็ยังมีธุรกิจร่วมกันคือการเช่าพื้นที่บนตลาดสดของเทศบาลเปิดซุ๊ปเปอร์มาร์เก็ตโดยการร่วมทุนกับหัวหน้าคณะอีกคนหนึ่ง และในการกู้เงินจากธนาคารมาลงทุนในกิจการส่วนตัวของนายสวัสดิ์ก็ยังได้นายธาดามาช่วยค้ำประกันให้อีกด้วย ส่วนนายสวัสดิ์ก็ได้

ตอบแทนนายธาดาด้วยการเป็นหัวหน้าคณะให้ เนื่องจากนายสวัสดิ์เป็นบุคคลที่กว้างขวางมาก มีคนรักใคร่ชอบพอมากเพราะมีอุปนิสัยโอบอ้อมอารี และช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของส่วนรวมไว้มาก ขณะเดียวกันนายสวัสดิ์ก็ยังมีลูกน้องมากเพราะประกอบธุรกิจหลายอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น รับเหมาก่อสร้าง กิจการโรงสีขนาดใหญ่ กิจการซูเปอร์มาร์เก็ต และในอดีตก็ยังคงทำไร่อ้อยขนาดใหญ่ด้วย จึงมีช่องทางในการระดมคะแนนเสียงให้กับนายธาดาค่อนข้างมาก และยังมีประสิทธิภาพขึ้นเมื่อได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากผู้สมัครอีกทางหนึ่งด้วย

และโดยที่ทั้งนายธาดาและนายสวัสดิ์ต่างก็มีความกว้างขวางในพื้นที่ตลาดบางลืออยู่มาก นายบรรหารจึงได้ไปชักชวนให้มาเป็นหัวหน้าคณะของตน

- กลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน

เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญมากในโครงสร้างทางการเมืองของนายบรรหาร เพราะถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่ติดต่อกับชาวบ้านโดยตรง โดยข้อเท็จจริงแล้วนักการเมืองที่สามารถคุมกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านไว้ในมือได้มากเท่าไรก็มีโอกาสได้รับเลือกตั้งมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากพลังอำนาจของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านอยู่ตรงที่เป็นกลุ่มที่สนิทกับลูกบ้านและลูกบ้านให้ความเชื่อถือ เพราะถือว่าเป็นตัวแทนที่จะบอกเล่าความเดือดร้อนของชาวบ้านไปยังผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะป็นราชการหรือแม้แต่ ส.ส. นอกจากนี้กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ยังมีฐานะดีกว่าลูกบ้าน ยิ่งไปกว่านั้นมีหลายคนที่มีสถานภาพพิเศษ เช่น กำนันนวล เป็นผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรของอำเภอ ทำให้มีอำนาจในการปล่อยยวงเงินกู้ และการจำหน่ายปุ๋ยเงินเชื่อ ปุ๋ยราคาถูก จึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการจูงใจเกษตรกรให้ค่อนข้างมาก นอกจากนี้กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านบางคนเป็นเจ้าของไร่อ้อยขนาดใหญ่มีลูกไร่มาก บางคนมีกิจการป่อดิน ฯลฯ จึงสามารถระดมความร่วมมือจากชาวบ้านได้มาก ซึ่งนายบรรหารค่อนข้างให้ความสำคัญกับคนกลุ่มนี้โดยมอบหมายให้นายสว่างเป็นผู้ดูแลและรายงานมายังนายบรรหารโดยตรง

บทบาทของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านนั้น อาจเรียกได้ว่าเป็นหัวหน้าระดับตำบลหรือหมู่บ้าน ซึ่งนอกจากจะมีพลังในการโน้มน้าวความคิดของชาวบ้านในพื้นที่ของตนให้เห็นคล้อยตามในการตัดสินใจเลือกผู้แทนฯแล้ว ส่วนใหญ่ก็จะทำหน้าที่เป็นช่องทางผ่านของการจ่ายค่าตอบแทนในการไปลงคะแนนให้กับชาวบ้านด้วย โดยหัวหน้าคณะหนึ่งเล่าว่ามี 2 ลักษณะ คือ การจ่ายให้กับชาวบ้านโดยตรงซึ่งมีทั้งให้หัวหน้าคณะในพื้นที่ก็คือกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน หรือคนที่เป็นที่รู้กันว่าเป็นคนของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านลงไปแจก หรือไม่ก็ให้บุคคลเหล่านี้พาหัวหน้าคณะระดับบนซึ่งเป็นผู้ถือเงินลงไปแจกเอง ส่วนอีกลักษณะหนึ่งก็คือการเหมาจ่ายให้กับหัวหน้าคณะในพื้นที่ด้วยการประเมินจากรายชื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งแล้วจ่ายเป็นเงินก้อนให้ไป หลังจากนั้นก็จะมาดูผลงานที่ออกมา หากรายได้ทำได้ดีก็จะมีรางวัลพิเศษให้ แต่ถ้าไม่ได้ผลก็จะเลิกใช้หัวหน้าคณะคนนั้นไปเลย

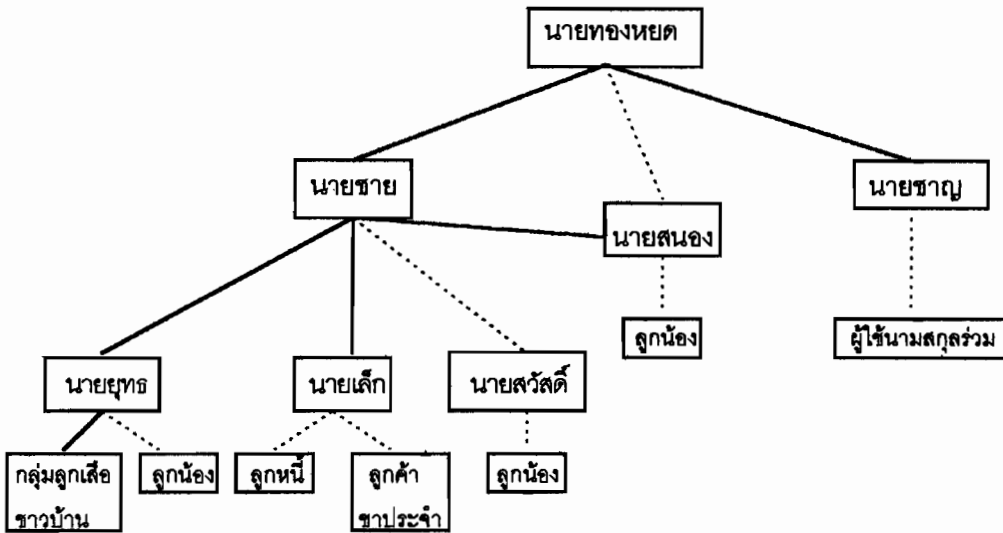
ที่ผ่านมานายบรรหารสามารถคุมฐานเสียงซึ่งเป็นกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอสองพี่น้องได้ทั้งหมดโดยผ่านการควบคุมดูแลมาทางนายสว่าง ซึ่งหัวหน้าคนบางคนกล่าวว่าปัจจุบันนี้ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งความคาดหวังต่อกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนก็คือในพื้นที่รับผิดชอบของตนจะได้คะแนนเสียงเต็ม 100% หรือไม่ ซึ่งหากพื้นที่ใดทำได้ก็จะมีรางวัลพิเศษให้กับกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านรายนั้น ซึ่งสินน้ำใจเหล่านี้เองที่เป็นตัวยึดเหนี่ยวกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านไว้ได้อย่างมั่นคง

จากข้อมูลเครือข่ายหัวหน้าคะแนนของนายบรรหารทั้งสองกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าประกอบขึ้นด้วยกลุ่มหัวหน้าคะแนนที่อยู่ทั้งในและนอกพื้นที่ตลาดบางลี่ แต่ทั้งหมดก็ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องกัน และทำให้เกิดเครือข่ายทางการเมืองที่มีศักยภาพเข้มแข็งมากโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวนายบรรหาร

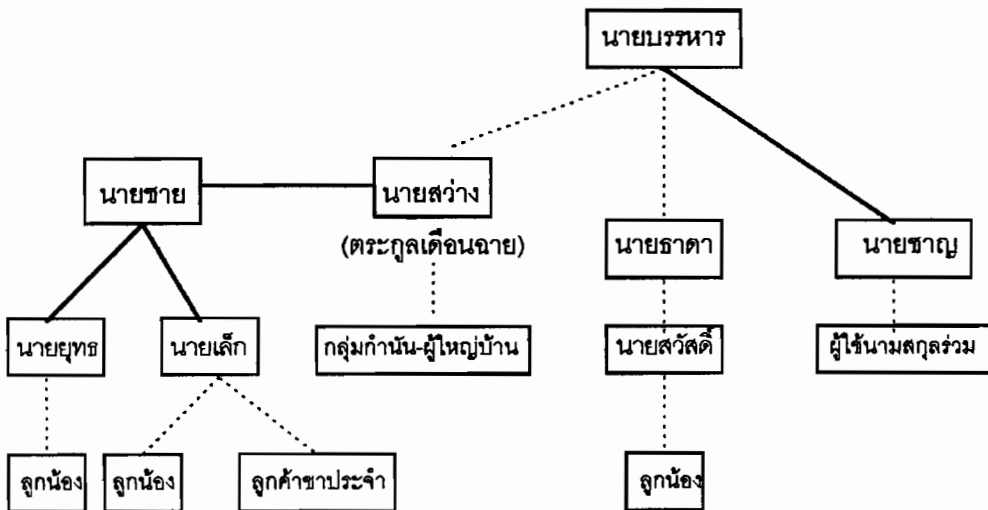
แต่หากกลับมาพิจารณาเฉพาะโครงสร้างของระบบหัวหน้าคะแนนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนตลาดบางลี่เท่านั้น จะเห็นได้ว่าการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาจากยุคสมัยของนายทองหยุด ซึ่งก็จะมีรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคะแนนแต่ละคนในแบบหนึ่ง แต่เมื่อกลายมาเป็นระบบหัวหน้าคะแนนของนายบรรหารความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบเดิมก็มีการเปลี่ยนแปลงไป ดังจะแสดงให้เห็นตามแผนภาพที่ 18 ดังนี้

แผนภาพที่ 18 แสดงโครงสร้างหัวคะแนนในตลาดบางสี่แต่ละยุค

ยุคของนายทองหยด

ยุคของนายบรรหาร

————— ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ-มิตร
 - - - - - ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์

จากแผนภาพที่ 18 จะเห็นได้ว่าในเครือข่ายห้วคະແນนเดิมในยุคของนายทองหยดนั้น ประกอบขึ้นด้วยข่ายสังคมทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในหลายรูปแบบ มีทั้งโครงสร้างเครือญาติ ซึ่งปรากฏในกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างนายทองหยดกับนายโชติ , นายโชติกับนายยุทธ และ นายยุทธกับนายเล็ก ทำให้ความผูกพันของคนกลุ่มนี้มีค่อนข้างมาก โดยแม้ว่าช่วงหลังจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้นกับนายทองหยด แต่ทั้งสามก็ยังคงจับกลุ่มกันอยู่อย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ก็มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ระหว่างนายทองหยดกับนายสวัสดิ์ และนายโชติ กับบรรดาชาวบ้านที่มาขอใช้นามสกุลร่วม ซึ่งความสัมพันธ์ของทั้งสองลักษณะนี้มีความมั่นคงไม่เท่า ความสัมพันธ์แบบเครือญาติของนายทองหยดกับนายชาย หรือนายชายกับนายยุทธและนายเล็ก ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับตัวผู้อุปถัมภ์ กล่าวคือ หมดอำนาจไป หรือมีผู้อุปถัมภ์คนใหม่ที่สามารภจะให้ได้มากกว่า ผู้ได้อุปถัมภ์ก็มักจะไปสนับสนุนผู้อุปถัมภ์คนใหม่

ส่วนในเครือข่ายการเมืองในยุคของนายบรรหารนั้น เริ่มก่อตัวขึ้นจากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์เป็นหลัก โดยจะเห็นได้ว่าการที่นายบรรหารสามารถยึดครองห้วคະແນนเดิมที่เป็นของนายทองหยดไว้ได้เกือบทั้งหมด ต่อมาจึงได้สร้างเครือข่ายห้วคະແນนใหม่ขึ้นมาเสริมจนเป็นปีกแผ่นจนทุกวันนี้ได้ โดยใช้วิธีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับห้วคະແນนเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือส่วนตัวเช่น การสนับสนุนทางธุรกิจ การช่วยเหลือทางการเงิน ฯลฯ

แม้แต่ในเรื่องเล็กน้อยที่ชาวบ้านต้องการความช่วยเหลือ เช่น ฝากลูกเข้าโรงเรียน ฝากคนเข้าทำงาน หรือแม้แต่คนที่เดือดร้อนเรื่องเงินทองไปหากก็มักได้รับความช่วยเหลือ ยิ่งไปกว่านั้นการที่นายบรรหารได้บริจาคเงินส่วนตัวซึ่งนอกเหนือไปจากการตั้งงบประมาณจังหวัด หรืองบประมาณของกระทรวงต่าง ๆ มาลงในพื้นที่ ทำให้เกิดมีสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ก็ยังทำให้ฐานเสียงของนายบรรหารในช่วงหลัง ๆ เหนียวแน่นยิ่งขึ้น ห้วคະແນนหลายรายกล่าวตรงกันว่า ทุกวันนี้เงินที่ชาวบ้านได้รับจากผู้สมัครไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการซื้อเสียงอีกแล้ว เพราะชาวบ้านทุกคน เต็มใจที่จะไปเลือกนายบรรหาร และส่วนใหญ่ก็ไม่ได้รับเงินก่อนหน้าที่จะไปเลือก แต่จะมีวิธีการจ่ายเงินให้กับชาวบ้านในรูปแบบใหม่ เรียกกันว่าเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาเลือกตั้งซึ่งอาจทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลา เสียค่าอาหาร-ค่าพาหนะ โดยที่ผ่านมาจะจ่ายให้คนละ 100 บาท และส่วนใหญ่ก็จะจ่ายตามหลังวันเลือกตั้ง ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าได้ช่ยเสีย และยิ่งทำให้ผู้สมัครมีภาพพจน์ที่ดียิ่งขึ้น โดยชาวบ้านบอกว่าแม้เขาจะได้รับเลือกไปแล้วแต่เขายังตามเอาเงินมาให้อีก ซึ่งเหล่านี้ล้วนทำให้นายบรรหารสามารถขยายอิทธิพลออกไปได้อย่างรวดเร็วและเป็นผลดีต่อฐานคະແນนเสียงในระยะยาว

นอกจากนั้นห้วคະແນนบางคนก็ให้การสนับสนุนนายบรรหารเพราะชื่นชมในผลงานการสร้างสาธารณสมบัติต่าง ๆ อันถือเป็นอำนาจประโยชน์ให้กับคนทั้งหมดในพื้นที่ ซึ่งสาธารณประโยชน์เหล่านี้

นี้จัดว่าเป็นสิ่งตอบแทนอย่างหนึ่งในระบบอุปถัมภ์ที่ผู้ได้อุปถัมภ์คาดหวังว่าจะได้รับจากผู้อุปถัมภ์ โดยในส่วนี้จะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

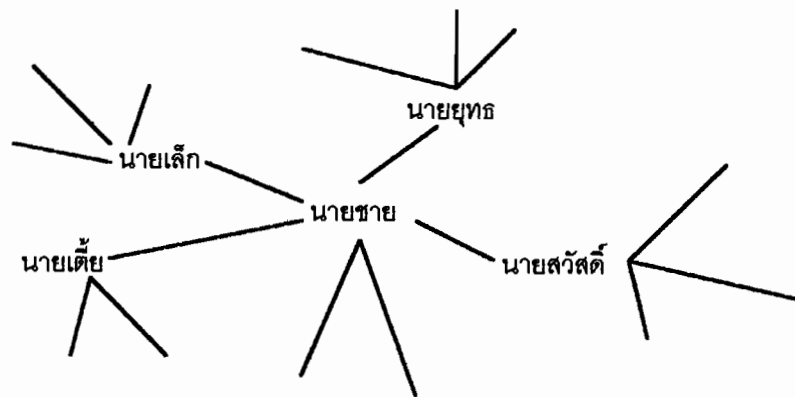
บทสรุป : ระบบอุปถัมภ์กับโครงสร้างเครือญาติในระบบการเมืองของท้องถิ่น

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า เครือข่ายทางการเมืองที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องนั้นเป็นความสัมพันธ์ลักษณะเดียวกับเครือข่ายทางเศรษฐกิจของชุมชนที่กล่าวถึงไปแล้วในบทก่อน ทั้งนี้ยังพบอีกว่าเครือข่ายทางการเมืองส่วนหนึ่งได้ก่อตัวขึ้นมาจากโครงข่ายทางเศรษฐกิจอีกด้วย

โดยในอดีตการสร้างฐานเสียงในระบบการเมืองผูกขาดของนายบรรหารในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ก่อตัวขึ้นจากโครงสร้างความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ ที่เกี่ยวร้อยกันจนก่อรูปขึ้นมาเป็นเครือข่ายการเมืองซึ่งมีนายบรรหารเป็นจุดศูนย์กลาง

ในระบบอุปถัมภ์ (Patronage system) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลสองสถานภาพที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านฐานะ หน้าที่ และบทบาท โดยที่ฝ่ายหนึ่งซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่า เรียกว่า ผู้อุปถัมภ์ (Patron) เป็นฝ่ายใช้อำนาจหน้าที่และปัจจัยต่าง ๆ ที่ตนมีให้ ความคุ้มครองดูแลและเอื้อประโยชน์ให้กับอีกฝ่ายที่มีฐานะต่ำกว่า ซึ่งเรียกว่า ผู้ได้อุปถัมภ์ (Client) โดยสิ่งตอบแทนที่ผู้อุปถัมภ์จะได้รับจากผู้ได้อุปถัมภ์นั้นมักอยู่ในรูปของการช่วยเหลือ การรับใช้ และแสดงความจงรักภักดี ซึ่งจะเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน

รูปแบบความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ในโครงสร้างฐานคะแนนเสียงของนายบรรหารนั้นปรากฏอยู่ในโครงข่ายหัวคะแนนทุกระดับชั้นและแตกแขนงออกไป เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างนายบรรหารกับบรรดาหัวคะแนน และต่อเนื่องขยายวงกว้างออกไปยังผู้สนับสนุนในระดับต่างๆ จนกระทั่งถึงประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดเป็นโครงสร้างในลักษณะของปิรามิดที่มีผู้อุปถัมภ์มีความสัมพันธ์กับผู้ได้อุปถัมภ์หลายคน และในขณะเดียวกันผู้ได้อุปถัมภ์แต่ละคนก็จะมีผู้ถูกอุปถัมภ์อีกกลุ่มหนึ่ง ลักษณะของการอุปถัมภ์จึงมีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบบุคคลวงใน (core) และบุคคลวงนอก (support) ซึ่งมีส่วนช่วยขยายวงความสัมพันธ์ให้กว้างออกไปยิ่งขึ้น ดังรูป

โดยความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ต่อผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ในโครงข่ายการเมืองของนายบรรหารมีปรากฏในรูปของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

1. สิ่งที่เป็นต่อการยังชีพซึ่งถือเป็นความช่วยเหลือพื้นฐาน เช่น การจ้างงาน การให้ความช่วยเหลือในด้านปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เป็นต้น

2. การประกันความล่อแหลมในการยังชีพ เช่น การให้กู้ยืมเงิน ช่วยเหลือในยามเจ็บป่วย หรือในกรณีพิพาทเสียหาย เป็นต้น

3. การให้ความคุ้มครองปกป้อง ในฐานะที่เป็นลูกน้อง หรือคนของผู้อุปถัมภ์

4. การให้บริการและสร้างสาธารณสมบัติให้แก่ส่วนรวม เช่น การบริจาคเงินทอง การมอบที่ดินเพื่อสาธารณประโยชน์ การสร้างโรงเรียน ถนนหนทาง ศาลาที่พัก ระบบชลประทาน ฯลฯ ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์ในชุมชน และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ก็จะได้รับประโยชน์เหล่านี้โดยปริยาย

ส่วนการตอบแทนของผู้ใต้อุปถัมภ์ที่มีต่อผู้อุปถัมภ์นั้น ปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น

1. การใช้แรงงานช่วยเหลือในกิจกรรมของผู้อุปถัมภ์

2. การแสดงความจงรักภักดี เช่น ช่วยเหลือผู้อุปถัมภ์ในการต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามเมื่อผู้อุปถัมภ์เกิดความขัดแย้งกับบุคคลอื่น

3. การช่วยเหลือทางการเมือง เช่น การเป็นหัวคะแนนให้กับผู้อุปถัมภ์ การลงคะแนนให้กับคนที่ผู้อุปถัมภ์สนับสนุน เป็นต้น

ส่วนความสัมพันธ์ในระบบเครือญาตินั้น เป็นช่องทางหนึ่งที่ช่วยให้ระบบอุปถัมภ์ขยายตัวออกไปได้กว้างขวางขึ้นและมั่นคงขึ้น ทว่าในปัจจุบันในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลภายในโครงสร้างทางการเมืองที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษาได้มีปัจจัยทางด้านกำลังทรัพย์เข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย ทั้งนี้ปรากฏว่า

โครงสร้างเครือญาติกับระบบอุปถัมภ์ที่ปรากฏในพื้นที่ช่วงหลังได้ลดความเข้มแข็งลงไป แต่ก็มี “ตัวเงิน” เข้ามาเป็นปัจจัยยึดโยงความสัมพันธ์ให้กระชับมันยิ่งขึ้น

หัวหน้าคนหลายคนเล่าว่าช่วงหาเสียงเลือกตั้งใน พ.ศ.2519 ถือเป็นช่วงสำคัญของการเปลี่ยนโฉมหน้าของระบบการเมืองในพื้นที่ เพราะเริ่มมีการจ่ายเงินซื้อเสียงอย่างหนักโดยผ่านทางเครือข่ายหัวหน้าคนซึ่งมีโยงใยต่อกันทั่วทุกตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำในหมู่บ้านที่ชาวบ้านเชื่อฟัง การซื้อเสียงเกิดขึ้นเพียง 1-2 สมัยเท่านั้นก็ทำให้บรรยากาศทางการเมืองในพื้นที่เปลี่ยนไป ชาวบ้านเริ่มเคยชินกับการได้รับเงินแลกกับคะแนนเสียง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบเดิม เช่น ระบบเครือญาติ ระบบเพื่อนฝูง เป็นต้น ซึ่งเคยเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้พิจารณา ก็เริ่มเปลี่ยนสถานภาพไป กล่าวคือ 1) เมื่อไม่มีกำลังทรัพย์พอระบบเครือญาติหรือเพื่อนฝูงก็ไม่มี ความหมาย หัวหน้าคนบางคนเล่าว่า ในการออกไปขอคะแนนเสียงจากชาวบ้านในช่วงเลือกตั้ง ชาวบ้านที่เคยรักใคร่ชอบพอกันถามว่า “มีเงินให้ไหม ขอแค่ร้อยละยี่สิบก็ได้ เพราะฝ่ายโน้นเขาให้มาแล้วถ้าไม่เลือกก็รู้สึกผิด แต่ถ้าทางเราให้เงินด้วยถึงจะน้อยกว่าก็จะเลือก” 2) ในทางกลับกันเมื่อมีกำลังทรัพย์พอระบบเครือญาติและเพื่อนฝูงจะเป็นตัวเกื้อหนุนให้การกระจายกำลังกันออกไปหาเสียงทำได้ดียิ่งขึ้น เพราะยังเพิ่มความชอบธรรมและความมั่นใจให้แก่ชาวบ้านในการที่จะลงคะแนนเสียงให้ เหล่านี้เองเป็นเหตุให้ฐานคะแนนเดิมของนายทองหยดเริ่มสั่นคลอน และเริ่มจะใช้วิธีการซื้อเสียงบ้างแต่ก็สู้ไม่ได้ เพราะยิ่งแจกซื้ออีกฝ่ายก็จะแจกให้มากยิ่งขึ้นไปอีก สุดท้ายทางฝ่ายหัวหน้าคนของนายทองหยดมีความคิดว่าแจกไปก็คงจะเสียเงินเปล่า เพราะกำลังเงินสู้อีกฝ่ายไม่ได้ จึงต้องยอมรับความพ่ายแพ้ไป

แต่อย่างไรก็ดี หากพิจารณาถึงกลุ่มทางสังคมที่มีบทบาทในการเป็นฐานคะแนนเสียงให้กับนายบรรหารนั้น สามารถสรุปให้เห็นเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้

1) กลุ่มเครือญาติของนายบรรหาร มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือนายบรรหารในการหาเสียง แต่ก็ได้รับการสนับสนุนและการผลักดันช่วยเหลือของนายบรรหารให้เข้ามาอยู่ในฐานะที่มีบทบาทในชุมชนทั้งทางธุรกิจและการเมือง ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวนี้จึงมีลักษณะของการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยทางกลุ่มเครือญาติก็อาศัยฐานอำนาจทั้งทางธุรกิจและการเมือง ขณะเดียวกันนายบรรหารก็ได้บุคคลซึ่งตนไว้วางใจได้เป็นผู้ช่วยเหลือในการหาเสียงและเป็นมือไม้ในการดำเนินงานทางการเมือง

2) กลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน ถือเป็นกลไกสำคัญในเครือข่ายการระดมคะแนนเสียงของ ส.ส. ในปัจจุบัน โดยทั่วไปกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านมักจะเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มชนชั้นนำของชุมชน และเป็นผู้นำชุมชนที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน วิทยุ ภูมิ ทัศนคติ ตลอดจนบารมี และมีเครือญาติหรือสายสัมพันธ์กับคนในชุมชนมากกว่าคนอื่น ๆ และเมื่อได้ขึ้นเป็นกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านแล้วก็จะ

บทบาทในการชักจูงหรือระดมประชาชนในชุมชนของคนให้คล้อยตามไปในทิศทางที่ตนต้องการ กลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญของบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้ง ที่พยายามจะช่วงชิงให้มาสนับสนุนตน โดยแม้ว่าจะมีบทบัญญัติทางกฎหมายได้กำหนดให้กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านต้องวางตัวเป็นกลางในการเลือกตั้ง แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านดำรงตนอยู่ในสองสถานภาพ คือ การเป็นเจ้าหน้าที่ของทางราชการ และในขณะเดียวกันในทางส่วนตัวก็มักให้ความสนับสนุนต่อผู้สมัครที่มีความสัมพันธ์กับตนด้วย โดยการสนับสนุนอาจกระทำผ่านตัวแทนที่รู้จักกันในชุมชนนั้น ๆ ว่าเป็นคนของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านด้วยการออกมาแสดงทิศทางความต้องการของตน ตลอดจนการใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางราชการมาเอื้อประโยชน์ในการสนับสนุนผู้สมัคร เช่น การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพิ่ม-ถอนชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตลอดจนการจัดตัวแทนในชุมชนหมู่บ้านเข้ามาเป็นกรรมการคุมหน่วยเลือกตั้ง ทั้งนี้การกระทำดังกล่าวนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น แต่อาจเกิดขึ้นกับข้าราชการหรือคนในตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแลประชาชนในชุมชนด้วย

3) กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น ได้แก่สมาชิกสภาจังหวัด(ส.จ.), สมาชิกสภาเทศบาล(ส.ท.) และกรรมการสุขาภิบาล เป็นบุคคลที่ได้รับเลือกจากประชาชนในเขตเลือกตั้งตามกระบวนการปกครองท้องถิ่น เป็นกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในการเลือกตั้ง ประกอบกับการมีฐานคะแนนเสียงที่กว้างกว่ากำนัน-ผู้ใหญ่บ้านทั่วไป และมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีตลอดจนปัจจัยในด้านการประกอบอาชีพ เช่น การรับเหมาก่อสร้าง การประกอบการสัมปทานเดินรถในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่นเชื่อมต่อกัน ทำให้กลุ่มการเมืองเหล่านี้ต้องมีความสัมพันธ์กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งด้านฐานคะแนนเสียงในทางการเมืองและด้านเศรษฐกิจ เช่น การรับเหมาก่อสร้างตามงบประมาณจังหวัด หรือการขอสัมปทานเส้นทางเดินรถ ในกรณีที่ ส.ส.มีตำแหน่งทางการเมือง ก็จะทำให้สายสัมพันธ์ที่มีต่อกันแน่นแฟ้นมากขึ้น

4) กลุ่มพ่อค้าและนักธุรกิจ เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยในการสร้างอำนาจและบารมีมาก อันได้แก่ ทุนทรัพย์ ตลอดจนความกว้างขวางในพื้นที่ ทั้งการรู้จักกับผู้มีอำนาจในชุมชนและประชาชนทั่วไปที่ต้องติดต่อดำเนินธุรกิจด้วย ปัจจัยดังกล่าวนี้ส่งผลให้กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจได้เข้ามามีบทบาทในทางการเมือง ทั้งโดยการลงสมัครรับเลือกตั้งเอง หรือให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้สมัครบุคคลอื่น โดยอาศัยปัจจัยความสัมพันธ์ที่มีในเชิงธุรกิจทั้งโดยฐานะพ่อค้า-ลูกค้า เจ้าหนี้-ลูกหนี้ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรวัตถุดิบที่ตนครอบครองอยู่เข้าไปแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในทางการเมือง

5) กลุ่มเกษตรกร เนื่องจากประชากรในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้กลุ่มเกษตรกรซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่มีบทบาทสำคัญมากและมีพลังทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะเมื่อมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มชมรมหรือสมาคมเพื่อต่อรอง เรียกร้อง

หรือผลักดันผลประโยชน์ในส่วนของกลุ่มตน เช่น สมาคมชาวไร่อ้อยเขต 7 เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ประกอบกรบางรายที่สามารถควบคุมเกษตรกรได้มากก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการต่อรองมาก โดยเฉพาะในทางการเมืองที่ต้องการระดมเสียงสนับสนุนจำนวนมาก ดังนั้นจึงปรากฏว่ามีหัวหน้าคนสำคัญหลายคนที่เป็นเจ้าของกิจการไร่อ้อยขนาดใหญ่ และมีลูกไร่มาก

บทที่ 6

การเปลี่ยนแปลงของชุมชน อันเกิดจากการพัฒนาท้องถิ่นในระบบการเมืองผูกขาด

ดังที่กล่าวมาแล้วในบทแรกถึงวัตถุประสงค์ประการหนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ว่า ต้องการศึกษาดังถึงผลกระทบของระบบการเมืองผูกขาดในพื้นที่ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุพรรณบุรี

จากบทก่อนๆ ที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนตลาดบางลี่ที่เป็นผลจากระบบการเมืองผูกขาดที่เกิดขึ้นในระยะหลัง โดยจากเดิมที่มีระบบเศรษฐกิจเป็นโครงสร้างหลัก และมีความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นพื้นฐานชุมชน รวมทั้งมีผู้นำในชุมชนที่มากด้วยบารมีและน้ำใจเป็นที่เคารพเชิดฟุ้งของชาวบ้าน มาเป็นยุคปัจจุบันซึ่งระบบการเมืองเข้ามามีบทบาทในโครงสร้างสังคมของชุมชน มีการแย่งชิงที่จะได้ครองอำนาจทางการเมือง ทำให้ชาวบ้านขาดความร่วมมือกันในกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมแต่กลายเป็นเพื่อผลประโยชน์เฉพาะหน้าของตนเองมากขึ้น นอกจากนี้บทบาทของผู้นำอย่างไม่เป็นทางการก็ถูกลดลงไปจนเกือบหมดสิ้น และกลับมีกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ หลายกลุ่มเกิดขึ้นมาและมีบทบาทในการตัดสินใจในชุมชนแทน

ส่วนเนื้อหาในบทนี้จะนำเสนอให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เกิดขึ้นในระยะหลังของชุมชนตลาดบางลี่ตลอดจนพื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของชาวบ้านอันเป็นผลมาจากการพัฒนาสาธารณประโยชน์ต่างๆ ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นการสร้างผลงานที่เป็นรูปธรรมและเป็นจุดเด่นของ ส.ส. ในระบบการเมืองผูกขาดที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีมานานกว่า 20 ปีแล้ว

ผลงานของ ส.ส.ผูกขาดในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

ที่ผ่านมาแม้ว่านายบรรหารจะมียุทธวิธีที่ใช้ในการสร้างฐานะคะแนนหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น การหาเสียงเลือกตั้งตามปกติ การใช้ระบบหัวคะแนน และการใช้มาตรการนอกกรอบแบบในลักษณะต่าง ๆ ทว่าวิธีกรหนึ่งซึ่งเป็นรูปธรรมและถูกใจประชาชน ก็คือการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ขึ้นในพื้นที่ ซึ่งวิธีกรนี้ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในระยะยาวด้วย

สำหรับการสร้างสาธารณประโยชน์ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีของนายบรรหารนั้น ได้เริ่มมาตั้งแต่ยังมีได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง โดยในปี พ.ศ.2511 นายบรรหารได้ออกเงินสร้างโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 1 ขึ้น ในอำเภอดอนเจดีย์ เพื่อใช้เป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ เนื่องจากก่อนหน้านั้นเด็กนักเรียนในอำเภอดอนเจดีย์ที่จะเรียนต่อชั้นมัธยมต้องเดินทางไป-กลับวันละ 60 กิโลเมตรเพื่อไปเรียนในอำเภอเมือง และในปีเดียวกันนี้ นายบรรหารก็ได้บริจาคเงิน 7 แสนบาท สร้างอาคารคนใช้พิเศษบรรหาร แจ่มใส ศิลปอาชา 1 ให้กับโรงพยาบาลเจ้าพระยายมราช และหลังจากนั้นอีกไม่กี่ปีต่อมา ก็ได้สร้างอาคารคนใช้พิเศษบรรหาร แจ่มใส ศิลปอาชา 2 และ 3 ตามมา ในปี พ.ศ.2514 ก็ได้สร้างศาลาและเมรุที่วัดปราสาท อำเภอเมืองซึ่งเป็นวัดที่นายบรรหารบวชเรียนมา และในปีเดียวกันนี้ก็ได้รับบริจาคเงินสร้างอาคารเรียน โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 2 ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาชั้นที่อำเภอบางปลาม้า

ปี พ.ศ.2516 ได้รับบริจาคเงินสร้างอาคารเรียนโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 3 ให้เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอด่านช้างซึ่งขณะนั้นยังมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอและมีความทุรกันดารมาก ถัดมาในปี พ.ศ.2518-2519 ได้รับบริจาคทุนทรัพย์ร่วมกับวัดลาวทองและประชาชนทั่วไปจัดสร้างโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 4 ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาชั้นในพื้นที่ของวัดลาวทอง อำเภอเมือง

หลังจากลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส.จังหวัดสุพรรณบุรี นายบรรหารก็ได้บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัว และใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งทางการเมืองตั้งงบประมาณมาจัดสร้างสาธารณประโยชน์ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีอีกจำนวนมาก ซึ่งพอที่จะรวบรวมได้ดังนี้ (_____, สถานความฝัน 60 ปี พจนานุกรม ศิลปอาชา 2535:42-69)

- โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 5 ตั้งอยู่ในอำเภอสองพี่น้อง เริ่มต้นจาก ในปี พ.ศ.2529 มีผู้บริจาคที่ดิน 41 ไร่ เพื่อให้ก่อสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้น นายบรรหารจึงได้เข้ามาบริจาคเงินจำนวน 5 ล้านบาท ในการก่อสร้างอาคารเรียน

- วิทยาลัยสารพัดช่างบรรหารแจ่มใส สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2529 โดยนายบรรหารได้บริจาคที่ดิน 5 ไร่ พร้อมกับค่าใช้จ่ายในการถมที่ดินอีก 2 ล้านบาทให้กับกรมอาชีวศึกษาจัดหาที่ดินเพิ่มเติมอีก 5 ไร่

- ศูนย์ฝึกอบรมช่างสิบหมู่ สุพรรณบุรี นายบรรหารได้บริจาคที่ดิน 11 ไร่ร่วมกับที่ดินของราชพัสดุอีก 33 ไร่ จัดสร้างขึ้นเพื่อเปิดอบรมช่างสิบหมู่ให้กับประชาชนทั่วไปในหลักสูตร 6 เดือน ที่เปิดอบรมรุ่นแรกในปี 2533 ในหมู่ช่างรัก ช่างหล่อ และช่างแกะ

- โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 6 สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2534 ในที่ดินของวัดใหม่ศรีสุพรรณ อำเภอสามชูก โดยนายบรรหารบริจาคเงินซื้อที่ดิน 32 ไร่เพิ่มเติมจากที่ดิน 12 ไร่เศษของวัด จนเป็นที่ดิน 44 ไร่

- สวนเฉลิมภัทรราชินี ก่อสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2535 เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 60 ปี เพื่อใช้เป็นสวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี โดยใช้ที่ดินของราชพัสดุ และใช้เงินงบประมาณก่อสร้างทั้งหมดกว่า 80 ล้านบาท จากการบริจาคของมูลนิธิบรรหาร-แจ่มใส ศิลปอาชา และบางส่วนจากประชาชนทั่วไป

- โครงการก่อสร้างขยายถนนนางพิม เนื่องจากเป็นบริเวณย่านธุรกิจใจกลางเมือง การจราจรหนาแน่นในขณะที่ผิวจราจรของถนนกว้างเพียง 7 เมตร และจะเป็นเส้นทางไปสู่สวนสาธารณะแห่งใหม่ ทางจังหวัดสุพรรณบุรีและเทศบาลเมืองจึงได้จัดทำโครงการขอรับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อดำเนินการก่อสร้างขยายถนน โดยนายบรรหารเป็นผู้ให้การสนับสนุนได้รับงบประมาณทั้งสิ้น 34,536,000 บาท และเทศบาลเมืองจัดงบประมาณสมทบอีก 14,802,000 บาท

- โครงการก่อสร้างถนนหมื่นหาญ ถนนแฉกร้าวฝั่งตะวันตก สะพานอาชาสีหมอก และถนนแฉกร้าวฝั่งตะวันออก ตามแผนพัฒนาเทศบาลปี 2531 และแนวความคิดของนายบรรหารที่มีนโยบายจะให้ก่อสร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กข้ามแม่น้ำท่าจีน ซึ่งดำเนินการเสร็จสิ้นทั้งหมดในปี 2534 นอกจากนี้ตรงบริเวณถนนแฉกร้าวเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินอันเป็นจุดที่จะเข้าสู่ตัวเมืองนายบรรหารได้บริจาคเงินสร้างหอนาฬิกาและสวนหย่อมพร้อมกับศูนย์บริการประชาชนด้วย

- โครงการก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กกั้นแม่น้ำท่าจีน และสวนสาธารณะบรรหาร-แจ่มใสบนเขื่อน เริ่มจากตลาดสดเทศบาลเมืองสุพรรณบุรีไปจรดเขื่อนของโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช พร้อมเส้นทางคมนาคมเพื่อป้องกันตลิ่งพังทลาย ความยาว 412.50 เมตร เสาไฟฟ้าทุกระยะ 50 เมตร ติดโคมไฟ 40 ดวง โดยใช้งบประมาณของกรมโยธาธิการ แล้วเสร็จในเดือนมกราคม 2534 และในปีเดียวกันนี้ นายบรรหารยังได้จัดสรรงบประมาณพัฒนาชุมชนและชนบทมาร่วมสมทบกับทางเทศบาลเมืองก่อสร้างสวนสาธารณะสาธารณะบรรหาร-แจ่มใสบนเขื่อนแห่งนี้เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในเขตเมือง

- โครงการบูรณะและฟื้นฟูวัดจำปา ในอำเภอมือง ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ มีพระพุทธรูปหลวงพ่อดโตวัดจำปา เป็นที่นับถือสักการะบูชาของประชาชน และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ แต่ปัจจุบันมีสภาพเป็นวัดร้างชำรุดทรุดโทรมสมควรบูรณะและฟื้นฟู ใน พ.ศ.2533 จึงได้มีการจัดตั้ง

คณะกรรมการดำเนินการบูรณะและปรับปรุงวัดจำปา โดยความร่วมมือของกระทรวงมหาดไทยและจังหวัดสุพรรณบุรี

- โครงการชลประทานอู่ทอง มีที่มาจากกรรงเรียนของชาวบ้านว่าขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค นายบรรหารจึงได้มาหารือกับกรมชลประทาน จัดทำโครงการในช่วงที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ เป็นการนำน้ำจากแม่น้ำแม่กลอง โดยผ่านคลองชลประทานโครงการส่งน้ำรุ่มสา - พนมทวน ระยะทาง 80 กิโลเมตร ตั้งแต่เขื่อนวชิราลงกรณ์ ผ่านอำเภอท่ามะกา พนมทวน และอำเภอกาญจนบุรี มาถึงอำเภออู่ทองและสองพี่น้องในจังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้ราษฎรทั้ง 2 จังหวัดได้ใช้ประโยชน์มาตั้งแต่ปี 2532 เป็นพื้นที่กว่า 1 ล้านไร่ จัดได้ว่าเป็นโครงการชลประทานที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ เพราะน้ำสมบูรณ์ คั้นคลองเป็นคอนกรีต มีคูน้ำกระจายไปตามพื้นที่เขตเพาะปลูก ลักษณะเป็นคลองขอยมีประตูน้ำเหมือนระบบการวางท่อประปา

- โครงการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล ประมาณ 80 บ่อ ในอำเภออู่ทองซึ่งมีปัญหาขาดแคลนน้ำมาก เพราะเป็นพื้นที่ดอน รวมทั้งโครงการแจกโถงน้ำประจำบ้าน ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ.2530 ทำติดต่อกัน 5 ปี รวมแจกไปถึง 6,000 ใบ

ชาวบ้านส่วนใหญ่บอกว่า ระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีมีการพัฒนามาก หลังจากที่นายบรรหารเข้ามาเป็น ส.ส. โดยเฉพาะถนนหนทาง เป็นผลงานซึ่งถูกกล่าวถึงมากที่สุด โดยหัวหน้าคนหนึ่งของนายบรรหารเล่าว่า สมัยก่อนการเดินทางไปอำเภอต่างๆค่อนข้างลำบาก โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอดอนเจดีย์และอำเภอด่านช้าง ซึ่งจัดว่าเป็นพื้นที่ทุรกันดาร นายบรรหารจึงปรารถนาจะสร้างโครงข่ายถนนในจังหวัดสุพรรณบุรีให้โยงกันเป็นเครือข่ายโยงมุ่มเพื่อสร้างความเจริญให้และก็ได้จัดหางบประมาณแผ่นดินมาจัดสร้างถนนสายต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี จนทำให้เกิดเป็นโครงข่ายเชื่อมต่อกันทำให้ความเจริญแผ่ขยายออกไปอย่างทั่วถึงทุกอำเภอ ซึ่งการที่นายบรรหารสามารถทำได้ เป็นเพราะมีความสามารถในการผันงบประมาณจากหลายหน่วยงาน ทั้งกรมโยธาธิการ กรมชลประทาน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.) หรือแม้แต่งบพัฒนาจังหวัดของ ส.ส.แต่ละคน ก็จะถูกนำมารวมกันให้เป็นก้อนใหญ่เพื่อสร้างสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ ซึ่งหากไม่พออย่างไรนายบรรหารเองก็มีทุนทรัพย์ส่วนตัวพร้อมที่จะสมทบให้ด้วย

ทุกวันนี้ทุกหมู่บ้านในอำเภอสองพี่น้องมีไฟฟ้าใช้ มีถนนลาดยางทั้งอำเภอ 18 เส้นทาง รวมระยะทาง 173.10 กิโลเมตร และถนนลูกรัง 141 สาย รวมระยะทาง 369.70 กิโลเมตร ทำให้ชาวบ้านมีความสะดวกในการเดินทางติดต่อระหว่างชุมชนกันมากขึ้น ซึ่งความสะดวกสบายที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเครือข่ายถนนนี้เองเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขึ้นในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเกิดจากการพัฒนาพื้นที่ของ ส.ส.ผูกขาด

ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าแทบไม่เหลือสภาพของเมืองปิดที่เคยเป็นมาตลอดนับร้อยปีในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 26 เลย

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายในเวลาไม่ถึง 20 ปีของจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการพยายามสร้างผลงานอย่างเป็นรูปธรรมของส.ส.ในพื้นที่ โดยความมุ่งหมายหลักก็เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้สะดวกสบายทัดเทียมกับจังหวัดอื่น ด้วยการระดมสร้างสาธารณูปโภคที่ทันสมัยต่าง ๆ เข้าสู่พื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนนหนทาง ซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อถนนตัดไปถึงไหนความเจริญย่อมไปถึงที่นั่น (____, สถานความฝัน 60 ปี พณฯบรรหาร ศิลปอาชา 2535:70)

การก้าวไปสู่ความทันสมัย (modernization) และการกลายเป็นเมือง (urbanization) ของพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่วิถีชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างมากและในทุกด้าน ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ได้พูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนตลาดบางลี่ถึงการเปลี่ยนแปลงที่พวกเขาคิดว่าเกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่ของนายบรรหาร ชาวบ้านส่วนใหญ่กล่าวไปในทางเดียวกันว่า ทุกวันนี้มีความสะดวกสบายในการเดินทางเป็นอย่างมาก ชาวบ้านเล่าว่าเมื่อก่อนชุมชนบางลี่เป็นเมืองปิด ด้านหนึ่งติดคลองสองพี่น้องซึ่งฝั่งตรงข้ามเป็นทุ่งนาขนาดใหญ่กินพื้นที่ต่อเนื่องไปถึงอำเภอบางปลาม้า การเดินทางต้องใช้เรือซึ่งต้องใช้เวลาในการเดินทางมาก ส่วนอีกด้านมีถนนเพียงเส้นเดียวตัดออกไปเชื่อมกับถนนมาลัยแมน ไม่มีใครคาดคิดว่า ตลาดบางลี่จะกลายเป็นเมืองเปิดขึ้นมาได้ และยังน่าประหลาดใจมากยิ่งขึ้นเมื่อปัจจุบันตลาดบางลี่กลายเป็นเมืองผ่านของรถราที่เดินทางมาจากจังหวัดทางภาคใต้หรือตะวันตกเพื่อเดินทางต่อขึ้นไปทางภาคเหนือผ่านจังหวัดชัยนาท โดยจากตลาดบางลี่มีถนนเลียบบดลงชลประทานตัดผ่านท้องทุ่งนาตรงไปยังตัวจังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าในอนาคตไม่นานตลาดบางลี่จะยิ่งขยายตัวและเจริญมากกว่าที่เป็นอยู่

จากการพูดคุยพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่รู้สึกพอใจกับธุรกิจการค้าใหม่ๆ ตลอดจนถึงสินค้ารูปแบบทันสมัยที่ขยายตัวเข้ามาในชุมชน โดยทุกวันนี้ได้เกิดมีร้านค้าในรูปแบบของศูนย์สรรพสินค้าขนาดย่อมเกิดขึ้นถึง 2 แห่ง และมีร้านค้าของชำที่ปรับรูปแบบให้ทันสมัยในรูปแบบของร้านค้าสะดวกซื้ออีก 2 แห่ง ซึ่งสินค้าที่มีจำหน่ายในร้านเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นสินค้าสำเร็จรูปที่มีโฆษณาอยู่ตามสื่อต่าง ๆ

ขณะเดียวกันเมื่อกลับมามองถึงสินค้าที่มีจำหน่ายอยู่ในตลาดสดของชุมชน จะพบว่ามีความหลากหลายมากกว่าเดิม โดยเฉพาะบรรดาพืชผลการเกษตร แม้อำนาจในตลาดสดบอกว่าพืชผลเหล่านี้

ส่วนใหญ่รับมาจากตลาดใหญ่ในกรุงเทพฯ เช่น ตลาดไท ตลาดสี่มุมเมือง ปากคลองตลาด ฯลฯ โดยต้องออกเดินทางไปซื้อสินค้าตั้งแต่กลางดึก เข้ามืดเดินทางมาถึงก็จะมีพ่อค้าแม่ค้าจากหมู่บ้านต่าง ๆ มารับไปขายต่ออีกทีหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันพืชผลการเกษตรที่ผลิตได้ในพื้นที่อำเภอสองพี่น้องนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้ขายในชุมชน แต่เกษตรกรจะนำไปส่งขายที่ตลาดใหญ่ในกรุงเทพฯ จึงเป็นเรื่องปกติที่พบว่าพืชผลที่ชาวบ้านในชุมชนบริเวณกันอยู่ทุกวันนี้ส่วนหนึ่งก็คือพืชผลที่ปลูกกันในพื้นที่นี้เองแต่ได้ผ่านระบบการตลาดหลายทอดจนสุดท้ายก็กลับเข้ามาถึงชาวบ้านในชุมชนเช่นเดิม แต่ในราคาที่แพงขึ้นไปกว่าเดิม

การบริโภคพืชผลการเกษตรที่ซื้อต่อมาจากตลาดใหญ่ในกรุงเทพฯ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเฉพาะเรื่องราคาแพงกว่าที่ควรจะเป็นเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อค่านิยมในการบริโภคพืชผลทางการเกษตรของคนในชุมชนด้วย โดยการกำหนดมาตรฐานสินค้าของตลาดในกรุงเทพฯ ทำให้พืชผลการเกษตรต้องมีรูปร่างหน้าตาสวยงามและได้ขนาดตามที่ต้องการจึงจะขายได้ราคา บรรดาเกษตรกรชาวสวนจึงจำเป็นต้องใช้เทคนิควิทยาการสมัยใหม่เข้ามาช่วย เช่น การใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ การใช้ยาฆ่าแมลง เป็นต้น เพื่อให้ได้พืชผลที่ขายได้ราคาดี จากจุดเล็ก ๆ เพียงเท่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเป็นลูกโซ่และขยายวงกว้างออกไปถึงระบบเศรษฐกิจ-สังคมในด้านอื่น ๆ ด้วย ดังจะกล่าวถึงให้เห็นจากตัวอย่างชีวิตของชาวบ้านเหล่านี้

- นางดวง เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านสองพี่น้อง ริมคลองสองพี่น้อง มีอาชีพปลูกผักกะเจตขาย เช่นเดียวกับเพื่อนบ้านที่อยู่ติด ๆ กันอีกหลายราย โดยทำเป็นแพผักลอยอยู่ในคลอง นางดวงเล่าว่าชาวบ้านแถวนี้เพิ่งนิยมทำอาชีพนี้กันอย่างมากเมื่อ 2-3 ปีมานี้เอง โดยผักที่ปลูกได้ไม่ได้นำมาขายที่ตลาดบางลี่ แต่จะมีพ่อค้ามารับแล้วนำไปขายที่ปากคลองตลาด กรุงเทพฯ ซึ่งพ่อค้าเหล่านี้ต้องการผักกะเจตยอดใหญ่อวบสวยจึงจะขายได้ราคาดี ทำให้การปลูกต้องใส่ปุ๋ยและใช้ยาฆ่าแมลงจำนวนมาก จนเป็นที่รู้กันของชาวบ้านที่มีอาชีพปลูกผักกะเจตนี้และชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงว่าจะไม่กินผักที่ปลูกเพื่อส่งขาย แต่จะมีแปลงที่แยกปลูกต่างหากสำหรับกินเองและให้เพื่อนบ้านที่ชอบพอกัน

- นายชาติ บ้านอยู่หมู่บ้านท้ายบ้าน ใกล้กับวัดสองพี่น้อง ครอบครัวมีฐานะไม่ดีนัก ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีเพียงบ้านหลังเล็ก ๆ อาศัยปลูกอยู่บนที่ดินของญาติ อาชีพหลักของครอบครัวที่ทำต่อเนื่องมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่คือ จับปลาขาย โดยในหน้าน้ำมักใช้วิธีวางข่ายดักปลาตามทุ่ง และเมื่อน้ำแห้งลงซึ่งเป็นช่วงที่ปลาชุกชุมที่สุดทุกคนในบ้านก็จะออกไปช่วยกันจับปลาโดยนอกจากจะวางข่ายตาถี่ขึ้นแล้ว ก็ยังใช้วิธีการทอดแหและวางอวนด้วย ส่วนในตอนกลางคืนก็ยังออกไปแทงปลาอีก และเมื่อว่างจากงานจับปลานายชาติและน้องบางคนก็ยังออกไปรับจ้างชาวบ้านคนอื่นทำงานทั่วไปอีกด้วยทำให้มีรายได้มาใช้จ่ายมากขึ้น แต่ในสภาพปัจจุบันปลารวมชาติลดจำนวนลงไปมาก เนื่องจากแหล่งน้ำ

ธรรมชาติต่าง ๆ ถูกทำลายและเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ทั้งที่เป็นผลจากการตัดถนน การถมพื้นที่ และการจัดระบบชลประทานสมัยใหม่ ฯลฯ ประกอบกับคุณภาพของน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติไม่ดีเหมือนก่อน สาเหตุหลักมาจากการใช้สารเคมีในการเกษตรซึ่งสารเคมีเหล่านี้จะถูกถ่ายเทลงสู่น้ำลำคลอง ทำให้บรรดาสัตว์น้ำต่าง ๆ ที่อยู่ในแม่น้ำลำคลองสูญพันธุ์ไปจำนวนมาก การจับปลาจึงไม่อาจยึดเป็นอาชีพได้เหมือนก่อน นายชาติและพี่น้องจำเป็นต้องออกไปทำงานรับจ้างในตลาดบางลี่ น้องสาวสองคนไปเป็นลูกจ้างในร้านขายของชำแห่งหนึ่ง ได้เงินเดือน 1,500 บาท ส่วนตัวนายชาติไปเช่ารถจักรยานยนต์แล้วรับจ้าง ได้เงินวันละ 150-200 บาท แม้จะดูเหมือนว่าไม่ใช่จำนวนที่น้อยนัก แต่ด้วยเหตุที่การกินใช้ทุกอย่างต้องจ่ายเงินซื้อ ในแต่ละเดือนจึงแทบไม่มีเงินเหลือเก็บสำรองไว้เลย

- นายมาด เคยประกอบอาชีพขายแห อวน ตาข่าย ฯลฯ ซึ่งเป็นอุปกรณ์จับปลา ด้วยฐานะของครอบครัวที่มั่นคงมาแต่รุ่นพ่อแม่จึงมีทุนรอนในการลงทุนอยู่มาก เมื่อ 10 ปีก่อนจึงได้ซื้อที่ดินถัดขึ้นไปจากบ้านไม่หมุ่เล็กน้อย จำนวน 10 ไร่ แล้วขุดบ่อเลี้ยงปลา ส่วนใหญ่เป็นปลาช่อน ซึ่งอาชีพเลี้ยงปลานี้ทำรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำให้ โดยจะมีพ่อค้ามาตีราคาซื้อถึงบ่อ แล้วส่งต่อไปขายยังจังหวัดต่าง ๆ โดยมีตลาดใหญ่อยู่ที่กรุงเทพฯ ต่อมาไม่กี่ปีอาชีพทำบ่อเลี้ยงปลาก็ขยายตัวมากยิ่งขึ้น มีชาวบ้านจำนวนมากมาลงทุนเลี้ยงปลานายมาดจึงขยายอาชีพออกไปขายพันธุ์ปลาและเหยื่อปลาด้วยการขยายตัวของอาชีพนี้ได้มีคนที่มีความสนใจจะทำด้วย บางคนจึงมาขอซื้อพันธุ์ปลาและเหยื่อปลาด้วยเงินเชื่อ นายมาดจึงตกลงแต่มีข้อแม้ว่าเมื่อครบกำหนดเวลาจับปลาจะต้องขายปลาที่เลี้ยงนั้นให้กับตน ชาวบ้านตกลง นายมาดจึงยกฐานะของตนเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อปลาจากชาวบ้านแล้วขายต่อให้กับหญิงปลาในกรุงเทพฯ ต่อ จนปัจจุบันฐานะทางการเงินของนายมาดมั่นคงมากยิ่งขึ้น จนสามารถขยายธุรกิจออกไปเปิดร้านขายทองในตลาดบางลี่ได้อีกแห่งหนึ่ง

- นายโก๊ะ มีวิธีการสร้างฐานะครอบครัวให้เป็นปีกแผ่นมากขึ้นในลักษณะที่คล้ายคลึงกับนายมาด เริ่มจากการเป็นเจ้าของร้านขายของชำในตลาดसान อำเภอกำ และมาทำฟาร์มเลี้ยงเป็ด จนภายหลังยกฐานะขึ้นเป็นพ่อค้าคนกลาง ด้วยการปล่อยลูกเป็ดและให้เงินยืมแก่ชาวบ้านที่ต้องการจะเลี้ยงเป็ดไปเป็นค่าใช้จ่ายในการเลี้ยง แต่เมื่อลูกเป็ดโตก็ต้องนำมาขายให้กับตน ซึ่งก็จะหักเงินยืมบวกดอกเบี้ยส่วนหนึ่ง เปิดที่รับซื้อมาก็จะมีพ่อค้ามารับซื้อต่อไปอีกทอดหนึ่ง ปัจจุบันฐานะของนายโก๊ะดีขึ้นกว่าเดิมมากจนสามารถขยายกิจการของครอบครัวออกไปลงทุนทำบิมน้ำมันริมถนนตัดใหม่จากอำเภอสองพี่น้องเข้าสู่กรุงเทพฯ

- นายสอน เคยมีอาชีพขับเรือสองตอนรับจ้างมาเป็นเวลากว่าสิบปี โดยมีผู้โดยสารเป็นชาวบ้านทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในตลาดบางลี่ที่ต้องการเดินทางไปยังหมู่บ้านและสถานที่ต่างๆ ที่อยู่ริมคลอง จนเมื่อ 10 ปีก่อนเริ่มมีการตัดถนนหนทางจากชุมชนตลาดบางลี่เข้าสู่หมู่บ้านรอบ ๆ ทำให้การเดินทาง

ด้วยรถยนต์สามารถทำได้สะดวกกว่า ผู้โดยสารของนายสอนก็ลดจำนวนลงไปเรื่อย ๆ ทำให้เพื่อนร่วมอาชีพหลายคนขายเรือไปประกอบอาชีพอื่น แต่นายสอนก็ยังคงวิ่งเรือสองตอนรับจ้างต่อไปเพราะไม่รู้จะประกอบอาชีพอะไร ทั้ง ๆ ที่แต่ละวันแทบไม่มีชาวบ้านทั่วไปมาใช้บริการเลย จะมีอยู่บ้างก็เป็นพวกนักท่องเที่ยวที่มาว่าจ้างให้พาเที่ยวชมลำคลองสองพี่น้อง จนในที่สุดเมื่อ 3-4 ปีหลังมานี้ได้มีการสร้างเขื่อนริมคลองบริเวณหลังตลาด ทำให้ท่าจอดเรือถูกรื้อออกไป นายสอนจึงจำเป็นต้องเลิกอาชีพนี้และไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเป็นชิ้นเป็นอันปล่อยให้ลูก ๆ ออกไปทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวแทน

- นางพร ปัจจุบันเป็นเจ้าของกิจการร้านขายปุ๋ยและสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรรายใหญ่ในตลาดบางลี่ โดยก่อนหน้านี้เป็นร้านขายเมล็ดพันธุ์พืช แต่เมื่อนางพรแต่งงานกับสามีซึ่งทำไร่อ้อยขนาดใหญ่ในพื้นที่ตำบลทุ่งคอกซึ่งมีลูกไร่อยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้ขยายกิจการไปสู่การขายปุ๋ยและสารเคมีที่ใช้ในการเพาะปลูกพืช เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ยาบำรุงดอก ยาบำรุงผล ฯลฯ โดยมีลูกค้าประจำเป็นบรรดาเกษตรกรต่างๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง ปลายปี 2540 นางพรและสามีจัดงานเลี้ยงฉลองปีใหม่ให้กับบรรดาลูกค้า โดยร่วมมือกับบริษัทจำหน่ายสารเคมี ในงานวันนั้นมีเกษตรกรผู้ได้รับเชิญมาร่วมงานมากถึงกว่า 700 คน โดยกิจกรรมในงานมีทั้งการแจกรางวัลการแนะนำผลิตภัณฑ์ใหม่พร้อมเปิดโอกาสให้สั่งซื้อได้ในงานซึ่งจะได้ราคาพิเศษ รวมทั้งให้ลูกค้าซื้อสินค้าในระบบเงินเชื่อได้ เฉพาะในช่วงปีที่ผ่านมาราคาปุ๋ยสูงขึ้นมากทำให้นางพรซึ่งมีทุนทรัพย์มากจึงสามารถกักตุนปุ๋ยไว้ตั้งแต่ยังราคาถูกและปล่อยให้ราคาขึ้น ทำให้ได้กำไรหลายสิบล้าน

จากตัวอย่างเหล่านี้แม้จะเป็นจำนวนเพียงน้อยนิดและอาจจะไม่สามารถสะท้อนภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชนตลาดบางลี่ในปัจจุบันได้ทั้งหมด ทว่าก็น่าจะทำให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาสาธารณูปโภคในพื้นที่ได้บ้าง โดยเฉพาะประเด็นที่ชัดเจนที่สุดและต้องการนำเสนอในงานศึกษาชิ้นนี้ก็คือ ผลประโยชน์ที่ชาวบ้านแต่ละกลุ่มจะได้รับจากการพัฒนาดังกล่าวมีลักษณะที่เท่าเทียมกันหรือไม่ หรือแท้จริงแล้วมีกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่ได้รับประโยชน์มาน้อยกว่ากันและเป็นเพราะสาเหตุใด ซึ่งจุดนี้เองที่จะเป็นคำตอบว่าผลลัพธ์ของการพัฒนาพื้นที่ในระบบการเมืองผูกขาดโดยแท้จริงนั้นเป็นอย่างไร

ผลจากการศึกษาพบว่ากลุ่มชาวบ้านที่จะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่มากที่สุด คือ กลุ่มคนที่มีฐานะร่ำรวยอยู่แล้ว เช่น นางพร นายโก๊ะ และนายมาด เนื่องจากคนเหล่านี้มีความพร้อมทางด้านทุนทรัพย์ สามารถใช้ทุนที่มีอยู่เป็นฐานและใช้สาธารณูปโภคจากการพัฒนาเป็นเครื่องมือในการจกจวยประโยชน์ให้กับตนเองได้มากยิ่งขึ้น ขณะที่ชาวบ้านทั่วไปซึ่งมีฐานะไม่ค้ำคั่ง เช่น นายสอน นายชาติ หรือแม้แต่นางดวง จะได้รับผลจากการพัฒนาก็คือการต้องพึ่งพากลุ่มคนรวยในการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกู้ยืมเงิน การตกเป็นลูกไร่ลูกนาที่ต้องอาศัย

การเกื้อหนุนในเรื่องต้นทุนการผลิตจากเจ้าแก่ หรือแม้แต่การไปเป็นลูกจ้างในกิจการของพ่อค้า-นักธุรกิจ โดยเฉพาะในลักษณะหลังนี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ดีการได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนอย่างไม่เท่าเทียมกันนั้น ไม่ได้ถูกตั้งเป็นข้อสงสัยใด ๆ จากชาวบ้านในพื้นที่มากนัก เนื่องเพราะการเกื้อหนุนกันระหว่างกลุ่มคนรวยกับกลุ่มคนที่มีฐานะไม่ดีในชุมชนตลาดบางลี้ นั้น เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันแล้วโดยแสดงออกมาในลักษณะของการอุปถัมภ์ ซึ่งก็คือพื้นฐานที่เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างฐานทางการเมืองของนักการเมืองในพื้นที่นั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนตอนล่าง อันได้แก่ พื้นที่จังหวัดนครปฐมและสมุทรสาคร มีความต่อเนื่องมาเป็นลำดับนับแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา โดยมีการก่อสร้างเส้นทางรถไฟผ่านเมืองนครชัยศรีและมหาชัยในสมัยรัชกาลที่ 5 ก่อให้เกิดความสะดวกในการเดินทางติดต่อกับชุมชนอื่นมากขึ้น โดยเฉพาะกับกรุงเทพฯซึ่งสามารถติดต่อกันได้โดยตรง ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่สองจังหวัดนี้มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปมาเป็นเวลานาน

ลักษณะดังกล่าวต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากช่วงก่อน พ.ศ.2490 ขณะที่ความเจริญแผ่ขยายเข้าครอบคลุมพื้นที่สองจังหวัดตอนใต้ของลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดสุพรรณบุรียังคงสภาพของเมืองปิดอยู่โดยมีแม่น้ำท่าจีนเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก การเดินทางติดต่อกับชุมชนอื่นจึงยังไม่สะดวกนัก ชาวบ้านจังหวัดสุพรรณบุรีจึงสามารถรักษาประเพณีวัฒนธรรมและความเป็นอยู่แบบเดิมๆ ไว้ได้มาก

ในราว พ.ศ.2490 จึงได้มีถนนสายแรกที่เชื่อมต่อกับพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีกับจังหวัดอื่น คือ ถนนสายกาญจนบุรี-สุพรรณบุรี และต่อมาจึงได้มีการตัดถนนมาลัยแมนจากจังหวัดนครปฐมเข้ามาเชื่อมจังหวัดสุพรรณบุรีอีกสายหนึ่ง ทำให้การเดินทางของชาวบ้านเพิ่มความสะดวกมากยิ่งขึ้น แต่ก็ยังไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชาวบ้านมากนัก

จากการศึกษาชุมชนตลาดบางลี่ ซึ่งเป็นชุมชนการค้าขนาดใหญ่และเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงหลังปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมา เริ่มจากปี พ.ศ.2525-2526 ที่มีการถมพื้นที่ตลาดให้พ้นจากสภาพน้ำท่วมซึ่งเป็นผลงานของนายเกษมมนตรีเทศบาลตำบลสองพี่น้องในขณะนั้น หลังจากนั้นจึงได้มีการก่อสร้างถนนหนทางและมีการพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างสาธารณูปโภคต่างๆอย่างมากมายตามมา ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าส่วนใหญ่เป็นผลงานของส.ส.ผูกขาดในพื้นที่

จึงอาจกล่าวได้ว่า ระบบการเมืองของจังหวัดสุพรรณบุรีมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างรวดเร็วในระยะหลัง ทั้งในด้านของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและยังหมายรวมไปถึงวิถีชีวิตในด้านต่างๆของประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

งานศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบางลี่นี้ได้มุ่งความสนใจไปที่ระบบการเมืองซึ่งมีลักษณะผูกขาดมาเป็นเวลานาน

โดยในการศึกษาถึงการก่อตัวและพัฒนาการของระบบการเมืองผูกขาดที่เกิดขึ้นนั้น พบว่าการผูกขาดทางการเมืองในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว นับแต่ พ.ศ.2500

เป็นต้นมา โดยนายทองหยด จิตตวีระ ได้รับเลือกตั้งเป็นส.ส.สุพรรณบุรีสมัยแรก และได้รับเลือกเป็นเวลาติดต่อกันอีกถึง 26 ปี รวมทั้งสิ้น 26 สมัย ก่อนที่จะถูกส.ส.ของพรรคชาติไทยเบียดชิงพื้นที่ไปได้ในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2526 และหลังจากนั้น ส.ส.ของพรรคชาติไทยก็ผูกขาดพื้นที่ของจังหวัดสุพรรณบุรีได้อย่างสิ้นเชิง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชนบางลี่ในฐานะที่เป็นชุมชนการค้าเก่าแก่พบว่าเครือข่ายการค้าดั้งเดิมที่โยงใยอย่างกว้างขวางระหว่างชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการขยายฐานคะแนนเสียงให้กับนักการเมืองในพื้นที่

โดยพบว่า ความรุ่งเรืองของระบบการค้าในชุมชนบางลี่เมื่อครั้งอดีตก่อให้เกิดการสะสมทุนของบรรดาพ่อค้าจนร่ำรวยมีฐานะดีหลายคน ซึ่งเงินทุนเหล่านี้ส่วนหนึ่งมีการปล่อยกู้ให้กับคนต่างชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันมาแต่เก่าก่อน เช่น ลูกค้าเก่าหรือบรรดาญาติพี่น้องที่เกิดจากการแต่งงานข้ามชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้เงินทุนอีกส่วนหนึ่งได้กระจายออกไปนอกชุมชนพร้อมกับการขยายตัวของประชากรในชุมชนตลาดบางลี่ออกไปตั้งถิ่นฐานในชุมชนอื่น และก็มีเงินทุนบางส่วนที่พ่อค้าในตลาดบางลี่ได้นำไปลงทุนทำกิจการในชุมชนอื่น เช่น นำไปลงทุนทำไร่อ้อย เป็นต้น

การขยายตัวออกไปของเงินทุนเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างพ่อค้าในตลาดบางลี่กับคนในชุมชนหมู่บ้านอื่นในลักษณะของการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกันหรือเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการอุปถัมภ์นั่นเอง

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่พบในการศึกษาคครั้งนี้มีหลายรูปแบบ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ารายใหญ่ในตลาดบางลี่กับพ่อค้ารายย่อยในหมู่บ้าน โดยพ่อค้ารายย่อยต้องพึ่งพ่อค้ารายใหญ่ในตลาดด้วยการซื้อสินค้าเงินเชื่อ ตลอดจนการขอกู้ยืมเงินทอง ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณขึ้นในจิตใจของพ่อค้ารายย่อยในฐานะเป็นผู้ได้อุปถัมภ์, ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าผลิตภัณฑ์เกษตรกับเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเกษตรกรต้องพึ่งพาปุ๋ยและสารเคมี ตลอดจนการกู้ยืมเงินทุนจากพ่อค้า, ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของกิจการกับลูกจ้างที่ได้รับการดูแลและความคุ้มครองจากนายจ้างและถ่ายทอดไปจนถึงครอบครัวของลูกจ้างด้วย และสุดท้ายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองท้องถิ่นกับผู้รับเหมาที่เกื้อกูลกัน โดยผู้รับเหมาได้รับงานก่อสร้างและความช่วยเหลือทางการเงินจากนักการเมืองที่มีอำนาจในการตัดสินใจอนุมัติโครงการ ส่วนนักการเมืองก็จะได้รับการสนับสนุนทางการเมืองเป็นการตอบแทน ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทั้งหมดนี้ล้วนปรากฏให้เห็นในเครือข่ายสังคมด้านเศรษฐกิจการเมืองของชุมชนตลาดบางลี่ซึ่งมีความสืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ในราว พ.ศ.2500 เศษ เมื่อระบบการเมืองและการเลือกตั้งเริ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ก็ได้มีพ่อค้าในตลาดบางลี่ที่เข้าไปมีบทบาทสำคัญในระบบการ

เมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะ"หัวคะแนน" จึงได้มีการถ่ายเทเครือข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวให้กับนักการเมือง ในฐานะที่เป็น"ผู้อุปถัมภ์"ในระบบการเมือง โดยประสานเข้ากับโครงสร้างเครือข่ายญาติที่กว้างขวางของทั้งผู้อุปถัมภ์และบรรดาหัวคะแนนทั้งหลาย ส่งผลให้ระบบการเมืองในพื้นที่มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดการผูกขาดการดำรงตำแหน่งทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีมาเป็นเวลานาน

อย่างไรก็ดี ความสามารถในการยึดครองพื้นที่ของส.ส.ผูกขาดของจังหวัดสุพรรณบุรีได้มีการพัฒนามากขึ้นเรื่อยๆ โดยในที่สุดระบบการเมืองในปัจจุบันก็สามารถสร้างเครือข่ายฐานคะแนนเสียงที่เป็นของตัวเองได้โดยมีต้องพึ่งพาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของหัวคะแนนแบบเดิมมากมายนัก

โดยจากการศึกษาเครือข่ายสังคมทางการเมืองของนักการเมืองผูกขาดในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบันคือ นายบรรหาร ศิลปอาชา พบว่าประกอบขึ้นด้วยกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับบรรดาหัวคะแนนต่างๆที่กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ และโยงใยต่อเนื่องกันไปถึงความสัมพันธ์เดิมที่หัวคะแนนแต่ละคนมีต่อกันอยู่ก่อนแล้ว รวมทั้งกลุ่มความสัมพันธ์ของหัวคะแนนที่มีต่อผู้สนับสนุนทั่วไป ทำให้ได้ภาพความสัมพันธ์ของเครือข่ายสังคมทางการเมืองที่โยงใยเกี่ยวข้อกันหมดโดยมีตัวนายบรรหารเป็นจุดศูนย์กลาง

นอกจากนี้ยังพบว่า บรรดาหัวคะแนนของนายบรรหารนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มด้วยกัน กล่าวคือ กลุ่มแรกเป็นหัวคะแนนที่เคยเป็นฐานเสียงให้กับนักการเมืองผูกขาดคนก่อน และกลุ่มที่สองคือหัวคะแนนที่ได้สร้างขึ้นมาจากในภายหลัง

กลุ่มหัวคะแนนที่เคยเป็นฐานเสียงเดิมให้กับนายทองหยด จิตตวิระ อดีตนักการเมืองผูกขาดในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วยกลุ่มบางลิ่พัฒนา ซึ่งเป็นอดีตนักการเมืองท้องถิ่นในการเลือกตั้งระดับเทศบาลตำบล และมีบทบาทในการสนับสนุนการหาเสียงให้กับนายทองหยดมาเป็นเวลานาน จึงมีกลุ่มหัวคะแนนของตนเองและมีเครือข่ายคะแนนเสียงจากประชาชนในท้องถิ่นเป็นฐานสนับสนุนสำคัญด้วย นอกจากนี้ก็มีนายโชติ ชำนาญพงศ์ อดีตผู้นำอย่างไม่เป็นทางการของคนในชุมชนตลาดบางลี่ ซึ่งมีชาวบ้านจำนวนมากให้ความเคารพนับถือ โดยเฉพาะกลุ่มที่มาขอใช้นามสกุลร่วมกับนายโชติ และสุดท้ายคือ นายวินัย เจ้าของกิจการร้านขายยาและเคมีภัณฑ์รายใหญ่ในตลาดทุ่งคอก นอกจากนี้ก็มีบรรดาหัวคะแนนรายย่อยอีกหลายคนที่อยู่ในกลุ่มนี้และมีบทบาทในระบบการเมืองท้องถิ่นมาโดยตลอด

หัวคะแนนกลุ่มแรกนี้เคยเป็นกลุ่มที่มีพลังในการระดมคะแนนเสียงสนับสนุนจากชาวบ้านให้กับนายทองหยดมาเป็นเวลานาน แต่เมื่อนายทองหยดหมดบทบาททางการเมืองไป นายบรรหารจึงได้เข้ามาขอให้สนับสนุนตน ซึ่งคนกลุ่มนี้ก็ได้ตอบปฏิเสธ โดยจะพบว่าเหตุผลที่บางคนตกลงเป็นหัวคะแนนให้กับนายบรรหารเพราะได้รับความช่วยเหลือเป็นการส่วนตัวจากนายบรรหาร

แต่หลายคนช่วยเพราะเห็นว่านายบรรหารได้ลงมือพัฒนาพื้นที่ด้วยการสร้างสาธารณประโยชน์จำนวนมากให้กับท้องถิ่น

กลุ่มที่สองเป็นหัวคะแนนที่นายบรรหารสร้างขึ้นมาเอง ประกอบด้วยกลุ่มตระกูลเดือนฉาย ซึ่งสมาชิกในตระกูลมีทั้งที่เป็นนักธุรกิจร่ำรวยในพื้นที่และที่เป็นส.จ.สุพรรณบุรี ซึ่งถือเป็นฐานกำลังหลักให้กับนายบรรหาร, กลุ่มวานิชรวมใจเป็นกลุ่มการเมืองระดับเทศบาลที่กำลังมีบทบาทในชุมชนตลาดบางลี่ และกลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญยิ่งในการระดมคะแนนเสียงจากชาวบ้านในท้องถิ่น เพราะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับลูกบ้านมาก กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้านนี้จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหัวคะแนนคนสำคัญในตระกูลเดือนฉายที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างนักการเมืองกับกลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือเป็นหัวคะแนนระดับตำบล จึงเกิดเป็นโครงสร้างในการทำงานอย่างเป็นระบบ

จากการศึกษาภาพรวมของเครือข่ายทางการเมืองของนักการเมืองผูกขาดจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ว่าประกอบด้วยกลุ่มทางสังคมต่างๆ ดังนี้

- 1) กลุ่มเครือข่ายคือนักการเมือง
- 2) กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน
- 3) กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น
- 4) กลุ่มพ่อค้าและนักธุรกิจ
- 5) กลุ่มเกษตรกร

บรรดาหัวคะแนนเหล่านี้ทำหน้าที่หลายประการ นับแต่พูดจากรักชวนให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงให้กับนักการเมืองที่ตนสนับสนุน ไปจนถึงการเป็นตัวกลางในการแจกจ่ายค่าตอบแทนในการไปลงคะแนนเสียงให้

นอกจากนี้ หัวคะแนนก็ยังมียบทบาทในฐานะเป็นกระบอกเสียงบอกกล่าวความต้องการของประชาชนในพื้นที่ของตนผ่านไปยังนักการเมือง ทำให้เกิดการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ อย่างต่อเนื่องในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งถือเป็นผลงานที่เป็นรูปธรรมของนายบรรหาร และเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านยินดีที่จะไปลงคะแนนเสียงสนับสนุน

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงผลพวงของระบบการเมืองผูกขาดที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนตลาดบางลี่ จะพบว่า การเติบโตและฝังรากลึกของระบบการเมืองผูกขาดมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยจากเดิมในยุคที่ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจเป็นโครงสร้างหลัก พื้นฐานของคนในชุมชนประกอบไปด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เกื้อกูลต่อกัน นั่นเป็นเพราะความร่วมมือกันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจของชุมชน ผู้นำในชุมชนอาจจะเป็นบุคคลที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ ทว่ามากด้วยบารมี

และมีน้ำใจช่วยเหลือคนก็สามารถที่จะเป็นที่เคารพเชื่อฟังของชาวบ้านได้ โดยผู้นำเหล่านี้ส่วนใหญ่มิมีบทบาทในฐานะเป็นคนกลางในการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

แต่ทว่าในยุคสมัยปัจจุบัน เมื่อระบบการเมืองได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างหลักของชุมชน ผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองก็คือผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจในผลประโยชน์ของส่วนรวม ทำให้เกิดการแย่งชิงที่จะได้ครองอำนาจนั้น ความร่วมมือกันในกลุ่มชาวบ้านกลายเป็นเพื่อผลประโยชน์เฉพาะหน้ามากกว่าจะเป็นเพื่อชุมชนส่วนรวมเหมือนก่อน และบทบาทของผู้นำอย่างไม่เป็นทางการลดลงไปเกือบหมดสิ้น โดยมีอำนาจของบุคคลที่มีกฎหมายรองรับเข้ามาแทนที่

และยังพบอีกว่า ความผูกพันระหว่างชาวบ้านที่เคยมีส่วนร่วมในงานประเพณีต่างๆ เริ่มเสื่อมถอยลง งานรื่นเริงประจำปีที่เคยมีมาแต่อดีต เช่น งานสงกรานต์ เป็นต้น ลดความสำคัญลงจนแทบไม่มีความหมายในปัจจุบัน เพราะชาวตลาดบางลีนิยมหาความรื่นรมย์จากสื่อโทรทัศน์หรือวิดีโอมากกว่าที่จะมานั่งเฝ้าหน้าโรงหนังโรงลิเกเช่นสมัยก่อน ยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบันได้เกิดความแตกแยกในชุมชนขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยเห็นได้ชัดเจนจากการเกิดกลุ่มทางสังคมกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยขึ้น โดยแต่ละกลุ่มต่างก็มีแนวทางของตนเอง ซึ่งแม้จะไม่ปรากฏความขัดแย้งจนถึงขั้นทะเลาะวิวาทกัน แต่ก็จะมีภาพของความไม่ลงรอยกันแฝงให้เห็นอยู่เสมอ

นอกเหนือไปจากนี้แล้ว พบว่าระบบการเมืองผูกขาดยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพขึ้นในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยมีการตัดถนนหนทางเชื่อมโยงระหว่างชุมชนเป็นโครงข่าย การคมนาคมที่เพิ่มความสะดวกในการเดินทางให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก รวมทั้งมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบโทรศัพท์ ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาสาธารณูปโภคเหล่านี้ได้เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องจนเห็นได้ชัดภายหลังจากที่นายบรรหารดำรงตำแหน่ง ส.ส.สุพรรณบุรี สมัยที่สอง โดยนับแต่ปี พ.ศ.2526 เป็นต้นมา

ความสะดวกสบายในชีวิตประจำวันมากขึ้นกว่าอดีตคือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยจะพบว่าสิ่งของเครื่องใช้โดยเฉพาะเครื่องอำนวยความสะดวกและสร้างความเพลิดเพลินแพร่หลายอยู่ตามบ้านเรือนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น ตู้เย็น เครื่องเสียง โทรทัศน์ วิดีโอ รวมทั้งรถยนต์ และในระยะหลังก็ยังปรากฏร้านค้าใหม่ๆ จำหน่ายสินค้าและบริการที่ทันสมัยเกิดขึ้นในชุมชนเป็นจำนวนมากด้วย อาทิเช่น ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านขาย-ให้เช่าวิดีโอและแผ่นเสียงคอมแพคดิสก์ ธุรกิจคาร์แคร์ ร้านวิดีโอเกม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาพบว่าผลพวงจากระบบการเมืองผูกขาดได้สร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ เกษตรกร โดยส่งต่อเป็นลูกโซ่ผ่านมาทางการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง ซึ่งก่อให้เกิดการแพร่หลายของสินค้าและเทคนิคความรู้ใหม่ ๆ โดยจะพบว่ามีการใช้สารเคมีในการเกษตรมากขึ้น เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพมากขึ้นเป็นที่ต้องการ

ของตลาดกลางสินค้าเกษตรในกรุงเทพฯ ซึ่งเกษตรกรจะสามารถขายพืชผลการเกษตรได้ในราคาที่ดีกว่า ทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจการค้าสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนนี้ยังมีส่วนทำให้ชีวิตของชาวบ้านในชุมชนตลาดบางลำมีช่องว่างของฐานะทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยในปัจจุบันมีทั้งคนที่ร่ำรวยขึ้นจากการรวยช่องทางที่มีอยู่ เช่น พ่อค้าสารเคมีทางการเกษตรในตลาด เจ้าของบ่อปลา เป็นต้น และคนซึ่งจนลงจากการสูญเสียโอกาสที่เคยมี เช่น เจ้าของเรือรับจ้าง และชาวบ้านที่เคยจับปลาเลี้ยงครอบครัว เป็นต้น ซึ่งภาพชีวิตที่ปรากฏให้เห็นเหล่านี้เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของชีวิตชาวบ้านในทุกวันนี้ที่ตกอยู่ภายใต้กรอบกำหนดของระบบการเมืองในพื้นที่

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

จี.วิลเลียม สกินเนอร์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการแปล

2529 สังคมจีนในประเทศไทย:ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช .

ดำรงศิ์ ฐานดี

2520 มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง .

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์

2539 เศรษฐกิจการเมืองไทยในสมัยกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ:ไอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์ .

พิชาย รัตนดิถก ณ ฎเกิต

2537 ระบบทุจริตเลือกตั้ง. กรุงเทพฯ:ศูนย์วิจัยและผลิตตำราสถาบันเทคโนโลยีสังคม .

ราชบัณฑิตสถาน

2482 อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ 3 จังหวัด คือ สุพรรณบุรี กาญจนบุรี นครปฐม . พิมพ์ในงานเมรุพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์นายกเจ้าพระยายมราช ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 10 เมษายน 2482 , พระนคร:โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร .

สมชาย พุ่มสอาด, สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร และกมล วิชิตสรศาสตร์

2526 ประวัติ 73 จังหวัด. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์เดือนฉาย.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา

2539 น้ำ : ป่อเกิดแห่งวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช .

สีบแสง พหรมบุญ และคณะ

2530 การศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำจรเข้สามพัน อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

ธัมมาร์ สยามวาลา และวิโรจน์ ณ ระนอง

2533 ประมวลความรู้เรื่องข้าว. กรุงเทพฯ:สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย .

2535 งานความฝัน 60 ปี พณฯบรรหาร ศิลปอาชา. ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์ .

บทความ

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ

2525 "แนวทางการศึกษาวิวัฒนาการของระบบเครือญาติของสังคมชาวนาไทยในเชิงนิเวศน์." ใน วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 .

ชาติชาย ณ เชียงใหม่

2526 "การเมืองของกลุ่มในหมู่บ้านภาคเหนือ การวิเคราะห์โดยใช้แนวความคิดชายสังคม." ใน รัฐศาสตร์สาร. 9 (พฤษภาคม-สิงหาคม) .

จิเกษารุ ทานาเป้

2518-2519 "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย." ใน วารสารธรรมศาสตร์. 5 (ตุลาคม-มกราคม) .

สามารถ ศรีจำนงค์

2527 "ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมกับการบริหารการศึกษา." ใน วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. 2 (กุมภาพันธ์) .

สุธน ศรีหิรัญ

2518 "ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจลุ่มน้ำนครไชยศรี." ใน วารสารธรรมศาสตร์. 4(กุมภาพันธ์-พฤษภาคม) .

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์

2525 วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยในรอบ 200 ปี. ใน ปจรรยสาร. 9 (มกราคม).

สุมิตร ปิติพัฒน์

- 2524 “การพัฒนาภาคอีสานก่อให้เกิดความทันสมัยหรือการเสียระบบทางสังคม.”
ใน วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. 1 (กรกฎาคม) .

Kemp , Jeremy H.

- 2525 “จากระบบเครือญาติสู่ระบบอุปถัมภ์.” ใน วารสารสังคมศาสตร์. 19 (มีนาคม)

-
- 2537 “บนเส้นทางของทุนอุปถัมภ์.”ใน ผู้จัดการรายสัปดาห์. 8 (15-21 สิงหาคม) .

-
- 2522 “สุพรรณบุรีเมืองทองของชาวนา.”ในวารสารเศรษฐกิจและสังคม. 16 (กรกฎาคม-สิงหาคม) .

วิทยานิพนธ์

ณรงค์ ทลละเอียด

- 2530 บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในงานพัฒนา:ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุพรรณบุรี.วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

ประกาศรี พัทธ์สินสูช

- 2532 การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

พระมหาอัมพร จำปาลา

- 2536 ผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่อชุมชนชาวนาไทยอีสาน : กรณีศึกษาหมู่บ้านอีสานแดง จ.สกลนคร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรมานุษยวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

พิชญ์ สมพงษ์

- 2520 สถาบันครอบครัวในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย.วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง .

เพิ่มพงศ์ เชาวลิต

- 2533 การบริหารคะแนนเสียงกับการเลือกตั้ง.สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

มณฑล คงแถวทอง

- 2527 เศรษฐกิจข้าวและน้ำตาลทรายในลุ่มแม่น้ำท่าจีน พ.ศ.2398-2453. วิทยานิพนธ์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร .

สมจิต บัญญาศักดิ์

- 2528 ชนชั้นนำ อำนาจ และโครงสร้างอำนาจชุมชน:ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบสองหมู่บ้านในชนบทภาคเหนือ.สารนิพนธ์ตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

สมหญิง สุนทรวงษ์

- 2532 ระบบอุปถัมภ์กับการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาชนบท กรณีศึกษาหมู่บ้านในเขตชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียง. วิทยานิพนธ์หลักสูตรมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

เอกสารอื่น ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ฝ่ายวิชาการ สถาบันไทยศึกษา

“สุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วันที่ 17-20 พฤศจิกายน 2530 .

เทศบาลตำบลสองพี่น้อง

รายงานกิจการเทศบาลตำบลสองพี่น้อง. ประจำปี พ.ศ.2531-2536 .

พิทักษ์ เขียวดำรงค์

- 2527 รายงานผลการสำรวจและศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ลักษณะทางกายภาพ และทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มน้ำท่าจีน. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร .

มณฑล คงแถวทอง

- 2529 เศรษฐกิจน้ำตาลทรายในจังหวัดกาญจนบุรี. รายงานการวิจัยเพื่อเสนอกิจกรรม ผักตัดครู กระทรวงศึกษาธิการ .

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

- 2521 งานวิจัยชุมชนลาวพวนในหมู่บ้านโพธิ์ศรี ต.บางปลาหมอ อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี .

โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 17

- 2540 สัจจิตร์พิธีวางศิลาฤกษ์อาคารอุบัติเหตุ 7 ชั้น. 7 ธันวาคม 2540 .

สมภพ มานะรังสรรค์ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ

- 2530 รายงานผลการวิจัยอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในประเทศไทย. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

สุภาภรณ์ จินตมณีโรจน์

- 2532 ประวัติศาสตร์สังคมของชุมชนในกลุ่มน้ำท่าจีน. รายงานวิจัยเสนอต่อศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร .

สุมิตร ปิติพัฒน์

- (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) มนุษย์กับระบบเศรษฐกิจ. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชามานุษยวิทยา เศรษฐกิจ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อำเภอสองพี่น้อง

- 2540 ข้อมูลพื้นฐานระดับอำเภอ .

อำเภอสองพี่น้อง

2539 บรรยายสรุปอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี .

Books

Arensberg, Conrad M.L.Nichoff , Arthur H.

1964 Introducing Social Change. Chicago:Aldine Publishing Company .

Blau , Peter M.

1964 Exchange and Power in Social Life. New York:Wiley & Sons , Inc.

Articles

Jame C. Scott

1972 "Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia." The American Political Science Review, 66 .

Wolf , Eric R.

1966 "Kinship , Friendship and Patron-Client Relations in Complex Society." Michael Banton (ed.) , in The Social Anthropology of Complex Society . London:Tavistock Publications .